

خواب آوارا پکي

احمد سولنگي

Sindhica
سنڌيڪا

شري سنگيت کي نئين جوت ڏيندڙ
مانواري
مهيش چند ڙالهو پيار ڀريو
تحفو

احمد سولنگي
7/5/2014



خواب آوارا پکي



احمد سولنگي

Sindhica
سنڌيڪا

سلسلو

ڪتاب جو نالو: خواب آوارا پکي
موضوع: شاعري
تخليقار: احمد سولنگي
پهريون ڇاپو: 2013ع
ڇپيندڙ: سنڌيڪا اڪيڊمي ڪراچي
قيمت: 450/=

لي آئوٽ ڊزائين، ٽائيٽل، السٽريشنز: خدا بخش ابڙو

" Khuwab Awara Pakhi "
(Poetry)
By: Ahmed Solangi
Published by: Sindhica Academy,
B-24, National Auto Plaza, Marston Road, Karachi-74400
Phone: 021-32737290, www.sindhica.org
Email: sindhica_academy@yahoo.com

سنڌيڪا بوڪ شاپ، جتوئي منزل حيدر چوڪ حيدر آباد فون: 03003044745
العماد بوڪ سيلرز، اردو بازار، ڪراچي فون: 0212214521 ، 0300-343115
سنڌيڪا بوڪ شاپ، 19 بلديہ پلازہ گهنٽا گهر چوڪ سکر فون: 071-5628368، 03013431537

نالي......

پنهنجي متيءَ ماءُ
’حُسنا‘ جي ناليءَ؛
جنهن جي چهري جي تلاوت
مون لاءِ دنيا جي ڪنهن به
صحيفي ڪان وڌيڪ اُتم آهي
۽ جنهن جي دعائن جي قوت سبب
زندگي ڪڏهن به
شڪست ڏيئي نه سگهي آهي!

مقدمو

مون وٽ آ لُڙڪن جي لپَ

رابرٽ فراسٽ جو هڪ شعر آهي:

"Oh God, thou' forgive my little jokes on thee
And I shall forgive your bigger ones on me."

(اي ڌڻي! تون مون کي، توسان ڪيل ننڍين ٺٺولين لاءِ معاف ڪر ۽ مان توکي، مون مٿان ڪيل وڏن ٺٺولين لاءِ معاف ڪري ڇڏيندس.)

رابرٽ فراسٽ جون هي ٻه سٽون خُدا جو هڪ اهڙو تصور پاڻ سان کڻي ٿيون اچن، جنهن ۾ ڪنهن اجنبي ۽ اجاتي هستيءَ لاءِ مَيار به آهي، شڪايت به آهي ۽ گڏوگڏ هڪ شاعر جي الميي جي باوجود سندس اُداردلي پڻ آهي.

ان ئي پس منظر ۾ مان اڄ جي هن ڏاڍ ڏمر جي دؤر ۾ سنڌيءَ جي نئين ٽهيءَ جي نوجوان شاعر احمد سولنگيءَ جي هيٺ ڏنل سٽن کي پرکيان ٿو ته مون کي هڪ اهڙيءَ شدت جو احساس ٿئي ٿو جتي رابرٽ فراسٽ ۽ هن جي پيڙهيءَ جي نئين سجاڳيءَ (Renaissance)



احمد سولنگيءَ جون هي سٽون پڙهندي، بلڪ جهونگاريندي، مون کي اهو احساس ٿيڻ لڳو تہ هُو اهڙين حساس سٽن واري شاعريءَ وٽ پاڻ نہ ويو آهي، پر اُها شاعري پاڻ احمد وٽ بارش جي بوندن جيان وسندي آئي آهي.

شاعري هڪ عورت جيان هار سينگار ڪري تقاضائون ڪندي آهي تہ "ڏس، مان ڪيئن ٿي لڳان؟" ۽ انهن تقاضائن جي پورتيءَ لاءِ احمد سولنگيءَ جهڙي سونهن جي پوڄاري شاعر وٽ موتئي جهڙن ماڪ ڦڙن جي سونهن ڀري سُرهاڻ آهي.

اَڪِڙين جي آلاڻ-

تنهنجي ڳالهہ ڪري پئي.

تنهائيءَ جي اونداهيءَ ۾،

يادن جي چانڊاڻ-

تنهنجي ڳالهہ ڪري پئي.

موتئي جهڙن ماڪ ڦڙن ۾،

هيءَ جا آ سُرهاڻ-

تنهنجي ڳالهہ ڪري پئي.

آڌيءَ اُڀَ ۾ هيءَ تارن جي،

جڳ مڳ روح رهاڻ-

تنهنجي ڳالهہ ڪري پئي.

پرهہ ڀَريءَ جي پاند ڪڙهڻ سان،

اوڀر ۾ لالاڻ-

تنهنجي ڳالهہ ڪري پئي.

وارن شاعرن جو اهڙو ماندائو ۽ وسيع وستار نظر اچي ٿو جيڪو اڄ جي ادب ۽ خاص طور شاعريءَ جو الميو آهي.

”۽ جڏهن ٿي شام نارنگي لهي،
ڪنهن جي رَت جي ٿي مٿان ڪِرِ ڪِرِ وسي،
ڪو صليبن تان لهي ۽ ڪو صليبن تي چڙهي،
بدحواسيءَ جو نئون اتهاسُ ٿو لِکبو رهي!“

فراست جي شاعريءَ ۾ هُن جي ذاتي ڀوڳنا ۽ ڀچتاءَ جي پيڙا آهي، جيڪا داخلي درد جي اظهار سان سور جي سَٽَ تہ اُڀاري ٿي، پر داخلي درد جڏهن هڪ فرد جي ماتم بدران هڪ دؤر جو ماتم بڻجي وڃي ٿو تہ هڪ شاعر جو فن ڪنهن ميزان مان اُڀار پائي بلوغت کي رسي ٿو.

پر سوال آهي تہ هڪ سنجيده شاعر پنهنجي لاءِ ڪهڙو ۽ ڪيترو ميزان مقرر ڪري سگهي ٿو؟ خاص ڪري جڏهن تخليقي عمل دوران هُو هڪ طرف خيال جي لئہ ۽ ٻئي طرف ٻوليءَ جي رواني کي هڪ ٻئي سان هم آهنگ ڪندي، پنهنجي تخيل جي اُڏام کي پنهنجي گرفت کان ٻاهر اوجهل ٿيڻ نٿو ڏئي.

هر ڪويءَ جي هر ڪوتا هن جي آتم ڪٿا آهي، جيڪا پڙهندڙن آڏو هڪ اهڙو آئينو بڻجي اچي ٿي، جنهن ۾ هُو رچنا ڪار جو ئي عڪس ڏسن ٿا:

”مايا ڇايا موهہ،
ڦهرين پارسُ پاڻ هٿاسين،
هاٿي پٿر، لوهہ،
خالي سڪٿا خوابَ اکين جا،
ڳوڙهن سان ئي ڳوهہ،
ڪنهن جو ڪونهي ڏوهہ.“

پاڻ شاعريءَ مٿان نازل ٿيڻ لڳا ۽ اهڙي افراتفريءَ واري دؤر ۾ ڪيترن ڪي لُٽڻ ۾ مزو لڳي ويو ۽ هُو راتورات شاعر ٿي ويا. پر شاعريءَ لاءِ جيڪا اندر جي سُوجهه ٻُوجهه گُهربل آهي، ان تقاضا تي احمد سولنگيءَ جهڙا ڪي ٿورائي تخليقڪار کَرا ثابت ٿي سگهيا. ڪاريءَ ڪُک مان ڄاول هن نامراد نسل جو شعور جڏهن بالغ ٿيڻ لڳو ته سندن اگهڻ جي سُڪل چپن تي ماڪ جون ٻه چار بوندون ئي بچيل هيون.

"اُتر قطب.
ساندهه برف وسي ٿي.
جبل جبل جي،
هر ڪا چوٽي،
ململ پوتي،
اوپر، اولهه، اُبتو ڦيرو.
سِڄُ اُيري ٿو
سال ۾ هڪڙو ڀيرو.

آريا- ست جي هڪڙي ناري،
روپ - رُپهرو
ٻانهن ڪرائيءَ اُس ۾ وِگهري،
چوڙيگر جو چوڙو
ٽڪريءَ ٽڪريءَ پگهري پاٽي،
شور ڪري ٿو جهرٽو.
پکيءَ پکيءَ جو پاڇو پرکي،
نديءَ نديءَ ويڳاٽو.

احمد سولنگيءَ جهڙن ستر واري ڏهاڪي ۾ جنم وٺندڙ نئين نسل جي شاعرن، نہ سنڌي شاعريءَ جو فارسي آميز غزل، رباعي، مخمس ۽ مسدس وغيره وارو دؤر ڏٺو ۽ نہ 'من و يزدان خليل و آتش' واري ڪنن مان دونهان ڪڍندڙ سنڌي شاعري ٻُڌي، نہ ئي هن واري ٽهيءَ جي، ترقي پسند دؤر جي نعري بازيءَ واري يلغاري شاعريءَ سان واسطيداري رهي ۽ نہ ئي پاڪستان ۾ 'ون يونٽ' جي ٺهڻ ۽ ڊهڻ واري عرصي دوران سنڌي شاعريءَ جي انقلابي ڪردار جي اهميت سان وابستگي ئي رهي. احمد سولنگيءَ جهڙن، آئيندي جي روشن لاٽ جيان چمڪاٽ ڪندڙ شاعريءَ جي تخليقڪارن جنهن وقت جنم ورتو ان وقت تائين سنڌي شاعريءَ جا الائي ڪيترا در دريچا، جهروڪا ۽ ڳڙکيون کُلي ۽ بند ٿي چُڪيون هيون، ڪيتريون نيون راهون، ڪيترا نوان گهاٽ، گهيڙ ۽ ڪيتريون منزلون هند، سنڌ ۾ طئي ٿي چڪيون هيون. هن پيڙهيءَ جون خلائن ۾ جميل حيران نظرون چوڏاري گهوري نهارڻ لڳيون.

ڪين لڳي رهيو هئو تہ هڪ پلڪ جهپڪڻ سان ڄڻ سهسين صديون گذري ويون آهن. قيامت برپا ڪندڙ ان ڏاڍ ڏمر واري دؤر ۽ ماحول سان نئين ٽهيءَ جي شاعرن جڏهن شاعريءَ سان پاڪر پَري جيئن ڪنڌُ ورايو تہ کين پنهنجي ڌرتي ايئن پاسڻ لڳي، ڄڻ سج جي ٻنيءَ مان نڪتل هڪ رَڪَ جو ڍير سندن سامهون هئو جيڪو ڏارين سندن ڌرتيءَ تي پکيڙي ڇڏيو هئو.

احمد سولنگيءَ کي مان هتي نئين نسل جي نئين شاعريءَ جي علامت (symbol) ڪري ٿو ڪڻان. ان ٽهيءَ جا اڪثر شاعر فئشن پرستيءَ طرف مائل ٿي Stream of consciousness (شعور جي ڌارا) بدران Mainstream (روايت پرست ڌارا) طرف لُڙهندا ويا. جتي شاعري خود شاعرن مٿان نازل ٿيڻ جو فطرتي عمل ٿيڻ جڳائي، اتي هُو

سگهيو آهي، ان جي ابتڙ هند ۾ ان کي سرڪاري سطح تي قومي ٻوليءَ طور قبوليت (Recognization) تہ ملي چڪي آهي، پر هند ۾ هن کي پنهنجي ڌرتي ناهي. نتيجي طور سنڌ جا شاعر Sons of Soil (ڀومي پُتر) تہ آهن، پر قومي سطح تي سندن ڪو والي وارث ناهي ۽ ٻئي طرف هند جا شاعر ڌرتيءَ ڌڪاڻا ٿي پنهنجي وطن جي مٽيءَ کي تہ ياد ڪري رهيا آهن، پر هُو ان مٽيءَ جي مهڪ ڪٿان آڻن. جنهن سان شاعري واسجندي رهندي آهي.

ڪنهن بہ ٻوليءَ جي شاعريءَ جون پاڙون پنهنجيءَ ئي ڀلاري ڀونءِ اندر گهرائيءَ سان کُتل هونديون آهن ۽ شاعريءَ جو بڻ بنياد ناخواندگي هوندي آهي. هند جو شاعر شهري سڀيتا جي گُهٽ ٻوساٽ ۽ ڀڄ ڊوڙ واري ماحول ۾ ايئن وڪوڙيل آهي جو سنجيده کان سنجيده شاعر بہ هِن دؤر کي 'حرامي دؤر' سڏي پنهنجي شاعريءَ ۾ پيش ڪري ٿو. تخليق جي مجبوري هند جي ڪنهن بہ شاعر کان احمد سولنگيءَ جيان هي سٽون نہ چوائي سگهندي:

”هير هِندورو، ڪينجهر ڪَپ،
چندُ چُمي پيو نوريءَ چَپ.

سِپَ ۾ موتي ٿا سِپجن،
من ۾ سرجي، تانگهہَ تڙپ.

تنهنجي اهڙي نيڻَ نهارَ
جهڙي جهرڪيءَ بازَ جهڙپ.

مون کي وِيٺا روز ڳڪين،
تنهنجي ساروڻين جا سَپَ.

رات رَشِي ڪو ڏئي ويو جنهن کي،
ڳوڙها، ڳل - ڳاراٽو.

هاءِ هماليہ جيڏا ماٿهو
چَپر چاتون،
جن جون واتون،
هندوڪش مان نڪتيون.
پنک پنک جيئن پيرَ اُڏامي،
فرش، عرش مان نِڪتيون،
باڪون، لاتون.
پوبان آهن اُپَ ۾ اکيون،
سورج ونسيءَ جون،
پربت پربت،
اُتر قطب.
۾ هوءَ وينگس،
سورجُ پوڄي،
برف پگهاري ڏينهن ڳٽي ٿِي،
ساندھ برف وسي ٿِي.“

بدقسمتيءَ سان احمد سولنگي هڪ اهڙي مظلوم ٻوليءَ جو شاعر آهي، جنهن جو ساهتڪ سرمايو وسيع ۽ معياري هئڻ باوجود اها ناانصافيءَ، بيائيءَ ۽ ويرونجوڳ جو شڪار پئي رهي آهي. اسان جو ساهت ۽ ٻولي نہ رڳو ٻن ملڪن ۾ ورهائجي ويا آهن، پر سڄيءَ دنيا ۾ داٿو داٿو ٿي چڪا آهن. سنڌ ۾ ان کي پنهنجي ڌرتي آهي، پر قومي سطح تي ميجتا نہ ملڻ ڪري ان کي قومي ٻوليءَ جو درجو حاصل نہ ٿي

ڏينهن-
تِڪيري تِڪَ،
ڪٽي ٿو ڪير وڏي هر وِڪَ.

گهاءَ-
سُهِڻ ٿا گهوٽ،
اٿئي هي رِڻ راهي اٽموٽ.

ديسَ-
سنياريو سَٽُ،
گُهري ٿو ڳچيءَ ڳچيءَ جو رَتُ.

سندُ-
سرير ۾ ساھُ،
انهيءَ ۾ وهندو پيو درياھُ."

اڄ عالمي ادب جي رنگَ- منچ تي شاعريءَ جهڙي نفيس ساهتڪ صنف ڪي پوئينءَ نشست ۾ آٽي ويهاريو ويو آهي. نہ رڳو هن نئديءَ ڪنڊ ۾، پر عالمي سطح تي پڻ ناشرن جو بيان آهي تہ جديد ادب، پڙهندڙن جو ذائقو ئي بدلائي ڇڏيو آهي. اڄ گهڻي ۾ گهڻا ڪتاب آتم ڪٿائن (آتو بايو گرافين ۽ بايوگرافين) جا ئي وڪرو ٿي رهيا آهن. ان ڪان پوءِ آتم ڪٿائي ناول ۽ انهن ڪان گهٽ ڪهاڻين جا مجموعا.

ڪي نقاد تہ ڪهاڻيءَ کي ادبي صنف ئي نٿا مڃين، پوءِ بہ پڙهندڙن جي ڪهاڻيءَ ۾ ڪافي دلچسپي قائم آهي، باقي شاعري-؟ شاعريءَ جي مجموعن جون پنجاھ سٺ ڪاپيون ڪپائڻ ۾ بہ سال لڳي ٿا وڃن.

تو وٽ مهنگا موتي ڪوڙ،
مون وٽ آ لڙڪن جي لَپَ.

سنڌ سڄي آ نيزي پاند،
دلبر ڪهڙا ڏڄَ ۽ ڏَپَ!“

سوچ جي سطح تي هند ۾ تخليق ٿيندڙ موزون شاعري توڙي نثين ڪوتا پنهنجو هڪ منفرد معيار قائم ڪري سگهي آهي. ’سئنيٽوريم جي هڪ رات‘ ۽ ’پُرش وئشيا‘ جهڙيون شاعراڻيون تخليقون ذهني سطح تي اڄ جي دغابازيءَ واري دؤر جي علامت ته بڻجي اچن ٿيون پر انهن ۾ پنهنجي ڌرتيءَ جي ڏُکَ ڪان وڌيڪ داخلي سطح تي من جي مونجهه جو احساس وڌيڪ اُڀري ٿو.

هند جي جديد شاعريءَ ۾ ’سنڌ، سرير ۽ ساهُ‘ جهڙي هم آهنگيءَ جا سيني ۾ سَلا ڦُٽي نه سگهندا. احمد سولنگيءَ جي هن ڪوتا جي سِٽَ سِٽَ خود هند ۾ رهندڙ سنڌ ڄاون جي دلين ۾ سور جو سَٽون اُڀاري سگهي ٿي ۽ اسان کي اهو احساس ڏياري ٿي ته اسان ڇا ڇا وڃايو آهي.

”واٽ-
وڪيري واءُ،
مٿان ٿو سِڄُ تڪو ڏئي تاءُ.

ريت-
اُلا ۽ آڳ،
وري ڪو وِيرُ ورائي واڳ.

شاعر جي سجاڳ اک پرکيو آهي، پر هر پڙهندڙ آڏو ريت مٿان چانڊوڪيءَ جو سڄو ڪائناتي منظرنامو پنهنجي آب و تاب سان اچو اُجرو ٿي بيهي ٿو.

جيئن تہ احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ جو هي پهريون مجموعو آهي، ان ڪري اهو سمجهڻ سولو ناهي تہ شاعريءَ جي ڏکين ڏاڪن تان هُو ڏاڪو ڏاڪو ٿي مٿي چڙهيو آهي يا ڏاڪو ڏاڪو ٿي هيٺ لٿو آهي. هڪ شاعر جي سلسليوار ارتقا جي صحيح ڪٿ (evaluation) هُن جي ٻن چئن مجموعن جي اشاعت کان پوءِ ئي ممڪن ٿي سگهي ٿي، پر احمد سولنگيءَ جي هن پهرئين ئي مجموعي جي مسودي جي پهرين نظم 'مائيڪل اينجلو' کان وٺي آخري نظم 'سيوهڻ مٿان چنڊ' تائين جيئن جيئن مان هن جي هڪ هڪ رچنا ٻہ ٻہ ڀيرا پڙهندو ويس. هڪ ڀيرو خيال جي لئہ جو لطف وٺڻ لاءِ ۽ ٻيو ڀيرو روانيءَ جو رسُ ماڻڻ لاءِ تہ مون کي رفتگيءَ سان اهو احساس ٿيندو رهيو تہ شاعريءَ جي هن وَر وَڪڙ ڏاڪڻ تي ڏاڪو ڏاڪو ٿي چڙهندي نئين نسل جو جيڪو سڀ کان پهريون شاعر مٿي پهتو آهي، اهو 'احمد سولنگي' آهي.

تاريخ ساک ٿي شاهدي ڏني آهي تہ جن قومن جو ماضي شاندار هوندو آهي، انهن قومن کي حال ۽ مستقبل ۾ ڏاڍا ڏک ڏاکڙا ڏسڻا پوندا آهن. اسان جي قوم پڻ الائي ڪيترن دؤرن جي ماتم مان گُذري آهي. اسان جي ڌرتيءَ مٿان ڌارين ٻولين، ڌارين ثقافتن، ڌارين تهذيبن ۽ ڌارين حاڪمن ۽ حڪومتن جي حملن ۽ انهن جي ڏاڍاين اسان جي قوم کي سنئين لڱين سُکَ سان سُمهڻ نہ ڏنو آهي. اهڙين هنگامي حالتن اسان جي ادبي برادري ۽ خاص طور شاعرن کي احتجاجي ۽ مزاحمتي شاعريءَ طرف راغب پئي ڪيو آهي. پوءِ ٻہ هڪ ديرپا ۽ اثرائتي ترقي پسند دؤر ۾ تخليق ٿيل شاعري هڪ تہ اسان جي

T. S. Eliot جڏهن هڪ وڏي اشاعتي اداري جو ايڊيٽر هئو ۽ هڪ سختگير ايڊيٽر هئو جو هُن جارج آرويل جي Animal Farm جهڙي ادبي شاهڪار جو مسودو ڪيس تي پيرا موٽائي موڪليو هئو ۽ ٻئي اداري طرفان شايع ٿيڻ تي، ان ڪتاب تي ڀرپور تبصرو لکيائين. ايليٽ (Eliot) جو ٿي چوڻ هئو تہ (خود انگريزيءَ ۾) شاعريءَ جي ڪنهن مجموعي جون جيڪڏهن سؤ ڪاپيون بہ وڪامن تہ ان کي تسلي بخش پذيرائي ڪري مڃڻ گهرجي.

گذريل پندرهن سالن کان شاعريءَ جي ڪنهن ڪتاب کي نوبل پرائيز نہ ملي سگهيو آهي. لئٽن امريڪا جي شاعر Octavio Paz کي پوئيون نوبل پرائيز مليو آهي (منهنجيءَ ڄاڻ موجب). پر شاعريءَ جهڙي جاودان ۽ اندر جي اڏمن کي اظهاريندڙ صنفِ سخن اڳيان عارضي طور آيل ناموافق ۽ ناسازگار فضا گهڻو عرصو جٽاءُ نہ ڪري سگهندي. جو خدا وٽان آيل پهريون پهريون لفظ 'ڪُن فيڪون' بہ شاعراڻي سِٽَ هُئي ۽ ايشور جي مُک مان نڪتل پهرين پهرين سِٽَ 'اوم نمو شواءِ' بہ شاعراڻي تخليق هئي، ان ڪري ئي 'شاعري پيغمبري است' جي سچ کي قبول ڪيو ويو آهي.

پر شاعريءَ جا وک وک تي سوين سچ آهن:

"سِپَ ساحل جي مٿان،
سمنڊ کي سوگهو ڪيو،
ريت جي ذرڙن منجهان،
چنڊُ کو جاڳي پيو!"

هن پل جو پسمنظر ڏسڻ سان يا محسوس ڪرڻ سان سڄي ڪائنات ڄڻ شاعريءَ جي رنگ ۾ رڱجي وڃي ٿي، جنهن کي نہ رڳو

مون جڏهن سنڌ ۾ نئين نسل جي شاعرائن جو ڪلام پڙهيو ته منهنجن پنجن حواسن سان گڏ ڇهين حِس پڻ بيدار ٿي ويئي ۽ مون کي احساس ٿيڻ لڳو ته اسان جهڙي، ظلم سان مهاڏو اٽڪائيندڙ قوم جي مظلوم ٻوليءَ جي نئين ٿهيءَ جي: اهڙي جديد سوچ ۽ شاعريءَ جي روح تائين رسائي ٿي چڪي آهي؟

عالمي ادب جي اڀياس واضح ڪيو آهي ته جڏهن به ڪا ادبي تخليق، خاص طور شاعراڻي تخليق ڪنهن نظريي، ڪنهن اصول، ڪنهن عقيدي يا ڪنهن مَتَ جي معرفت يا ماتحت تحرير ڪئي ويئي آهي ته اها نه ديرپا ثابت ٿي سگهي آهي ۽ نه گهڻو وقت جٽاءُ ڪري سگهي آهي. مان سمجهان ٿو ته هند، سنڌ جي نئين پيڙهيءَ جو نئون شاعر، جيڪو مٿين مڙني حد بندين کان پاڻ کي آجو ڪري چڪو آهي، اهو احمد سولنگيءَ جهڙي نئين سوچ ۽ نئين رخ ۽ رويي جو آئيني عڪس هِنن سٽن اندر سمائيندو:

”ڪنهن گلن تان آ چڪيو نمڪين سُرهيءَ ساٽَ کي!
ڪنهن ڪيو محسوس مُنهنجي درد جي احساس کي!
ڪنهن چکيو پاٽي اکين جو لڙڪ جي لُوٽاٽ کي!
ڪير ڳوڙهن کي ڳٽيندو؟
وقت جي هيءَ ڊوڙ سيني جي مٿان وسندي رهي،
ڪير ٿيو بدنام آهي،
ڪير ٿو سوچي اهو
ڪنهن خواريءَ جو ڪنيو هي پاڻ تي الزام آهي!“

احمد سولنگيءَ جون هي دل ۾ پيهي ويندڙ سٽون، احساس ڏيارن ٿيون ته ’ڪو عڪس نه پوي ته آئينو اُجروئي رهندو آهي.‘

احمد سولنگيءَ جي هن مجموعي ۾ شامل هن جي گهڻي ٽَئي

پنهنجي ڏرتيءَ مان قُتل شاعري نہ هئي پر اشتراڪي ملڪن وٽان امپورٽ ٿي آئي ۽ اڳتي هلي اها ’ادب براءِ ادب‘ ۽ ’ادب براءِ زندگيءَ بدران‘، ’ادب براءِ امپورٽ‘ جي شڪل اختيار ڪرڻ لڳي ۽ وقت گُذرڻ سان پنهنجي وقعت ايتري قدر وڃائي ويٺي جو شيخ اياز جهڙي شاعر، جيڪو ڪنهن وقت اهڙي شاعريءَ جو سرواڻ هئو ان بہ لکيو تہ ”ان دؤر جي سڄي شاعريءَ کي گاڏن ۾ پرائي ڪنهن گند جي ڍير ۾ اُڇلايو وڃي.“ جيتوڻيڪ اياز جو اهو هڪ انتهاپسند بيان هئو پر اها حقيقت آهي تہ اڄ ترقي پسند دؤر واري شاعري ماضيءَ جي دڙن ۾ دفن ٿي چڪي آهي.

پاڪستان ۾ ’ون يونٽ‘ جي ٺهڻ کان ’ون يونٽ‘ جي ڀڄڻ تائين، پندرهن سالن جي عرصي دوران پڻ تخليق ٿيل مزاحمتي شاعريءَ سنڌي شعر و ادب جي رنگ- منچ تي هڪ اهم ڪردار ادا ڪيو پر ان ۾ پڻ داخليت بدران خارجيت جو دخل وڌيڪ هئڻ ڪري، اها شاعري پڻ پرچار جي حدن کي ڇهڻ لڳي، پوءِ بہ مزاحمتي شاعريءَ جي جذباتي توڙي عملي ڪردار جي اهميت کان انڪار نٿو ڪري سگهجي.

ماضي هميشہ حال جي هٿ ۾ هٿ ڏيئي مستقبل طرف قدم سان قدم ملائي مسافتون ۽ منزلون طئي ڪندو رهندو آهي. سنڌ جي نئين نسل جي انهن شاعرن، جن ماضيءَ جي اهڙين مزاحمتي مسافتن بابت رڳو پنهنجي اڀياس ۽ علم معرفت ڄاڻ حاصل ڪئي آهي، اُهي نئين نِڪوري ذهن ۽ ڪنوارِي دوشيزه جي اڻ ڇُتل انگن جيان پاڻ سان پنهنجي شاعريءَ ۾ نوان خيال، نئين سوچ، نئين Imagery منظر ڪشي، نئون ڊڪشن ۽ نوان رخ ۽ رويا کڻي آيا. هنن وٽ پنهنجن پيشرُوئن جيان ڪي ٺهيل ٺڪيل يا ’ريڊي ميڊ‘ نظريا نہ هئا.

"The Ingenious Gentleman Don Quixote of La Mancha"

(لامنچا جو هنرمند پلوڙ شخص زان ڪازاڪس)

هي ڪردار اندليسي ادب جو هڪ پهچُٽو ڪردار آهي. زان هڪ ئي وقت 'اڌ چريو'، 'چرچائي'، 'حاضر جواب'، 'سمجهو'، 'چر ٻٽ' ۽ 'ڀورالو' ڪردار آهي، پوءِ بہ هن جي دانشمندانہ ڪارنامن هن کي عالمي ادب جو هڪ جاودان ڪردار ڪري ڇڏيو آهي. اهڙي ئي تضادي ڪردار کي احمد سولنگيءَ پنهنجين شاعراڻين سٽن ۾ پيش ڪندي، هن جي ڪردار نگاريءَ جو انوکو رُخ ڇِٽيو آهي:

"منهنجي اک جي دائري جي ويجهڙو

زان ڪازاڪس، تو رهي؛

۽ پکي پنهنجي پَرن ۾،

جِئن لڪائي تو رکي پنهنجا ٻَچا،

سوچ مُنهنجيءَ ۾ ائين 'محمود' جي ڌرتي رهي:

جا تُتل ڪشڪول ۾ ڪنهن ماءُ جي ڳوڙهن جيان،

يا نديءَ تي بُوند- بادل جو لڳي تو نقش ڪو،

عشق مون لئہ تو اُٽي جڻ شبنمي ڪا شاعري؛

ساحلن تي، ريگزارن جي مٿان،

۽ وڻن جي جُهنڊ ۾،

آ خُدا جي جُستجوءَ بيگانگي مون لئہ لکي!"

احمد سولنگيءَ زان ڪازاڪس جي ڪردار کي پنهنجين شاعراڻين سٽن ۾ سموئي، هن جي سيني "شفي" (Positive) "نفي" (Negative) ڪُنڊن کي رِل مِل ڪري هن تي Odoriferous (سرهي ساٽ واريون) سٽون تخليق ڪندي، جڻ زان تي ODE (خطاب) جي صورت ۾ خراج پيش ڪيو آهي. پنهنجين ايترين Multiple and

شاعري پڙهندڙن کي نئين ۽ جديد سوچ سان روشناس ۽ نئين سَچ سان مُنهان مُنهن ڪرائي ٿي. اهڙي نوعيت جي شاعريءَ کي ڪنهن هڪ دؤر يا دائري اندر قيد نٿو ڪري سگهجي. جو اڳتي هلي بہ اُها ’ڪالھ‘ جي شاعري نہ، پر ’اَڄ‘ جي شاعري ڪري تسليم ڪئي ويندي. اها شاعري ماضي پرستيءَ وارا لڪ لتاڙي، مستقبل جا اهي روشن شُعاع اُجاڳر ڪندي، جيڪي ڪڏهن بہ اڳتي هلي ڪنهن بہ دؤر ۽ جاءِ تي جهڪا نہ ٿيندا.

سياڻي جو سُچيت ۽ سُجاڳ نقاد جڏهن احمد سولنگيءَ کي سندس سنڌيت واري جذبي لاءِ آفريني ڏيئي ڪانئس سوال ڪندو تہ تو ’وقت، وقت‘، ’جاءِ جاءِ‘ ۽ ’ماڻهو ماڻهو‘ ۾ نراليت پسي، انهن لاءِ انساني قدرن ۽ مُلهن کي مٿانهون ڪرڻ لاءِ تنهنجي تخليقي عمل ڪهڙو ”شفي“ (Positive) يا ”نفي“ (Negative) ڪردار نڀاهيو تہ، ان سوال جي جواب ۾ احمد سولنگيءَ جي مجموعي جي پهرئين ئي نظم جون هي چار سٽون نہ رڳو حوالي طور بلڪ سندَ طور پيش ڪري سگهجن ٿيون:

”ديس هر هڪ جي مٽي،
مون تہ ڌرتيءَ جي دونهاٽيل،
سُرخ گولي تان ڪٽي،
پنهنجي خوابن ۾ سنڀالي آ رکي!“

پنهنجي ان پهرئين ئي طويل نظم ۾ احمد سولنگيءَ مائيڪل اينجلو زان ڪازاڪس، آلندي ۽ پبلو نِرودا جي ڪردار نگاريءَ سان گڏوگڏ پٽ ڏٽي، ٽئگور، ميران ۽ ڪبير جو تذڪرو ۽ image پيش ڪيو آهي. سڀ ڪان پهريون ڪردار زان ڪازاڪس عالمي ادب ۾ هن خطاب سان نوازيو ويو آهي.

پنهنجا ٻچا لڪائي ٿو رکي تہ هُن جي ذهن جي ڌرتيءَ جي ٽٽل ڪشڪول ۾ ماءُ جا ڳوڙها بہ آهن ۽ ٻئي طرف نديءَ مثان ڪرندڙ بوند. هڪ بادل جو نقش بڻجي اُڀري ٿو.

ساڳئي ئي نظم ۾ اڳتي هلي آلندي جهڙي انقلابي ۽ چِليءَ جي شاعر پبلو نرودا جو شاعراڻو تصور احمد سولنگيءَ جي سٽن ۾ سمائجي هن جي شاعريءَ کي نئين پيرائي ۾ پيش ڪري ٿو:

”دُور آلندي، نرودا جي چِلي،
باکَ پنهنجي لاکَ برسائي جڏهن ٿي اُن مٿان،
سجَ ازل جي ديوتا سامهون سيئي،
صُبح جا سورج مُکي ڪن ٿا سجودُ.“

احمد سولنگيءَ جون هي سٽون پبلو نرودا جي ڪردار جي ڪيئن عڪاسي ڪن ٿيون: ان جو هڪ دلپذير واردات سان واسطو آهي.

سريلنڪا جي هوٽل جي ڪمري ۾ پبلو نرودا جڏهن هڪ جُوان سنهالي ڀنگياڻيءَ کي هُن جو ڪمرو صاف ڪندو ڏٺو تہ هوءَ ڪيس وينس جي مورتيءَ جيان ڪنهن حسين مجسمي وانگر لڳي ۽ جڏهن هُو هُن جي عريان جسم کي لساڙي رهيو هئو تہ هوءَ حيرت وچان ڏسي رهي هئي تہ اهڙي شاهاڻي شخصيت وارو شخص هي ڪري ڇا رهيو آهي؟ ان واردات جي پس منظر ۾ احمد سولنگيءَ جون هي سٽون ڪيتريون نہ جاذب آهن.

’باکَ پنهنجي لاکَ برسائي جڏهن ٿي اُن مٿان،‘

ان پل: اندر ۾ ڪهڙا جذبا ڳروٽون وٺن ٿا. صبح جا سورج مُکي ڪيئن نہ سجدا ڪن ٿا!

Multifaced (صفتن ۽ صورتن) جي باوجود زان ڪازاڪس جي پاڻ بابت راءِ اها رهي تہ ”مان تہ ڪجهہ بہ نہ آهيان.“

زان ڪازاڪس جا اهي احساس تہ ”توٽي جو ڪنهن جي هر خواهش تڪميل تي پهچي، تہ بہ ضروري ناهي تہ هن جو پاند خوشين سان پرپور ٿي وڃي، هُو وڌيڪ خوشحالي ۽ آسودگي ماڻي سگهي، هن جو درجو ۽ رتبو سندس موجوده رتبي کان مٿانهون ٿي وڃي. پر جي سڀ ڪجهہ ان جي ابتڙ ٿي وڃي تہ تون ڪنهن اهڙي اوڙاهہ ۾ ڌِڪجي سگهين ٿو جنهن جو تون تصور بہ نٿو ڪري سگهين ۽ اهڙي بدنصيبي تو مٿان چو نازل ٿي آهي، ان جي تنهنجن ملائڪن کي بہ خبر نہ پئجي سگهندي. تو وٽ رڳو ايترو ئي احساس رهجي ويندو تہ آسمان مان نازل ٿيل هر مصيبت تنهنجو ئي گهر پُڇايو آهي.“

انهيءَ ئي حوالي سان هسپانوي شاعر لوئي ٽانسلو (Luigi Tansillo) پنهنجي نظم ‘Tears of Saint Peter’ (سنت پيٽر جا ڳوڙها) ۾ لکي ٿو:

‘No eye was there to see him, well he knew,
Yet, he himself was to himself, a shame,
Exposed to all men's gaze or screened from view.’

”هن کي پليءَ پَت چاڻ هئي، ڪائي نگاهہ ڪانہ ٿي هن تي ڪُتي،
پوءِ بہ جڻ هُو پاڻ پنهنجو پاڻ ۾، ڪيڏو نہ شرمندو هئو.
هُو هئو هر ڪنهن جي اک ۾، هر نظر هُن کي تڪيندي ٿي رهي!“

(ترجمو: ل. ڪ)

احمد سولنگي پنهنجي مٿي ذڪر ڪيل نظم ۾ ڪيترين نيون تشبيهون، نوان استعارا ۽ علامتون سمائي سگهيو آهي. هڪ طرف هُن جي اک جي فوڪس ۾ زان ڪازاڪس ٿو رهي، جيڪو هڪ اهڙي پکيءَ جي allegry (علامت) بڻجي آيو آهي، جيڪو پنهنجن پَرن ۾

۾ ٿا ڪُتريندا رهن،
قيمتي زربفت جهڙي ديسَ جون،
چارئي ڪندوُن!
ڪالهه سورجَ، چنڊَ جيڪي،
هُئا ڦُٽا اوپر منجهان،
اڄ انهن جي روشني ۾ چانڊني ممنوع آهه.
فڪر کي پئي دور جو رائج سِڪو سمجهي ڪري،
جڻ عجائب گهر اندر تشهير لَئہ سانڍيو ويو
جاڻ جڻ ڪوريئڙي جي ڄارَ ۾ ڦاٿي پئي آ.
وقت جي اپياس بابت،
ڪنهن بہ پنهنجيءَ ڪوجنا کي ڪو نہ ٿو ليکيو وڃي!
شاعري،
انمول تحفو
گفتگوءَ جو
ڪو صَحيفو
ڏُوڙ وانگي جڻ تہ ڌرتيءَ تي لَٿو،
ڪوڙ سان ميٽيو وڃي ٿو
سچَ جو چهرو سچو.

سنگ تراشي پٿرن ۾ اڄ رهي روپوشُ ٿي،
آڳريون فنڪار جون پڻ،
برفَ وانگي ويون ڄمي،
سچ اجنتا ۾ الورا منجهہ ڳوليندو بہ ڪيرُ؟
ڪامَ جو، مندر جي اندر ڪيرُ ڳوليندو بہ پيرُ؟

مون کي چٽيءَ طرح ياد آهي تہ دهليءَ ۾ سال اڻويهہ سو ڇاونجاهہ جي 'ايشين رائيٽرس ڪانفرنس' (Asian Writer`s Conference) دوران جڏهن شاعراڻي محفل جي صدارت ڪندي پبلو نرودا، نارايڻ شيام جي نظم "ڪهڙي آئيني ۾ منهنجي اصلي صورت گم ٿي ويئي؟" انگريزي ترجمي ۾ ٻڌي تہ هُو حواس باختہ ٿي ويو. پبلو نرودا سوال ڪيو: "ڇا، هڪ غير معروف ٻوليءَ وٽ بہ اهڙي ڇرڪائيندڙ شاعري موجود آهي؟"

(ساڳيو ئي سوال ڀارتي وزيراعظم آنجهاني اندرا گانڌيءَ ڀوپال ۾ ڀارت ڀون جو افتتاح ڪندي، سنڌي سيڪشن جو معائنو ڪندي ڪيو هئو جڏهن مون هُن کي شاهہ لطيف جي ڪن بيتن جو شيخ اياز جو اردو ترجمو ٻڌايو هئو.)

پبلو نرودا ان وقت احمد سولنگيءَ جو هي نظم ٻڌو هجي ها تہ هُن کي سنڌس سوال جو جواب ملي وڃي ها ۽ اوپر جي آرسيءَ جو اولڙو سنڌس اکين ۾ ڀڪي پوي ها!

"رات جي منحوسُ ۽ ڪاري هوا،
شهر جي روشن ڏِيئن کي؛
ٿِي وڪوڙيندي رهي.
پوڳنائن جي سفر جا پيچرا،
پيرَ پنهنجا،
جڻ چَٽيندا ٿا رهن!
وقت جا پاليل ڪُتا،
ديوتائن، انبيائن،
شاعرن، صوفين ۽ سنتن جي مٿي،
روزُ ڪوٽيندا رهن ٿا.

ڪنهن ناول يا ڪهاڻيءَ ۾ ڪردار نگاري ڪڏهن ڪنهن عظيم شاعر وٽ (Epic) رجزنامي يا وِير چترڪٿا جي صورت اختيار ڪري ڇڏيندي آهي. هيلن آف ٽراءِ، هيلن نہ هجي ها، جي هُن کي هومر جو قلم نصيب نہ ٿئي ها. قلوپطره بہ قلوپطره نہ رهي ها، جيڪڏهن وليم شيڪسپيئر هُن جي ڪردار کي هنن سٽن ۾ نہ سموئي ها:

"Age cannot wither her nor custom stale,
Her infinite variety: other women cloy
The eppetites they feed, but she makes hungry,
Where most she satisfies:"

(عمر هن کي ڪوماڻجڻ نٿي ڏئي،
نہ راهہ رسم هن جي روپ کي بد زيبو ٿي ڪري،
هن جهڙيون اَپار آنند ڏيندڙ بيون حسينائون،
ڏَو تي لطف وٺائين ٿيون،
پر هيءَ بکڻ،
ڍائيندي بہ بُکَ وڌائي ٿي.)

(ترجمو: ل.ڪ)

قلوپطره جي ڪهاڻي هڪ اهڙيءَ دوشيزه جي ڪهاڻي آهي، جنهن ساڳيءَ ئي شدت سان ذاتي توڙي اجتماعي زندگيءَ سان پاڻ کي لاڳاپي رکيو آهي، جتي هڪ بئي پويان بہ مرد هن جي زندگيءَ ۾ آيا. جوليس سيزر ۽ مارڪ انٿوني، پر هن جي ڪهاڻي تاريخ جي دل ڇُهندڙ ۽ حيران ڪندڙ ڪهاڻي آهي، جو قلوپطره جيان هن جا بئي عاشق پڻ خاص خوبين جا مالڪ هئا. جن روم جي سلطنت جي سڄي نصيب کي پنهنجي هٿن ۾ قابو ڪري رکيو هئو. سيزر جي قتل کان پوءِ قلوپطره جو

رقصِ گهايل،
زندگيءَ جي چور دروازن اندر،
هر نظر کان بي نيازُ
هر خبر کان بي خبر،

چِترڪاريءَ منجهه ليڪيل ڪا لڪير،
ڪو تصور سوچ جي تجريدَ جو،
بُرش جي خاموش ڪنهن گفتار سان،
فن نَقاشي جي وسيع معنيٰ اندر،
پنهنجي خنجر سان ڪري ٿو خودڪُشي!
ملڪ اولهه جا سيئي،
اوپر تي مچريا ٿا گهُمن،
دشمنيءَ جي دائمي آڙاهہ هيٺان،
ڪيترين ڏرتيون سڙن.
پوبہ دنيا جي ڏڪاٽيل،
دُور هڪڙيءَ ڪُنڊَ ۾،
آشتيءَ ۽ امن جو اهڃاڻ بڻجي،
ڪالهہ وانگي،
اڄ بہ آهي،
سنڌ بيٺي!
اڄ بہ آهي،
سنڌ بيٺي،
سنڌ بيٺي!“

هوا مضبوط تختن تي،
لهي ٿي اپسرا وانگي.
درياءِ نيل جو پاٽي،
ڏسي ٿو اڪ ڪٽي توڪي،
قلو پطره !!“

۽ نظم جون پويون پنج سٽون جن ۾ قلوپطره جي من جو سچو پيڊ ۽ هن جي چِت جي چاهت، هن جو هَٺيلو ۽ مغرور ڪردار پڙهندڙ جي اکين آڏو جيئرو جاڳندو ٿي اُڀري ٿو.

”قلو پطره!
ميون ٿا تون هميشه ڪان محبت جي اسيريءَ ۾،
اڪيلو ڪونه سيرز کي رکين ٿِي، پر
ڪرين ٿي زلف ڪافر سان، سموري روم کي قابو
پيو ڪهڙو پلا ڏَسُ، مصر جي آ چندَ جو جادو!“

تاريخي ڪردارن کي شاعريءَ ۾ سموئڻ ڪن ديومالائي (Mythological) ڪردارن کان وڌيڪ رتُ وِلوڙ عمل آهي، جو شاعر ديومالائي ڪردارن ۾ پنهنجي تصور ۽ تخيل جي زور تي انهن کي پنهنجي سوچ ۽ پسنديءَ جي ڍانچي ۾ ڦهڪائي سگهي ٿو ۽ انهن ڪردارن کي خلقيندي هُو ڪنهن سان بہ ذميدار ناهي، سواءِ ان جي، جو هُن جي تخيل ۾ آهي، پر تاريخي ڪردارن کي شاعريءَ جو موضوع بڻائڻ لاءِ فني چابڪدستيءَ کان سواءِ سندن تاريخي وجود ۽ اهميت سان هٿ چراند ڪرڻ لاءِ شاعر وٽ تواريخي تلافي نٿي ٿي سگهي. احمد سولنگيءَ قلوپطره جي سچي ڪردار کي هُن جي چڱاين ۽ لڱاين سان ئي هُن جي تصوير، تصور ۽ منظر کي شاعريءَ جي قالب ۾ ايئن ڦهڪائي پيش ڪيو آهي جو اکين اڳيان سچو منظر ڪنهن چِتر شالا

مارڪ انٿونيءَ سان بدبخت رشتو ناتو هڪ ئي وقت راز ۽ رمز ڀريو به رهيو تہ روحاني پڻ.

قلوپطره جي ڪيترن مصري سوانح نگارن هن جي ڪردار کي نفرت ڀريءَ نگاهہ ۽ ناشانائتي رنگ ۾ رڱيو آهي، پر سيزر ۽ انٿونيءَ ٻنهي هن کي پنهنجي مانائتي محبوبا، ساٿ ڏيندڙ سنگتياڻي ۽ دل گهري داشتہ ڪري قبول ڪيو آهي. ان ڪري ئي قلوپطره کي تاريخ توڙي ادب ۾ ايتري اهميت ملي سگهي آهي.

احمد سولنگيءَ جو نظم قلو پطره هومر جي هيلن آف ٽراءِ جيان يا چندر بردائيءَ جي پرٿوي راج "سنجو ڳِتا" جيان يا نارائڻ شيام جي 'روپ مايا' جي مينڪا اپسرا جيان ڪو epic تہ نہ آهي، پر هن پنهنجي شاعراڻي تخيل ۽ تخليق سان قلوپطره جي جيڪا imagery ۽ منظرنامو پيش ڪيو آهي، اهو سنڌي شعر و ادب جي دنيا ۾ جوڳي جاءِ اوس والاريندو.

"ڪُشادي رات جي ٻيڙي،
رسيون، ساڪا، لنگر لوها،
نماڻن ميربحرن جا،
ٽڏا ڪي خوابَ جا پاچا،
مٿان فانوسُ فطرت جو
سمورا منتشر تارا،
حسين ڪنهن حادثي جي لئہ،
الئہ ڇو منتظر آهن؟
جواني قيمتي تنهنجي،
اکين ۾ چاندني پوکي،

شاهہ لطيف جهڙي عظيم جمالياتي شاعر جي فن جو ئي ڪمال آهي جو ان هڪ سٽ ۾ جدا جدا رنگ رچجي ٿا وڃن.

شاهہ لطيف کان شيخ اياز ۽ نارائڻ شيام ۽ اياز کان احمد سولنگيءَ تائين جمالياتي شاعريءَ وڏي مسافت طئي ڪئي آهي. شاعريءَ جي مفهومن جا ٻہ الڳ الڳ روپ ۽ رنگ آهن: هڪ سڌو ۽ واضح مفهوم ۽ ٻيو رمزن ساڻ ريجهائڻ وارو. اهو اشارتن مفهوم جيڪو جمالياتي حِس ۽ حواس ۾ رچجي، انهن کي متاثر ۽ معطر ڪري ٿو، اهوئي شاعريءَ جو روح سان راس رچائيندڙ عمل دخل آهي.

”رسيءَ کان مختصر، نازڪ،
سنهيءَ هِن چيلهہ تنهنجيءَ کي،
سهارو ٻانهن جو آهي.
مٿان دستُور موجب ئي،

چپن تي چَپَ رکيل آهن.
بدن چڻ ڏاک جي وَلِ جئن،
بدن تي ئي وريل آهي.
هٿن جون آڱريون ويهہ ئي وڃن ڳنڍجي
اِئين ڪنهن طلسماتي موهَہ ۾ ٿيون، جو
پتوئي ڪونہ ٿو پئي ڪو
هَوس ۽ عشق ۾ ڪهڙو
ازل کان رابطو آهي؟“

شرنگهار رس يا جماليات جو سڌو واسطو ڏسڻ، ٻُڌڻ ۽ محسوس ڪرڻ جي حواسن سان آهي، جن جي نازڪ ۽ لطيف فن تائين رسائي

(Art Gallery) جيان ڦرندو ٿو رهي. چِپن جا ياقوت، اکڙين جا الماس، هٿن جا اُجرا ڪنول، سون-سَريکو سينو ڳلن جا تِرَ، ڏاهپ، ڪرشما، اهرام ۽ صحرا: سڄو منظر ايئن آهي ڄڻ رنگ- منچ تي هڪ ئي وقت قلوپطره پنهنجيءَ هر ادا سان مجسم موجود آهي.

پر ان جي ابتڙ جڏهن اسين Medieval (وچين دؤر) جي شاعريءَ کي ڏسنداسين ته، ان ۾ ديومالائي (Mythological) ڪردارن کي پنهنجي شاعريءَ ۾ پيش ڪندي، ان دؤر جي شاعرن نه رڳو مبالغي آرائيءَ کان ڪم ورتو آهي، پر انهن: ڪردارن کي پنهنجي تخيل جي اڏام سان يقين ۽ گمان جي حدن کان ٻاهر نڪتل آزادي پڻ ورتي آهي.

احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ جو اڀياس ڪندي مون کي هن جي جدت ۾ پڻ درمياني دؤر جي شاعريءَ جي شرنگهار رَس (جمالياتي رَسُ چَسُ) جون جهلڪون نئين رنگ روپ ۽ رس ۾ رچيل نظر آيون آهن. سنڌي شاعريءَ ۾ شاهه جي هيءَ سِٽَ "رَتِيءَ جي رهاڻ، جيءُ اڙايو جَتَ سين" جمالياتي شاعريءَ جو هڪ جاذب مثال آهي، جيڪو هڪ کان وڌيڪ معنائون ڇڏائي ٿو.

شاهه سائينءَ جي هيءَ سِٽَ سنڌي جمالياتي شاعريءَ جي اُها سِٽَ آهي، جيڪا مختلف رخن کان پرکي وڃي ته ان جون مختلف معنائون ۽ مفهوم نڪري نروار ٿيندا. رَتِي- ماسي- تولي جي تي جدول موجب هتي "رَتيءَ جي رهاڻ، هڪ ڪن، هڪ پل جي رهاڻ ته هڪ عام فهم مطلب ۽ معنيٰ ڇڏائي سگهي ٿي، پر ڪن پارکن جي راءِ موجب 'رَتِي' ڪام ديو (جيڪو sex جو ديوتا آهي) جي پتنيءَ جي ناتي پُرش ۽ اِستريءَ جي سمڀوڳ (جماعَ) جي علامت پڻ ٻڌجي اچي ٿي.

شاهه جي هڪ ٻئي شارح جي ويچار موجب رَتيءَ جو مطلب رنگ ۾ رَچِي ويل يا 'رتل' پڻ آهي. مان پنهنجي پنهوءَ جي رنگ ۾ رچجي ايئن 'رَتِي' ٿي ويس جو ان 'رتيءَ جي رهاڻ، جيءُ اڙايو جت سين.' اهو

۽ لُيائيندڙ ڳالهين جي بارش شروع ڪري ڇڏي،
اهڙين ڏُتاريندڙ ڳالهين راڌا جي حياءَ مٿان پردو وجهي ڇڏيو.
سينگاريل ۽ نرم بستر تي،
ٻيئي مباشرت ۾ مصروف ٿي ويا.
ڪرشن، راڌا جي انگ ڪي چُمڻ لڳو.
چُمڻ جي لذت سان راڌا بيخود ٻڻجي ڏڪڻ لڳي،
رنگين مزاج ڪرشن شهوت جي تخت تي ويهي،
هُن جي خوف ۽ هراس جي قلعي کي فتح ڪري ورتو.
هاڻي راڌا وٽ ڪو ڊپ ڊاءُ نہ هئو
عزت بہ بچي ويئي ۽ ترپتي ۽ لذت بہ حاصل ٿي.'
وديا پتي چئي ٿو:
"ٻُکايل کي جيترو کاڌو ملي گهٽ آهي.
اهڙيءَ حالت ۾ ٻنهي جا جسم ۽ جان تڙڦندا ٿا رهن.
بي قراري سُک سُمهڻ نٿي ڏئي."

(ترجمو: ل. ڪ)

هيءَ مڌيہ ڪالين (وچين دؤر) جي چوڏهين صديءَ جي شاعري آهي. ڇهن صدين گذرڻ بعد سوچ جو توارد ۽ ٽڪراءُ ويهين صديءَ جي هنديءَ جي سرشِٽ (برک) ڪوي وتسانين اگيہ (Agya) وٽ نئين نوعيت کڻي آيو آهي:

"ڪيترين گوپين ڪيئي ڀيرا ڪنهيي کي پيار ڪيو
پر هُن پنهنجو سچو پيار اوتي ڇڏيو
ان هڪ ئي سُندرتا تي، جنهن جي هُو تلاش ۾ سرگردان رهيو.
جنهن کي هُو ڪڏهن پنهنجو نہ ڪري سگهيو.
جيڪڏهن هُو پنهنجو پيار ڪنهن ۾ بہ ماڻي سگهي ها،
تہ ٻئي ڪنهن پيار جا پنڌ چو پُڇائي ها؟

روبرو بہ آهي تہ گفتگو ذريعي پڻ. شاعريءَ ۾ جماليات جو معنوي مفهوم سونهن سوپيا. رسُ گيان ۽ حسن پرستيءَ جو سوکيم اظهار آهي.

جماليات لطيف فن جي اها فيلسوفي پڻ آهي، جيڪا حواسن جي نفسانيت جي رنگ روپ ۾ انساني حسن کي معراج تائين پهچائي ٿي چڙهي. ڪاليداس جا epics 'شڪنتلا' ۽ 'ڪمار سمڀو' ۽ ٻاڻ ڀٽ جو شاهڪار ايپڪ 'ڪادمبري' شاعري ۽ رنگ-منچ جو رِل مِل روپ پسائين ٿا.

هن نندڙي ڪنڊ جي جمالياتي شاعريءَ جو پرتري هريءَ کان پوءِ وڏي ۾ وڏو شاعر چوڏهين صديءَ جو مٿلي ٻوليءَ جو ڪوي ودياپتي ڪري مڃيو ويو آهي. ودياپتيءَ پنهنجيءَ هڪ ڪوتا ۾ چيو آهي: "ڪوبہ منش تيسين پورڻ (مڪمل) نٿو سمجهيو وڃي، جيسين هُن کي شرنگهار رس (جماليات) جو پورو انڀو نہ ٿيو هجي."

شنڪر آچاريہ کي پڻ 'سروگياني' جو پد تڏهن پراپت ٿيو جڏهن هن انهيءَ ڀاوَ جو انڀو ڪيو. ڪاليداس ۽ ٻَو ٻُو وتيءَ جا سنگيت ناٽڪ، جئہ ديو جو 'گيت گووند' ٽئگور جو 'چترانگدا' شاعريءَ ۾ شرنگهار رس کان اڳتي اُپري وسميءَ ۾ وجهندڙ نفساني ۽ نفسياتي شاعريءَ جو روپ وٺي چڪيون آهن ۽ گڏوگڏ سنگتراشيءَ جي سُندر گهڙت پڻ نظر اچن ٿيون.

ان حوالي ۾ ودياپتيءَ جي هيءَ ڪوتا:

'هرٽيءَ جهڙين اکين واري راڌا کي،
ڪرشن جي حوالي ڪري،
سڀ ساهيڙيون هليون ويون.
موقعو ملندي ئي ڪرشن جا جذبا ڀڙڪي اٿيا.
هُن پنهنجيءَ راڌا جو هٿ پڪڙيو.

سانجهہ سهيڙي،
پازيبن جي،
سُر جي وركا ـ
گوپيون ڳائن.
بندرا بن ۾ ـ
شيام كنهيا!
تو لئہ دوها،
خاموشين جا!“

هڪ شاعر جو روح لڳاتار ڪنهن نہ ڪنهن اڻ ٽڪ ڳولا ۾ سرگردان رهندو آهي. بدلجندڙ موسمن جو مزاج ٽئگور جي شاعريءَ جيان احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ ۾، مختلف موڊن (Moods) ۾ هڪ موسم دل جي اندر، هڪ موسم دل ڪان ٻاهر، جو اُپار پائي، ڪنهن رڳ جيان رُباب سان اُلجهندو آهي، ۽ ڪنهن تندُ جيان طلب سان تڙپي، روح اندر راڳ ۽ روح ڪان ٻاهر سرگم بڻجي، سُرن جي سنگيت سجائيندو آهي. هي دل ڪان ٻاهر جي موسم جو اهو منظر آهي، جيڪو مها ڪوي ٽئگور، جڏهن سنڌوءَ جي ڪپ تان سون ـ ورني سانجهيءَ جي لهندڙ سج ڪي ڏسي چيو هئو: ”مون پنهنجي سڄي ڄمار ۾ دنيا جي ڪنهن بہ ڪُنڊ تان شام جو اهڙو منظر نہ ڏٺو آهي.“ تڏهن ئي هُن اُها ڪوتا رَچِي هئي:

”تون اهڙي سُندر آهين، جهڙي شام!“

مهاڪوي رابندرناٿ ٽئگور جي مهانتا جو بنيادي نڪتو پنهنجي سون ـ ورني بنگال جي ڌرتيءَ جي اعليٰ قديم قدرن سان قدامت پرستيءَ ڪان پاسو ڪري، پنهنجي شاعريءَ جون نيون واٽون جوڙڻ رهيو. ڪاليداس جي خوشگوار جمالياتي منظر ڪشي ۽ بنگال جي ويشنو شاعريءَ جي

شاعر گيت مٿان گيت جوڙيندو رهيو.
پر هڪ ئي موضوع کي وري وري پنهنجن گيتن ۾ ورجائيندو رهيو
۽ ڪنهن گيت تي هن جي گرفت مضبوط نہ ٿي سگهي،
۽ نہ ئي ڪو اهڙو گيت جوڙي سگهيو جيڪو هن جي دل جي ترجماني ڪري سگهي.
جي هُن کي اهڙو ڪو موضوع ملي سگهي ها،
جنهن ۾ هُو پنهنجي سڄي دل پيئي سگهي ها،
تہ ڪويءَ کي ٻئي ڪنهن گيت جوڙڻ جي ضرورت ڇو محسوس ٿئي ها؟"

(انگريزيءَ مان ترجمو: ل. ڪ)

اگيہ جي هيءَ ڪوتا نراشا واد يا قنوطيت پسنديءَ سان پُر آهي، پر گڏوگڏ هن جي 'تخليق جي مجبوري' پڻ هن جي اداسُينتا جو هڪ روپُ آهي. گوپيون ۽ ڪنهيو علامتون آهن نئين يُگَ جون، جنهن ۾ ڪيتريون ئي گوپيون، ڪيئي پيرا ڪنهيي (ڪرشن) کي پيار ڪن ٿيون، پر ڪرشن جو سچو پيار هڪ راڌا مٿان ئي اوتيل آهي.

انهيءَ پيرايي ۾ احمد سولنگيءَ وٽ راڌا ۽ ڪرشن جي پريم جو تصور هڪ ڏيمي لئہ لهجي ۾ سانتيڪي سُر ۾ اچي ٿو:

"پڳلي راڌا!
تنهنجي شويا،
سانجهيءَ ويلا،
ڏيئي وٽِ جان،
لاٽون لاٽون،
روز ٻري ٿي!
مندر چُپ چُپ،
گهنڊَ ننڊاڪا،

ڇا اهائي ٽُنهنجي خوشي آهي؟
ڇا اِن ڪري ٿي تو منهنجي ڳچيءَ ۾،
سنگيت سان سجايل سُرهاڻ جا هار وجهي ڇڏيا آهن.“

اُهي گيت ۽ نظم، جن جو موضوع محبت آهي، پوپٽ جي پرن جيان رنگ برنگي هوندا آهن. انهن جي رفتار روان دوان آهي ۽ شاعر هڪ مگن ۽ مطمئن راهگير آهي. هُو جلد باز نہ آهي، جو تڪڙيون وکون کڻي منزل ڏانهن ڊوڙندو وتي، پر ان راهگير جي اُنهن وڏايل وِکن پويان اعليٰ مقصد آهي، ڇو جو هُن کي زندگيءَ سان پيار آهي.

مان پنهنجي ان جاچنا جي جواب ۾ ڪنهن دليل يا حيلي حجت پيش ڪرڻ بدران احمد سولنگيءَ جو نظم، ”مدهوش راتين جي جنت“ پيش ڪريان ٿو:

”ڪنهن نئين عشق جي آرزوءَ ۾ وري،
زندگيءَ جي مُندڀيءَ ۾ تو پُورو پوان.
ڪوہ تنهنجو تصور جڏهن تو جُڙي،
باک گهري گگن ۾ ٿي وکري وڃي،
سُرخ، زرتار، باريڪ پوشاڪ مان،
تنهنجو چاندي بدن ايئن ٿو ڏيکارجي،
چڻ تہ ڪا، جل پري نِڪتي سنڌوءَ منجهان.
تنهنجي چوٽيءَ جي خوشبوءَ ۾ خاموش چڻ،
ڪائي مدهوش راتين جي جنت هئي،
تنهنجي شمشاد قد جي مٿان پَرَ هڻن،
هُئي عقابن کي اهڙي نہ ڪا ئي مجال!
تنهنجي ڳل تي، ڳچيءَ تي تِرن جا پُڙا،

جذبات سان پُر، سنگيت جي موتين سان پنهنجا پلاند پرڻ هئو. هُو هڪ طرف پنهنجي ڌرتيءَ جي ڪوين ۾ سڀ کان وڏيڪ ڌرتيءَ جو ڪوي هئو ته ٻئي طرف سڀ کان وڏيڪ عالمي سطح جو شاعر هئو جنهن ڪري رابندر سنگيت جي سٺ سٺ ۾ سُر ۽ ساز جي جهنڪار رِلِ مِل آهي.

ٽئگور کي نثري نظم جو شاعر سمجهڻ وارن کي شايد اُهو احساس نہ آهي تہ نثري نظم توڙي نئين ڪوتا لکڻ لاءِ پڻ طبيعت جو موزون ۽ روان هئڻ بيحد ضروري آهي.

نثري نظم ۽ نئين ڪوتا جا ڪوي جڏهن اهو دليل پيش ڪندا آهن تہ اسين تجرباتي طور بحر وزن يا ڇندن ۽ ماترائن کي ٽوڙي رهيا آهيون تہ انهن کي اهو ئي چئي سگهجي ٿو تہ، "خدارا! پهرئين ڪجهہ جوڙڻ سِکو ۽ پوءِ ئي توهان کي اهو ٽوڙڻ جو حق حاصل ٿئي ٿو." جديد مغربي شاعريءَ جي متوالن کي اهو احساس هئڻ گهرجي تہ ٽئگور جو زندگيءَ طرف نظريو هميشہ قبوليت، شڪر گذاري ۽ قدر شناسيءَ وارو ئي رهيو.

هُو پنهنجي سڄي شاعريءَ ۾ ڪٿي بہ قنوطيت ۽ بيزاريءَ جو شڪار نہ ٿيو آهي ۽ نہ ئي ڪٿي هُن جديد شاعرن جيان شڪايتن ۽ آهُن، داهُن جا دفتر کوليا آهن. ٽئگور جي هڪ طويل نظم جون شروعاتي سٽون آهن:

"مُرڪَ ۽ لُڙڪَ،
خوشي ۽ غم جي پينگهہ ۾،
سانوڻ ۽ آرهڙ جي موسمن جيان،
جُهومي رهيا آهن.
۽ مان گيت ڳائي رهيو آهيان،
سڄي عمر گيت ڳائيندو رهندس،
ڇا اهائي تُنهنجي مرضي آهي؟

ميراجيءَ سان عمر وفا نہ ڪئي. هن رڳو ستٽيهہ سال مختصر عمر ماڻي نہ تہ هُو اردو/ هندي ادب کي الائي ڪيترو املهہ سرمايو ڏيئي وڃي ها. پوءِ بہ هُو نثر ۽ نظم جي تيرهن مجموعن جو خالق آهي. ان جي ابتڙ هن جي همعصر نذر محمد راشد (ن- م- راشد) اسي سالن کن جيئري ڄمار تائين جديد اردو شاعريءَ کي چڱو اڳتي وڌايو پوءِ بہ اردوءَ ۾ جديد شاعريءَ جو باني ميراجيءَ کي ئي مڃيو ويندو. ميراجيءَ جي جمالياتي شاعريءَ جو تجزيو ڪندي، ن- م راشد هن مٿان فحاشيءَ جي الزام کي رد ڪندي لکي ٿو:

”ميراجيءَ جو مقصد ڪڏهن بہ شهوتي جذبن کي اُڀارڻ نہ هئو هن مٿان اهو الزام مڙهڻ تہ هُو بيمار ذهن رکندڙ هئو جنهن مٿان سدائين جنسيات سوار هئي ۽ هُو فحاشيءَ جو پرچارڪ هئو بنهہ شرارت آميز سوچ آهي. حقيقت اها آهي تہ ميراجيءَ کي اهو يقين آهي تہ اسان جي دؤر جي انسان جي اخلاقي شڪست ۽ پستيءَ جو اصل ڪارڻ رازداري آهي، جنهن جي پردي ۾ جنس جو ذڪر ڪيو ٿو وڃي ۽ جنس جي باري ۾ اهي نيم اخلاقي ۽ اياڻپ وارا عقيدا آهن. ميراجيءَ جي شاعري ان ڪري ئي ڇڻ انسان کي غلاضت ۽ شيطاني توڙي شهوتي عمل کان نجات ڏيارڻ جي ڪوشش آهي، جيڪا هن جي تحت الشعور جي چوڏاري صدين کان گڏ ٿي چڪي آهي. ميراجيءَ جي شاعري ان نام نهاد اخلاقي تصور خلاف احتجاج جي صدا آهي، جنهن انسان جي روح کي تباهہ ڪري ڇڏيو آهي.“

خود ميراجيءَ پنهنجي جنسيات جي تصور جي وضاحت ڪندي چيو آهي:

”ڪيترا شخص ايئن سمجهي رهيا آهن تہ زندگيءَ جو رڳو جنسي پهلو منهنجي توجهہ جو مرڪز آهي، پر اهو خيال صحيح ناهي. جنسي فعل ۽ ان جي تعلق کي مان قدرت جي وڏي نعمت ۽

ميراجي جڏهن دهليءَ ۾ آل انڊيا ريڊيو تي اسڪرپٽ رائيٽر هئو تہ اسٽوڊيو ۾ نشريات شروع ڪرڻ کان پهرين، اسٽوڊيو جو در اندران بند ڪري پنهنجي جسم جي تاٽيل رڳن کي هٿ سان خارج ڪري رلئڪس ٿي، پوءِ ئي نشريات ڪري سگهندو هئو. ان موضوع تي هِن بہ نظم 'لبِ جوئبارى' ۽ "رس کی انوکھی لہریں" بہ لکيا آهن. جيڪي ڪن نقادن شاهڪار نظم ڪري مڃيا آهن، پر گڏوگڏ "لبِ جوئبارى" ميراجيءَ جو بدنام ترين نظم بہ آهي. رڳو اهو نظم ئي نہ بلڪ ميراجيءَ جي سڄي شاعريءَ کي غلاضت جو ڍير سڏي، ترقي پسندن ميراجيءَ کي ادب کان ٻاهر ڪرڻ جي پوري ڪوشش ڪئي، پر ميراجيءَ جي شاعريءَ ۾ جيئڻ تہ زندگيءَ جون سچايون موجود هيون، ان ڪري اڄ بہ هن جي شاعريءَ جي اهميت ۽ بلندي جيئڻ جو تيئن برقرار آهي. شيخ اياز پڻ ميراجيءَ کي جديد اردو شاعريءَ جو وڏي ۾ وڏو شاعر قرار ڏنو آهي. 'لبِ جوئباري' نظم جو آغاز هنن سٽن سان ٿئي ٿو:

"ایک ہی پل کیلئے بیٹھ کر ہم اُٹھ بیٹھے،
آنکھ نے صرف یہ دیکھا کہ نستہ بُت ہے،
نہیں بصارت کو نہ تھی تاب کہ وہ دیکھ سکے،
کیسے تلوار چلی، کیسے زمیں کا سینہ،
ایک لمحے کے لئے چشمہ کی مانند بنا،
پردہ چشم نے صرف ایک نستہ بُت کو،
ذہن کے دائرِ خاص میں مرکوز کیا۔"

۽ نظم جو آخري بند آهي:

"جل پری آئی کہاں سے؟ وہ اسی بستر پر"

تنهنجي پنبڻين جا ڇپرَ ڪارا ڳڪرَ:
رات ڇانيل جڙ تہ مئخاني مٿان.

مون تہ سوچيو ڪين هو منهنجي مِٽي!
پاڻُ اربي، پاڻَ لاهيندينءَ لباسُ،
ڏينهن جو سوچي، رتوليءَ رات تي:
تون اڪيلائيءَ ۾ تي ويندينءَ اداسُ!"

ميراجيءَ وٽ محبوبا جو 'پاڻُ اربي لباسُ لاهڻ' وارو تصور نہ هئو ۽ نہ ئي ننڍ پاڪر ۾ ويڙهجي وڃڻ جو ڪو تخيل هئو. ميراجيءَ رڳو هڪ ڀيرو همٿ ٻڌي لاهور ۾ ڪاليج جي احاطي ٻاهران ميراسين کي بيهاري پنهنجي عشق جو اظهار ڪيو تہ ميراسين بنا هڪ اکر ڳالهائڻ جي چپ چاپ هُن کي ٻُڌندي رهي. جڏهن ميراجيءَ پنهنجي سڄي دل هن اڳيان پيٽي رکي تہ ميراسين هن کان رڳو ايترو پُڇيو: "توهان پنهنجي ڳالهہ پوري ڪئي؟ هاڻي مان وڃان؟" ميراجيءَ جي وات مان رڳو هڪ اکر اُڪليو. "ها". ۽ ميراسين هن کي 'خدا حافظ' چئي هلي ويئي ۽ ڪجهہ ڏينهن اندر لاهور ئي ڇڏي ويئي.

ان ملاقات کان پوءِ ثناءُالله ٻٽ پنهنجو ادبي نالو 'ميراجي' رکيو ۽ 'ميرا' جي ياد ۾ پنهنجا ڪيترا نظم هن سکر ۾ سنڌوءَ جي ڪناري تي ويهي تخليق ڪيا. جتي هن جو والد ريلوائي ملازم هُئو.

اڄ جو دؤر رياض خير آبادي واري شاعريءَ جو دؤر ناهي. جنهن جي هر مصرع شراب، ساقي ۽ جام و مينا ۾ ئي ٻُڏل هجي ۽ هر سٽ ان ئي محور تي ڦرندي رهي:

"طاقِ حرم سے شیخ وہ بوتل اُٹھا تو لا۔"

زندگيءَ جي سڀ کان وڏي راحت ۽ برڪت ڪري سمجهان ٿو. جنس جي ڇوڏاري جيڪا آلودگي تهذيب ۽ تمدن گڏ ڪري رکي آهي، اها مون کي بيهوده لڳندي آهي. ان ڪري ردعمل طور مان دنيا جي هر ڳالهه کي جنس جي ان تصور جي آئيني ۾ ڏسان ٿو جيڪو فطرت جي بنهه مطابق آهي ۽ منهنجو آدرش آهي.“

ان ئي آدرش هيٺ ميراجيءَ جو عشق بينگالي دوشيزه ميراسين تائين ئي محدود رهيو. ان جي ابتڙ احمد سولنگيءَ جي عشق جو تصور بسيارگوئيءَ تي ٻيٽل آهي:

”مون تہ سوچيو ڪين هو مُنهنجي متي؛
پنهنجي جوڀن جو تون بخشيندينءَ بهارُ!
رات جو جگنوءَ جيان ۽ ڏينهن جو،
پوپٽن ۾ تون ڪندينءَ پنهنجو شمارُ!

رات ساري مُنهنجي سيني تي سُتينءَ؛
ڪونجَ جهڙي تون ڳچيءَ سان ڳهرِجي!
خوابَ جهڙي ڪنهن جزيري ۾ پُڄي،
ننڊ - ياڪر ۾ وئينءَ تون ويڙهجي!

سانوڻيءَ جو چاڙهہ، مستي مُند جي؛
جسمَ تنهنجي ۾ نديءَ جهڙو اُبار،
تون بدن جي سون ٽڪريءَ تان سَڪِي!
پنهنجي ڇاتيءَ جي ڇڪورين کي اُڏار.

نغمگي پازيبَ تنهنجي جي ٻُري؛
روح جي تاريڪ تهخاني مٿان،

انساني رشتن ناتن ۾ دائمي قدرن واري شاعري ڪنهن هڪ دؤر ۾ مُڙندي آهي تہ ايندڙ دؤر ۾ موٽي ايندي آهي ۽ Hollow man نئين سوچ سان پيهر ’Man of Substance‘ (مردِ ڪامل) تي واپس ورندو آهي.

برصغير جي سطح تي سرحد جي هڪ پار ناصر ڪاظمي ۽ مُصطفيٰ زيدي ٻئي پار دشينت ڪمار ۽ ڪملا داس جي شاعريءَ جو دؤر آهي. جن وٽ شاعريءَ داخليت کان خارجيت طرف سفر ڪيو آهي. اڄ جي نسل جي شاعرن ڪي سمجھ ۾ اچي ويو آهي تہ:

"Greater the poet - greater is the detachment"

(هڪ شاعر جي عظمت هُن جي ناوابستگيءَ ۾ آهي.)

اڄ جي شاعر جي سوچ فيض جي هن مصرع جو عڪس آهي.

”چھوڑیۓ یوسف گم گشتہ کی کیا بات کریں،
شدتِ شوقِ زلیخا نہ تجھے ہے، نہ مجھے!“

شعر ۾ ڪو نُقطو پيدا ڪرڻ ڪا وڏي شاعري ناهي، پر لاشعوري طور ڪنهن جي شاعريءَ ۾ ڪي نوان نُقطا نڪري نِروار ٿين تہ اُها شاعر جي ذهني تربيت يا هُن جو مخصوص مشاهدو آهي. هنديءَ جي شاعر دشينت ڪمار جي غزل جو هڪ بند آهي:

”تو کوئی ریل سی گذرتی ہے،
میں کوئی پُل سا تھرتھراتا ہوں!“

هي بند هڪ نئين خيال ۽ نئين مشاهدي جو مثال آهي. اهڙي ئي جديد سوچ ۽ مشاهدو احمد سولنگيءَ وٽ هنن سٽن ۾ شعريت جي شڪل وٺي بيٺو آهي:

”تنهنجي تَنَ کان تنهنجي من تائين رڳو
مان نرم ڪي روحَ جا رستا گُهران ٿو
تنهنجي اکڙين سان ڏسڻ سپنا گُهران ٿو!“

حالانڪ رياض خيرآباديءَ سڄي زندگيءَ ۾ ڪڏهن شراب چکي بہ نہ ڏٺو هئو. اهڙي غير مشاهدي واري شاعري گهڻو عرصو جٽادار نٿي رهي.

اڄ صدي گذرڻ ڪان پوءِ بہ اڄ جو دؤر ميراجي ۽ ن-م راشد جي جديد شاعراڻي سوچ، رخ ۽ رويي سان جاري و ساري آهي.

عالمي سطح تي اڄ جو دؤر فرانسي شاعر Lautreamount لاٽريمائونٽ جي 'Songs of Maldoror' (مالڊورار جا گيت) واري شاعريءَ جو دؤر آهي، جن ۾ گيتن جو هڪ پيغمبراڻو شان ۽ جلوو نظر اچي رهيو آ هي. مالڊورار جي گيت جي هڪ سٽ آهي:

"They knew not that the evil done by man was not to be undone."

(کين اُها ڄاڻ نہ هئي تہ هڪ شخص جي شيطاني عمل کي باطل نٿو ڪري سگهجي.)

اڄ جو دؤر Sylvia Plath (سئلويا پلاٿ) جو دؤر آهي، هي سٽون:

"اڄا ڪيترو فاصلو آهي؟
مان پنهنجي جسم کي گهلي رهي آهيان.
ريل پنهنجو پاڻ کي."

اڄ جو دؤر وليم بليڪ William Black ۽ T.S. Eliot جي سلسلي جي Extension (پکيڙ) جو دؤر آهي. سوئيز جي هُن طرف محمود درويش جو دؤر آهي. ترڪيءَ جي ناظم حڪمت جو قيد و بند آهي. اهڙي شاعري اڄا بہ ان وکر جيان آهي، جيڪا پئي پُراڻي نہ ٿي آهي.

T. S. Eliot جي 'West land' جي هڪ سٽ آهي:

"They, who turn –Return"

(جي مُڙن ٿا ـ موٽن ٿا)

انهيءَ پس منظر ۾ ڪملا ثريا داس جو هي نظم:

From the debris of House – wrecks,
Pick up my broken face
Your bride's face
Changed a little with the years.
I Shall not remember
The betrayed Honeymoon;
We are both such cynics,
You and I.
If loving me was hard then
It is harder now.
But love me- one day.

(ڊهي پٽ پيل گهر جي ملبي جي ڍير مان،
منهنجو ٽُٽل چهرو کڻي وٺ!
تنهنجي ونيءَ جو چهرو
سالن گذرڻ سان ڪجهه بدلجي ويو آهي.
مان دغابازيءَ واري سُهاڳ رات کي،
وساري ڇڏيندس.
بيئي اهڙا پورالا آهيون،
تون ۽ مان،
جو ان وقت اگر پيار ڏکيو هئو
ته هاڻي مشڪل تر آهي،
پر هڪ ڏينهن مون کي پيار اوس ڪر.)

(ترجمو: ل. ڪ)

ڪملا ثريا داس جو چوڻ آهي ته: "اسان جو حال ايترو دلچسپ نه

احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ جي هن پهرئين مجموعي جي مسودي جو ورود ڪندي مون کي مليالم ٻوليءَ جي اهم اديبہ ۽ شاعره ڪملا داس جي شاعري ذهن تي تري آئي آهي. ڪملا داس جي مشهور ۽ متضاد آتم ڪٿا My Story (منهنجي ڪهاڻي) هن جي زندگيءَ جو رنگين، پر هڪ ڏک ڀريو داستان آهي. مان نٿو ڀانيان تہ برصغير جي ادب ۾ ڪنهن اديبا ايتري بيباڪيءَ سان پنهنجي زندگيءَ جي واقعن، وارداتن، آزمودن ۽ تجربن جو بيان ڪيو هوندو. ستر سالن جي عمر ۾ اچي هن ماڌو ڪٽيءَ نالي برهمڻيءَ الائي ڪهڙيءَ مصلحت هيٺ اسلام قبول ڪري پنهنجو نالو ڪملا ثريا داس رکيو ۽ پرده نشين ٿي ويئي. ان حوالي ۾ هن جي هڪ نظم جون سٽون آهن:

"The begining of Autumn
She floats in her autumn
Yellow like a leaf
And free-"

(پن ڇڻ جي شروع ٿيڻ سان ئي هوءَ پنهنجي ئي پن ڇڻ واري زندگيءَ ۾ پيلي پَنَ جيان هيڏانهن هوڏانهن اُڏامڻ ٿي لڳي- پر آزاديءَ سان!)

آسٽريليائي اديب Syd Harrex ڪملا ثريا داس جو تعارف ڪرائيندي لکيو آهي:

"ڪملا داس جي شاعري ان ماڊرن هندستاني عورت جو الميو بيان ڪري ٿي، جيڪا پنهنجو پاڻ کي آزاد ڪرڻ، جنسي ۽ گهريلو استحصال کان پاڻ کي بچائڻ ۽ ان قيد کان پاڻ کي نجات ڏيارڻ لاءِ جدوجهد ڪري رهي آهي، جنهن کي معاشري هن جي نصيب جو حصو بڻايو آهي."

سانجهه سُرمئيءَ سان ويئي،
درد جو گهرو غبارُ
تو اُجاريا آئينا،
چانڊني تي بيڪنارُ.

ٿيا منور ميرڙا،
ڪي گهروندا روحَ جا،
منهنجي من جي ماڻڪين،
خواب ڇهرن جا ڏنا!

سِپَ ساحل جي مٿان،
سمنڊَ ڪي سوگهو ڪيو
ريت جي ذرڙن منجهان،
چنڊُ ڪو جاڳيو پيو!“

احمد سولنگيءَ جو هي نظم منهنجي مٿيئن تشريح جي نمائندگي ڪندي، من جي انهن ڪُنڊن کي اُجاڳر ڪري ٿو جن ۾ ’پيار ۽ پيڙا‘ زندگيءَ جي هر موڙ تي هڪ ٻئي سان جُڙيل آهن. پيلا پَنَ ڇڻي پوڻ سان اُداسي ختم ٿي وڃي ٿي. سانجهه سُرمئيءَ سان دل جو گهرو غُبار غائب ٿي ٿو وڃي، نه ته اڄ جي هن انڌي يُگَ ۾ اسان جي اکين ۾ ايتري ته ڏوڙ پَرجي چڪي آهي جو اسان کي احساس ٿي رهيو آهي ته ڄڻ صبح اڃا جاڳيو ئي ناهي.

-پر احمد سولنگيءَ جي شاعراڻي سوچ ۾ مَن جي ماڻڪين، ڇهرن جا خواب ڏسي، ريت جي ذرڙن مٿان چنڊ کي جاڳايو آهي. هتي ريت جا ذرڙا اسان جي اڄ جي زندگيءَ جي علامت بڻجي آيا آهن ۽ چنڊ جي چانڊوڪي، ان حقيقت جي علامت آهي ته اسان جن واٽن تي

هوندو آهي، جيترو اسان جو ماضي هوندو آهي. مان پنهنجي ماضيءَ جي بنديوان ٽيڻ نٿي چاهيان، پر مان ڇا ڪريان؟ جو مان پنهنجو ماضي وڪڻڻ لڳي آهيان، ان کي ماڻهن ۾ ورهائڻ لڳي آهيان. جنهن کي بہ رات جي مانيءَ تي سڏايان ٿي تہ مان هُن کي چوان ٿي تہ هُو ٿورو گهڻو منهنجي ماضيءَ جي طعام جو بہ سواد چکي. هُو منهنجي ماضيءَ کي پاٽيءَ جيان پيئي ۽ ڪڏهن ايئن بہ ٿئي تہ ماڻهو منهنجي ماضيءَ کي شراب وانگر جام مٿان جام جيان رات گذرڻ تائين پيئندا رهن. منهنجي ماضيءَ جون سڀ ذائقي دار هڏيون چوسي ڇڏين، چٻاڙي ڇڏين ۽ مان ماضيءَ جي طاقت کان پاڻ کي خالي سمجهي، هڪ ڪمزور ۽ نڍال جيان هڪ پاسي ڪنڌ ڍاري ڇڏيان.“

ڪملا داس جو شاعريءَ طرف هيءُ رُخ مون کي متاثر ڪندڙ حد تائين احمد سولنگيءَ جي سوچ سان لاڳاپيل لڳو آهي، جو احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ ۾ پڻ رڳو ڪنهن تصوراتي زندگيءَ جو نفعي نقصان وارو عالم نہ، پر هڪ ڄاتل سڃاتل ۽ گهاريل زندگيءَ جا الميا آهن. اندر ۾ اٿندڙ هڪ ويڙهہ آهي، جيڪا اسان کي گهوٽي بہ ٿي تہ گڏوگڏ اسان جا گهاوَ بہ پري ٿي ۽ پيار ۽ پيڙا کي رِل مِل ڪري، اسان کي هر موڙ تي زندگيءَ سان جوڙي پڻ ٿي. شاعري پنهنجيءَ پَر ۾ ئي شاعر جي وجود جو هڪ اهم حصو آهي. پنهنجن زخمن مٿان پاڻ پَها رکڻ وارو عمل آهي، جنهن ۾ پيڙا بہ آهي، پڇتاءُ بہ آهي تہ هيانءُ هلڪو ڪرڻ جو سرو سامان پڻ آهي:

”پَرَ پيلا پيا ڇڻي،
۽ اُداسي وئي هلي،
ميڻَ جان پگِهري وئي،
شهر پٿر جي ڳلي!

توري نہ ٿي ڪڏهين سگهي:
شرناءِ ٿي ڇاتي ڇِني!
فنڪار جي اک ٿي وَسي،
هر وقت اوهيڙا ڪري،
جڻ ڦوڪ هڪڙيءَ ساڻ بسم الله جي،
سُرهي چنبيليءَ ول ٿِي
سُر، سازَ ۾ آواز جي ٿِڙيو پوي،
۽ روح کي ويڙهيو وجي!
جڻ ٻن چپن، ڦُوڪيل مٿن ۾ آڱرين،
دنيا نئين تخليق ڪئي!
ڌرتي نئين، آڪاس نئون،
گنگا نئين،
ٻاکون بنارس جون نيون،
سورج مُکين لئہ سِجُ نئون،
اوڙون نيون ۾ ٻجُ نئون.
ڪا چيٽ جي ڦُولارَ نئين،
ويساکَ جون ويرون نيون،
هڪڙي بنارس جي اندر
هڪ ٻئي بنارس جو هجڻ،
ايئن ٿو لڳي:
فنڪار جڻ جوڙون نيون،
جنسارَ جون جوڙيون هجن!“

وڪ وڏائي رهيا آهيون. انهن واتن مان وشواس وڃايو ناهي. سڀن آهوجا جي هن سِٽَ جيان:

"مهلقائن کي خدارا ڳالهه هيءَ سمجهائي ڇڏ
چنڊ ڪنهن جو ٻيو هجي. پر چانڊني سڀ جي هجي!"

احمد سولنگيءَ پڻ جاڳيل چنڊ وقت اها ئي تمنا ڪئي آهي:

"ٽيا منور ميرڙا،
ڪي گهروندا روحَ جا."

شاعريءَ ۾ ڪردارنگاري هڪ روايتي، پر قبوليت جوڳو موضوع پئي رهيو آهي، پر ڪڏهن ڪنهن ڪوتا يا نظم ۾ اُپاريل ڪردار Legendry ڪردار بڻجي لازوال ٿي ويندا آهن. جيئن انگريزي شاعريءَ ۾ 'قبلائي خان' جو ڪردار عالمي شاعريءَ جو هڪ جاودان ڪردار بڻجي چڪو آهي. ۽ John Keats جو 'Ruth'جو ڪردار هڪ حسين دوشيزه جي عشق جي الميي جو حد نشان بڻجي چڪو آهي.

احمد سولنگيءَ جو شهنائي نواز 'بسم الله خان' نالي نظم سنڌي شاعريءَ ۾ هڪ مخصوص مقام والاري سگهندو. جو احمد سولنگيءَ جي هن نظم هڪ عظيم فنڪار کي پنهنجي شاعريءَ ذريعي امرتا بخشي ڇڏي آهي. مان هتي اهو سڄو ئي نظم درج ڪرڻ کان پنهنجي قلم کي روڪي نٿو سگهان.

"فنڪار جي دل،
درد جا جيڪي ٻُرائي ٻول ٿي،
سي، ڪهڙي ٻُرڻ ۾ ٿا ٻُرن؟
ڪا ساهمي شرناءِ جي آوازَ کي،

سرويشور ديال سڪسينہ‘ جي هڪ ڪوتا ’دستاني‘ جو مثال پيش ڪريان ٿو:

”پڑہو ننگے پیٹ پر
گرد آلودہ پسینے کی دھار کو۔
انقلاب کی تحریر کی طرح،
اور اُسے اٹھاؤ
جو بوجھ سے تھک کر گر رہا ہے،
زباں کٹی ہوئی ہے
پکارنے سے معذور ہے
تباہی اس کا مقدر ہے
---انگلیوں میں چھبے کانٹے
تم سوچتی ہوگی
وہ تو ظلم سہنے کیلئے ہی بنا ہے
بے جان ہے، اُس کی رگوں میں خون نہیں ہے
لیکن یاد رکھو---
ناانصافی اور سزا کی حد
جب گذر جاتی ہے
تو بے جان میں سب سے پہلے جان آجاتی ہے۔“

احمد سولنگي ورهاڱي کان پوءِ پيدا ٿيل شاعريءَ جي چوٿين پيڙهيءَ جو شاعر آهي، جنهن شاعريءَ جي ان اصول کي قبول نہ ڪيو آهي تہ، ”شاعر جيڪڏهن سماج جي اک آهي تہ، اُهو سماج جي فائدي

شهنائي نواز 'بسم الله خان' بنارس ۾ روز پرڀات جو گنگا نديءَ جي گهاٽ تي شهنائيءَ جي آلاپ ۽ سُرن سان سرسوتي وندنا ڪندو هئو ۽ ان وقت ڪاشيءَ (بنارس) جي دشميشور گهاٽ تي ڄڻ سرڳ جو ڏيک محسوس ٿيندو هئو. خان صاحب جڏهن آمريڪا جي دوري تي پنهنجي فن جو مظاهرو ڪرڻ ويو تہ سندس اتان جي شائقين خان صاحب کي چيو: "آمريڪا ۾ توهان کي شهريت جا سڀ حق ڏيئي، توهان کي آبرودار رُتبو ڏيئي، مالي آسودگي ڏيئي توهان کي هميشہ لاءِ هتي رهي پوڻ جي آڇ ٿا ڪريون. توهان مهرباني ڪري اها آڇ قبول ڪريو" تہ بسم الله خان کين مرڪي جواب ڏنو: "پر هتي مون کي گنگا (ندي) ڪٿان ملندي؟"

ازرا پائونڊ جي 'ڪئنٽوز' جيڪا قطعن جهڙي شاعراڻي صنف آهي، انهن ۾ بہ ڪردار نگاريءَ جا عنصر اڄ بہ نہ رڳو ظاهر ظهور آهن، پر قبوليت جوڳا پڻ. 'Sales Girl' جهڙو ڪردار ازرا پائونڊ چئن سٽن ۾ ايئن نباهيو آهي، جو هوءَ همدرديءَ جي هڪ نئين ڪُنڊ اُجاڳر ڪري ٿي ڇڏي.

ننڍي کنڊ جي ادب ۾ ڪردار نگاري توڙي ڪردار ڪُشي اڄ بہ اهميت ڀري اوس آهي، پر اها ڪهاڻي يا ناول جي موضوع تائين محدود رهجي ويئي آهي. هندستاني ادب ۾ هندي، گجراتي ۽ بينگالي شاعري هاڻي جديديت (Modernism) کان گهڻو اڳتي نڪري جديديت پُڄاڻان (Post Modernism) جون سرحدون پڻ پار ڪري چڪي آهي. جيتوڻيڪ مذڪور ٻنهي ٻولين ۾ اها شاعري پنهنجي اصليت (genuineness)سان آئي آهي، پر سنڌيءَ ۾، خاص طور سنڌ هند جي ڪن نوخيز (amature) شاعرن وٽ اها فئشن پرستيءَ طور اچي پهتي آهي. هتي مان هنديءَ جي نئين شاعريءَ جي نمائنده شاعر



جيئن زندگيءَ ۾ پيار ڪڏهن پُراٽو نہ ٿيندو آهي تيئن شاعريءَ ۾ پڻ عشق جو جذبو جاودان ۽ جاذب ٿي رهندو آيو آهي. احمد سولنگي بنيادي طور رومانوي شاعر آهي، ان ڪري هُن جي شاعريءَ کي ڪنهن تحريڪي يا تاثراتي خانن ۾ بند نٿو ڪري سگهجي، خاص ڪري جڏهن هُن جي شاعريءَ ۾ اظهار جي اعليٰ قوت، لفظن جون صحيح معنائون ۽ مفهوم ۽ سِٽن جي روح سان راس رچائڻ واري رواني، لهرن جي مدُّر پڙلاءَ جو رس ڏئي ٿي. احمد سولنگيءَ پنهنجن اڪثر نظمن ۾ شبد ڀنڊار (Poetic Vocabulary) کي نہ رڳو وسعت ڏني آهي، پر خيال ۽ ٻوليءَ جي رنگ رس جا نوان فن ۽ فارم بہ تخليق ڪيا آهن. هن جي شاعريءَ جي سٽ سٽ پنهنجو پاڻ ۾ ٿي هڪ مڪمل شاعري آهي.

"ڊنڊَ سُفيد پکين سان ڇانيل،
ڪنهن شاعر جو خوابُ اٿيئي."

احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ جو اڀياس ڪندي مون کي اهو احساس ٿي رهيو آهي تہ سوَ سالن بعد بہ عظيم شاعرن جي سلسلي جون اُهي ڪڙيون، جيڪي ماضيءَ کي حال سان مضبوطيءَ سان جوڙي بيٺيون آهن، انهن مٿان ڪڏهن ڪا ڪٽ نہ چڙهي سگهندي آهي. روس جي عظيم شاعر ماياڪوسڪيءَ جي هيءَ ڪوتا:

"جڏهن اندلٺ،
ڪمان جي شڪل ۾
آسمان تي وراڪا ڏئي ٿي،
۽ نيرو آسمان،
ڪنهن بہ ڳنڍ يا ڇتيءَ کان سواءِ،
چمڪڻ ٿو لڳي،
مون کي ٻُڌاءِ!

وٺان ئي آهي تہ اها اک ڪليل رهي.“ احمد سولنگيءَ جي سوچ موجب، هُن جي شاعراڻي جوابداري رڳو سماجي سياهہ ڪارين تائين ئي محدود نہ آهي. هن جي وابستگي اندر جي اک سان اول آهي. احمد سولنگيءَ وٽ رڳو سماج جي ليڙون ليڙون ٿيل لٽن ۾ پنهنجي روح جو درد لڪائڻ جي دعويٰ ڪندڙ شاعري نہ آهي، پر هن جي شاعريءَ ۾ جيڪو اندر جو اُهاءُ لڪل آهي، ان کي کھڙو بہ نالو ڏيئي سگهجي ٿو. سوچ جي ڪسوٽيءَ تي اهائي کري (Genuine) شاعريءَ جو رتبو ماڻيندي:

”ڪتين سان، چنڊَ سان تارا، پيا آڪاسَ ۾ جاڳن،
سڀاجها، نيڻ احمد جا، ڪٿي آرام ڳولن ٿا!“

يا

”تون بہ تنها زندگيءَ جو سمنڊُ جهاڳين ٿي پئي،
جڻ اڪيلائيءَ جا اُڌما حال ٿا اوري وڃن.
شامَ جي خوشبو لفافي ۾ اجا موجود آهِ،
لڙڪ هاڻا تنهنجي خط جا لفظ ٿا جهوري وڃن!“

احمد سولنگيءَ جون هي سٽون قديم کان قديم ۽ جديد کان جديد شاعريءَ تائين هڪ شاعر جي اندر جي احساسن جي اهڙي ترجماني ڪري سگهنديون، جو انهن سٽن جي خالق کي ڪنهن بہ مخصوص دؤر سان وابستہ يا ان ۾ پابند نہ ڪري سگهبو. ايئن جيئن اڄ صدي اڳ جون لکيل اختر شيرانيءَ جون هي سٽون:

”مِٹ گئے میری امیدوں کی طرح لفظ مگر،
آج تک تیرے خطوں سے تیری خوشبو نہ گئی۔“

مان پستول ڪڍي مياڪو وسڪيءَ پاڻ کي گولي هڻي پنهنجي زندگيءَ جو انت آندو. آپگهات کان اڳ پنهنجي موڪلاڻيءَ واري خط ۾ هن لکيو:

"مون زندگيءَ سان حساب چڪتو ڪري ڇڏيو آهي. هاڻي ڪي ٻہ ڏک سور، گناهہ ثواب، پيڙائون ۽ پشيمانيون باقي نہ رهيون آهن."

احمد سولنگيءَ وٽ پيار ۾ پشيمانيءَ وارو پهلو ناهي. هن جي شاعري محبت جي مقدس ۽ نازڪ نفيس جذبن جو انوکو ۽ اڻ ڇُهتو اظهار آهي. ان جي ابتڙ هندو پاڪ، ننڍي کنڊ ۾ جيڪا جديد توڙي جديديت پڄاڻان شاعري تخليق ٿي رهي آهي، ان جو هڪ نمونو ڪنڙ ٻوليءَ جي، احمد سولنگيءَ جي هڪ همعصر شاعره پالا پارٿي اندرانيءَ جي هيءَ ڪوتا آهي:

"The Birth of Poetry"

"Words run here and there
Meanings look in different directions
Thoughts sway back and forth
Finally from the void -flowers fall down."

'شاعريءَ جو جنم'

"لفظ هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙن ٿا،
معنائون مختلف ڏسائن ڏانهن ڏسن ٿيون،
خيال اڳيان پويان لُڏندا لمندا رهن ٿا،
۽ نيٺ ڪنهن خال مان، گل ڇڻي ڪرندا رهن ٿا."

(ترجمو: ل. ڪ)

اندراني جي هڪ ٻي ڪوتا:

"We shall wear garlands
And dance, as if possessed -
Here in Hawaii - you and I.

ان وقت تنهنجين پاسرين ۾
ڪا متي ڪتڪتائي نٿي ٿئي؟
تون ان وقت ايئن نہ چاهيندو آهين،
تہ تنهنجيءَ قميص اندر لڪل ڇاتي،
ڪپڙن جو بوجو لاهي ڦٽي ڪري ڇڏي،
۽ ان بدران توکي ڪنپ نڪري اچن،
جيئن تون آڪاس ۾ اڏامڻ لڳين.“

(ترجمو: ل. ڪ)

ڪنهن خاص سياسي مصلحت هيٺ ولاديمير ماياڪو وسڪيءَ کي رڳو انقلابي شاعر ڪري پيش ڪيو ويو هئو نہ تہ هُو بنيادي طور هڪ رومانوي شاعر هئو. هن جي انقلاب جو تصور بہ 'Romantic Revolution' (رومانوي انقلاب) هئو. پبلو نرودا جي چوڻ موجب، ماياڪو وسڪيءَ جي شاعراڻي قوت، شگفتگي ۽ صلاحيت شاعريءَ جي فن جا عاليشان، اڻ ڇُتل ۽ مثالي نمونا آهن.

ماياڪو وسڪيءَ جو طويل نظم ”IT“ (هن لفظ جو سنڌي ترجمو نٿو ٿي سگهي) هن جي 'ماريا' سان ڪيل پيار جي دردناڪ پڇاڙيءَ جي نتيجي طور تخليق ٿيو.

نظم 'IT' هڪ آتم ڪٿا آهي. پنهنجيءَ محبوبا سان اتفاق ڪندي تہ هُو ساڻس ڪجهہ عرصي لاءِ نہ گڏجندو، ماياڪو وسڪيءَ ڏيڍ مهيني لاءِ پاڻ کي هڪ ڪمري اندر بند ڪري ڇڏيو ۽ نظم جي تخليق ۾ محو ٿي ويو. ان نظم ۾ ئي هن پنهنجي ذاتي زندگيءَ جا ڏک سور سمايا آهن. نظم مڪمل ڪري هُو ان خودساختہ قيد کان ٻاهر نڪتو.

شاعريءَ جو اهُو هڪ اڻ وسرندڙ الميو آهي، جو ڪجهہ سال پوءِ انهيءَ ئي ڪمري ۾ شاهڪار نظم لکڻ واري انهيءَ ئي ميز جي دراز

آمريڪا جي ڏاڪٽي بيٽ ’هوائي‘ جتي سڄي دنيا جا سياح هن رومانٽڪ ماحول جو مزو ماڻن لاءِ ساموندي تڙن تي دنيا کان بي نياز ٿي نيم عرياني‌ءَ واريءَ حالت ۾ هوش وڃائي ويهندا آهن. اتي اهڙي ئي لڳ لاڳاپا لاٽل شاعريءَ جا عڪس اکرن جي صورت وٺندا آهن.

احمد سولنگيءَ جو نظم ’بي ترتيب زندگيءَ جو الميو‘ ۾ پڻ اهڙو ئي منظر چٽيل آهي:

”ڪا شام وڃائي رستن ۾،
جنهن وقت اوېرو موٽيس مان،
تو ڇو نہ سُمهاريو سپنن ۾،
۽ دل جي رنگ رتولن ۾.

تو ڇو نہ ٻُهاريو ٻوٽن مان،
جنهن وقت ڇڏيس مان پَنُ پَنُ ٿي،
جنهن وقت ڪِرِيس مان تاري جان،
تو ڇو نہ نهاريو پيار منجهان؟

جنهن وقت اکين کي ڏُوڙ لَڳيو
تو ڇو نہ چنڊي سپ خواب ڪنيا،
تو پاند سان پنهنجي ڇو نہ اُگهيو
هر سپنو منهنجي اکڙين جو؟

تو دردُ نہ ڪو محسوس ڪيو
ڪنهن وقت نہ تنهنجا نيڻ ڀنا،
ڪنهن سُور - سڄي ۾ مون لئہ تو
ڪو لُڙڪ نہ موتيءَ جان پوبو!

ڪو چهرو واقفڪار نہ هو

Hold fast my hand
Grasp my waist
Hug me closer to your body
Don't look into my eyes
Even by mistake

Don't leap into stretches
of blue seas.

You will go mad and remain
Wandering in Hawaii
Muttering my name."

"اسين هار پائيندا سين،
۽ ايئن نچندا سين جڻ ٻنهي مٿان ڪنهن پريت جو پاڇو پيو آهي.
هتي 'هوائي' ۾ تون ۽ مان،
زور سان منهنجو هٿ جهل،
منهنجيءَ چيلهه کي وڪوڙي ڇڏ،
مون کي پنهنجي جسم سان ڇُهتي ڇڏ!
منهنجين اکين ۾ نہ نهار،
ڪڏهن ڀلجي بہ،
نيري سمنڊ جي ساحل ۾،
ٽُپي نہ پئجانءِ!
تون هوش وڃائي ويهندين!
۽ 'هوائي' ۾ ڀٽڪندو رهندين.
۽ منهنجو ئي نالو ڀُٽڪندو رهندين."

(پئسفڪ سمنڊ تي آمريڪا جو ٻيٽ - Hawaii)

(ترجمو: ل. ڪ)

پارٽيءَ جي اهڙي حڪم نامي تي ڪاوڙجي ويو. آراگان هن کي التجا ڪندو رهيو تہ پارٽيءَ جي عزت جو سوال آهي، جو اها اڳ ۾ ئي اهڙو اعلان ڪري چڪي آهي. پڪاسو ڪجھ نرم ٿي اڳلايل تصويرن جي ڍير مان هڪ رد ڪيل تصوير آراگان کي ڏيندي پڇيو:

”هيءَ تصوير ڪم ايندي؟“ لوئي آرگان پاريهر جي تصوير پڪاسو جي هٿ مان کسي وٺي ٻُڪ پاتي ۽ اچي پنهنجي رسالي ۾ شايع ڪئي. ايئن ’امن جو اڇو پاريهر‘ سڄيءَ دنيا مٿان اُڏامڻ لڳو.

اُها اڄ کان اٺ ڏهاڪا اڳ جي واردات آهي ۽ ايتري عرصي کان پوءِ اڄ ’خدا جا خليفا‘ جهڙي اعليٰ تخليق اسان جي سنڌي شاعريءَ ۾ ٿي آهي، جنهن پڪاسو جهڙي عظيم فنڪار جي ياد کي نئين سر تازو توانو ڪيو آهي:

”وٽي ٿا سگهون سپ،
وٽن ۾ پناهون،
وٽن تي نِگاهون رکِي ٿا سگهون پر،
وٽن سان مُخاطب رهيو ڪيرُ آهي؟
ڪڏهن ڪنهن پڙهيو آ،
وٽن ۾ رسالت جا آثارَ آهن،
وٽن منجھ جوڙُون ۽ جنسارَ آهن.

ڪٽن ساهہُ ورِڻ ٿا،
وٽن کي ملي ڪا عجب دلڪشي آ،
نئين نغمگي آ.

وٽن تي لٿا رنگَ ملهارَ جا ڪئين،
وٽن سان هوا جي رهي گفتگو ٿي،

تي پاڇن پويان ٻوڙيس مان،
ڪو آوازن جو جهنگُ هُئو
تو ڪونہ پُڪاريو تِي پنهنجوا!

هر سِٽ ۾ ڏُک جو ڏيکُ هئو
تو لفظ پڙهيا احساس بنا،
هن بي ترتيب جوانيءَ جو
تو چو نہ پڙهيو دل ساڻ پَنو!

هي پيار چڪورن جهڙو هو!
هئي پنهنجي پَر ۾ اُڏرياسِين،
جنهن وقت هوا سان چندُ گُتو
تنهن وقت نہ اُن تي ڪو بہ لٿو!“

گذريل صديءَ جي سٺ واري ڏهاڪي ۾ ادب ۾ ’عالمي امن جي تحريڪ‘ جو سلسلو شروع ڪيو ويو جنهن ۾سماجوادي ملڪن خاص طور پرپور ڀاڱ ورتو. ترقي پسند اديبن ۽ شاعرن ’امن ڪپي- امن ڪپي‘ جهڙي موضوع تي ڪهاڻيون، مضمون ۽ شاعريءَ جي رچنا ڪئي. خود پڪاسو جهڙن عظيم فنڪارن امن جو پيغام پهچائڻ لاءِ پنهنجو فن ڪئنواس جي پنن تي پکيڙيو.

انهن ڏينهن ۾ پڪاسو مختلف موڊس ۾ پاريهرن ۽ ٻين پکين جون ڪيئي تصويرون ڪيندو رهيو پر هن کي پنهنجي ڪا بہ تصوير پسند نٿي آئي ۽ هُو انهن تصويرن کي هڪ ڪُنڊ ۾ اڇلائيندو رهيو.

هڪ صبح جو هسپانوي شاعر لوئي آراگان، جنهن جي شاعريءَ جو مجموعو ’Love songs to Elsa‘ (ايلسا کي مخاطب پيار جا گيت) چڱو مقبول ٿي چڪو هئو پڪاسو وٽ وڃي عرض ڪيو تہ پارٽي چاهي ٿي تہ تون ’امن جي پکي‘ جي تصوير تيار ڪري ڏين. پڪاسو

وڻن تي لٿِي زندگيءَ جي بِشارت.
پکي هي خُدا جا خليفا.
امن آشتيءَ جي علامت!“

احمد سولنگيءَ جي هن نظم ۾ پڪاسو جي امن جي پکيءَ جي تصوير جو عڪس آهي.

مختلف ملڪن، مختلف قومن ۽ جدا جدا ٻولين جي شاعري ڪنهن مٿاهين پهاڙ تان ڪرندڙ ان آبشار جيان هوندي آهي، جيڪو جدا جدا ڳُنڍن ۽ پاسن کان جهرڻن جيان ڌرتيءَ تي لهي هڪ نديءَ جي سطح جي شڪل ۾ وهڪرو اختيار ڪندو آهي. شاعريءَ جا اهڙا آبشار ڦٽندي ڦٽندي، سوچ جون سوين صورتون ٻڌجي شاعر جي اندر جو آواز ٿي اُڀرنديون آهن. مان مٿي ٻين ٻولين جي شاعريءَ جا ڪي مختصر مثال ڏيئي آيو آهيان. هتي مان سرحد جي ٻنهي پار ورهاڱي کان پوءِ پيدا ٿيل ٻن سنڌي شاعر ۽ شاعرا جي سوچ جا سلسلا جوڙي رهيو آهيان.

سنڌ ۾ احمد سولنگي ۽ هند ۾ ومي سدارنگاڻي ٻہ هم عمر (ساڳئي ئي سال ڄاول) نئين پيڙهيءَ جا تخليقڪار خيال ۽ جذبي جي جدت سان ڪيئن هڪ ٻئي سان جُڙيل آهن:

”دل گهرِي کا دلدل آهي،
سامهون سِڪَ جو ساحل آهي-
پيارُ اسان جي منزل آهي!

نيري اُڀَ ۾ سردُ صدائون،
برف ٽيون سپ قربَ ڪٽائون،
خوابَ ۾ خُنڪي هر پل آهي-
پيارُ اسان جي منزل آهي!



وڻن جي مٿان چانڊني چنڊُ اوتي،
وڻن سان تکي اُس رهي روبرو ٿي،
وڻن منجهه ڪوئل پُڪاري، سنياري،
پُراٽين گهڙين ۾ رکي اک نهاري!
وڻن کي ٿُڪي ڪاٺ ڪُتڙو،
ڪٺي مينهن جي ۽ تکي ترِوري کان،
صبح شامَ محفوظ گهر جو هُو پهريون تصور،
ٿو دنيا کي اربي.

وڻن منجهه ڳيريون،
اُٽن خواب جا ٿيون گهروندا ڪکاوان.
ٿڪل ڪي مسافر وڻن هيٺ ويهي،
صدين جي سفر جي رکن ڳنڍُ کولي،
اکيون، پيرَ ويڙهي،
سُمهن ننڊَ جي ٿا ٿڌي ڇانوَ ڳولي.

مقدس محبت جا خاموش پاڇا،
وڻن جي ٿُڙن تي لِکي نانوَ پنهنجا،
رسيلن چپن سان،
چُمن چاهتون ٿا،
رکن دل جون دل تي،
سِڏيون آرسيون ٿا.

وڻن ڏي جُڳن جا خريدارَ نڪتا،
ڪي نِرواڻ خاطر طلبگارَ نڪتا،

ايتري بارش ڪريون گڏجي،
جو-
وري ڪڏهن،
بارش جو انتظار نہ ڪرڻو پوي“

(ومي سدارنگاڻي)

هند ۾ سنڌي نئين ڪوتا سنڌ جي شاعريءَ جي پيٽ ۾ هڪ نئون روپ ۽ رويو اختيار ڪيو آهي. ڪو ننڍو پَلُ (Fleeting Moment) ڪا هڪ ننڍي واردات، ڪا هڪ ننڍي ٽيٽي (Happening) يا ڪو هڪ اُڏامندڙ خيال (Passing Thought) هڪ مڪمل ڪوتا جي صورت ۾ نروار ٿئي ٿو پر سنڌ ۾ نئين شاعري اڃا موضوعاتي شاعريءَ جي دائري اندر داخل آهي. ان پسمنظر ۾ احمد سولنگيءَ جي اڪثر شاعري موضوعن جي محور تي ڦرندي بہ خيال ۽ سنگيت جو انوکو سنگم، لئہ ۽ ردم پيدا ڪري سگهي آهي، جو سڄي شاعري بحر وزن تي پڪي پختي هئڻ ڪري سموريون عروضي تقاضائون پوريون ڪري ٿي. مان وري ٻن هم عصر شاعرن جا بہ ننڍا مثال ڪٽي ٿو اچان.

”جتي اڄ پاڻ بيٺا هون،
اها ڌرتي وجي ٿي مختصر ٿيندي،
مٿان آڪاسُ هي نيرو،
وجي ٿو دائرن ۾ جڙ ننڍو ٿيندو
ڪپاهان ريشمي بادل،
وڃن ٿا ڇِڙوڇڙ ٿيندا،
پکي پنهنجي نگاهُن جا،
وڃن روپوش ٿا ٿيندا!

سُرهي سُرهي سُرڪَ اوهان جي،
اُسَ ۾ چاندي مُرڪَ اوهان جي،
چا تہ اکين ۾ جِهلمل آهي-
پيارُ اسان جي منزل آهي!

سانگَ سمورا موسم ڄاڻي،
وڻ وڻ ڏوڙي، پَنُ پَنُ ڇاڻي،
ڪا تہ هوا ۾ هلچل آهي-
پيارُ اسان جي منزل آهي!

محبوبا جو پيارُ سڏي ٿو
اوجهڙ رستو دارُ سڏي ٿو
هاءِ جواني اڻ جهل آهي-
پيارُ اسان جي منزل آهي!"

احمد سولنگي پنهنجي ڌرتيءَ تي رهندي ئي اهڙو وزنائتو نظم لکي سگهندو ۽ ٻئي طرف ومي سدارنگاڻي پنهنجي ڌرتيءَ کان اُکڙيل هئڻ سبب پنهنجيءَ ڪوتا کي پنهنجي ئي رنگ ڍنگ جو ويسِ وڳو پارائي سگهندي، پر اهميت لباس کان وڌيڪ مورتيءَ جي بدني بناوت کي آهي:

"ٻُڌ!
ڪنهن وقت اسين ٻيئي هتي ايندا سين،
منهنجيءَ بارش ۾ تون ٻُسجانءِ!
تنهنجيءَ بارش ۾ ٻُسي،
مان خود برسات ٿي پونديس،

احمد سولنگي ۾ ومي سدارنگاڻيءَ جون مٿيون ڪوتائون پڙهندي مون کي سوَ سال اڳ لکيل مايا ڪو وسڪيءَ جي هيءَ ڪوتا ذهن تي تري آئي. موضوع جي يڪسانيت هوندي بہ ڏڱ ۾ راهون جدا جدا آهن، جو ڏؤر جدا جدا آهن:

”رنل مينهن،
هڪ جهلڪ پسائي،
هڪ سوال ڪيو:
هُن پيجري جي پويان،
جنهن جي چوڏاري،
لوهي تارن جو هڪ ڪوٽ اڏيل آ،
مرٽينگ ستارن،
پنهنجيون ڪمزور ٽنگون، ٻانهون ڦهلائي،
ڪنين جي ان نرم بستر کي ئي،
پنهنجو آرام گاهہ، چو چونديو آ؟
پر جئن ئي گِهٽين جون بتيون،
ڪنهن بيمار جيان،
پويان پساهہ کڻن ٿيون،
تيئن اکين کي هڪ چُپن محسوس ٿئي ٿي.“

مون مٿي هڪ صديءَ جي وٿيءَ وارن ٽن شاعرن جي سوچ جا حوالا پيش ڪيا آهن. ٽن شاعرن جي اک پنهنجي پنهنجي ماحول ۾ منظر تي هڪ جهڙي هوندي پڻ هڪ اک سُڪل آهي، هڪ اک کي چُپن محسوس ٿئي ٿي ۽ هڪ شاعر جي عمر جا سپ لڏا پنهنجي اکين آڏو ئي لڏا آهن.

مگر هوءَ بي خبر ڪافر حسينا ڇو چئي ٿي پئي:
جنم پنهنجو اڪين ۾ ئي ٿيو آهي،
عمر جا سڀ لٽا پنهنجي اکين آڏو لٽا آهن!"

"احمد سولنگي"

(خوابن جي خودڪشي)

نظم ۾ خيال بہ آهي، لئہ بہ آهي، رواني بہ آهي. سٽ سٽ ۾ لفظ چڻ ڪنهن مالها ۾ موتين جيان پوتل آهن تہ ٻئي طرف ومي ءَ جي ڪوتا ۾ خيال جي سُخن آرائي (Elocution) پوئين سٽ تائين پهچي دل ۾ چيت جيان چُڀي ٿي وڃي.

"بادل!
رولو ڇوڪرو آهي.
ٻين جا دروازا بند ڏسي،
منهنجي ڪليل دريءَ مان،
بي ڊپو اندر گهڙي آيو آهي.
چوڌاري مون کي وڪوڙي وڌو اٿس،
منهنجو سڄو سرير پِڄي ويو آهي،
منهنجو مَنُ پِڄي ويو آهي،
منهنجا هٿ پير سڀ پِڄي ويا آهن،
باقي سُڪل آهن تہ،
صرف منهنجيون اکيون،
صرف منهنجيون اکيون."

(ومي سدا رنگاڻي)

محبتون ۽ محروميون آهن. پيار، خلوص ۽ انساني رشتا ناتا آهن. ڏاڍ ڏمر ۽ آمريت آڏو مزاحمت آهي، احتجاج آهي، ويڙهاند آهي، ٻيو بہ ڪيترو ئي ڪجهہ. پر پوءِ بہ تنهنجي (اياز) شاعري جديد دؤر جون تقاضائون پوريون نہ ڪري سگهي آهي. جتي سڄي دنيا اڄ گلوبل وليج (عالمي ڳوٺڙو) بڻجي چڪي آهي، اتي تنهنجي شاعري اڃا رڳو 'ڌرتيءَ جي دانهن' جي سرائيءَ تي ڦري رهي آهي. ان ۾ جدت ڪٿي آهي؟ جديد لاڙا ڪٿي آهن؟

(شيخ اياز پنهنجيءَ قاتل مُرڪ سان صلح سانت ۾ سڀ ڪجهہ ٻُڌندو رهيو. هن پنهنجو اسڪاچ جو گلاس ميز تي پاسيرو رکي ڇڏيو.)

ٻن ٽن پيگن کان پوءِ گُني سامتاڻيءَ هڪ ٻيو نقطو ڇيڙيو:

"روس جي ٽٽڻ ۽ ترقي پسند دؤر جي خاتمي بعد تنهنجي ترقي پسند دؤر واري سڄي شاعري ۽ ان کان پوءِ پاڪستان ۾ 'ون يونٽ' جي نهڻ ۽ ڀڄڻ واري عرصي دوران تنهنجي رچيل 'جيئي سنڌ' واري شاعريءَ جو اڳتي هلي ڪهڙو ڪارج راس ٿيندو؟ روس جا انقلابي شاعر اڄ ڪٿي آهن؟ پولينڊ ۽ هنگريءَ جي پرچاري شاعرن جي ڪتابن جا پنا پنا ڪٿي پورجي ويا آهن؟ اياز ڪٿي تنهنجي بہ شاعري نہ تاريخ جي پنن ۾ پورجي وڃي؟ هڪ طرفي بحث ۾ وسڪيءَ جو خمار پرجندو ويو.

شيخ اياز اٿاريل ڪِن حجتن سان متفق هئو، ڪن سان نہ. هن وٽ معقول دليل هئا، پر هن پنهنجي بچاءَ ۾ هڪ ئي هٿيار استعمال ڪيو. "مون سنڌي شاعريءَ کي جنهن معراج تي رسايو آهي، ان لاءِ سالن جي نہ، پر صدين جي ساڌنا گهرجي. توهان جي جدت پنهنجيءَ جاءِ تي ۽ منهنجي 'عبادت' پنهنجي جاءِ تي."

احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ جي وسيع ڪئنواس تي جذبن جي رنگن جي چٽسالي ٿيل آهي ۽ وميءَ وٽ مشاهدي جي باريڪ بيني آهي، جيڪا جذبي جي هلڪيءَ کان هلڪي لرزش جو احساس ڏياري ٿي. ان ڪري هنن جي نظم يا ڪوتا جون پهريون ڪجهه سٽون پڙهندي ئي انهن تي احمد سولنگيءَ جي پنهنجي عبارت جي ڇاپ نظر ايندي ۽ وميءَ تي پنهنجي عبارت جي (هتي مقصد پيٽ ڪرڻ ناهي پر ٻن جديد شاعرن کي symbol طور پيش ڪيو ويو آهي، اهو واضح ڪرڻ لاءِ ته اسان جي نئين پيڙهيءَ جي شاعرن وٽ نئين سوچ سان گڏ فارم (هيئت) جي نواڻ پڻ آهي.)

ماضيءَ جي شاندار روايتن کي رد ڪرڻ جو مطلب آهي ته قوم پنهنجو حافظو وڃائي ويٺي آهي، پر اسان جي نئين نسل جي شاعرن پنهنجو حافظو به تيز رکيو آهي ۽ ماضيءَ سان پڻ رشتو برقرار رکيو آهي.

سال 1990ع ۾ جڏهن شيخ اياز بمبئيءَ آيو ته هن جي هوٽل جي ڪمري ۾، جتي مان پڻ موجود هوس، چوند اديبن ۽ شاعرن سان دير رات تائين اياز جو جديد ۽ روايتي ادب ۽ شاعريءَ تي طويل بحث هليو. طارق اشرف ۽ جيجي زرينه کان سواءِ موهن ڪلپنا، گنو سامتاڻي، ڪرشن راهي، ارجن حاسد، هريش واسواڻي ۽ نند جويري ۽ ڪي ٻيا نئين ٿهيءَ جا جدت پسند شاعر پڻ ان گفتگو ۾ شامل هئا. اياز هند جي جديد ادب جي نمائندگي ڪندڙ اديبن سان ’روبرو‘ نه هئو، پر ’دوبدو‘ هئو.

هريش واسواڻي، گنو سامتاڻي ۽ موهن ڪلپنا اياز سان ڇتي بحث ۾ اٽڪيل هئا. هُو اياز کي اهو احساس ڏياري رهيا هئا ته هن جي شاعريءَ ۾ پنهنجي ڌرتيءَ جو درد ته آهي، ٻولي ۽ ڏڪشن جي رواني پڻ سنڌوءَ جي ڇوهه جهڙي آهي. ٻوڙ ٻوڙان پڻ آهي، لئه تال آهي، موسيقي آهي، پيڪر تراشي آهي، منظرنگاري آهي، اعليٰ انساني قدر آهن،

حيرت ۾ وينجهار!
تو وٽ سُرَ جو ماڻُ ڪٿي آ؟
توڪي سِرَ جي لوڙَ.
هُن جي چوڙين ۾ سَو سرگم،
جُهونا ڳڙهہ جي جوڙَ.
تون پينارُ ڳلين ۾ ڳائين،
تنهنجو کهڙو مُلهہ؟
سورٺ سون ـ سريکي ساري،
آهي پاڻ اَملهُہ!"

احمد سولنگي بنيادي طور نظم جو شاعر آهي، ان ڪري هن جي غزلن جو تعداد ٻين شاعرن جي ڀيٽ ۾ ايترو خاطر خواهہ ناهي، پر مون کي هن جي شاعري پڙهندي احساس ٿيو آهي تہ غزل هن جي مزاج سان وڌيڪ ٺهڪندڙ آهي، جو احمد سولنگي خالص رومانوي شاعر آهي ۽ هڪ شاعر جو رومانوي رويو غزل جهڙي صنف ۾ اثرائتي نموني اُڀري بيهي ٿو. احمد سولنگيءَ جي حق ۾ اها حقيقت تهائين وڌيڪ واضح ٿئي ٿي، جو هن جي طبيعت موزون ۽ روان دوان آهي. خود هن جي نظمن جا ڪيترا شعر غزل جي رنگ ۾ رتل آهن. نظمن ۾ احمد سولنگي وصال جو شاعر آهي ۽ غزلن ۾ هجر جو:

ڪي بادل پنبڻين ۾ ڀهتا، ڪو آگم دل کان ٻاهر آ،
هڪ موسم دل جي اندر آ، هڪ موسم دل کان ٻاهر آ.

ڪنهن ڪاريءَ رُجَ تي برسي پئي، ڪا ڪڪري اُجَ تي برسي پئي،
ڪو سارنگ ساهن ۾ سوگهو ڪا ڇم ڇم دل کان ٻاهر آ.

مان شيخ اياز سان مڪمل طور متفق آهيان. پيچ پيچان جي هِن دؤر ۾ اج جي ٿهيءَ جي شاعرن وٽ ساڏنا لاءِ فرصت ڪٿي آهي؟ نثري شاعريءَ نون شاعرن کي شاعريءَ مٿان نازل ڪري ڇڏيو آهي. جتي هر ٻوليءَ ۾ هڪ جينيوئن شاعر پويان ڏهه 'فيڪ' شاعر پيدا ٿي رهيا آهن، جن ۾ ڪي 'سنگتو' شاعر آهن، ڪي 'پالتو' شاعر آهن ته ڪي 'فالتو' شاعر آهن. اتي ڪري ۽ ڪوتي جي شناخت لاءِ احمد سولنگيءَ جون هي سٽون شاعريءَ جي سُپتيائيءَ جو جواز پيدا ڪن ٿيون:

"چارڻ!
تنهنجو چنگ نہ اهڙو،
جهڙي سورٺ سونهن!
تو وٽ اهڙي تند ڪٿي آ؟
جهڙا هُن جا وار.
چريا! تو وٽ چاهہ نہ اهڙا،
جهڙا هُن جا پيار.
تو وٽ اهڙو ساز ڪٿي آ؟
جهڙي هُن جي چير.
سورٺ ڪجري،
مَن جي اُجري،
تنهنجي مَن ۾ ميرُ!

تنهنجي مُٺ ۾ ماڻڪ موتي،
هيرا، لعل هزار،
هُن جا نيڻ، نگينا نوري،

کبیرؔا عشق کا مانا دوئی کو دور کر دل سے،
جو چلنا راہ نازک ہے، ہمن پھر بوجھ بھاری کیا؟"

سنڌي شاعريءَ ۾ سانگيءَ کان سولنگيءَ تائين غزل هڪ وڏي مسافت طئي ڪئي آهي. احمد سولنگيءَ تائين اچي غزل هڪ صنف نه، پر هڪ تهذيب بڻجي چڪو آهي، جنهن ۾ سنڌي گيت، وائيءَ ۽ بيت جو لهجو ۽ سلاست پڻ سمائجي ويئي آهي. احمد سولنگيءَ جي غزل جا هي بند:

"بدن تُنهنجو جواني آ، نديءَ جي،
جواني جاوداني آ، نديءَ جي.

ڪنارا خواب جا ٻوڙي وڃي ٿي،
اکين ۾ ئي رواني آ، نديءَ جي.

ڪو منظر بي لباسيءَ جو رکي ٿي،
کهاڻي بي زباني آ، نديءَ جي.

وڻن ۾ ٽيون وڄن وکري هوائون،
ٽڏي سانجهي سُهاني آ، نديءَ جي.

مڙهي ٿي ٻيڙ، ٻَڪَ، دلڪش اُڏارون،
پکيءَ تي مهرباني آ، نديءَ جي.

پُراڻو هاڪڙو ٿو ڏوڙ چاڻي،
مڪاني لامڪاني آ، نديءَ جي.

ٻُڏو پاتال ۾ احمد ڪٿي آ،
نديءَ ۾ بدگماني آ، نديءَ جي."

ڪا رَڳَ رباب سان اُلجهي ٿي، ڪا تند طلب جي تڙپي ٿي،
ڪو راڳ رهي ٿو روح اندر، ڪو سرگم دل ڪان ٻاهر آ.

هر وقت صحيفا يادن جا، هر وار اڪين تي نازل ٿيا،
هر محشر لڙڪن جو من ۾، هر ماتم دل ڪان ٻاهر آ.

هن دل ۾ هڪڙو گرجا گهر، ۽ ماءُ سان گڏ هڪ پيغمبر،
مريم ٺي ٻاهر آهِ نہ ابنِ مريم دل ڪان ٻاهر آ.

سڀ سپنا پاڻ اُٿيا احمد تو رنگ برنگي ڌاڳن سان!
ڪا ڏور تخيل ۾ تنهنجي، ڪو ريشم دل ڪان ٻاهر آ.

پنهنجي منفرد ۽ مخصوص اسلوب ڪري احمد سولنگيءَ جا غزل پهرينءَ سٽ ۾ سڃاڻي سگهجن ٿا. جو هن پنهنجن اڪثر غزلن ۾ چُست بحر ۽ وزن ڪم آندا آهن.

غزل اصل ۾ آهي تہ ايران جي پيدائش، پر سنڌي شاعريءَ ۾ اها صنف ايتري تہ رچجي چڪي آهي، جو هاڻي اها ٻاهرين يا ڌاري صنف نٿي لڳي. اردو غزل جون ائنٽالاجيون مرتب ڪندڙ شروعات ولي دکني يا قلي قطب شاهہ سان ڪندا آهن پر اردوءَ جو صحيح صنف ۾ پهريون غزل ڪبير جو لکيل آهي:

”ہمن ہے عشق مستانہ، ہمن کو ہوشیاری کیا؟
رہے آزاد یا جگ سے، ہمن دنیا سے یاری کیا؟

جو بچھڑے ہیں پیارے سے، بھٹکتے دربدر پھرتے،
ہمارا یار ہے ہم میں، ہمن کو انتظاری کیا؟

ان جي ابتڙ جتي جتي غالب جي شاعريءَ ۾ سلاست (Lucidity) آئي آهي. اتي هن جي شعر ۾ گهرائي پڻ پيدا ٿي آهي.

”منحصر مرنے پہ ہو جس کی اُمید،
نااُمیدی اس کی دیکھا چاہیئے“

غالب جو ٽن بندن جو مڪمل غزل آهي، پر اهي ٽي شعر ڪهڙي به شاعر جي سڄي ديوان تي حاوي پئجي سگهن ٿا:

”نہ تھا کچھ تو خدا تھا، کچھ نہ ہوتا تو خدا ہوتا،
ڈُبویا مجھ کو ہونے نے، نہ ہوتا میں تو کیا ہوتا۔

ہوا جب غم سے یوں بے حس، تو غم کیا سر کے کٹنے کا،
نہ ہوتا گر جُدا تن سے، تو زانوں پر دھرا ہوتا۔

ہوئی مدت کہ غاؔلب مر گیا، پر یاد آتا ہے،
وہ ہر اک بات پر کہنا، کہ یوں ہوتا تو کیا ہوتا۔“

ٽن بندن ۾ غالب سڄي وحدت الوجود (Pantheism) جي فلاسافي سمائي ڇڏي آهي.

غزل جي روايتي رخ واري شاعريءَ جي موجودگي هوندي به احمد سولنگيءَ ڪٿي ڪا اعليٰ قسم جي اميجري يا فيلسوفاڻا نقطا نہ اُڀاريا آهن، پر هن خيال کي ٻوليءَ جي لئہ سان رَل مِل ڪري جديد نظريي، نوع، رخ ۽ رويي جون جهلڪون نمايان ڪيون آهن. جديد سوچ سان هن غزل جي روايت ۽ ٽيڪنڪ سان پوريءَ ريت نباهيو آهي. اڄ جڏهن سنڌي شاعريءَ ۾ نوان نوان آواز اُڀري رهيا آهن تہ مون کي يقين آهي تہ احمد سولنگي پنهنجي سوچ جي تازگي ۽ توانائيءَ سان نون

غزل جو هر لفظ هڪ رنگُ بہ آهي ۽ سُر بہ آهي ۽ هر رنگُ پنهنجيءَ رنگت سان ۽ هر سُر پنهنجي ساز سان غزل جي بند بند سان برسات وسائي رهيو آهي. ۽ ايئن احمد سولنگيءَ کي رڳو لفظن ۽ انهن جي لئہ تال جي تلاش جو ئي شعور ناهي، پر نيون تصويرون سجائڻ ۽ نون رنگن سان اندلٺ سجائڻ جو هنر پڻ اچي ٿو.

غالب جو هڪ شعر آهي:

”حسنِ فروغ شمع سخن دور ہے اسد،
پہلے دلِ گداختہ پیدا کرے کوئی“

(شاعريءَ جي شمع جي لاٽ ٻارڻ اجا اڳتي آهي، اهو احساس پيدا ڪرڻ لاءِ پهرين درد مند دل جو هئڻ ضروري آهي.)

جدا جدا نقادن غزل جي صنف کي نوان نوان مفهوم پئي ڏنا آهن. ڪن جي نظرن ۾ غزل هڪ ’وحشي‘ صنف سخن آهي تہ ڪن غزل کي شاعريءَ جي ’آبرو‘ ڪري ڪوٺيو آهي. ڪن محققن جو اهو بہ چوڻ آهي تہ ’سلاست‘ غزل جي وڏي ۾ وڏي دشمن آهي، پر منهنجي اپياس موجب حقيقت ان جي ابتڙ آهي. خود غالب پنهنجي شاعريءَ ۾ جتي جتي دقيق (ڏکي) ٻولي ڪم آندي آهي، اتي شعر جي گهرائيءَ کي ضرر رسيو آهي.

”جس بزم میں تو ناز سے گفتار میں آوے،
جان کالبدِ صورتِ دیوار میں آوے۔“

(جنهن محفل ۾ تون ناز ۽ ادا سان گفتگو ڪرين تہ تنهنجين ڳالهين سان هنن تصويرن جي جسمن ۾ جان پئجي وڃي، جيڪي ديوار تي سينگار لاءِ چٽيون وڃن ٿيون ڇو جو تنهنجن چپن ۾ مسيحائيءَ وارو جلوو آهي.)

ٻُري ٿو سانت ۾ جڻ ڪو سُريلي ساز جو سرگم،
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
اڪيلي وڻ جي ڇايا ۾، وٺي نِرواڻ ٿو گوتم!“

سٺون نظم جون آهن، انداز غزل جو آهي ۽ خيال دل جي ڪنهن ڦُنل ڦَٽ جي پيڙا جو آهي ۽ ان پيڙا کان مُڪتيءَ جو واحد وسيلو اڪيلي وڻ جي ڇايا ۾ گوتم جو نِرواڻ آهي.

احمد سولنگيءَ جي سڄي شاعري رومانوي هوندي بہ هن جي هر صنف جي treatment پنهنجي پنهنجي آهي. نظم ۾ هن جو مزاج عاشقاڻو آهي، غزل ۾ هن جي ادا ۽ انداز معشوقاڻو آهي ۽ مواد جي لحاظ کان شعرن جو لهجو رس ڀريو آهي. هر هڪ سٽ سُلجهيل ۽ سَجيل، لفظ لفظ ۾ لئہ تال ۽ هر بحر، بي پناهہ تاثر ڀريو آهي.

”ملون نقابَ ۽ سارا حجابَ لاهي ڪيئن؟
ڏِسون تہ چندَ جي پُوري تراشَ آهي ڪيئن؟

حسين جسم کي ڪهڙي لباسَ جي ڳولا؟
ڇِٽائِي چندَ جي اوجل اُماس ڇاهي ڪيئن؟

فرار خوابَ جو آهي فريبَ ۾ رِل مِل،
اَگهور ننڊَ جي ديوار ڪيرُ ڊاهي ڪيئن؟

حيات موت جي قبضي منجهان نہ ٿي نڪري،
نِڪور جسم ڀلا سنگتراشُ ناهي ڪيئن؟

رڪيبُ پيرَ قبولي نہ ٿو ڪَڇا ڪڏهين،
اڙل وڇيرو هوا جو ويچون بہ ڪاهي ڪيئن؟

خيالُ سرمدي پنهنجو لِباسُ منصوري،

آوازن جي نئين دؤر ۾ داخل ٿي پنهنجين تخليقي قوتن ۽ صلاحيتن سان پنهنجو منفرد شاعراڻو سفر برقرار رکي سگهندو. هن جي رومانوي سوچ، ٻوليءَ جي سلاست ۽ روانيءَ جي مثالي غزل جا ڪجهه بند آهن:

"تنها پالي پيارَ نہ سُمهہ!
ايئن اڪيلي ڏارَ نہ سُمهہ!

ننڊ ۾ وبندءِ چنڊُ چُمي،
وِلَهہ ۾ ويڙهي وارَ نہ سُمهہ!

جَرَ تي بَرسِي ساري رات،
بَرَ ۾ ڪارونڀارَ نہ سُمهہ!

جيسين ٻُڪيو پيٽُ ڀَري،
تيسين پالڻهارَ نہ سُمهہ!

ڪِڙيو چنڊُ، اُڏام چڪورَ!
اِيئن قبولي هارَ نہ سُمهہ!

چوري! چوٽيءَ منجهہ ڀَري،
موتئي جي مهڪارَ نہ سُمهہ!"

ذهن جون هزار اکيون آهن پر دل جي رڳو هڪ ئي اک آهي. ڪافڪا چيو آهي: "ڪڏهن ڪڏهن لفظن جو مطلب رڳو پنهنجن زخمن ذريعي ئي سمجهہ ۾ ايندو آهي."

"لهين ٿي خواب تون جڏهين!
رکي ٿي اپسرا ڪائي ڦٽن تي مُرڪ جو مرهم،
پڌر تي پير اوجل ۾، رهي ٿي ڇير جي ڇم ڇم،
وڏن ٿيون راڳ ۽ ويراڳ جون وايون،

مون شاعريءَ کي ان جي آخرين صورت ۾ شاعري ڪري ميجيو آهي، هڪ قوت جي حيثيت ۾ ميجيو آهي ۽ ان جي صحتمند توڙي غير صحتمند اثرن کي قبول ڪيو آهي. ڪنهن شاعر جي شاعريءَ جي صحيح صورت اها صورت آهي جنهن ۾ اُها اسان جي اڳيان اچي ٿي. مون کي يقين آهي ته احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ کي نئون ذهن دل سان قبول ڪندو ۽ هن جا پيشرُو هن کي نظرانداز نه ڪندا. جو هنن وٽ پڻ نئين دؤر جي نون قدرن ۽ مُلهن جي شناخت آهي.

اڄ جڏهن سنڌي شاعري بحرن سان رشتو ڇِني، بَرن ۾ ڀٽڪڻ لڳي آهي، تڏهن احمد سولنگيءَ جهڙن شاعرن موزون شاعريءَ جي ساک ۽ سڃاڻپ برقرار رکي، سنڌي شاعريءَ جو منهن مٿانهون ڪيو آهي. جو احمد سولنگيءَ جي شاعري پڙهندي اهو احساس ٿئي ٿو ته:

"يا ته هر درد کي ڪا معنيٰ آهي،
يا ڪنهن درد کي ڪا معنيٰ ناهي!"

لڇمڻ ڪومل

نئي دهلي

صليبِ عشق تان احمد کي لوڪُ لاهي ڪيئن؟“

هن وقت جڏهن مان احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ جي هن مجموعي تي مقدمو لکي رهيو آهيان ته منهنجي اندر جي ٽوٽي ٻاهر جي، ٻيئي موسمون خراب آهن. جيئن ته هي احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ جو پهريون مجموعو آهي ۽ مون اڳيان هن جي شاعريءَ جو ڪو مفصل پسمنظر يا ڪا چِٽي روپ ريکا نه هئي، ان ڪري هن جي شاعريءَ سان انصاف ڪرڻ لاءِ مون کي هن جي موڪليل سڄي مسودي جي سِٽَ سِٽَ کي ڪيئي ڀيرا پڙهڻو پيو. هن جي سوچ جي سلسلي کي جوڙڻ ۽ ٻوليءَ جي لئه جو لطف وٺڻ لاءِ سڄو مسودو هيانءَ سان هنڊائڻ بعد، جڏهن مون پنهنجي قلم کي چپن سان چُمي هي مقدمو لکڻ شروع ڪيو ته مون کي ذهني عذاب مان به گذرڻو پيو ۽ هن جي شاعريءَ سان عداوت پڻ ٿيڻ لڳي ته مان احمد سولنگيءَ واريءَ عمر ۾ هن جهڙي شاعري ڇو نه ڪري سگهيس؟ غالب جو هي شعر بار بار منهنجي دل ۽ دماغ کي جهنجهوڙيندو رهيو:

”کس روز تہمتیں نہ تراشا کئے عدو؟

کس دن ہمارے سر پہ نہ آری چلا کیئے؟“

لکڻ تي ته مان مجبوري، مصلحت ۽ مروت هيٺ ايئن به لکي ڇڏيان ها ته احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ ۾ نئون فڪر، ڊڪشن ۽ ان جو جديد انداز اڄ جي وقت جي هر تقاضا پوري ڪري ٿو، ان ڪري احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ جي هن مجموعي کي جديد شاعريءَ جي بهترين مجموعن جي قطار ۾ جوڳي جاءِ ڏيڻي پوندي، پر ادبي عدالت ۾ منهنجي هيءَ فتويٰ احمد سولنگي سان اڳتي هلي کهڙا وئل وِهائيندي، ان جو اندازو لڳائيندي، مون کي سچ پچ خوف ٿي رهيو آهي، جو احمد سولنگي اسان جي ادب جو امانتدار آهي.

شاعريءَ جي حضور ۾....

ماءُ جي مقدس مامتا ۽ محبوبا جي لازوال مُرڪَ جهڙي شاعري!

اڄ مان توسان گهاريل زندگيءَ جي اٺتيهن سالن ۾ پهريون ڀيرو مخاطب ٿي رهيو آهيان. جيتوڻيڪ اِهو احساس شدت سان اٿم ته اُهو گذاريل سمورو عرصو تو سدائين مون تي ٻاجهه جو هٿ رکيو آهي ۽ هڪ پل به مون کان پري نه ٿي آهين: خاص طور انهن گهڙين ۾، جيڪي منهنجي اذيت ۽ وحشت جون گهڙيون رهيون آهن.

مان پنهنجي عمر جا باقي ٻچيل، اُهي تيرنهن سال الڳ ڪري رکان ٿو جن جي گذارڻ کان پوءِ ئي توسان مُڪاميلو ٿيو هئو.

عمر جي هر پل جو وِڇوڙُ اڄ تنهنجي آڏو ظاهر ڪرڻ چاهيان ٿو چاڪاڻ جو شايد اهڙو ليکو چوکو عمر جي آخريءَ گهڙيءَ تائين ڪنهن سان به ڪري نه سگهان. يا پاڻ ۾ اهڙو سَتُ ساري نه سگهان. سبب انيڪ ٿي سگهن ٿا. پر پنهنجي زندگيءَ جو سمورو سچ تنهنجي آڏو آشڪار ڪندي، ڀانيان ٿو ته ايندڙ زندگي گذارڻ مون لاءِ وڌيڪ سهنجي ٿي پوندي. مان وڌيڪ اعتماد ۽ اطمينان سان تنهنجي پاند جي پناهه هيٺ جِي سگهندس.



اُهو جسم حقيقت ۾ سنگتراش جي ذهن جي ڪنهن ڪُنڊ ۾ اڳ ئي جنم وٺي چڪو هوندو آهي.

چترڪار جي ساڏنا رنگن جي چونڊ ڪان پهرين پنهنجي درد جي اڪيليءَ رياست ۾ رُلندي آهي. اِهو يتڪاءُ يا آوارگي آرٽسٽ جي ڪُل ميراث بہ آهي تہ اُن جي آشانت من جي شانتي ۽ آنند پڻ.

درد جي سمفنيءَ جو پهريون ۽ آخري سِرو موسيقار جي من جي خاموش ڪُنڊن ۾ ڪنهن آبشار وانگر پهرين ڦُٽندو آهي.

ڇڙواڳ سُرن جي تخليق، ترتيب ۽ تقسيم موسيقار جي من جي وياڪُلتا سان ئي واسطو رکي ٿي.

نِرتُ، آس پاس جي ماحول/ مانداڻ ڪان پهرين نرتڪيءَ جي ساھ جي سرگم ۾ پيدا ٿيندو آهي. لئي/ تال جو بدني مظاهرو روح جي رياضت ڪان پوءِ ئي جڳ جي لاءِ مسرت ۽ سڪون جو سبب بڻجندو آهي.

سوال اِهو آهي تہ ڇا ڪو بہ آرٽسٽ اندر جو عياش هوندو آهي يا انهيءَ جِي ڳَهل جي ڪرم سان بہ ڪا وابستگي هوندي آهي؟ ڇو جو هڪ حساس دل آرٽسٽ جي پهرين ۽ آخري پناھ گاھ درد جي غارِ حِرا ئي هوندي آهي.

درد زندگيءَ جي محرڪ قوت ۽ اُن جي سندرتا جو آئينو هوندو آهي، درد زندگيءَ جي سڦلتا آهي. درد جي ميريءَ ۽ ڏنڏليءَ سانجھ جو سفر بہ انهن کي ئي نصيب ٿيندو آهي، جن ڪان قدرت/ فطرت کي گهڻو ڪجھ وٺڻو هوندو آهي.

درد پَيري آهي: زندگيءَ جي چور دروازن تائين پُهتل سيئي پير هُن ليکي رکيا آهن. هن جي ليکي پاتل سچ کي وقت لنوائي نہ سگهندو.

ٻيءَ طرح جيئڻ لاءِ ڪنهن شخص کي ڪيترين ئي مختلف پناهون نصيب ٿي سگهن ٿيون، جن سيني کي مون تياڳي ڇڏيو آهي.

اڄ مون کي محسوس ٿِي رهيو آهي تہ زندگي ڏُکي ئي آهي، پر لفظ پنهنجي ليکي وڏيڪ ڏکيا ۽ مشڪل هوندا آهن. انهن جي معنيٰ ۽ مفهوم کي فقط پنهنجي درد جي احساس ذريعي ئي سمجهي سگهجي ٿو.

زندگيءَ جو منظرنامو جڏهن درد جي ڪَرب نامي جي صورت اختيار ڪندو آهي، تڏهن لفظ بہ ساٿ نڀائي نہ سگهندا آهن ۽ فقط ڳوڙها ئي لفظن جو روپ ڌاري من جي مڪمل مَير کي ڌوئي، اندر کي اُجرو ڪري ڇڏيندا آهن.

جڏهن اڪيلائپ ماڻهوءَ جو مقدر بڻجي پوندي آهي، من ايڪانت جي ڏنڌ ۾ هٿوراڙيون هڻڻ لڳندو آهي تہ انهيءَ ڪشمڪش ۾، جيڪي پهريان پهريان لفظ جنم وٺندا آهن، انهن کي ئي شاعري چئجي ٿو.

جيڪڏهن شاعري فرد جي ويڳاڻپ سان واسطيداري نہ ٿي رکي يا اُن جي اندر جي آنٽ جو سبب نہ ٿي بڻجي تہ اُن شاعريءَ کي دنيا جي عظيم تخليق چوڻ اٽڪاٽائيءَ کان سواءِ ڪجهہ بہ نہ هوندو اهڙي پڪ آهي.

چيو ايئن ويو آهي تہ، ”پٿر ۾ لڪل سڊول جسم موجود هوندو آهي.“

منهنجو مڃڻ اِهو آهي تہ سنگتراش جي جذبي ۽ ذهن ۾ ڪو بہ حسين مجسمو پهرين جنم وٺندو آهي. ها! اُهو فنڪار ان جسم جا غيرضروري پٿر پنهنجي ڇيڻيءَ ۽ هٿوڙي سان ضرور هٽائيندو آهي، پر

ڀڏائجانءِ تہ جيستائين درد جو انت نٿو معلوم ڪريان، گھر واپس موٽي نہ ايندس.“

درد جي پويان ايئن اُتاولو ٿي لڳي پوڻ، سُکَ ـ سپنن کي تياڳ ڏيڻ، درد کي ئي پنهنجي لاءِ اُتم سمجھڻ، ان جي سُرهي ساٿ کي پنهنجي لاءِ قيمتي وٿُ سمجهي، درد جي ئي مالها سورڻ، ڪشٽُ ڳنڍُ، ڪو سڌارٿ ئي اهڙيءَ منزل جو مُتلاشي ٿي سگهي ٿو، ڪنهن عام پُرش جي پهچ کان اِهو سڀ ڪجھ پري آهي.

امرتا فقط درد کي حاصل رهي آهي.

هر اُهو آرٽسٽ جيئدان پائي سگهي ٿو، جيڪو درد جي آئيني ۾ پنهنجي اصل صورت کي ڏسي سگهڻ جو سٽُ ساري سگهندو آهي.

شاعري! تون آئينو تہ نہ آهين، پر آئيني تي پنيليل جهرڪين جو پاڻ سان ئي اُٽاريل جهيڙو شور ۽ غُصو ضرور آهين!

اڄ جڏهن مان زندگيءَ جون ايڪيتاليهہ بسنتي باکون ماڻي ۽ پن ڇڻ جون ايڪيتاليهون سانجهيون پوڳي چُڪو آهيان، تڏهن شدت سان محسوس ڪيو اٿم تہ پاڻ سُڃاڻي، پاڻ سان ئي تِڪو مِنو ٿيڻ، خودڪلاميءَ جي ذريعي بہ ممڪن ٿي سگهي ٿو تہ مهاوير وانگي ايشور جي وجود جو قائل نہ رهي ڪري، روح جي وجداني قوت جي ذريعي بہ ٿي سگهجي ٿو.

اهو سچ آهي تہ شاعري تون Personal History بہ هوندي آهين! جنهن تخليق ۾ ذات جا الميا، سور سپنا، وڍ واڪا، بي واجبيون، تلخيون، ڇهڪ چير، سزائون ڪٽائون، جبر، رشتا ناتا، تڪليفون، اهنج ادائون، روڳ رسوايون، زخم ۽ لُڙڪ نہ آهن تہ اها تخليق تنهنجو اصلوڪو روپُ ڌاري نٿي سگهي، پوءِ ڀلي اُها پنهنجون سڀ خوبيون پوريون ڪندي هجي، پر اُها پنهنجي دؤر جي سچ کي ڪڏهن بہ پائي نٿي سگهي!

درد اُهو ياڳوند ياڳيو آهي، جيڪو پنهنجو سڀ ڪجهه وڃائي ٻه پنهنجي اٿهوند ۾ خاليپڻي منجهان گهڻو ڪجهه حاصل ڪري وٺندو آهي ۽ ان حاصل ڪيل اندر جي خوشحاليءَ مان هُو پنهنجي آس پاس کي اَڻ ميو اريي ٻه سگهندو آهي.

درد جي سلطنت جي سفير جو بوئنگ جهازُ هر انهيءَ apron تي لهي سگهندو آهي، جنهن جي ڪليئرنس دنيا جي ڪا ٻه اٿارٽي نه ڏئي سگهندي آهي.

دائميت رڳو درد کي ئي حاصل رهي آهي، جنهن ڪري درد قديم کان قديم ۽ جديد کان جديد رهندو پئي آيو آهي، جيڪڏهن ايئن قبول ڪجي ته، جديد ان ڪري جو اُهو اسان جي حال ۾ موجود آهي ۽ قديم ان ڪري جو اُن ۾ هر قديم محبت جي سچائي ۾ امرتا اَوسِ رهندي پئي آئي آهي. ٻيو سمورو ڪجهه هن پوڙهيءَ ڌرتيءَ تي عارضي آهي، جَرَ تي ڦوٽي جو ڏيک آهي، جيڪو لهرن ۾ هوائن منجهه اڏ ٽيٽو آهي.

درد جي امانتدار جو جيڪڏهن ڏَسُ، پَتو پُڇڻو آهي يا درد جي انت کي معلوم ڪرڻو آهي ته گوتم جي گفتگو کي ٻُڌڻو ئي پوندو!

گوتم پنهنجيءَ خوبصورت ونيءَ يشوڌرا ۽ پنهنجي معصوم پُٽ راهل سان هڪ ئي پلنگ تي اگهور ننڊ سُتل هئو. داسيون نِندرا ديويءَ جي چرنن ۾ پنهنجون ڦول مالهائون، جنهن سمي ارپڻ ڪري رهيون هيون ۽ چانڊني وڻن مٿان وسي رهي هئي، گوتم اچانڪ سجاڳ ٿي، پنهنجي هڪ داسيءَ کي ساڻ ڪري، راڄ محل کان ڪجهه ڪوهه پري پنڌ ڪرڻ کان پوءِ پنهنجي چوٽي پنهنجي ئي تلوار سان ڪَٽي، پنهنجي راڄائي پوشاڪ لاهي، عام رواجي ڪپڙا اوڍي، پنهنجي تلوار، پوشاڪ ۾ اڙل وڇيرو پنهنجيءَ داسيءَ کي ڏيندي چيو ته، ”گهروارن کي

پرتري هريءَ. ٽئگورَ بهادر شاهہ ظفر ۽ ٽالسٽاءِ جي اشانت مَنَ جي اُها کهڙي لُڇَ پُڇَ هئي، جنهن انهن کي سنساري طور سڀ ڪجهہ هوندي بہ سُک سان سئين لڱين سمهڻ نہ ڏنو.

مون بہ اڪثر پنهنجي اندر جي آرٽسٽ کي گهٽا ئي پيرا گهُٽا ڏنا آهن، سُمهارڻ جون انيڪ ڪوششون ۽ جَتن ڪيا آهن. پر هي بيچين چِتَ جون چِٽگون آهن، جيڪي ٽڏي ٽيڻ لاءِ تيار ئي نٿيون ٿين.

جَر ۾ جرڪڻ ئي منهنجي مٽيءَ جو مجاهدو آهي، جڏهن تہ منهنجي مَن جون ماڻڪيون مشاهدي ماڻڻ لاءِ سدائين ڪليل رهيون آهن.

درد ئي مون کي هميشہ موهيو آهي ۽ موهيندو رهي ٿو Enchantive Sarrows ئي شاعريءَ جو رستو ڳولي لهن ٿا. تڏهن ئي ننڊ سان دشمني ۽ درد سان دوستي رکڻي پئي آهي.

درد جو Flavor دنيا جي ڪنهن بہ پاسپورٽ اسڪاچ کان وڌيڪ Smooth ۽ سُرور ڀريو آهي.

شاعري! تنهنجي ۽ شراب جي رشتي ڳنڍي رکڻ جي روايت، جيتوڻيڪ ننڍي ڪنڊ ۾ دهليءَ جي ’گلي باران قاسم‘ کان وٺي، سکر جي ’جنات بلڊنگ‘، ’ڪوئنس روڊ‘ ۽ ڪراچيءَ جي ’ڪلفٽن برج‘ تائين ساڳي رهي آهي، جيڪا هاڻ درد جي تقاضا بہ آهي، تہ التجا پڻ!

چئي نٿو سگهجي تہ ڪنهن وقت ڏيان جو دُئارُ درد جي دستڪ تي کُلي پوي ۽ شاعري! تون اُجين جي شهزادي جيان من جي محل ۾ پيهي اچين!

اڄ پنهنجي سموري اعتماد سان چوڻ چاهيان ٿو تہ. مان شايد توکان وڌيڪ ڪنهن سان بہ ايماندار ۽ وفادار نہ رهيو هجان! انهيءَ ڪري توکي بہ مون سان ڪڏهن ۽ ڪا بہ شڪايت نہ رهي آهي.

شاعري! تون درد جي مياڻ مان نڪتل اُها تِکي تلوار آهين، جيڪا هر دؤر جي تارونءَ تي ترندي رهندي آهي. ڇاڪاڻ تہ دردُ ئي هر دؤر ۾ پنهنجيءَ، پنهنجيءَ نوعيت سان موجود رهندو پئي آيو آهي.

مون سدائين درد جي ذائقي کي چکيو آهي ۽ نمڪين چاهتن پويان ڊوڙندي، هر پيري زخم جي گلاب کي پنهنجي ڇاتيءَ تي ٽڙيل ڏٺو آهي.

جيڪڏهن شاعري! تون ذات جي ڪٿا آهين تہ پوءِ هيءُ سڀ ڪجهہ تنهنجو روپُ سروپُ نہ آهي، پر منهنجي ذات جي چوڌاري گُهلندڙ هڪ اهڙي سرد هوا آهي، جنهن ۾ ڪا بہ خبر نٿي پوي تہ ڪٿان ڪهڙا سُڪل پنَ، ڪٿان ڪهڙي نراسُ مهڪ ۽ ڪٿان ڪهڙي اداسُ زردُ موسم اڏامي آئي آهي، جنهن جو مان ڪڏهن بہ تمنائي نہ رهيو آهيان. اهو سڀ حادثاتي عمل ئي ڇئي سگهجي ٿو ٻيءَ طرح ڪٿي تنهنجي شهنشاهي ۽ ڪٿي منهنجو شعور!

اي شاعري! زندگيءَ جي ڏُڀڻ ڪهڙي ٿيندي آهي، اُها هاڻ ڏسي چڪو آهيان.

ڪنڊو گلاب جي پر ۾ چو هوندو آهي، يا گلاب جو گل ڪنڊي جي لڳو لڳ ڇو ڦُٽندو آهي يا گلن هوندي آڳريون ڇو رَتو رتُ ٿينديون آهن، انهيءَ جو هاڻ ڳجهہ ڳولي لڌو اٿم.

منهنجي اتساهہ جو سبب دردُ ئي رهيو آهي. دردُ ئي اتساهہ ڏيندي پاڻ ڏي ڇڪيندو رهيو آهي، درد ئي پنهنجي دولت ۽ توانائي اربي ڇڏي آهي، دردُ ئي نين علامتن، نون استعارن ۽ ڪناين ڏي وٺي آيو آهي، درد ئي نيون زمينون ۽ آسمان ڳولي ڏنا آهن، دردُ ئي نئينءَ سوچ جي سلسلي جو سرجڻهار آهي.

چنڊ جو تمنائي رهيو آهيان، ملڻ کي هڪ دائرو ۽ وڇڙڻ کي ڪائنات سمجهي قبول ڪيو اٿم. ڳولا کي ئي زندگيءَ جو ڳُڻ ۽ پنهنجي لاءِ خوشيءَ جو خزانو ڀانيان ٿو اهڙيون انيڪ شيون ۽ انهن جي ڄاڻ تنهنجي ذريعي ئي حاصل ڪري سگهيو آهيان.

شاعري! تون تہ سمجهين ٿي تہ ايڪيهين صديءَ جو نئون ڪئنواس، آيل عالمي تبديلين پٽاندڙ ئي جُڙي راس ٿي رهيو آهي.

نسلي، گروهي ۽ لساني تعصب گذريل صديءَ کي جيڪو ڦُريو لُٽيو چيريو ۽ ڦاڙيو آهي، انهن گهاوَن جا نشان اڄ جي انسان جي معصوم ۽ بيوس چهري تي ظاهر ٿي بيٺا آهن، جن کي پريندي پريندي اڄ نَون تضادن، سوالن ۽ جوابن جنم ورتو آهي.

اڱڻ ڪنهن جو بہ هُجي، پر اُهو پنهنجي اڱڻ کان ڪنهن بہ ريت ڪوجهو ۽ گهٽ نہ سمجهڻ گهرجي.

ڌرتي ڪنهن جي بہ هُجي، پر جيڪا ڇِڪَ ۽ مهڪ پنهنجي ماتر ڀوميءَ منجهان ماڻي سگهجي ٿي، اهڙي ئي خوشبوءِ ۽ انهيءَ جي امرتا جو احساس ڪنهن بہ پل، ڪنهن بہ مٽيءَ منجهان محسوس ڪري سگهجي ٿو. ڪنهن بہ ماءُ جو احترام، پنهنجي ماءُ جي احترام برابر ئي هوندو آهي.

ماکيءَ جو ميٺُ سيني جي لاءِ هڪ جهڙو ئي هوندو آهي.

هوا آزاد آهي، انهيءَ جي حد نشان جي خبر فقط خلائن منجهان ئي لڳائي سگهجي ٿي.

چنڊُ فطرت جو فانوس تہ سيني جي لاءِ ئي آهي.

سمنڊ دنيا جي سيني عاشقن جي لاءِ هڪجهڙي اتساهہ جو سبب پئي رهيو آهي.

ٻُڪَ جو رنگ سيني جي لاءِ ساڳيو ئي آهي.

آسمان جي ڪشادگيءَ آڏو ڪير پنهنجون اکيون ٻوٽي سگهي ٿو؟

تو مون تي هميشہ منيءَ ماءُ وانگر مِهَر ڪئي آهي، سنڀاليو آهي، ڪڏهن ڪڏهن تہ بچائي بہ ورتو آهي.

جڏهن جڏهن بہ وقت اڪيلائيءَ جي آڙاهہ ۾ اُڇلايو آهي، تڏهن تڏهن تون مون تي اگهاميل دُعا وانگر لٿي آهين!

تنهنجا مون تي اڻ ڳڻيا احسان آهن، جيڪي ڳڻائي نٿو سگهان، مان جيڪو ڪجهہ آهيان ۽ جيئن بہ آهيان تنهنجي ڪري ئي آهيان ۽ چاهيان ٿو تہ ايئن ئي رهان! اها بہ شايد تنهنجي رضا ئي آهي!

تون مون کي هميشہ مٺاهون ڏسڻ چاهين ٿي، نہ تہ منهنجي سفارش جو ڪڏهن بہ ٻيو ڪو سبب نہ ٻڌجي ها!

مون توسان ڪڏهن بہ مصنوعي ٿيڻ جي ڪوشش نہ ڪئي آهي ۽ تنهنجي آڏو پنهنجي زندگيءَ جي پرديداريءَ کي ڪڏهن بہ پسند نہ ڪيو آهي. زماني سازيءَ جا اڳ پردا گهٽ آهن، جو ڪنهن وڏيڪ اوڇڻ جو ارادو رکجي!

مون توسان ڪڏهن بہ ڪوڙ نہ ڳالهايو آهي، توسان سدائين پنهنجي اندر جي اهنجن جو اورڻ اوريو آهي.

مون سدائين تنهنجو وقت تولاءِ ئي وقف ڪيو آهي. وني ۽ ٻارڙا اُن لمحي تنهنجي عبادت گاهہ کان ٻاهر هوندا آهن. انهن جو احترام، محبت، چاهنا، احساس، سنڀال ۽ ذميواريءَ کي اول ترين ترجيح سمجهان ٿو. (سمجهڻ بہ گهرجي) اولاد کي ئي پنهنجو حصو ۽ آئيندو سمجهندو رهيو آهيان. نياڻين کي قدرت جي رحمت ۽ پُٽن کي فطرت پاران مليل اعزاز ڀانيو اٿم.

ڪنفيوشس چيو هئو تہ. ”انسان اُهو آهي، جيڪو ٻين سان محبت ڪري، احسان اُهو آهي تہ ماڻهو ٻين سان اهڙو ئي سلوڪ ڪري، جهڙي سلوڪ جي هُو ٻين کان پنهنجي لاءِ توقع ڪري ٿو.“

اج مان سوچيان ٿو ته شاعري! جيڪڏهن تون عالمي ڪلچر جو حصو نه ٿي سگهندينءَ ته تون اڳهاڻ جي لائق نه رهي سگهندينءَ! پر اهو وساري نه گهرجي ته عالميت جي اهڃاڻ جو آواز به انهيءَ شاعريءَ منجهان اُڀري سگهي ٿو جيڪا شاعري پهرين پنهنجي ڌرتيءَ جي درد جي دانهن ڪي سمائي سگهندي.

پنهنجي ذات بابت ڪيل قياس آرائين کان ڇڳيءَ ريت باخبر رهندو پئي آيو آهيان.

ڪِن جي سوچ / ويچار موجب نئون نڪور ته ڪِن جي ڄاڻ / سمجهه پٽاندڙ بنهه انهيءَ جي ابتڙ!

ڪِن جي سامهون کليل ڪتابُ ته ڪن جي لاءِ وچوٽيءَ سبب ڍَڳِ ۾ پرولي رهيو آهيان.

ڪي Positive ته ڪي Negative سمجهندا رهيا آهن.

ڪِن ڇڱو ته ڪِن مَنو سمجهيو آهي.

مون ڪڏهن به پاڻ ڪي ڪير سان وهنتل هجڻ جو ڀرم نه پاليو آهي.
هڪ ساڌارڻ شخص جيان ڳُڻن ۽ اَوڳُڻن جو مجموعو ئي رهيو آهيان.

دنيا جي ڪنهن به تخليق يا ڪلاتمڪ رچنا تائين رسائي ممڪن ٿي سگهي آهي ته انهيءَ کي اول ۽ آخر تخليقيت جي ڪسوٽيءَ تي ئي پرکيو اٿم.

علم جي آبشارن ۽ ادب جي چشمن جو Transparent پاڻي ڪوهستان جي قديم پهاڙن ’هوٽياڻو‘، ’سُنبڪ‘ ۽ ’سورجاڻ‘ جي سِرهَه (Ibex) وانگر وقت جي نتهڻ اُس ۾ ٻُڪي ٻوڙي واپرايو اٿم.

شاعري! مان توکي پنهنجو لباسُ نه، پر پنهنجي بُت جي چمڙي سمجهان ٿو. لاهيان، لاهي نٿو سگهان.

ها! اُها ئي ڳالهه آهي تہ سڀ کي پنهنجي پنهنجي ريت. پنهنجي ڌرتي، پنهنجا پيغمبر، سپنن جي پنهنجي مالها. پنهنجي دلدل، پنهنجو رستو پنهنجي منزل ۽ پنهنجا پنهنجا گهاوَ هوندا آهن.

جيڪڏهن ڪنهن لمحي محسوس ڪجي تہ سُور جي سَٽَ جو احساس ۽ عالمگيريت جي اُڻ تڻ، جيڪا ڪالهه ڪافڪا، موپاسان، البرٽ ڪاميو، آسڪر وائيلڊ، ماريا رلڪي، ژاڪ دريدا ۽ رولان بارٿ جي هانوَن ۾ هُري هئي، اڄ بہ اُها ئي شدت گارشيا مارڪيز، ٽرانسٽومر ۽ سيمس هيني جي ڇاتيءَ ۾ دل وانگر ڌڙڪي رهي آهي.

۽ اسان جو ڀٽائي!

جنهن داخليت جي مقام کان مٿيرو ٿي، فرد کي فراريت کان بچائي ورتو آهي، اها يا تہ اعليٰ فڪر جي وشالتا آهي يا ٻوليءَ جو وسيع پٽ جنهن ٽن صدين جي وڇوٽيءَ کي ختم ڪندي، ان کي اڄ جي درد جي ڪيفيت سان ڳنڍي ڇڏيو آهي.

پهرينءَ ۽ ٻيءَ مهاڀاريءَ جنگ ۾ جيڪو رَتُ وهايو ويو اهو اڃا تاريخ جي سُفيد ڪفن تان سُڪو نہ آهي.

برف پوش پهاڙن مان هٿ آيل انساني مُردا ۽ انهن جون هراسيل اکيون گواهہ آهن تہ انسان بنيادي طور تي حيواني جبلت منجهان پوريءَ ريت جان ڇڏائي نہ سگهيو آهي.

قرآن ۾ آيل آهي تہ ”لَآ اِكْرَاهَ فِي الدِّيْنِ“ دين جي باري ۾ ڪو بہ جبر نہ آهي، پر پانت پانت جي رياستن ۾ جيڪو ڪجهہ ٿي رهيو آهي، انهيءَ کان ڪهڙي اک چشم پوشي ڪري سگهي ٿي؟

”رسول اڪرم عالمگيريت، اتحاد، محبت ۽ مساوات جي تعليم ڏئي ٿو نفرت، عداوت ۽ تعصب کي ختم ڪرڻ جي تلقين ڪري ٿو.“

اڪين مان اَڪثُ رتُ ڳاڙي، اڪيلائي جي ويڪري ڇاتيءَ ۾ خودڪشيءَ جي خيال جو خنجر ضرور کوڙيو اٿم.

ڪاري پاڻيءَ جو اڪيلو قيد ڪاٽي Depression ۾ پاڳل پڻي جي احساس جي ويجهو وڃي محسوس ڪيو اٿم ته زندگيءَ جو هڪ ٻيو پاسو به آهي، جيڪو عقليت ۾ اُميد ڏانهن وٺي وڃي ٿو.

هيڪلائيءَ جا ڪڙا ڍُڪَ پِيو، جُدائي جا ڪيترائي سوال ڪاٽيا اٿم.

پيار جي پٿرائين مٿان وِرهه جا وِهاٽا رکي ڪوڙيءَ ننڊ ۾ پنهنجون اکيون ضرور ڪاڙهيون اٿم.

دردُ، جيڪو سيني ڪي هڪ ٻئي سان جوڙيندو آهي. انهيءَ عظيم درد ئي ’بالزاڪ‘ ۽ ’ميلان ڪنديرا‘ جهڙن صدين جي سرجڻهارن سان سَنمُک ڪرايو آهي، جن پنهنجي تخليقن وسيلي انسان جي روشن آئيندي جو ڏَسُ ڏئي، ان ڪي خوف جي ڪاري ۽ منحوس رات مان ڪڍي سچ ـ ورنو صبح ڏيکاريو آهي.

هن ڪتاب جو انتظار منهنجي جيڏن ۾ دل گُهرين ڪي ته هُئو پر جيڏو هن ڪتاب جي ڇپجڻ جو اونو ۽ شدت سان انتظار منهنجي مٺيءَ ماءُ ڪي هئو شايد دنيا جي ڪا به قيتَ اُن شدت ڪي ڳڻي نه سگهي.

ساهتي پرڳڻي جي هجڻ جي ناتي مون دل جي ڏرتيءَ جي ورهاڱي واري هاڃي ڪي قبول نه ڪيو آهي.

سنڌي ٻوليءَ جو (شايد) آخري نقاد لڇمڻ ڪومل، اڄ به ’ڪنڊياري‘ ۾ ئي رهندو آهي. ’مورو‘ انهيءَ کان ڪجهه فاصلي تي موجود آهي، مٽي ۾ جَرُ هڪ ئي آهن. لڇمڻ ڪومل ڪي فن ۽ فڪر جي حوالي ۾ مون سان اختلاف ٿي سگهي ٿو يا هُن جي ويچارن سان مان سهمت هوندي به اَسهمتي ڏيکاري سگهان ٿو پر منهنجي اندر جو

شاعري! تو مون کي جيڪي ڪجھ ڏنو آهي، ان کي پنهنجو موروثي حق سمجھڻ مون لاءِ ڏاڍو ڏکيو آهي. ان کي فقط قدرت جي نوازش سمجھي قبول ڪيان ٿو. تنهنجو سڱ نہ هجي ها تہ شايد ڪڏانهڪر زمين دوز هجان ها.

هر پيري توئي پنهنجو سڀاجھو هٿُ هٿَ ۾ ڏئي آفتن کان پناهہ ۾ رکيو آهي.

مون کي جيڪو ڪجھ ڳالهائڻو/ چوڻو هو يا آهي، اُهو مان سڀ ڪجھ تنهنجي ذريعي اظهاري چُڪو آهيان.

هي ڪتاب تنهنجي روپَ/اسلوبَ ۾ ضرور آهي، پر هي ڪتاب منهنجي وجود جي مهاپارت بہ آهي تہ منهنجي اندر جي آتم ڪٿا پڻ.

هڪ يُگَ جي يُڌ جي مڪمل ڄاڻ انهيءَ کي ٿي سگھي ٿي، جنهن وٽ اشوڪا جهڙي پرمپرا هوندي آهي.

مان پاڻ پنهنجي اظهار منجهان سوڳوار ڏنن ۽ شادمانن جي شهناين جو آواز ٻڌندو رهيو آهيان. مختلف ڪيفيتن ۾ الڳ الڳ حالتن جا جُهڙَ جِهمندي ڏٺا آهن. سيني سان مون کي هڪ جيترو لڳاءُ ۽ روحاني ويجهڙائي رهي آهي.

مان سُکن ۽ ڏُکن جون مهربانيون ۽ انهن جا ٿورا ميڙيندو رهيو آهيان ۽ انهن سيني جو احسانمندُ آهيان.

سور جو هر صفحو سُکَ جو سبق سمجهي ياد ڪيو اٿم.

مون دوستن جا گل پنهنجي جهول ۾ سانڍي رکيا آهن، ۽ دشمنن جي پٿرن کي گُل ڪرڻ جي قدرت منصور حلاج کان پرائي اٿم.

رشتن کي ڪڏهن بہ ڪائي، ڪچ سان پيٽ نہ ڏني اٿم، پر شيشن کان بہ نازڪ رشتن جي ٽُٽڻ جو آواز ٻڌي، انهن ٽُٽل شيشن تي پنهنجا اُگهاڙا پيرا رکي، ڏينهن جا تارا ضرور ڏٺا اٿم.



خوابَ آوارا پکي،
بند اکڙين جي وڏي ڪنهن
جهنگَ ۾ آهن اُداس!

آرٽسٽ لڇمڻ ڪومل ڪي نظم ۽ نثر جو هڪ سُچيت پارکو سمجهڻ ۾ غلطي ڪري نہ ٿو سگهي، ڇاڪاڻ تہ هُو پنهنجي راءِ ڏيڻ ۾ ڪو بہ رک رکاءُ ڪرڻ وارو شخص/ ليکڪ نہ آهي.

هُن پنهنجي طبيعت جي ناچاڪيءَ جي باوجود، نوي ڏينهن جو طويل وقت ڪڍي منهنجي مسودي کي باريڪيءَ سان پڙهيو ۽ ان تي جيڪو اظهار لکت ۾ ڪيو آهي، سندس ان احسان جو بار مان پنهنجي ڪلهن تي سدائين محسوس ڪندو رهندس ۽ سندس مون بابت ڪٿيل معيار تي لهڻ جي هر ممڪن ڪوشش ڪندو رهندس، جيڪڏهن ايئن ڪري سگهيس تہ سمجهندس تہ اُهو سَياڳُ قدرت طرفان منهنجي حصي ۾ ئي لکيو ويو هئو. ۽ هُو منهنجو دوست، رکيل مورائي جنهن منهنجا ڪيترائي جنم ڏٺا آهن ۽ انهن سيني کي ڪجهہ صفحن ۾ سموهي مون کي پنهنجو پاڻ ايئن ڏيکاريو آهي، جيئن مان بہ پاڻ کي ڪڏهن نہ ڏسي سگهيو آهيان. ان لاءِ کي رسمي لفظ لکي مان پنهنجو پاڻ کي ۽ هُن کي الڳ ڪرڻ نہ چاهيندس.

احمد سولنگي

ڪراچي، سنڌ

مائيڪل اينجلو

ديس هر هڪ جي مٽي،
مون تہ ڏرتيءَ جي دونهاٽيل،
سُرخ گولي تان ڪٽي،
پنهنجي خوابن ۾ سنڀالي آ رکي!

منهنجي اک جي دائري جي ويجهڙو،
زان ڪازاڪس، ٿو رهي؛
۽ پکي پنهنجي پرن ۾،
جئن لڪائي ٿو رکي پنهنجا ٻچا،
سوچ منهنجيءَ ۾ ائين محمود جي ڏرتي رهي:
جا ٽُٽل ڪشڪول ۾ ڪنهن ماءُ جي ڳوڙهن جيان،
يا نديءَ تي بُوند۔ بادل جو لڳي ٿو نقش ڪو؛
عشق مون لئہ ٿو اُٽي جڻ شبنمي ڪا شاعري؛
ساحلن تي، ريگزارن جي مٿان،
۽ وڻن جي جُهنڊ ۾،
آ خُدا جي جُستجوءَ بيگانگي مون لئہ لکي!



پوپَ کي کهڙي خبر؟

هر چرچ کي هر روز تو پوچو لڳي،
جڻ فرش تو شيشو لڳي.
مريمَ، مسيحا جي اَڇوتي لڙڪ سان،
ڌوتي سڄي ڌرتي مگر،
جيڪي صليبن تان ڳڙي رَت جا ڦُڙا پَٽ تي پيا،
کنهن کان نہ سي ڌوپِي سگهيا!

سو ريجُ ريتي رَتُ جو،
جنهن مان ڦُٽي تو ڪٽڪ جو ڪو سنگُ-سونو،
تو ڀَري جڻ پيٽُ جنهن مان کو بُکيو!
جنهن چرچ ۾ گهاريو گهڻو،
تنهن پوپَ کي کهڙي خبر؟
اهڙي مٽي آ هر ڪليسا کان مٽي!

ڏُور آلنديءِ، نرودا جي چِليءِ،
باک پنهنجي لاک برسائي جڏهن ٿي اُن مٿان،
سجَ ازل جي ديوتا سامهون سيئي،
صبح جا سورج مُکي ڪن ٿا سجودُ؛
۽ جڏهن ٿي شام نارنگي لهي،
ڪنهن جي رَت جي ٿي مٿان ڪَڻ ڪَڻ وسي،
ڪو صليبن تان لهي ۽ ڪو صليبن تي چڙهي،
بدحواسيءَ جو نئون اتهاسُ ٿو لکبو رهي!

آءٌ آوارا پکي،
مون کي آهن ڇو مِٽيون،
پيار جون گهيريل گِهٽيون!
يٽ ڏٽي، ٽئگور، ميران ۽ ڪبير،
آتما جي اَئت تي ڏاڍو ڪَتي،
سُور جو سوگهو سڳو ڇو ٿا ٻڌن؟

۽ وري هُو ڪي گلابي ڇوڪريون اسپين جون،
مون لئہ ڇو ٿيون خواب آوارا ڏسن!
۽ مصر جي چنڊ جي ڪائي ٿڌيري چاندني،
ڇو اکين جي ٿي سَرابن ۾ سُمهي؟

سڀ انڌيرا، چاندنيون مون تن اندر سانڍي رکيون،
ديس هر هڪ جون گهٽيون مون من اندر سانڍي رکيون،
پوءِ بہ منهنجي انت لئہ،
ٿيون خدا تخليق ڪن،
اينجلو جون آگريون!

جواني قيمتي تنهنجي،
اکين ۾ چاندني پوکي،
هوا مضبوط تختن تي،
لهي ٿي اپسرا وانگي.
درياءِ نيل جو پاٽي،
ڏسي ٿو اک کٽي توکي،

قلو پطره!
چپن جا تو ڏٺي ياقوتَ
۽ الماس اکڙين جا،
هٿن جا ڏٺي کنول اُجرا،
سَريکو سون جو سينو،
ڳلن جا تِرَ، بدن جون کئين بهارون ڏٺي،
مجون ٿا تو بچايا،
ملڪ پنهنجي جا،
سوين انمول هيرا ۽ هزارين بي بها موتي،
مٿي محبوبُ پنهنجِي،
آسماني ديوتائن جا سيئي اوتارَ،
ڏاهپ، ڪرشما، اهرام ۽ صحرا،

قلو پطره!
مٿان فانوس فطرت جو،
سمورا منتشر تارا،
حسين ڪنهن حادثي جي لئه،
الئه ڇو منتظر آهن؟
ملائم، ريشمي، ڪمخواب بِستر ۾،



قلو پطره

ڪُشادي رات جي پيڙي،
رسيون، ساڪا، لنگر لوها،
نماٽن ميربحرن جا،
ٿڌا ڪي خوابَ جا پاڇا،
مٿان فانوسُ فطرت جو،
سمورا منتشر تارا،
حسين ڪنهن حادثي جي لئہ،
الئہ ڇو منتظر آهن؟

تنها پالي پيارَ نہ سُمهہ!
ايئن اڪيلي ڏارَ نہ سُمهہ!

ننڊ ۾ ويندءِ چنڊُ چُمي،
وِلهہ ۾ ويڙهي وارَ نہ سُمهہ!

جَرَ تي بَرسِي ساري رات،
بَرَ ۾ ڪارونڀارَ نہ سُمهہ!

جيسين ٻُڪيو پيٽُ ڀَري،
تيسين پالڻهارَ نہ سُمهہ!

ڪِڙيو چنڊُ، اُڏام چڪور!
ايئن قبولي هارَ نہ سُمهہ!

ڇوري! ڇوٽيءَ منجهہ ڀَري،
موتئي جي مهڪارَ نہ سُمهہ!

سُمهين تي روز سِيزر سان،
مگر خنجر ٻُڌل رَت ۾،
مٿي تو سُرخ سِيزر جي،
ڏٺي ڪنهن خواب ۾ ناهي!
رسيءَ ڪان مختصر، نازڪ،
سنهيءَ هِن چيلهه تنهنجيءَ ڪي،
سهارو ٻانهن جو آهي.
مٿان دستور موجب ئي،
چپن تي چَپَ رکيل آهن.
بدن جڙ ڊاک جي وَلِ جئن،
بدن تي ئي وريل آهي.
هٿن جون آڱريون ويهه ئي وجن ڳنڍجي
اِئين ڪنهن طلسماتي موهَ ۾ تيون، جو
پَتوئي ڪونہ ٿو پئي ڪو،
هَوس ۽ عشق ۾ ڪهڙو،
ازل ڪان رابطو آهي؟

قلو پطره!
مجون ٿا تون هميشہ ڪان محبت جي اسيريءَ ۾،
اڪيلو ڪونہ سيرز ڪي رکين ٿِي، پر
ڪرين ٿي زلف ڪافر سان، سموري روم ڪي قابو،
ٻيو ڪهڙو ٻلا ڏسُ، مصر جي آ چنڊ جو جادو!

روز هُو رُسوا ڪري، نئين ڪا نہ ڪا تهمت
گهڙيو ويئا گهڙن،
روز شيشي جي گهرن مان پاڻ پٿر ٿا هڻن،
پر نٿا ڄاڻن تہ شيشي – گهرُ سندن،
ڪيترو ڪمزور آهي؟
نيٺ شيشو ئي تہ آهي!

ڪنهن گلن تان آ چکيو نمڪين سُرهي ءَ ساڻ ڪي!
ڪنهن ڪيو محسوس منهنجي درد جي احساس ڪي!
ڪنهن چکيو پاڻي اکين جو، لڙڪ جي لُوڻاڻ ڪي!
ڪير ڳوڙهن ڪي ڳڻيندو؟
وقت جي هيءَ ڏوڙ سيني جي مٿان وسندي رهي،
ڪير ٿيو بدنام آهي،
ڪير ٿو سوچي اهو،
ڪنهن خواريءَ جو ڪنيو هي پاڻ تي الزام آهي!

شهر ۾ آ شور ڪيڏو، ڪيرُ ٿو ڪنهن جي ٻُڌي،
ڪيرُ آ ڪوڙو ٿيو ۽ ڪير ٿو سچ کي سڏي،
ڪنهن ڏنو هي يونئر ڪارو، ٿو پِري ڪنهن جي مٿان؟
ٿو پَچي آرسُ ڪٿي ۽ لارَ ڪنهن جي ٿو لڳي.
ڪنهن ٻُڌي هيءَ ڪانهن- ڪاني،
رات پر ڪنهن لئہ رُني؟
چندُ ڪنهن جي لئہ ڪِڙيو،
۽ رات جي راڻي ٽِڙي،
ڪنهن ڪڏهن اپريل ۾،

کارو پاٽي

ڪجهہ وٽي ۽ ڪجهہ سُجهي ئي ڪين ٿو،
گهر جي ديوارن سان خالي گفتگو،
روزُ جو معمول آهي!

بيقراريءَ جو پکي ٿو روح کي چُهُنڊو وتي،
درد جو ڏاڍو ڪٽي دل سورَ تي سِبندي رهي،
روز اُڀري سجُ ٿو ۽ روز ٿو اُلهي وڃي،
شهر جي اوچن مڪانن کي وليون ويڙهي ويون،
اُس چانديءَ جون ڳليون، ناسي لڪيرون خواب جون،
گرم لڙڪن ساڻ اکين ۾ ويون ڏنڌ لائجي.

کيڏو تيجُ، تِڪون۔

وينگس تُنهنجي ويسَ ۾!

مهڪن پيئون ماڪ ۾،
ڪيئي رنگ۔رُتون۔

وينگس تُنهنجي ويسَ ۾!

رُوپ سُنهرا سِجَ جا،
رم جهم روشنيون۔

وينگس تُنهنجي ويسَ ۾!

اُسَ نپايون گج ۾،
ڪرٽن جون ڪِرچيون۔

وينگس تُنهنجي ويسَ ۾!

گُل مهر جو آ رتوليءَ لاک ۾ جوين ڏنو؟
دور گرجا جي گهٽيءَ ۾،
ڪنهن جلادن جي هٿان مصلوب ٿيندي،
مُک مسيحا جو ڏٺو؟
ڪنهن ڏٺيون پاتال ۾ پاڙون پپر جون،
۽ هوا جو راڳُ پَنَ پَنَ مان ڏڪارو
ڪنهن ٻُڌو آڪاس ۾،
۽ ابابيلن جي آڏو،
شهر جا مينار اوچا ڪنهن ڏٺا؟

شهر ۾ آ شور ڪيڏو، ڪير ٿو ڪنهن جي ٻُڌي؟
ڪير ٿو ڪنهن کي ڏسي،
زندگيءَ جو زهر قاتل،
ڪير پيو ڪنهن لئه پِئي،
ڪير پيو ٿو
ڪاري پاٽيءَ جو، اڪيلو قيد ڪاٽي؟

باڪَ ڇُلڪايا گُلابن جا گلاس،
پوپٽن پيتا شرابن جا گلاس.

ننڊ ۾ ڪيڏا ٽِڪا شيشا لڳا،
ڪنهن پيڳا هي رات خوابن جا گلاس.

اوت مون تي اوت جانم! اٺ مَيا،
رنگَ جوڀن جا، شبابن جا گلاس.

مون گناهن جا رکيا ترتيب سان،
ڪنهن رکيا وچ ۾ ثوابن جا گلاس.

بُکَ ۾ افلاسُ ٽوڙي ٽا ڇڏن،
نظرين ۾ انقلابن جا گلاس.

اُڃَ کي مون رُڃَ ۾ اُڇلي ڇڏيو،
مون پيري پيتا سرابن جا گلاس.

عشق کي سخت سزائن ڪاڏو،
لڙڪ جو لوڻ وفائن ڪاڏو.

وقت تي ڏوھ ڏيون ٿا ڪھڙو؟
آخري ديپُ ھوائن ڪاڏو.

زھر ئي زرد ڪئي چانڊوڪي،
چنڊ کي رات بلائن ڪاڏو.

مان نہ منڪر نہ محبت ڪافر،
منھنجو ايمان دعائن ڪاڏو.

عشق آزاد ڪري ٿو ليڪن،
عشق جو قيد خُدائن ڪاڏو.

خواهش جسم پِٽيو آ احمد!
سوچَ ويچارُ انائن ڪاڏو.

رنگ رتي تنهائي

سنهڙيون سيرون، پير پکيءَ جا؛
جن جي هيٺان سِپَ سمائي،
ٽڏڙي واريءَ تان ڪنهن نيرڳ؛
نيل – گگن ڏي اک ٽمڪائي.

سِڙهه سڏي تي بڙڇي پهتي؛
يا، سُرخ شفق جي لالائي،
پڳهه، لنگر ۽ جهنڊيون رڱيل،
گهاٽي لهرن تي گهرائي.



وقت جو وان گوگ

ڪنهن ڪلا جي اصيل ڪاريگر؛
نيڻَ فنڪار جا ڳَڪيا آهن،
ماٺ ڪيڏي نہ گئلريءَ ۾ آ؛
بُرشَ بيجان سڀُ رکيا آهن!

وقت جو وانُ گوگ گُم آهي؛
ڪير ڇا لئہ ڇِڪي لڪيرن کي،
ڪيرُ ٿو آگريون گَهڙي پنهنجون؛
رتَ ڦُڙا ڪينواسَ کي ارپي!

لال ٽيا سپ چارَ وڇايل؛
ساحل تي ٽي پَرتَ پرائِي،
سمنڊُ سڄو آ سونو پيالو؛
سُرڪ پِيئِي جو، سو سودائِي.

لاڪي ڇاڇيءَ جي ڄڄ اُپ مان؛
سج ڪي موڙَ ٻَڌي آ آئي.
لائون لهندي سمنڊ ڪناري؛
گهونگهٽُ شام ڪٽي شرمائِي.

ٻيڙيءَ ۾ ٻِئي پاڻ اسڪيلا؛
پنهنجي ٻُت تي لِيڙَ نہ ڪائي،
ڇانئي آهي پاڻ ٻنهي تي؛
ڪيڏي رنگَ رَتِي تنهائي!

جلادَ! اَڏي مُرڪي: ڪنهن نيهن نظاري ۾ڏ!
سِرُ ڏارَ ڪري ڏڙَ ڪان، سرمد ڪي سُمهاري ڇڏ!

تخليقَ ۽ خالقَ ۾ تفريقَ نہ آ ڪائي،
هي پاندُ پناهُن جو جسمن تان اُتاري ڇڏ!

هر خيال ڪبوتر جيئن، آڪاشُ تلاشي ٿو،
تون نيڻ ڪري نغما، تارن ڏي اُڏاري ڇڏ!

آوازُ سمندر جو ڪنهن ڪوڏ ۾ گونجي ٿو،
ڇڏ دُور جزيري تي، يا ڪنهن تہ ڪناري ڇڏ!

مجذوبَ جي پيرن جي پازيب ٿيان آئون،
درويشَ! نگاهن سان هڪ وار نهاري ڇڏ!

مٽيءَ جي پِنوڙي ۾ هي ساهُ سُتل آهي،
سجدي ۾ وجي احمد! انسان اُٿاري ڇڏ!

ڪو پڪاسو ٻہ ڪو نہ آهي اڄ،
فڪر، فن ڪي فريم تي چاڙهي،
سونهن ليڪي جديد پئرس جي،
تن بدن ڪي فريم تي چاڙهي!

آ مڪمل نہ نقش ڪنهن جو ئي،
پنهنجي تصوير ڪنهن نہ گُهوري آ،
خواب ۾ ڪنهن خيال ۾ رهندي،
ننڊ پُوري نہ ڪا اڌوري آ.

رنگَ آوازَ ڪان سوا پٽڪن،
چڻ تہ خاموش هيءَ خُدائي آ،
ڪو ٻہ سُڏڪو نہ چِترڪاريءَ جو،
درد جي دانهن ڪنهن لِڪائي آ؟

خُدا جا خليفا

وٺي ٿا سگهون سڀ،
وٽن ۾ پناهون،
وٽن تي نگاهون رکي ٿا سگهون پر،
وٽن سان مخاطب رهيو ڪيرُ آهي؟
ڪڏهن ڪنهن پڙهيو آ،
وٽن ۾ رسالت جا آثارَ آهن،
وٽن منجهه جوڙُون ۽ جنسارَ آهن.



رسيلن چپن سان،
چُمن چاهتون ٿا،
رکن دل جون دل تي،
سِڏيون آرسيون ٿا.

وٽن ڏي جُڳن جا خريدارَ نکتا،
ڪي نِرواڻ خاطر طلبگارَ نکتا،
وٽن تي لِڪِي زندگيءَ جي بِشارت،
پکي هي خُدا جا خليفا،
امن آشتيءَ جي علامت!

ڪٿن ساهہ وڙ ٿا،
وٽن ڪي مليِ ڪا عجب دلڪشي آ،
نئين نغمگي آ.

وٽن تي لٿا رنگَ ملهارَ جا ڪئين،
وٽن سان هوا جي رهي گفتگو ٿي،
وٽن جي مٿان چاندني چندُ اوتي،
وٽن سان تڪي اُسَ رهي روبرو ٿي،
وٽن منجهہ ڪوئل پُڪاري، سنياري،
پُراٽين گهڙين ۾ رکي اڪ نهاري!
وٽن ڪي ٽُڪي ڪاٺ ڪُنڙو،
ڪٽي مينهن جي ۾ تڪي ترِوري ڪان،
صبح شام محفوظ گهر جو هُو پهريون تصّور،
ٿو دنيا ڪي ارپي.

وِٽن منجهہ ڳيريون،
اُٽن خواب جا ٿيون گهروندا ڪڪاوان.
ٿڪل ڪي مسافر وٽن هيٺ ويهي،
صدين جي سفر جي رکن ڳنڍُ کولي،
اڪيون، پيرَ ويڙهي،
سُمهن ننڊ جي ٿا ٿڌي چانوَ ڳولي.

مقدس محبت جا خاموش پاڇا،
وٽن جي ٿُڙن تي لکي نانوَ پنهنجا،

زندگي، محترم آهي.
عاشقي، محترم آهي.

اڪ ٻري هن ڏٿو توکي،
هيءَ ندي، محترم آهي.

ڇوڪرين ۾ سڀن کان هوءَ،
ڇوڪري محترم آهي.

جنوريءَ جي هوا ۾ هُن جو گهر،
برف جا پيچرا ۾ هُن جو گهر.

رات، خاموش شهر جا رستا،
آءُ تنها، خدا ۾ هُن جو گهر.

دل جو درياهُ اوچتو اُٿليو،
اک ۾ سپنا ٻُڏا ۾ هُن جو گهر.

چنڊُ پيلو، اُداسُ چانڊوڪي،
اولڙا اولڙا ۾ هُن جو گهر.

زندگيءَ جي گهٽي ڪيئن اُڪران؟
موت جا دائرا ۾ هُن جو گهر.

ٻُڪَ ويڙهي سُمهي پيا آهن،
ڏِسُ ننڍا ٻارڙا ۾ هُن جو گهر!

هن سفر ۾ اجا گهڻا احمد!
وقت جا وهڪرا ۾ هُن جو گهر.



جلي سانجهہ سَتِي۔
اُپُ سجو ئي آڳ آ.

لَکن راسيون رَتيون،
سورج ساڻ رَچِي۔
اُپُ سجو ئي آڳ آ.

هيءَ جا لهر درياهَ جي،
ڳاڙهي رنگ رَتِي۔
اُپُ سجو ئي آڳ آ.

تارن اکيون اُپٽيون،
ٻٽيو چندُ ٻتِي۔
اُپ سجو ئي آڳ آ!

هُن جي ڪعبي، ڪليسا ڪان،
هيءَ گهٽي، محترم آهي.

دل جي تارن کي ڇيڙي ٿي،
راڳڻي، محترم آهي.

هُن لِڦُن کي وڪيو ناهي،
آدمي، محترم آهي.

مانَ سان جا، ملي ماني،
سا، رُکي، محترم آهي.

دوست! تُنهنجي جوانيءَ جي،
خُودڪشي، محترم آهي.

واءَ ۾ ٿي ٻري، تڏهين،
هيءَ ٻتِي، محترم آهي.

کنهن جو کنهن جو سوريان ساهُه،
کنهن جو چورايان مان چاهُه،
کنهن جي کايا جو کنچنُ:
کنهن جو موهُه تہ کنهن جو منڊُ،
مُکڙيءَ مکڙيءَ جو سوڳنڌُ!

منهنجو پنهنجو ياڳُ - اَياڳُ،
پنهنجي منزل، پنهنجو ماڳُ،
پنهنجي دنيا، پنهنجو ڏَنُ:
۽ آشائن جو آڳنڌُ،
مُکڙيءَ مُکڙيءَ جو سوڳنڌُ!

ٿاري ٿاري لوڏي واءُ،
پَل پَل کي پنهنجو پڙلاءُ،
گهڙيءَ گهڙيءَ کي روپُ رتنُ:
وقت وقت کي پنهنجو انڌُ،
مُکڙيءَ مُکڙيءَ جو سوڳنڌُ!



آشائن جو آڳنڊُ

•

هي جو پونئري جهڙو منُ:

کين قبولي هڪڙو هنڊُ،
مُکڙيءَ مُکڙيءَ جو سوڳنڊُ!

هر گل کي آ روپُ اَنوپُ،
ڪومل نرمل، سونهن سروپُ،
سُرهو سُرهو واسُ وَرنُ:

سڀ ڏي پيرو، سڀ ڏي پنڌُ،
مکڙيءَ مکڙيءَ جو سوڳنڊُ!

اُتر قُطب

اُتر قُطب،
پربت پربت،
ساندھ برف وسي ٿي.
جبل جبل جي،
هر ڪا چوٽي،
ململ پوتي،
اوڍر، اولھ، اُبتو ڦيرو،
سِجُ اُڀري ٿو،
سال ۾ هڪڙو ڀيرو.

آريا_ ست جي هڪڙي ناري،
روپ – رُپهرو،
ٻانهن ڪرائيءَ اُس ۾ وڳهري،
چوڙيگر جو چوڙو،

بدن تنهنجو جواني آ، نديءَ جي،
جواني جاوداني آ، نديءَ جي.

ڪنارا خواب جا ٻوڙي وڃي ٿي،
اکين ۾ ئي رواني آ، نديءَ جي.

ڪو منظر بي لباسيءَ جو رکي ٿي،
ڪهاڻي بي زباني آ، نديءَ جي.

وڻن ۾ ٿيون وڃن وڪري هوائون،
ٿڌي سانجهي سُهاني آ، نديءَ جي.

مڙهي ٿي پيرَ، پکَ، دلڪش اُڏارون،
پکيءَ تي مهرباني آ، نديءَ جي.

پُراڻو هاڪڙو تو ڏوڙ ڇاڻي،
مڪاني لامڪاني آ، نديءَ جي.

ٻُڏو پاتال ۾ احمد ڪٿي آ،
نديءَ ۾ بدگماني آ، نديءَ جي.



مِهر توري، مهربانو!
اي زمينو! آسمانو!

شيش- گهر ۾ چانوَ ڪهڙي،
شهر جا او سائبانو!

هڪڙي پاسي پاڻ آهيون،
هڪڙي پاسي آ زمانو!

پاڻ ئي ڍهندا وڃو ٿا،
اي مڪينو! اي مڪانو!

ڪنهن نديءَ جي پار آهي،
چنڊ! تنهنجو آستانو!

رقص ۾ ڏرتي رهي جئن،
گيت ڳايو نوجوانو!



ٽڪريءَ ٽڪريءَ پگهري پاٽي،
شور ڪري ٿو جهرڻو؛
پکيءَ پکيءَ جو پاڇو پرڪي،
نديءَ نديءَ ويڳاڻو.
رات ’رشي‘ کو ڏئي ويو جنهن کي،
ڳوڙها، ڳل- ڳاراڻو.

هاءِ هماليہ جيڏا ماٿهو،
ڇَپر ڇاٿون،
جن جون واٿون،
هندوڪش مان نڪتيون.
پنڪ پنڪ جيئن پيرَ اُڏامي،
فرش، عرش مان نِڪتيون،
باڪون، لاٿون.
پويان آهن اپ ۾ اکيون،
سورج ونسيءَ جون،
پربت پربت،
اتر قطب.
۽ هوءَ وينگس،
سورجُ پوڄي،
برف پگهاري ڏينهن ڳٽي ٿِي،
سانده برف وسي ٿِي.



راٽا سَرُ

رات راٽا سَرَ مٿان ڪو چنڊ جو شيشو ڀڳو،
خواب مان ڇِرڪِي جڏهن هو جَرَ ڪي جاڳي مون ڏٺو،
منهنجي دل جي بيقراريءَ ڀِٽَ ڪي پاڪر ڀَريو،
درد الغوزي جيان ڄڻ روح ۾ وڄندو رهيو،

مون پُڪاريو: ”تون ڪٿي آن“؟
تو چيو: ”چيلهارَ ۾!“
هن سَمي جي ساهه ۾ ۽ سارَ ۾!





وقت جي ويراني سان ڪنهن تَنَ کي توري رکيو،
'ساڏوهين' کي ساهہَ ساري، ڌهر کي ڏوري رکيو،
سونهن جي ساڃاهہَ کي آ درد جي ٿوري رکيو،
چاهتن جو چنگُ آهي چارٽن چوري رکيو،

مون پُڪاريو: "تون ڪٿي آن"؟
تو چيو: "چيلهارَ ۾!"
پيرَ جي هر چيرِ جي چمڪارَ ۾!

مان اڪيلو ڪينَ آهيان، پدَ-پروانا اُڏن،
ڪوڙ راڻا سَر مٿان ٿا خيال ديوانا اُڏن،
مورَ جهڙا پَنکَ پَهري، نينهن نذرانا اُڏن،
رِند ٻهڪن، مَدُ چمڪي ۽ ٿا مئخانا اُڏن،

مون پُڪاريو: "تون ڪٿي آن"؟
تو چيو: "چيلهارَ ۾!"
اڄ مسافر مَدُ جي ملهارَ ۾!

چانڊنيءَ سان پاڳرين آوارگي مهڪي پئي،
سُرت ساري ’سارسن‘ جي ٻولَ ٻاجهاري ٻَڪِي،
ريت جي آڪاس ۾ ڪئن ننڊ سپنن جي ٽُٽِي،
هن گهڙيءَ، هن سانت ۾ ڪٿ ڏَٿَ جي ڏاٽي سُتِي،

مون پُڪاريو: ”تون ڪٿي آن“؟
تو چيو: ”چيلهارَ ۾!“
مندرن ۾، گهنڊَ جي گونجارَ ۾.

ڪنهن ٻُڌو سُرَ، سازَ جي آواز جو نغمو مِٺو؟
ڪنهن ڏنو آ گيتَ ۾ سنگيتَ کي گهائي گهُٽو؟
نغمگيءَ جي جهول ۾ آ ڪنهن مٺو پنهنجو رکيو؟
چو سدائين آ هوائن جي ڪُلهي ۾ ڪِينرو!

مون پُڪاريو: ”تون ڪٿي آن“؟
تو چيو: ”چيلهارَ ۾!“
هر صدا جي سوزَ ۾، سُرَ تارَ ۾!

پاندَ منهنجي کي رنگيني جاڳرين ٻيرين ڏني،
ٿوهرن جي ڏارين تي چيٽَ- برڪا چانڊنِي،
ڪُونيٽن جون ٽاريون ٿيون دل تي چاڙن شاعري،
ڏُنڍلن کن درختن ڏي جهڙ سڏي پئي زندگي!

مون پُڪاريو: ”تون ڪٿي آن“؟
تو چيو: ”چيلهارَ ۾!“
منظرن جي موهه ۾، مهڪارَ ۾!



ٻڪ ۾ پاڻي پيئندڙ پوڙهو،
رنگ جو ڪارو، ڪن ۾ والِي.
اک سُفيد پکيءَ جي پَر جيئن،
هيءَ حياتي ڪيئن اُن جالِي؟
موڳَ ۾ ريت – لُڙائيل پاڻي،
سارين سائي چادر تاڻي،
ٻنيءَ ٻنيءَ ۾ ديرو اُن جو
پٽيءَ پٽيءَ تي پيرو اُن جو،
هر پلُ آهي تابع اُن جي،
سانجهي، رات، سويرو اُن جو،
هيءَ ڌرتي آ ماءُ انهيءَ جي،
وڻ وڻ آهي پاءُ انهيءَ جو،
پن پن، ڪلَ، ڪنگور ۾ نڙَ سان،
ماڻيلو آ سڱُ انهيءَ جو،
سڄُ ۾ ٻڄُ ٿو ٻهڪي اُن لئه،
هر ٻارو آ ڏنگُ انهيءَ جو.

هر ماڻهو ڇا ڄاڻي سگهندو،
اُن جي ڳالهين جي مالها ۾،
آهي معنيٰ جو هر ڏاڳو،
وقت هميري ڪولهيءَ جو،
ڪيئن گذريو آ، ڪيئن گذري ٿو؟!

هميرو ڪولهي

وقت هميري ڪولهيءَ جو
ڪيئن گذريو آ، ڪيئن گذري ٿو؟

ڪيڙيءَ ۾ آ خوابُ انهيءَ جو،
اوڙَ اوڙَ ۾ آس انهيءَ جي،
ناڙيءَ تي آ جاڳ انهيءَ جي،
پارڪِري هُو پوڙهو ڪڙمي،
جوڳ انهيءَ وٽ، جاتَ انهيءَ جي،
پير اگهاڙا واٽَ انهيءَ جي،
گهاٽُ انهيءَ جو گاجاهه موري،
پرٽو اُن جو مرٽي جهڙو،
ڪهڙا گهونٽيتا ۽ ساڏي،
ڪهڙا ڄاجي، ڪهڙا ڪانڌي؟
زالون اُن جون موت مري ويون،
پٽ، نه نُهرون، اڱڻ اڪيلو،
ڪهڙو اُن جو ڪُڙم قبيلو؟
گهر- لوڙهي ۾ هڪڙو پوٽو.

گُگھُ اوندھ سان اکيون، ٻانھون ٻَڌي؛
چندَ کي اغوا ڪيو آهي ويو،
رات جو منحوس چِہرن کي ڏسي؛
ديسَ کي چندبو چيو آهي ويو.

ديس! تُنهنجي دانھن مان ڪنھن کي ڏيان؛
ڪنھن نہ مرندي آ پڪاريو ۽ سڏيو،
پنڌ ۾ ويو نانگُ سيني کي ڪکي؛
ڪنھن مُڙي ڪنھن کي نہ پويان آ ڏٺو.

درد جو دارون ڏئِي ھُو ديسَ کي؛
چڙ پسارين جا جھلي ويٺا دُڪان،
خواب ھر ڪنھن جي ترِيءَ تي ھُو رکي؛
ويا اڏيندا سونَ، چانديءَ جا مڪان.

ڪُوڙ جو ٿِي ڏنُ ڪنيائون ڏوڙِ مان؛
سچَ جا ساکي نہ ھا، پرور نہ ھا،
ديسَ جون چتيون اُڌيڙي ويا ڪٽي؛
چڙ اگھاڙا چورَ ھا، رھبر نہ ھا!

اُگهاڙا چور

ڏينهن ويڙهيل بادلن ۾ هو هتي؛
پٽُ پهريل شام جا پاڇا هُئا،
انڊلٺ جا رنگ ها، يا اُڀَ ڪي؛
ڪنهن ٻَڌا رنگين ڇڻ ڏاڳا هئا!

سِڄُ صليبن جو لهي ويو هاڻ آهِ؛
شهرَ جو سورج مُکي ڪو ٽئي نہ ٿو،
هُو هُئو پاڳل چڙهي ويو دارَ تي؛
ڪير آهي ڪو ٻيو سِرُ ڏئي نہ ٿو.

دامنِ ڪوهه

سرد موسم جي ڏهاڙن ۾ ملي؛
اُسَ جي آثار جهڙي ڇوڪري،
وئي نظر جي نانگَ سان مون کي ڏنگي؛
زهر جي ڪنهن ڏار جهڙي ڇوڪري.

پهچندي ئي روح جي پاتالَ ۾؛
ڪا ٻڌِي وئي ڳنڍِ سوگهي ساهه جي،
ديد جا وئي در اورانگهي هانوَ ۾؛
ڪا سيالڻ هير، وارث شاهه جي.

بي خوف صليبن تي، آ وقت جي چريائي،
منصورُ قبولي ڪيئن، هِن دؤر جي دانائي.

هن دل جي ٽُٽڻ تي آ، شيشن به ڪيو ماتم،
پٿر جي خدائن وٽ، آ مُرڪ جي مهنگائي.

جلادَ سِسي ۾ ڏڙُ، هَٿَ، پيرَ ڪَپيا هُن جا،
هن رسمِ شهادت تي، تاريخ به شرمائي.

روميءَ جي رقاصا جو، ڪنهن پيرُ ڪَٽيو آهي؟
هي رقص عبادت آ ۾ روح جي اُجرائي.

هن چندَ چڪوري جو، ڪو انت نہ اچٹو آ،
چانڊاڻ ۾ چاهت ڪي، آ مات ڪڏهن آئي؟

منصورُ ڪري پردو، جڳَ ۾ تو جيئي تنها،
شِبليءَ ڪي سزا گل جي، پوڳائي اڪيلائي.

اڪِڙين جي آلاڻ.
تنهنجي ڳالهه ڪري پئي.
تنهائيءَ جي اونداهيءَ ۾،
يادن جي چانڊاڻ.
تنهنجي ڳالهه ڪري پئي.
موتئي جهڙن ماڪ ڦڙن ۾،
هيءَ جا آ سرهاڻ.
تنهنجي ڳالهه ڪري پئي.
آڌيءَ اُپٽ ۾ هيءَ تارن جي،
جڳ مڳ روح رهاڻ.
تنهنجي ڳالهه ڪري پئي.
پرهه ڦٽيءَ جي پاند ڪڻڻ سان،
اوپر ۾ لالاڻ.
تنهنجي ڳالهه ڪري پئي.

آرزوءَ جو ڪو لڳي ٿي سلسلو؛
يا ايامن جي اندر جِي اُڄَ هئي،
ڪنهن سمندر جو تہ چڙهُ عُنوان هئي؛
يا نگاهُن جي اڳيان ڪا رُڃَ هُئي.

ڪوهِ دامن جي رهاڪو نينگري؛
آبشارن جِئن حواسن تي لٿي،
هُن نديءَ جهڙين نهارن سان ڏٺو؛
پيا اِرم جا بند دروازا کُلي.

هڪڙي مالها سوري

ڏور پُراڻي هُن مندر ۾،
سوچون، سندر سپنا گهوري،
هڪڙي مورت پوڄي پڳلي،

هڪڙي مالها سوري.

سِڄَ جي ڪرڻن تي هُن گل جي، اک رهي هرجائي،
هڪڙيءَ منڙيءَ بُوند ابر لئہ ، سِپَ سدا سودائي،
هڪڙي چندرما جي پويان، آندو انتُ چڪوري،

هڪڙي مالها سوري!

لهرون، پکي، ڪنارا، وسڪارَ سارَ ۾ ڏِسُ!
نِيرا اٿاهه ساگر، پنهنجي نهارَ ۾ ڏِسُ!

ڪي زلف سرڪشيءَ ۾، زنجير ٿي پون ٿا،
گهرا سنگينِ گهيرا، ٻانهن جي هارَ ۾ ڏِسُ!

موسم جون مهربانيون، هُرنديون رهن هوا ۾،
گهر جون ڳليون اوهان لئه، مهڪيون بهارَ ۾ ڏِسُ!

ڏي جهول ۾ گلابي، جوڀن جا قول مون ڪي،
تو ئي گلاب پوکيا، پنهنجي خمارَ ۾ ڏِسُ!

ڪنهن چنڊ جي تمنا، پاڳل ڪيو اسان ڪي،
ڪي رات جا ستارا، پنهنجيءَ پچارَ ۾ ڏِسُ!



تو سوا وڃان ڪاڏي!
زندگي ڪيان ڪاڏي!

اک ڪڇي نٿي توتان،
اک ڪٿي ڏسان ڪاڏي!

چنڊ رات، تنهائي،
درد ڪان ڀڄان ڪاڏي!

آءُ تون لڪائي رکُ،
لوڪ ڪان لڪان ڪاڏي!

هر ڏِسا عقابي آ،
اي هوا، اُڏان ڪاڏي!

هڪڙي من – موهن لئہ هُن جا، ڇُلڪن نيڻ ڪٽورا،
ڪنهن پل هُن کي چينُ نہ آهي، هر پل هورا کورا،
ريجهائي ٿي جاڻي پوءِ بہ، هينئڙو هوري هوري،

هڪڙي مالها سوري!

ڪهڙي گيانيءَ ۽ اگيانيءَ، ماڻيو من جو موتي،
هڪ پل آهي جيونـ مايا، هڪ پل جيون جوتي،
هڪڙي پل ۾ ڪير ڪٽي ٿو، سُک ۽ دُک کي توري،

هڪڙي مالها سوري!

رنگ محل ۾ چوڏس چهرو، روشن هڪڙو آهي،
هي جڳُ ان جا روپَ سَوين پر، درشن هڪڙو آهي،
هڪڙو ڪرشن هڪ بنسيءَ سان، آيو جهنگ کي جهوري،

هڪڙي مالها سوري!

قرة العين طاهره

قرت العين،
ڪالهہ خوشبوءَ جي مدفن ۾ جيئن ئي سُتي،
اڄ بہ اُن جي مٽي،
ڄڻ گلابن ۾ آهي رکي؛
۽ گُلِ لالہ وانگر سندس چهرو ٻهڪي پيو.
طاهره جو بدن باغ ۾،
ڪوڙ سارن گلن جي آ هيٺان رکيو،
وارَ ڄڻ ياسمِن ساڻ مهڪن پيا،
۽ اکيون ڄڻ تہ نرگس ۾ رهجي ويون،
چپ هر ڪنهن ڪليءَ ۾ ٽا مُرڪن پيا.
ڪنهن بہ پوشاڪ، پردي ۾ ڇاهي رکيو،
حسن جو هر حوالو آ وکريو پيو!
سبز سُرهي هوا ٿي گلن مان لنگهي،
جاڳ جلاد جي،
ننڊ منصور جي،



هي دؤر سوچ لوچ جو، پيڪر نہ ٿي سگهيو،
فنڪار جي تراشَ جو پٿر نہ ٿي سگهيو.

ڪڏهين گلاب پوک مان، گوليون ڦُٽي سگهيون؟
ڪنهن گل جي پنکڙيءَ منجهان، خنجر نہ ٿي سگهيو.

ڪو ديوتا رهيو نہ پرستش جي واسطي،
ايمانُ ڪفر جي اڳيان، ڪافر نہ ٿي سگهيو.

دل مان جهانَ جي نہ تمنا ڪُٽِي ڪڏهن،
منهنجي اندر جو شخص، قلندر نہ ٿي سگهيو.

ڪيڏي نہ اُڃَ اُساٽَ رهِي روح جي اندر،
درياهہ ڪنهن بہ ريت، سمندر نہ ٿي سگهيو.

هُو تخت، بَخت پير جي هيٺان رکي هليو،
پر سنڌُ کي منظور، سڪندر نہ ٿي سگهيو.

احمد حساس دل آ رهيو دوستو سدا،
ارپي شعورِ زندگي، شاعر نہ ٿي سگهيو.

موت آڏو الڳ ٿي ڪا معنيٰ رکي!
ڪاله جيئن ڏيل جي چال سان،
سونهن – ساگر ڪٽي،
رنگ پوپٽ جا ڀَري هوءَ نڪتي گهران،
ماڪ شيشا جهليا جڻ ته اُن جي اڳيان،
نُور وسندو رهيو صبح – تاري منجهان،
۽ اکين خواب جا ڪنپ ڪولي ڇڏيا،
ڪنهن پکيءَ جي پَرن جي اُڏارن جيان؛
عشق پنهنجون جبينون جهڪائي رکيون.
ڪير آهي، ڏسي ڪائناتي حسن؟
جُهڙ جي جهالر منجهان، چنڊُ جهاتيون وجهي،
سمنڊ ڪي ڪيئن ندي ڀَوَ ۾ پاڪيون وجهي!
آبشارن پهاڙن، زمينن اُپن،
ريگزارن سان ڪنهن جو رهي ربط ٿو!
ڪنهن به آهي ڏٺو؟
سِجُ، صد برگ، جو گُل ٿو نِوڙي چُمي،
وقت، تاريخ جي جڻ ته تسبيح ۾،
ملڪ موتيءَ جيان ٿو هٿن ۾ گُهمي،
طاهره جي ڳچيءَ ۾ چُنيءَ ڪي وجهي جن ڇِڪيو،
نَنهن نِڙيءَ تي ڏئي ۽ گُهٽو جيئن ڏنو،
وقت گهوگهو ڏنو جڻ ته ايران ڪي!!

مڪمل جسم

مٺي تون مَن و سلويٰ ڪان؛
مقدس ديوتائن ڪان،
نهايت خوبصورت تون؛
خيالن جي خُدائن ڪان!

رڪين ٿي دل جي ڌڙڪن ۾؛
رهي خاموش پٿر جان،
ڪرين ٿي پيار تون مون سان؛
ٻڌين ٿي پر زماني ڪان!



جوڳڻ – بين وڳي-

نانگ ندورا آئيا.

چڙهي رات چکيا مٽي،
مُنهنجي پيڻ سڳي،
جوڳڻ – بين وڳي-

نانگ ندورا آئيا.

جُوٺا جوين هيئن تون،
مون سان ڪر نہ ٺڳي!
جوڳڻ – بين وڳي-

نانگ ندورا آئيا.

ها، هيءَ مُنهنجي جندڙي،
تنهنجي توهَ تڳي،
جوڳڻ – بين وڳي-

نانگ ندورا آئيا.

تو بن ڏاڍا ڏاڪڙا،
آيا لار لڳي،
جوڳڻ – بين وڳي-

نانگ ندورا آئيا.

بنائڻ مون کي چاهين ٿي؛
امر کو لوڪُ قِصو تون،
۽ پنهنجي جسم جو مون کي؛
مجين ٿِي اڌُ حصّو تون!

مڪمل مون سَوا ناهين؛
مڪمل کو نہ ٿِي سگهندينءَ،
بدن ڏاران بدن کهڙو؛
اڪيلي کونہ جِي سگهندينءَ!

محبت جي مٿي ڳوهيون؛
رکون ويساهُ جنمن تي،
سَمايون ساهَ ساهن سان؛
رهي پردو نہ جسمن تي!

سُفيد ڊسمبر

هي برفباري سُفيد دريا؛
ڪَنارَ تي ڪا سُفيد ٽَڪري،
ٺڏي هي موسم ۽ سردُ ساحل؛
اَچن تهن تي اُداس ڪڪري.

زمينَ ويڙهيل ڪفن ۾ آهي؛
ڪئي وئي آ سفيد پوشي،
۽ برف ڀريل بدن ۾ آهي؛
دلين ۾ وِلهَ ۽ ڪُلِي خموشي!

ڪپاهَ جهڙيون وڻن جون ٽاريون؛
پگهاريل جڻ پنن تي چاندي،
هي برف ۾ ڏِسُ حساس ٻُوٽا؛
۽ سرد رستو، هوا پيادي!

پکي ڊسمبر اُڏن پيا ٿا؛
مفاصلن جي گهٽاءِ موسم!
اِڇي براندي بدن کي تون ڏي؛
وسارِ ويچا، نياءِ موسم!

ٽر تي بَرسِي سنهڙي بُوند،
اک مان ٽپڪِي رَتَ جي بُوند.

بَر سڄي جي پياسي نند،
جاڳائي وئي هڪڙي بُوند.

ڪَچِي مٽي مهڪي جيئن،
مان ٿيان ڌرتي، تون ٿي بُوند.

ڳُوڙيون ڪڪريون، ڳُوڙي سانجهَ،
ڪوٺيون ڪِنوٽيون، ڪوٺِي بُوند.

ڪارو ساگر اُپڙِي روز،
سِپَ جهٽي ٿي مٺڙي بُوند.

ڪڪرين پاتا ڇڻ پازيب،
رڻ تي ڇم ڇم ڇمڪِي بُوند.



پنهنجون پنهنجون سِيمائون،
پنهنجا پنهنجا حصا ۽ -
پنهنجون ڏندڪٿائون ڪئين،
پنهنجا پنهنجا قصا ۽ -
پنهنجي پنهنجي حرم سراءِ،
پنهنجا پنهنجا ديرا ۽-
پنهنجا پياسا پياسا پَٽ،
تاسا تاسا صحرا ۽ -
پنهنجا جَهر جَهر جهرڻا ڪئين،
پنهنجا جهلمل تارا ۽-

پنهنجن پنهنجن پيرن ۾،
پنهنجي پنهنجي دلدل آ،
پنهنجو پنهنجو رستو ۽
پنهنجي پنهنجي منزل آ،
سبز جزيرا پنهنجا ۽-
پنهنجو پنهنجو ساحل آ،
سڀ ڪي پنهنجي ميگها رُت،
پنهنجو پنهنجو بادل آ،
پنهنجي پنهنجي عصمت ۽-
پنهنجو پنهنجو آنچل آ.

سڀ کي پنهنجو گوتم آ

سڀ کي پنهنجي پنهنجي ريت،
پنهنجي پنهنجي ڌرتي آ؛
پنهنجا پنهنجا پيغمبر،
پنهنجي پنهنجي جاڳرتا.
پنهنجو پنهنجو ڌرم ڪرم،
پنهنجي پنهنجي آ پوڄا؛
پنهنجي دنيا ۽ عقبيٰ،
پنهنجي پنهنجي محبوبا؛
ساڀيا ساڀيا جا موتي،
سپني سپني جي مالها!

نيڻ آلا، اُگهي ته به چڱو،
ٽورو مرڪِي، ڪلهي ته به چڱو.

دردُ ٻيلي جيان ٽو ٻَري،
ٽورو ٽورو، دُکهي ته به چڱو.

پيار، نفرت منجهان ئي سهي،
ڪنهن نظر سان، ڏسي ته به چڱو.

روز چهرا نوان ٽِي رکي،
هڪڙو چهرو، رکهي ته به چڱو.

برف جهڙي ٽڏي ڇوڪري،
باھ وانگر، ٻکهي ته به چڱو.

سڀ ڪي پنهنجو پوربُ ۽-
پنهنجو پنهنجو پڇم آ،
سڀ ڪي پير رقاصا جا،
پنهنجي ڇيرِ ۽ ڇَم ڇَم آ،
سڀ ڪي پنهنجا ساز ۽ سُرَ،
سڀ ڪي پنهنجو سرگم آ،
سڀ ڪي پنهنجا پنهنجا گهاءَ،
پنهنجو پنهنجو مرهم آ،
سڀ ڪي پنهنجو گوتم آ،
سُرَوم ڏُکمُ ڏُکمُ آ.

مستقبل جي نالي

هوائن جي آنچل تي ڪنڌڙو پرن ٽيون؛
هي فطرت جون همراز فنڪار ڪڪريون،
شفق رنگَ جو دنگ ڏرتي نہ، سورجُ؛
اڪيون آدميءَ جون وڃن پاڻ ڳھريون!

نئون سج ڳيريءَ جي ڪنيڙاٽين سان؛
ڏکڻ ايشيا تي نوان رنگ اُڏندو،
سڀن سرحدن تان هوائون مٽينديون؛
دلين مان محبت جو درياهہ ڦُٽندو!

ٽڏو جنوريءَ جو سمورو مهينو؛
ٽڏي رات اُن جي جميل برفَ جھڙي،
ٽڏي پنهنجي سرحد ڪڏهن دوست ٽيندي؛
ٽڏي ملڪ جي ڪنهن ٽڏي طرفَ جهڙي!

سيٽيءَ جو آواز-
آڌيءَ ويل گهٽيءَ ۾!
چور ۽ چوڪيدار ڪان،
ڪيئن لڪائن راز-
آڌيءَ ويل گهٽيءَ ۾!
چانڊوڪيءَ ۾ واءَ جو،
جهيٽو جهيٽو ساز-
آڌيءَ ويل گهٽيءَ ۾!
تارا، ڄاڃي اُڀَ جا،
چنڊُ ڪري ٿو ناز-
آڌيءَ ويل گهٽيءَ ۾!

اداس روح ازل کان پناهہ ۾ آهي،
حسين خوابَ جي جنت جي چاهہ ۾ آهي.

جڏهن خُدا ئي رهي ٿو يقين کان ٻاهر،
فرار فرد جو اڪثر گناهہ ۾ آهي.

ڳڪي ٿي ننڊ وڃي روز ڪامَ! ڪَجراري،
نہ سگهہ سريَ، نڪِي ساهُ ساهہ ۾ آهي.

هوا سنگيت ٿي ڇيڙي ملاح ڪشتيءَ سان،
سمونڊُ سانجهہ سان ڪهڙيءَ صلاحَ ۾ آهي.

صليبُ سوچ جو عيسيٰ ڪٽي جتان گُذريو،
اسان جو عشق انهيءَ رسم راهہ ۾ آهي.

نقابُ پوشُ اجل آ سوار گهوڙي تي،
ازل کان ابد جي ارڏيءَ نگاهہ ۾ آهي.

ڪڏهن ٻهڪندا خواب جڳ جي اکين ۾؛
ڪڏهن خوف، بيداد جا قيدَ ٽُٽندا؟
ڪڏهن مات جهنگل جو قانونُ ٿيندو؛
۽ جهرڻا محبت جا ڌرتيءَ مان ڦُٽندا!

ڏرتيءَ ڏوڙ نہ جھڙو ڏنُ آ،
ميرو جنھن جو مُور نہ منُ آ،
ٽر ۾ ٽڏڙيون، پِٽَ پِٽَ ولڙيون،
تِن ۾ ڪيڏو واسُ، ورنُ آ،
موتيءَ جھڙي، جوتيءَ جھڙي،
اُن جي اَن جي رَتِي رَتِي:

سائڻ سرتي، سَتِي جَتِي!

زيريون ۽ زنجيرَ نہ گھرجن،
اوچڻ ۽ عنبيرَ نہ گھرجن،
پنھنجي ڦاٽل ساٽل لوئي،
ٻانڌوٽا پَٽ چيرَ نہ گھرجن،
بخمل جي پوشاڪان اَڳِري،
پنھنجي چولي چَتِي چَتِي!

سائڻ سرتي، سَتِي جَتِي!

پنھنجي مٽي پنھنجي آھي،
چنڊئون چِٽِي پنھنجي آھي،
پيٽِ پلي تون دنيا ساري،
پنھنجي گھٽي پنھنجي آھي،
واڙي واڙي، ٻاڙي ٻاڙي،
سڀ ڪي پنھنجي پَٽي پَٽي:

سائڻ سرتي، سَتِي جَتِي!



سَتِي جَتِي

سونَ سريکي پنهنجي ڌرتي،
گهايل گهوڙا، آرڻَ- اَرتِي،
جنهن جنهن اُن کي لُنءَ لُنءَ لاتو،
تنهن تنهن سان آ پِڙَ ۾ پَرتِي:

سانئڻ سرتي، سَتِي جَتِي!

دانهن

سورج مُکيءَ،
ڪنڌ لاڙي چيو:
”سِچُ
ڪنهن جلاد جيان،
رات جي ڦاهيءَ
چاڙهي ڇڏيو!“



تهذيبَ جو نئون جنم

ٻُکن ۾ ڪڙهن ڪنهن جا آنڊا جڏهن ٽا،
سڀي رات فطرت جي تخليق روئي،
ڏکن جون ٽي شبنم سان مالهائون پوئي،
عُمر کان اڳي ٽا ٽين ٻارَ بالغ،
وتو هي جنم آهه تهذيب ڪهڙو؟
اندو دؤر ڪنهن جي ڪري پالنا ٽو!

چنڊ تارن سوا، رات اهڙي لٽِي،
بلبُ ٻرندو رهيو، پر نہ اوندهہ گهٽِي.

هُو گلابن کي پوکي، سُتو صحن ۾،
رُت اپريل ۾، ريجُ رَت جو ڏئي!

هوءَ سُڏڪِي، لُڇِي، رات ڪشتو ٿِي،
فٽ پاٽن مٿان، ٻُڪَ ويڙهي سُتي.

زرد پاچا نہ توتي پون ڇوڪري،
بيهُ شيشي اڳيان تون نہ تنها اچي!

شهرَ پنهنجا، ستم ڪيڏو، جو ٿا لڳون،
اوپرا اوپرا، اجنبي اجنبي!

هڪڙي گوليءَ سان ڪِرِيو،
هڪڙو ڇاتيءَ تي گلابُ-

ڪهڙو خوابُ؟
ڪهڙي ساڀيا خواب جي؟

ڪنهن ڪيو اتهاس ۾،
اهنسا جو انتخابُ-

ڪهڙو خوابُ،
ڪهڙي ساڀيا خوابَ جي؟

وقتُ گرهڻ ۾ وتو،
چوڏسا اونده عذابُ-

ڪهڙو خوابُ،
ڪهڙي ساڀيا خوابَ جي؟

ايندو ايندو اوچتو،
آشتيءَ جو انقلابُ-

ڪهڙو خوابُ،
ڪهڙي ساڀيا خوابَ جي؟

سچو ڏينهن چمني ٻَري مِل جي تي،
ڏُکن نانگ دونهين جا آڪاسَ ۾ ڻا،
پناهون وٺن لُڙڪ احساسَ ۾ ڻا،
جڏهن سانجهه سوني اگهڻ تي لهي ٿي،
ٿڪل ساٽو ساٽو ٿو مزدور موٽي،
هٿين، پيٽ خالي ۽ مجبور موٽي!

لٿو شهر جي آ اکين منجهه موتيو،
کنن منجهه کوسو پَريو وقت شِيهو،
رهي شهر گونگو ۽ خاموش کيڏو!
کٿي ساز آواز جا گيت پوکيون؟
اکيون آرسيءَ تي رکِي ناز کريون،
کٿان گفتگوءَ جو ته آغاز کريون؟

وڏي ٿو روزُ جيڪو جسم جي اندر،
حرارت ٿي ملي اُن کي،
الڳ سنسارَ جي رستي،
انهيءَ جي دل پئي ڌڙڪي.

انهيءَ جي لوڇَ پنهنجي آ،
انهيءَ جي ننڊَ پنهنجي آ،
انهيءَ جي جاڳَ،
ان جي ڊوڙَ پنهنجي آ،
انهيءَ جو سجُ پنهنجو آ،
انهيءَ جو چنڊُ پنهنجو آ،
انهيءَ جو دوُر پنهنجو آ،
انهيءَ جي سِرشتي پنهنجي،
انهيءَ جي زندگي پنهنجي!

ڦُٽي ٿي واٽَ ان جي لئہ،
اکين جي خشڪ صحرا مان،
ندي ڪنهن خوابَ مان جاڳي،
لهي ٿي پئي سمندر ۾،
سُڪل وڻ جي صليبن تي،
ڪِڙن ٿا گُل،
مسيحا جي اَڇوتيءَ مرڪ جهڙا ڪئين،
انهيءَ جي راهہَ جا ڪندا،

سُياڻي جو سڏارت

انهيءَ لئہ منتظر آهيان؛
جنم جيڪو وٺي پنهنجو چُڪو آهي،
مڪمل پر ٿيو ناهي،
اجا هو دائرو رت جو،
ڪچو آ لوٿڙو ڪوئي،
بدن جي جستجو ۾ آ،
انهيءَ جا نيڻَ ٻُوٽيل ۽
اجا هُو گربَ ۾ آهي!'

شرابَ ۾ جڏهن لهي ٿو چنڊُ آسمانَ جو،
گلاس ۾ پري پيئون ٿا دردُ هِن جهانَ جو.

رهي ٿي دل جي دوبدو، ڪا آئينن جي گفتگو،
هلي ٿو ڪاروبارُ ڏِسُ فريب جي دڪانَ جو!

زمين مختصر اڳيان سمونڊ جي وشالتا،
ڏسان ڏسان بہ خوابُ ڪيئن زمينَ تي مڪانَ جو!

انيڪ آدمي رهن ٿا مُنفرد ۽ مختلف،
نہ شهر جون شناختون، نہ ڪو پتو نشانَ جو!

خيال، خواب ۾ متان اچي وڃين تون اوچتو،
کُليل دُئار دل جو آ ۽ در کليل ڌيانَ جو.

اکين جي برف پوشُ هيءَ ندي جمائي خوابَ ٿي،
پگهاري نينِ ڇو نہ ٿو ڪو گرم سِڄُ گمانَ جو!



گلابن وانگيان،
ٽِڙندا رهن ٿا ماڪَ مهڪيل ۾،
صبح جي ويل،
مانارن منجهان وِگهري،
ڳِڙي ٿي لارَ ماکيءَ جي.
ڇَمر ٿا ڇانوَ ڪن هُن تي،
سِپن جا قيمتي موتي،
اُڪنڊيا ٿا رهن هُن لئه!
هُما هُن لئه مسلسل آسمانن ۾ اُڏامي پيو،
سُنهرو سج پهاڙن تي،
ٿئي ٿو سر بسجدا ءِ،
زمينون ٿيون صدائون ڏين،
رهن بي چينُ ساحل ٿا،
هوائون گيت ڳائن ٿيون.

اُهو جيڪو،
اجا آيو بہ ناهي ءِ،
اجا موجود دنيا ۾،
ڪِڇي اک آنہ کولي، اُن،
سُياڻي جي سڌارٿ جي،
نئين نِرواڻ جي نغمي
ٻُڌڻ لئه منتظر آهيان.



مريم جي مٽي

چنڊُ هو رڻ ۾ ٻريو؛
رات جنهن تي هئي ٺَرِي،
تون پئينءَ ڇو ڀاڪرين؛
چاهَ منهنجي ٽي چَڙِي!

تو نہ ڄاتو هي ڪڏهن؛
مان وڏو سيّاحُ هان،
ساحلن جي تڙپ هان؛
مان وڏو اوڙاهُ هان.

بيوطن بيقرارن جو سفر،
دربدر درد وارن جو سفر.

دوستو! پيار آهي ئي فقط،
واعدن، اعتبارن جو سفر.

تنهنجي ئي تير سان روڪيو ويو،
تنهنجي ئي شهسوارن جو سفر.

اي اکيون لڙڪ روڪيو ماٺ ٿيو،
طئه ڪريو رازدارن جو سفر.

فاصلن ۾ مسلسل ٿو رهي،
حادثن، انتظارن جو سفر.

جئن لڳا واٽ تي پٽر، ٿيو-
باوضو گنهگارن جو سفر.



هي جُهڙالو نينهن جو،
چند گهڙين جي چوٽ آ،
مينهن جو آ معجزو،
ٻلر جي پالوٽ آ.

پوءِ بہ تي مون لئہ لِکين،
ڇو صحيفا سارَ جا؟
تاسَ جا تمثيل ۾،
ڪي ديباچا دارَ جا.

مون ۾ جاڳي روز ٿِي،
ڪارونجهر جي ڪورَ ڪا،
گوڙ ڏروءَ جي گونج ۾،
ڪي ٺهوڪا مور جا.

۽ پريان ڪي ريت تي،
هُو پکين جا پيرڙا،
ٿا اُٽن آوارگيون،
ڄڻ سکين جا پيرڙا.

سُجَ جي هر شام ۾،
ويا نگاهن ۾ لهي،
تون نہ سي سمجهي سگهينءَ،
پيار منهنجي جا ٻَهي.

مون ۾ عربي سمنڊ جون،
ڇيڪ ڇوليون ٽيون ڇُلن،
ڪي جزيرا جان ۾،
ڇوڙ، ڇاڙهون ٽيون ڇُلن!

اڄ بہ ساڃيا سڙهہ سنوان،
من جي ٻيڙيءَ ۾ لُڏن،
ٻيرڪون ڪي بحر جون،
مون ڪي ڏورانهون ڇِڪن.

اڄ بہ پوئي هار ڪي،
هُو هوائون ٽيون هُلن،
جابلو جَرَ ساڻ هُو،
پير منهنجا ٽيون ڏوئن.

ايئَن نہ مون ڪي روڪ تون،
لُڙڪ جي زنجيرَ سان،
پيار منهنجو پيار ناهہ،
راهہ جي رهگيرَ سان.

منهنجي دنيا اُپَ ڪان،
۽ زمينن ڪان وڏي،
روح جي ڪن راحتن،
بيقرارين ڪان وڏي.



پيار جي پياس جي، آس ڪاٺي پَلِي،
دل اڪيلي بنا ماڪ، چمپا ڪَلِي.

سچ جي ڇِڪَ ۾، گول ڏرتي گهمي،
ڳالھ سچ جي، سموري کِليلي سَلِي.

روح ۾ تيز بارش، اُٺي موسمون،
رنگ پوئي هوا ۾، شهر جي ڳَلِي.

رات سُنسان، ويران ڪيڏي هئي،
راھ ۾ مختصر روشنائي رَلِي.

مان نہ ڪو تبريز هان؛
۽ نہ روميءَ جو ربابُ،
مان نہ هان شيراز جي؛
ڪنهن بہ مٽيءَ جو گلابُ.

مان نہ عيسيٰ جو صليبُ؛
تون نہ مريم جي مٽي،
مان نہ ڪرسمس جو قصو؛
تون نہ گِرجا جي گھٽي.

سِڄُ صوفيءَ جي مُنڊي؛
جنهن تي منهنجو آ جَڙاءُ،
آءٌ ڪرڙو سانجھ جو؛
منهنجو پاڙيءَ تي پَڙاءُ.

تون وڄائي ڇا ڪندينءَ؛
مون ۾ پيانو موھَ جو؟
آسَ پائي ڇا ڪندينءَ؛
آءٌ نہ جھرڙو روھَ جو.

سورٺ ڪجري،
من جي اُجري،
تنهنجي من ۾ ميرُ!
تنهنجي مُنهن ۾ ماڻڪ موتي،
هيرا، لعل هزار.
هُن جا نيڻ، نگينا نوري،
حيرت ۾ وينجهار!
تو وٽ سُر جو مانُ ڪٿي آ؟
توکي سِرَ جي لوڙ.
هُن جي چوڙين ۾ سَو سر گم،
جُهونا ڳڙهه جي جوڙ.
تون پينارُ ڳلين ۾ ڳائين،
تنهنجو کهڙو مُلهُه؟
سورٺ سون-سريکي ساري،
آهي پاڻ اَملهُه!

سورٺ نيڻ نگينا

چارڻ !
تنهنجو چنگ نہ اهڙو،
جهڙي سورٺ سونهن!
تو وٽ اهڙي تند ڪٿي آ؟
جهڙا هُن جا وار.
چريا! تو وٽ چاهہ نہ اهڙا،
جهڙا هُن جا پيار.
تو وٽ اهڙو ساز ڪٿي آ؟
جهڙي هُن جي ڇير.

جڏهن پيي پاڻ ۾ وکري ڏسان ٿو،
سمندر جي اڪيلائي ڏسان ٿو.

پلي وڇڙي وڃو مون کان سفر ۾،
اڪيلو ئي سهي مان جِي ڏسان ٿو.

نهارن ۾ نئون ڀيجو لڳايو،
محبت جي مٽيءَ جو ٽِي ڏسان ٿو.

پکيءَ جي اک منجهان نڪري اڪيلو،
هزارين روز آهيڙِي ڏسان ٿو.

لباسن ۾ رکيو ڇاهي، ڀُڏايو؟
مزاجن ۾ ئي عُرياني ڏسان ٿو.

ڪُلي ٿي، خواب ۾ ئي تِشنگي ڪا،
لهي ٿي ننڊ، مئي نوشي ڏسان ٿو.

رات ۾ ڪاري رات،
مون وٽ، وَٽِ نہ ڏِيئڙو!

جنهن جي هٿ ۾ روشني،
اُن کي کهڙي مات،
مون وٽ، وَٽِ نہ ڏِيئڙو!

سِرُ مٿانهون سنڌ کان،
ڪيڏي اوچي بات!
مون وٽ، وَٽِ نہ ڏِيئڙو!

هِن اونداهي ڏيهہ ۾،
جرڪي منهنجي ڏات،
مون وٽ، وَٽِ نہ ڏِيئڙو!

رانول تنهنجي رتَ مان،
چاڻ ڦٽي پربات،
مون وٽ، وَٽِ نہ ڏِيئڙو!

بن ۾ ڪارا نانگَ، ٻَلائون، شينهن، گِدڙيون،
چيتا، باندر، لومڙ، سوئر، رِڇَ، ٻَگهاڙيون،
ڀَنُ ڀَنُ ڏڙڪِي آوازن تي وڪري ٿو۔

سپنن جو سودائي بن مان گذري ٿو.

ٻَن ۾ هر پاسي آ پيانڪ اونده ڇائي،
ٻَن ۾ آهي سانجهہ، صبح جي مهلِ نہ ڪائي،
ڪير ڪنڊن ۽ زرد پنن تان اُڪري ٿو۔

سپنن جو سودائي ٻَن مان گذري ٿو.

سپنن ڪي پيي روز سفر ڪو ڪرڻو پئي ٿو،
دؤر پُراڻي پٿر جي ۾ رهڻو پئي ٿو،
ساپيائن جو سِجُ ڪڏهن ايئن اُپري ٿو۔

سپنن جو سودائي ٻَن مان گذري ٿو.

كارو بَن

سپنن جو سودائي بَن مان گذري ٿو.

كاري بَن جون راتيون كاريون، ڏينهن بہ كارا،
برسن گهور- انڌيرن تي ٿا، مينهن بہ كارا،
وقت پكيءَ جيئن آوارا ٿي اُڏري ٿو-

سپنن جو سودائي بن مان گذري ٿو.

سوڳ

درد جا بادل اکين ۾ اچ لٿا،
بانسُريءَ جا دُور سُرَ ٻُڌجن پيا.
اُڀَ جي خالي ٺُٺل ڪشڪول ۾،
ڪنهن ستارن جون رکيون هي پاؤليون؟
۽ نظر جي دائرن ۾ ڪِٿ نہ ڪو،
روشنيءَ جو ڪوبہ جاڳيو تِرورو،
ڇو الائي تون تہ اوجهل ٿي رهين؟
سوڳَ جي سُنسان ڪاريءَ رات ۾.
ڪونہ آيو نُور جو ڪو شهسوارُ!
روح جي خانہ بدوشي هيءَ پرين،
۽ نظر ۾ آهہ تُنهنجو انتظارُ!
هيءَ هوا هوشيار ۽ چالاڪ آ،
جاڳَ جي هر گهاٽ تي اُلري پئي.
ڳهرَ جي هر خواب سان ٽڪرائجي،
ديد جي پئي دلبريءَ کي دادُ ڏِئي،
لُڙڪ جي ڪنهن سُرخ ڳاڙهيءَ لهر سان،
هيئَن هلڪو بار دل جو ٿو ٿئي!

درد جي آرسي، تي ڏئي روح کي،
خودفريبي خوشي، تي ڏئي روح کي.

اڄ سرءُ جي وڻن مان ڇڻي چاندني،
ڪا ڦِڪي روشني، تي ڏئي روح کي.

نيڻ لهرن جي پينگهن ۾ لُڏندا رهن،
ننڊ گهَرِي ندي، تي ڏئي روح کي.

ٻاڪ جي ول جيان، تنهنجي چوڻِي لُڏِي،
چانوَ ڪٽڙي مٺي، تي ڏئي روح کي.

لُڙڪ ۾ زرد سپنا، ارپنا منجهان،
ڪا ٻُڪي جُهوپڙي، تي ڏئي روح کي.

شهر ڪنهن اجنبيءَ جا مسافر اسين،
هر گهٽي جڻ چُمي، تي ڏئي روح کي!

•

تون جي ناهين تہ هيءَ، سانجهہ ميرانجهڙي،
روز وِهَ جي وٽي، تي ڏئي روح کي.

يا ڪتابي تنهنجي ڇهري تي ڇِٽو،
حسن جي ڇڻ نُونَ جو نُقطو هجان!
يا تہ مان تنهنجي لبن جو رنگُ ياقوتي هجان!
تنهنجي چپڙن ۾ رچان ۽ تنهنجي مُرڪن ڪي رڱيان،
تنهنجي ٽهڪن ۾ ڪڪوريو مان وڃان-
يا تہ تنهنجي نڪَ جو ڪوڪو هجان،
تنهنجي سڳنڌي ساهَہ ۾ جيڪا بہ آهي،
باغ جي رابيل جي خوشبو، ولين-
سُرهاڻ، سرڪنڊ ۽ چنبيلي جو قُليل،
مان انهيءَ ۾ تنهنجي ساهن جي سهاري،
شامَ جي تاري جيان ٻرندو رهان.
يا تہ مان جُهومڪ هجان،
صبح سانجهيءَ رات جو تنهنجي ڪنن ۾ پيو لُڏان،
تنهنجي ڳلن سان پيو گسان،
رخسار تنهنجا پيو چُمان!
تون ٽڪي ليٽي وهاڻي تي پوين،
۽ ڳهرجي مان ڳلن سان ڳل ملائي ،
خوابَ جي ماحول ڪي اُٽندو رهان،
يا تہ تنهنجي ڪونج جهڙيءَ مان ڳچيءَ ۾،
ست سري ڌهريءَ جيان،
هن سونهن سان سنوري پوان،
تنهنجي سيني جي سچي هن سونَ ڪي،

پيارَ جي ڏورِ

تنهنجي اکڙين سان ڏسڻ سپنا گُهران ٿو،
هر سياڳو سڄُ منهنجو، تنهنجي نيڻن مان ڦُٽي،
تنهنجي اکڙين ۾ سُمهان ۽ تنهنجي اکڙين مان اُٿان،
مان هجان نمڪين موتي، تنهنجي پنبڻين ۾ ڇُلان
تون رهين نزديڪ، تنهنجي
روز اکڙين ۾ ٻُڏان، اُپڙان، تران،
يا تہ مان تنهنجي پيرن جي پير ۾ ڪوئي تِرُ هجان،
روز تون مون کي سنڀارين!
جي نهارين چاهَ مان مون کي نِڪارين.

ڏينهن کي رات، رات ڪيئن چئجي؟
جيت تنهنجيءَ کي، مات ڪيئن چئجي؟

جنهن جو پاڻي، نہ آهہ رتَ ورنو،
تنهن نديءَ کي فرات ڪيئن چئجي؟

قيدَ ڪيڏا ضمير لئہ آهن!
آدميءَ جي نجات، ڪيئن چئجي؟

هُوءَ ڪنهن موڙَ تي ملي ويندي،
اهڙي ڪا ممڪنات، ڪيئن چئجي؟

رسم سقراط جي نڀايون پيا،
زهرُ احمد حيات، ڪيئن چئجي!؟

يا خريدي پيارَ جا انمول موتي پيو مڙهيان،
ساڪ تنهنجي تن بدن ۾ واسَ وَن جي مان ڪٽان.
وڻ جڏهن ڦُولارجن ۾ ٻيرَ جڏهين ڇاٽجن،
مان به تنهنجي جهول ۾ ڪو ٻيرُ ڳاڙهو ٿِي ڇٽان-
يا ته تنهنجي پير جي پازيب جي چاندي هجان،
تنهنجي پيرن ۾ رهان ۽ تنهنجي پيرن ۾ سُنهان،
تون هلين جي ڊِيل وانگي، تنهنجي پيرن ۾ وڃان!
تون رڳي منهنجي ته ٿي ڏِسُ!
ڏورِ پنهنجي پيار جي مون سان ٻَڌي ڏِسُ!
تنهنجي تَنَ ڪان تنهنجي من تائين رڳو،
مان نرم ڪي روح جا رستا گُهران ٿو،
تنهنجي اکڙين سان ڏسڻ سپنا گُهران ٿو!

مان ڳوٺاڻو،
منهنجو دريا پرتي پاٽو،
منهنجو اُپرڻ، اُلهڻ پنهنجو،
منهنجو نڪرڻ، سنبرڻ پنهنجو،
منهنجو هر پل پنهنجي تَرَ سان،
لڳ لاڳاپو پنهنجو آهي!
منهنجي رهڻي ڪهڻي پنهنجي،
سڳ سياپو پنهنجو آهي!

منهنجي پٽ جي پيرن هيٺان،
شاهي رستو شهر ولايت وارو آهي.
وينزويلا يا آمريڪا،
ميڪسيڪو يا ڪئناڊا،
هُن جي اک جي آڏو آهن،
هُن وٽُ پنهنجا زاويا آهن
پنهنجا نقشا، خاڪا آهن!
سوچَ بہ پنهنجي رُخ جي آهي،
هُن جي خواهش جو هر پاسو پنهنجو آهي،
هِن دنيا ۾ هُن جو حصو پنهنجو آهي!

منهنجو پُٽ

منهنجي پڙڏاڏي جي پيڙهي،
مون کان پوءِ!
منهنجي پُٽ تائين آ پُهتي.
هُن جو منهنجو جرُ ٻہ ساڳيو،
ٻانهون ساڳيون، ٻرُ ٻہ ساڳيو،
منهن، مهانڊو قد ۽ هاٺي،
چال بناوت ساڳي آهي،
منهنجي ۽ منهنجي پُٽَ جي
نڪ، اکين جي جوڙَ جڙاوت ساڳي آهي.
سڀ ڪجھ هي هڪ جهڙو هوندي،
هُن جي خوابن جي پر سرحد پنهنجي آهي!

راڌا!

پڳلي راڌا!
تنهنجي شوپا،
سانجهيءَ ويلا،
ڏيئي وٽِ جان،
لاٽون لاٽون،
روز ٻَري ٿي!
مندر چُپ چُپ،
گِهنڊَ نندا ڪا،
سانجهه سهيڙي،
پازيبن جي،
سُرَ جي ورڪا-
گوپيون ڳائن،
بندرا بنَ ۾-
شيام ڪنهيا!
تو لئہ دوها،
خاموشين جا!



کنھن اڳيان شخص ھُو جُھڪي نٿو،
ٻُڪَ ۾ ھوڏ تان لھي نٿو.

روز ڪيڏا ڪتاب ٿو پڙھي،
سچ جي زھر کي چَکي نٿو.

ھُن اُڏارا وتا ٻہ پيرَ، پکَ،
وقت سان گڏ ڊُڪي، اُڏي نٿو!

آس جو آسمانُ آگميو،
پر ڪِنوي ۾ گجي، وَسي نٿو.

نانگُ، جو پيندَ تي پڄي لِڪو،
ھاڻ لٺ ڪان ڊڄي، لڪي نٿو.

ھي سفر آ سفر عجيب ڪو،
زندگيءَ جو سفر لڳي نٿو!

وئي وئي رات وئي-
آيو آيو سوجهرو.

پنهنجا ساڳيا پيچرا،
نہ ڪا ٻول ٻئي-
آيو آيو سوجهرو.

اوندهہ انڌوڪار جي،
ناهي ڳالهہ نئي-
آيو آيو سوجهرو،

تو جو وڄُ اوڳاڇيو،
ٻڙڪي سنڌ پئي-
آيو آيو سوجهرو.

عشق جي تڪميل

مقتل جي بهارن ۾ سدا خون جي گردش؛
۽ دار و رسن جو بہ رهيو رنگُ حِنائي،
دلدل ۾ ڪِريا ديس لئہ منصورَ ڏڙا ڏڙ؛
مقتول وطن جي نہ ڪهين دانهن ڳنائي!

هر جيءَ ۾ جلاد لئہ چِڪيا تہ جلي پر؛
هر روز جي ماتام تي ڳوڙهو نہ ڳَڙيو ڪو،
۽ ڏينهن جي هر ڏنپ تي ڏمريون تہ ڏِنگايون؛
پر ماٺ جي ماحول ۾ دلبر نہ ڪُڇيو ڪو!

سج نئين سان آپگهات.

آڳ شعلا اُڀَ ۾.

ڏِسُ! بدن بارود سان،
زخمي زخمي ڪائنات.

آڳ شعلا اُڀَ ۾،

کهڙي ڇايا خوابَ جي،
چاندني ۽ چپ چپات.

آڳ شعلا اُڀَ ۾.

بند پڃري ۾ چڪورُ،
آ اڪيلو چنڊ، رات.

آڳ شعلا اُڀَ ۾.

نمرودُ خدائيءَ جي ڪري روز ٿو دعويٰ،
معبودَ جي پر ماٿ ۾ محشر ڪو لڪل آ،
هر جاڳ جي آ آڳ کي روڪڻ جي تمنا،
هر دؤر جي پاتال ۾ آڙاهه ٻريل آ!

الزام جا پٽر ٿا وسن روز پيا مون تي،
منهنجي ئي مٿان وقت جون موجود ميارون،
منهنجي ئي جگر منجھ ٻُڏڻ لاءِ پياسِيون،
ٿيون روز رهن مياڻ ۾ رُوپوش ترارون.

مون ڪان نہ مُهاندو رهيو اٽڪاڻ ۽ اوجهل،
دلدار جي صورت، نہ ڪي اغيار جو چهرو،
محبوب ڪا مورت نہ رهيو پيار ۾ پردو،
۽ سِينڌ جي سُرهاڻ نہ ڪي تِرِ سندو تمغو:

جڻ سونهن جي ڪنهن خواب جي تمثيل ۾ پُورو،
هي ديسُ لٿو عشق جي تڪميل ۾ پُورو!

هر آسَ جي قنديل ۾ ها جوت جا جادو،
۽ رات جي اونداھ ۾ تارو نہ لُڪيو ڪو،
مفرور هوائون گھُليون جانان جي جنت ۾،
۽ ڏوڙ جو جُهڙ پيو تہ اسان وٽ نہ جِھميو ڪو!

۽ ديد جي درياھ ۾ گھاتو تہ سوين ها،
پر خواب جي ٻيڙيءَ سندو ڦرهو نہ لڌو ڪو،
مضبوط ملاحن جا سيئي رَچَ چِڇجي پيا،
ڇولين جو ڏسي ڇوھُ نہ ڪنهن جهول جهليو ڪو!

ڇڻ ناخدا سان وئي ٻُڏي ڪا منزلِ مقصود،
ڇڻ هو خدا جي خلق کي ٻيو ڪونہ سَهارو،
سڀ ارت، رسا، ونجھ هئا سيرَ ۾ سوگھا،
۽ سبز جزيري جو هئو دورُ ڪنارو!

خنجر جي رهيو نوڪَ تي معصوم تبّسم،
مصلوبُ جوانيءَ جو رهيو ٺهڪ ڪو چنچل،
۽ دردَ ۾ هئي غرق سڄي زندگي پنهنجي،
بيڪار جدوجهد نہ ڪاوش نہ ڪا هلچل!

بي نُور ڳلين ۾ ئي رُليون پنهنجون صدائون،
۽ سڏ پڙاڏو بہ ڪو گونجيو نہ گگن ۾،
ڪنهن روشنيءَ جي آرزوءَ ۾ راھ ۾ مون سان،
ڪو اجنبي ساٿي نہ هو صحرا جي صحن ۾!

عاج جهڙي ٻانهن هُن جي،
ويڪري هُن جي ڳَرائي جي تراشَ!
قدُ ڪليسا جو صليبُ،
وارَ ڪارا ڄڻ ته ڪعبي جو غلافُ!
پيرَ جي پازيبَ اهڙي،
ڄڻ نديءَ جي سارنگيءَ جي نمغگي!
تِرُ انهيءَ جي سونهن جو آ استعارو.

شهر جي بازار جي شوڪيسَ ۾،
ڪنهن سجايل خوبصورت بُتَ جيان،
هُن جو بدن،
ڪنهن سَنهيءَ پوشاڪ پويان ٿو لڳي،
قيدِ هيڻاڻ ڄڻ ته ڪيرُ!
اجنبيءَ عورت ڪيو،
نيم عريانيءَ سان منهنجي،
اک لچاريءَ ڪي اسيرُ!

نيم عرياني

اجنبي عورت!
ڪچي چڻ سونَ جي آ مورتي،
قيمتي هُن جو بدن،
انگُ نازڪُ،
رنگُ آ انمول اُن جو!
چيلهه ڪشتيءَ جي رسيءَ کان مختصر،
اُرهه اُپريل چنڊَ چوڏهينءَ جي مثال،
نيڻ هُن جا لال ياقوتي مشعال،

اسين ساهہ پنهنجو سُئيءَ ساڻ ٽوپي،
سيئي سور سانديڻ سڳي تي سِڪون ٿا.

ڳُتي من جا موتي جوانيون جَڙيون ٿا،
هينئون هُنر هيري ورهہ ڏي وڃون ٿا!

پکيءَ وانگي آزاد پنهنجون اُڏارون،
ڪٿي سرحدن جي حدن ۾ رهون ٿا!

سفر جي اُڏي ڏوڙ ادراڪ آندو،
مسافر چُمڻ پيرَ تنهنجا اچون ٿا!

ڏسي چندَ جو مدُ پيالي ۾ پاڇو،
جهُڪي حُسن جي ڪنهن خُدا سان ملون ٿا!

اوهان جون اکيون ٿي اوهان کي ڏسون ٿا،
محبت جي منزل جي ڳولا ڪيون ٿا.

بدن جي بِشارت بدن تي لهي ٿي،
دلين تي مگر ڪينَ پُورا لهون ٿا.

اُتم هر خزاني کان ڪشڪول دل جو،
اَميريءَ کي اُچلي فقيري رکون ٿا.

رهي تِشنگي ٿي الائي ته ڪهڙي،
اُڃارا، اُڃارا، اُڃارا رهون ٿا.



موت کي ڏئي ڪيترا ڏانوڻ ڏيون،
زندگيءَ جو ٿو سڳو، ننڍڙو لڳي.

برف جو ٺاهي خُدا هُو ٿا رکن،
جيئن ٻري اُس ۾ ڦڙو، ننڍڙو لڳي.

ڪيتري اک جي ڪشادي آ زمين،
خواب جو ٿو ڳوڙو، ننڍڙو لڳي.

سانجهه ۾ مَڌُ ۾ سج ڪي ٻُوڙي جڏهن،
مئي فروشن جو ڏنڊو، ننڍڙو لڳي.

پاڻ کي احمد ڪپي آتش ڪدو،
چٽنگَ، ٽانڊو يا اُلو، ننڍڙو لڳي.



هر نديءَ جو وهڪرو، ننڍڙو لڳي،
تنهنجي اک کان سمنڊُ ٿو، ننڍڙو لڳي.

لانچ جي آ پنڌ ۾ پاڻي وڏو،
ساحلن جو ٿو رَسو، ننڍڙو لڳي.

شهر جي سوداگرن جي ٿاڪ جو،
جو پُڇي مون کان پَتو، ننڍڙو لڳي.

تنهنجو اڌ چهرو ڪڙي اک ۾ جڏهن،
چنڊُ هر تاريخ جو ننڍڙو لڳي.

علامت

وڃين ٿي دور جي مون کان،
يقينيءَ بي يقينيءَ ۾،
ڇڏڻ ٿا ڏينهن پَنُ پَنُ ٿي.
محبت آ الڳ موسم،
انهيءَ جو ٻُور ۽ ميوو،
مڃون ٿا مختلف آهي.
رهين ٿي ويجهڙو جي تون،
پَڇي ٿو پيارُ ائن من ۾،
ڏِئي جيئن انبُ ٿو شاخون!
قسم اي ڇوڪري تنهنجين،
الهڙ معصوم اکڙين جو!
گلابن جي رهي هيٺان،



پل پل پريت امر،
نوري ۾ ڪينجهر.
ٻيئي پرتيون پاڻ ۾!

چمڪي گندريءَ پيرَ ۾،
لهرن جي جهانجهر.
نوري ۾ ڪينجهر.
ٻيئي پرتيون پاڻ ۾!

نڪٽ نِوائي نينهن ۾،
نام ڪئي نينگر!
نوري ۾ ڪينجهر.
ٻيئي پرتيون پاڻ ۾!

مڪڙو مڇيءَ ڪِڪَ ڪان،
متي ڪيئن ماڱر؟
نوري ۾ ڪينجهر.
ٻيئي پرتيون پاڻ ۾!

سدا رهي ساهَ ۾،
سَمي جي سانير.
نوري ۾ ڪينجهر.
ٻيئي پرتيون پاڻ ۾!

مٽي مهڪي پوي ٿي جيئن،
تڙي منهنجي مٿان تو ايئن،
بدن پنهنجي جي ڏئي خوشبو
جواني منهنجي مهڪائي!
اها توکي خبر ڪهڙي!
رهن خاموش آئينا،
اهي سڀ بي زبان آهن،
انهن کي ڇو رهي ڪا آرزو تُنهنجي!
بُڏائي ڪيرُ هي توکي ،
رياضي دانُ تِرَ تنهنجا،
ڳڻيندي ٿو پوي هرڪي،
ڪٽي گل فلسفي هٿ ۾،
انهيءَ سان سونهن بابت ئي،
ڪري ٿو گفتگو تنهنجي!
اڙانگي عشق جو توتي،
چڙهيو آ رنگ نارنگي!
قسم اي ڇوڪري تنهنجين،
الهڙ معصوم اکڙين جو،
محبت جي علامت جو،
وچين شهڪار ٿيندي ٿِي!

هڪ شهر جو الميو

هر دؤر ۾، هر حال رهيو سچ جي خاطر،
سوريءَ جو سزاوار عقلمندُ اڪيلو.
تاريخ، تفڪر جو رهيو اوج تي تارو،
مؤرخ ٿو رهي ذات ۾ پابندُ اڪيلو.
شاعر بہ تصّور ۾ ٿو تنها ئي گذاري،
موجود رهي جيئن ٿو خداوندُ اڪيلو!

جلادن ڏنو آ اِهو ناهُ ناهي،
چڙهي پاڻ سورج مکي رات ڦاهي.

پٽيءَ سمنڊ جي تان پکي ٿو اُڏامي،
اِها ڇاڙهه نيري، اِهو لاڙُ آهي!

ڏِسو نڙَ تي ناسي کو سانوڻ وسي ٿو،
تلاون مٿي پئي هوا پيرَ ساهي.

ڏهاڙي رڳو ٿا ڇلر ڇڄ نکرن،
پَکن ۾ مُهاٽيءَ سوا سونهن ڇاهي!

هٽي چندُ ٻيڙيون، وجهن طوق تارا،
سڄي رات احمد کي آرام ناهي!

من جي مالها

رنگَ رسيلو سانوڻ آيو،
ڪنوڻ ڪِنوي چؤماسي،
ڇايا بادل ناسي!

ڏوڙ اکين ۾ رج نہ رهندي،
ڪاري واري سج نہ رهندي،
سانوڻ – ٿيج سکيءَ سان سونهي،
اُس، اُکس ۾ اج نہ رهندي،
تاسِي تاسِي هاڻ نہ رهندي-
پنهنجي ڌرتي پياسي،
ڇايا بادل ناسي.

ابهامُ ڪو اِلهام ۾ ڪڏهين نہ رهيو آ،
هن صورتِ يزدانَ کي ڪڏهين تہ ٻُڌڻ ڏيو،
قرآن جي عرفانَ کي ڪڏهين تہ ٻُڌڻ ڏيو،
انجيل جي اعلانَ کي ڪڏهين تہ ٻُڌڻ ڏيو،
جبريل مخاطب تہ مسلسل ئي رهي ٿو،
انسان جي فرمانَ کي ڪڏهين تہ ٻُڌڻ ڏيو!

مذهب ٿو ڪري بند جڏهن پنهنجي اکين کي،
تعصب جي ٻَري باهہ ٿي تنهن وقت ذهن ۾،
ٿي خلق وسوڙيل رهي ويچارَ ڪان وانجهيل،
ايمان، ڪُفر جي ٿي مري روز تهن ۾،
حاڪم يا حڪومت جو انهيءَ منجهہ وڃي ڇا،
مندر ۾ سڙي لاش يا مسجد جي صحن ۾؟!

وحشي پٽي جي دؤر ۾ اڄ پيي تہ رهون ٿا،
احساس سندو چنڊُ نہ ڪنهن رات ٻَريو آ،
جڻ موت ٿو بارود جي گونجار ۾ ڪيڏي،
سپنن جو، گهڙي هڪ بہ نہ هي شهر ٺريو آ،
جڻ ملڪ هي پنهنجيءَ عُمر تي آ رسي ويو،
پنهنجو ئي ڪفن پاڻ خريدي تہ رهيو آ!

شهر ۾ سمنڊ جهڙو ڪر، ڪپي ويندا!
ڪراچيءَ ۾ اسان جا گهر، ڪپي ويندا!

گُهري ديوار جو پاڇو، حصي ۾ ٿو،
سيئي دالان، دريون، در، ڪپي ويندا!

لهي ٿو سڄُ شاعر جي پيالي ۾،
جوانيءَ جا سُبو، ساغر، ڪپي ويندا!

خريدڻ خوابَ نڪتا هُو وڏي واڪي،
سُندر سپنا سنڀاليو يرا! ڪپي ويندا!

شهر ڪان شهرُ ٿو بدلو وٺڻ چاهي،
سيئي خنجر، سيئي پٿر، ڪپي ويندا!

اڪيون ڪوليو، نہ ٿئي جئن سنڌ جو سودو،
وڏي ناٽي وڏا رهبر، ڪپي ويندا!

تون مُهراڻي ڪڏهين ملندين؟
اڄ سياڻي، ڪڏ ہين ملندين؟
من تي ميگهہ ملهارون ٻڌجي،
ڇانون ڇانئي ڪڏهين ملندين؟
مور، پپيها ٻوليون ٻولن.

سَرها سارا ساسي،
ڇايا بادل ناسي!

من جي مالها جو تون ڌاڳو،
منهنجي ننڊ ٻہ آ اوجاڳو،
اکڙيون اُپٽيان يا ڪي ٻُوٽيان،
ساپيا سپني ۾ تون ساڳو،
تنهنجي روپَ سَروپَ سوا ڏِسُ.

اکڙين منجھ اُداسي،
ڇايا بادل ناسي!

ڪام ديو

ڪنهن صبح جهڙي گُلن جي شهر ۾،
سون ورني سِجَ جي رَٿَ تي چڙهِي،
نيري ساڙهيءَ سان سَنورجي ڇوڪري،
ساڀيائن ڪي سَجائين ڇو نہ تي؟

ڇو نہ تي ساعت اسان جي سنورجي،
ڇو پري ڪو ايئن جلوَن ڪان جيئي!
ڇو صُراحِي حُسن جي ايئن هارجي،
ڇو نہ تون لبڙن۔ سبوءَ مان سُرڪ ڏين!
ڇو نہ تي تون پيار ۽ پاٻوهَ مان،
موهجي، مون ڪي مِٺي ڪا مُرڪ ڏين!

ڇو نہ تي تون سونهن ڪي بخشين دوامُ،
ڇو نہ ٿو تو ۾ نچي ڪو ديو۔ ڪامُ!

كنهن كان وَرتئِي وندُ الا!
داڻا داڻا دردَ جا.

سُرهو ساهہ، سرير ۾،
سپنن جو سرڪندُ الا!
كنهن كان وَرتئِي وندُ الا!
داڻا داڻا دردَ جا.

كنهن لئہ آڏيءَ جو اُڻي،
جيڏي جوڻئي جندُ الا!
كنهن كان وَرتئِي وندُ الا!
داڻا داڻا دردَ جا.

پنهنجي ريت پريت ائين،
جيئن چڪورو چندُ الا!
كنهن كان وَرتئِي وندُ الا!
داڻا داڻا دردَ جا.

سور ستارن سان سَلي،
سُڏڪيو رات سمندُ الا!
كنهن كان وَرتئِي وندُ الا!
داڻا داڻا دردَ جا.



دل جي اداس اُپَ تي
تارا نہ، کو بہ بادل
گھِميل هوا گھُلي ٿي
هر سانجهہَ سانت گھايل
هر ڏينهن ساهُ ساٺو
هر رات روح پاڳل
هڪ سُور سُور سُمهيل
هڪ درد درد جاڳيل
جيون سفر سفر ۾
ڇڻ پيرَ پيرَ پٽڙَ!
هڪ بُوند مان مصّورَ!
جوڙيا سَوين سمندرَ!

هن ڪينواس تي ڪَئين
چهرا حسين چمڪن
هر هڪ بدن ڏيئو آ
ٻَهَ ٻَهَ ٻَري ٿا ٻهڪن
صحرا سرابَ سَهڪن
اکڙيون انيڪ جاڳن
هر رنگ جون لڪيرون
هر سوچ جا تصّورَ
هڪ ٻُوند مان مصّورَ!
جوڙيا سَوين سمندرَ!

ڪنهن ڏِنڏَ مان ڪُنواري
وهنجي جڏهن ڪِلي تي
مُکڙي ڪنول جي گل جي
پاڻيءَ مٿان ٽِڙي تي
ڪا جل-پري ڪناري
پٽرائجي وڃي تي
سڀ سِرشٽي ڏسي تي
اوگهڙ سڄي ڏِڪي تي
خوبصورتيءَ جا
مُرڪي پون ٿا منظرَ
هڪ ٻُوند مان مصّور!
جوڙيا سَوين سمندرَ!

عشق جا رنگ

عشقُ پنهنجي تَنَ ڍڪڻ لئہ، پيو ٿو ڪشميرو ڪَتي،
جيئَن لِيڙن کي لِڪائي، پنهنجي اوگهڙ کي ڍڪي.

عشقُ ڌوٻيءَ گهاٽ تي، من کي سَٽي صابڻ سوا،
۽ بدن کي سج جي هيٺان سُڪائي ٿي هوا.

عشقُ ٻارڻ ٿي ٻَري ۽ رنگ ريٽو ٿي رچي،
عشقُ رنگريزڻ جيان ٿو، دل پراٽيءَ کي رڱي!

دل ۾ ويهي ڏِسُ هتان، هڪ آسمان،
آسمانن جي مٿان، هڪ آسمان.

تون پکيءَ وانگي اُڏين نيراڻ ۾،
چاهتن جو مان هجان، هڪ آسمان.

چنڊُ، تارو، ڪا ڪَتي اُڀري تہ آهہ!
سوچ جو جاڳيو ڪٿان، هڪ آسمان.

منهنجي اکڙين منجهہ تون ويهي رهين،
تنهنجي اکڙين سان ڏسان، هڪ آسمان.

مٽيءَ جا رانديڪا ميڙي،
اکڙين ۾ ڪو سپنا ميڙي.

سُکَ سِين سان هر ڪو وِرچي،
ڏُکَ ماڻهو ٿو تنها ميڙي.

بُکَ جو رنگُ ڏٺو ڪنهن آهي؟
فٽ پاٿن تان فاقا ميڙي.

هر ڪو پنهنجو جهول ڀَري ٿو،
گل ميڙي، ڪو ڪنڊا ميڙي!



عشق جو آ ڏار ڏاڍو، پرتُ ٿو اهڙو پري،
هر ستارو جڻ سڳي ۾، چنڊ چوڏهينءَ جو ٻري!

عشقَ جو آ سونُ پنهنجو، سَچَ پنهنجي ۾ سُهاءُ،
عشقَ جي آ گهاڙَ پنهنجي، جوڙَ پنهنجي ۾ جڙاءُ!

عشقُ ڪارِيو، آڳ ٻارِيو ۾ پگهارِيو ٿو رکي،
عاشقن جا سِرَ سٺي، ساندارِڻ تي ويٺو ڏڪي!

عشقَ جو آ ڏينهن پنهنجو، رات پنهنجي، پنهنجي تات،
عشقَ جي آ ريت پنهنجي، جيت پنهنجي، پنهنجي مات.

عشقُ آويءَ ۾ رسائي، ٿو رَچائي خيال ڪي،
عشقُ جڻ چيڪي مٽيءَ جئن، ٿو پَچائي خيال ڪي!

هڪڙي يهودي ڇوڪري

محبت ئي پياري ٿي،
جوانيءَ جي پريل رَسُ جا،
ڪٽورا لال ياقوتي،
رهي ٿو پوءِ بہ مَنُ پياسو،
رهي ٿي آرزو ساڳي.
اندر ۾ اڃ ايڏي آ،
پيئڻ ڪان پوءِ بہ اي ساقي!
اڪيون وائن- گلاسن جيئن،
هميشہ ٿيون رهن خالي.
بدن بيت المقدس ڪي،
چُمڻ ڪيڏو بہ چاهي ڪو،
تڏهن پيو تانگهہ ۾ تَنَ جي
رهي ٿي تشنگي ساڳي!
يهوديءَ ڇوڪريءَ سوچيو:
بدن جي آ مٿي ساڳي،

شيش محل ۾ هڪڙو چهرو،
ڪيڏا پنهنجا چهرا ميڙي!

تنهنجي پير پٽيءَ تي رکبا،
پنهنجا سارا سجدا ميڙي.

رات ٻڏي مون تنهنجي سڳيءَ سان،
عُمر سڄيءَ جي تقويٰ ميڙي!

شاعر ڪوتا مالها جوڙي،
چند ڪتين جا قافيا ميڙي.

جُوءِ ڀٽائيءَ جاڳائي آ،
صدين جا اوجاڳا ميڙي!

روپُ انوپُ

تنهنجون مون ۾ جَڙيل اکڙيون،
ٻيا کهڙا الماس او سورڻ!
تو لئہ ڪيڏا خواب اُٽيا مون،
۽ اُجرا احساس او سورڻ!

تون ئي مون لئہ سمنڊُ سراپا؛
تنهنجا مون ۾ ساحل آهن،
تون ئي رڻ جي ريٻارڻ آن؛
تنهنجا مون ۾ بادل آهن!

تون تہ گهٽي آن منهنجي من جي؛
تون ئي منزل ۽ مانجهاندو،
تون ئي مومل جي ماڙي آن؛
تو ئي ڪاڪ ۾ مون ڪي آندو!

پناهہ گاھون مُحبت جون،
قديمي عشق ڪافر جي، گهڻي ساڳي،
نہ عبراني، نہ عربيءَ ۾ الڳ آ پيار جو نغمو،
ٻنهي جي ساز، سُرَ، لئي جي رهي ٿي نغمگي ساڳي!
سچي آ روشني، تابندگي ساڳي،
رَسُولن جي خُدا سان دوستي ساڳي!
مگر پوءِ بہ انهن تي فلسفي ڏاهو،
چئي ٿو سچ جهڙي سچ ڪي اوندهہ،
ائين مذهب اندر هر دور جو مُفتي،
رهي نابين ٿو هر آرسيءَ آڏو.
محبت جي نہ سرحد ڪابہ ٿيندي آ،
محبت جي اُڏامي شاعري دل تي،
لهي ٿي ڪنهن وحيءَ وانگر،
رکي ٿي زخم تي آڱر!
چيو شيراز جي حافظ:
”اگر آن ترڪِ شيرازي، بدست آرد دلِ مارا،
بخالِ هند وش بخشم، سمرقند و بُخارا را“
يهوديءَ ڇوڪريءَ سوچيو:
محبت ملڪ آ منهنجو،
سُڄاٽپ منهنجي محبوبہ،
پنهنجي محبوبَ جي تِرَ جي،
ڇئو بخشش ڏيان ڪهڙي؟!

آءُ هوا تي آءُ!
درد ! دوا تي آءُ!

سازن ۾ پئي ساهُ،
ڪا تہ ڪَلا تي آءُ!

تئي ڪندُ قبول،
دارِ دُعا تي آءُ!

آنءُ ٿيان منصورُ،
وقتِ قضا تي آءُ!

اندلث بڻجي روحُ،
گهاءَ! گهٽا تي آءُ!

دل جا ڏوئان دردَ،
غارِ حِرا تي آءُ!

دل ڪعبي ۾ پاڻ،
آءُ خدا تي آءُ!

آرھڙ جو مان چڻ تہ پپھرو،
تون آن ٿڌڙي چانو نِمُن جي،
تو ۾ نندب نمازون واجب،
تون ئي سجدي جاءِ اکين جي!

چا تون منھنجي ليلان ٿيندينءَ!
تنھنجو آنءُ چنيسر ٿيندس؟
مون کي مٽئي موھَ مٿيندينءَ،
اھڙو نانءُ چنيسر ٿيندس؟

سانجھ شفق جي شھزادي آن،
يا تہ وھائو تارو آھين،
يا تون مون لئہ پورنماسي،
يا تہ اُماس انڌارو آھين!

اڳُ مان اھڙو ڪين ٿيو ھُئس،
ڪنھن جي آڏو سربسجود،
تون ئي منھنجي محبوبا آن،
تون ئي مون لئہ آن معبود!

ھيئن اکين ۾ نندب نہ اُٺ تون،
مون کي ڪيفُ ۾ آرسُ گھرجي،
تون آن سون-سريکي سورٺ!
مون کي ڪوبہ نہ پارسُ گھرجي.

روز فٽ پاٽ تي ٻُڪي روئي،
اڪ آڪاس جي رُڪي روئي.

دردُ غارِ حِرا جيان آهي،
منهنجي دل تي لِڪي لِڪي روئي!

وقت کهڙو اچي ويو آهي،
تِي انڌيرن ۾ روشني روئي!

ماڪ پيغامُ ڇا کڻي آئي!
باڪ سان تي ڱلي ڪِلي روئي.

موتُ آڪاس تي ڪِلي ويٺو،
هيٺ ذرتيءَ تي زندگي روئي.

تون ئي منهنجو پيارُ-
تون ئي منهنجي آرسي!

تنهنجو روپُ سروپُ ٿو،
موهي هي سنسارُ-
تون ئي منهنجو پيارُ!

ڪيڏيون نينڻَ نهارَ ۾،
ويڙُون ويروتارُ-
تون ئي منهنجو پيارُ!

ڳُجري پنهنجي ڳَجَ مان،
اُجرو سِجُ اپارُ-
تون ئي منهنجو پيارُ!

پنهنجي ريت پريت آ،
جنم جنم اسرارُ-
تون ئي منهنجو پيارُ!
تون ئي منهنجي آرسي!

ٻپهريءَ جو بادل برسيا، ڏوپي ويو پَنُ پَنُ،
سارنگَ ۾ سنجوڳ ٿيو آ، ڇا تہ ٺريو تنُ منُ،
رنگَ ڀريا تو ۾ مون،
ڇم ڇم برسن بُوندون!

من جي سُندر بَنَ ۾ بَرسِي، مينهن ڪري ٿو ناچُ،
پيرن ۾ پازيب ٻَڌي جڻ، نينهن ڪري ٿو ناچُ،
مور مچائن موجون،
ڇم ڇم برسن بُوندون!

ڇَم ڇَم برسن بوندون

تنهنجون منهنجي، منهنجون تنهنجي من ۾ ميخون،
سپني ۾ هڪبئي جي ٻانهن ۾ ٿا جُهومون،
ڇم ڇم برسن بُوندون!

ميگها رُت ۾ ڪُوڪِي ڪويل، جيئن ٿي وئي خاموشُ،
اُيَ ڪي ڪارن ڪڪرن گهيريو، سِجُ ٿيو روپوشُ،
آگم آگم آسُون،
ڇم ڇم برسن بُوندون!

ولهه ۾ وارَ واري سُتي،
موهٽي موهَ ماري سُتي.

نيڻ نيرا رکي جاڳ ۾،
ننڊ کي آ نِکاري سُتي.

رات راڻيءَ رگيس روح کي،
سار سُرهيءَ سهاري سُتي.

هُوءَ سيئي در، دريون ٻيڪڙي،
درد جي آ دُئاري سُتي.

سِجُ نديءَ جي چُنيءَ تي سُتو،
سانجهه پٽر پناري سُتي.

ريشمي ويس احساس جا،
آرسيءَ ۾ اُتاري سُتي.

سمنڊُ جاڳيو جڏهن سانت مان،
لهر ڊوڙي ڪناري سُتي.

رستا مُرڪي پيا.
سونيءَ سانجهيءَ ۾!
راهون روشن ٿيون،
تو جو پير ڌريا.
سونيءَ سانجهيءَ ۾.
ڪڪرين چوليءَ تي،
ڪيڏا پرت پريا.
سونيءَ سانجهيءَ ۾!
نڪ جي ڦُلڙيءَ مان،
پائي چنب ليئا.
سونيءَ سانجهيءَ ۾.
اُڀَ جي ڪونڌيءَ ۾،
تارن قول ٽڙيا.
سونيءَ سانجهيءَ ۾!



گھاءَ-
سُھڻ ٿا گھوٽ،
اٿئي ھي رڻ راھي اٺموٽ.

ديسَ-
سنياريو سَتُ،
گُھري ٿو ڳچيءَ ڳچيءَ جو رتُ.

سنڌ-
سريرءِ ساھُ،
انھيءَ ۾ وھندو پيو درياھُ.



سنڌ سَرير ۾ ساهُ

واٽ-
وکيري واءُ،
مٿان ٿو سِجُ تکو ڏئي تاءُ.

ريت-
اُلا ۾ آڳ،
وري کوويرُ ورائي واڳ.

ڏينهن-
تِکيري تِکَ،
کٽي ٿو کير وڏي هر وکَ.

پتايا بيچ تي

رنگُ بيئر مينهن ۾ پيئندي رَتو،
جهاڳ آڏو ڇوڪريون جُهڙ ۾ ڏسو!
سمنڊ جي ويجهو اچو اي عاشقو!

ڪنهن سڪيءَ جو نانءُ واريءَ تي لِکو،
ساحلن تي مُحبتن ڪي موڪيو،
سمنڊ سان ڪو عشق جو تعلق رکو!

پاڻُ ارپڻ لاءِ لهرن ۾ لهو،
سمنڊ هي بيچينُ آهي ڪيترو،
سِپَ ڪٽي ڇا ٿا پري کان سوچيو!



کو بہ اکڙين جي اڳيان، آهي ڪٿي؟
جنهن کي مان پنهنجو چوان، آهي ڪٿي؟

زندگيءَ کي مون تلاشيو آ گهڻو!
تنهنجي نيڻن سان ڏسان، آهي ڪٿي؟

ميڻ سان ڏاڳا ٻرن ٿا واءَ ۾،
اهڙو ڪوئي امتحان آهي ڪٿي؟

سج هيٺان روز ٿي ڪيڏو سڙين!
سنڌ، تنهنجو سائبان آهي ڪٿي؟

ڏوڙ ٿي سهڪي هوا جي ساهه ۾،
ڏند ۾ گم ڪاروان، آهي ڪٿي؟

ڏار اونده ۾ وڃن ٿا ترورا،
روشني ڪا رائگان، آهي ڪٿي؟

مهڪي چنبيلي-
دل جي دروازي اڳيان!

سنجها ٽاٽي ڪير هيءَ،

آئي اڪيلي-
دل جي دروازي اڳيان.

ڪنهن جا پيرا ڏُنڊ ۾،

ڳولي ڳهيلي-
دل جي دروازي اڳيان.

آٽي سارنگ پاڻ سان،

سهسين سهيلي-
دل جي دروازي اڳيان.

تون ڪا خوشبو ڦُلواڙيءَ جي،
گُل گُل تنهنجي گهٽي آهي،
تون جا پاڪر منجهه پُرين ٿي،
تنهنجي ڪهڙي مٽي آهي؟

تون ڪا پوپٽ رنگي پياري،
ڳاڙهي، پيلي گُلڪاري آن،
تون ڪا سپ سمندر جي ۾،
ٿڌڙي ساحل جي واري آن.

ڪنهن ونجهليءَ جو وڙهُ تون آهين،
يا تہ پرولي پيالن جي آن،
مان ئي تخت هزاري جو هان،
ڇا تون هير سيالن جي آن؟

تنهنجو ڪهڙو گهر ۾ در آ،
ڪهڙي مان ڇوياري ڳوليان؟
ڪهڙي گُل جي پردي ۾ آن،
ڪهڙي ٿاري ٿاري ڳوليان؟

لبرا ڇوڪريءَ جي ڳولا

نڪ جي ڦُلڙي، ڄڙَ تي تارو؛
پاٽي تنهنجو ڇهرو آهي،
رات سنڌءِ زلفن ۾ سوگهي؛
ڪيڏو سخت انڌيرو آهي!

تنهنجو قدُ صنوبر جو وڻُ؛
پَنَ پَنَ ۾ تون پاڻ پَسين ٿي،
تون ڪنهن بادل جهڙي آهين؛
اوهيڙا ٿي روز وسين ٿي!

متان ڪا رات رُلائي، قضا جي رستي ۾،
ڇڏياسين ديپ جلائي، هوا جي رستي ۾.

رڪيو آ روح تي پٿر ۽ گل نگاهن ۾،
وقار دل جو وڏي ويو، وفا جي رستي ۾.

نيون ڪي ڏند-ڪٿائون پيون جُڙن ڪيڏيون،
لٽا خدا جا مخالف، خدا جي رستي ۾.

ضعيفُ ديسَ جو جوڳي لباس گيڙوءَ ۾،
هٽي پيو سينَ سِرن جي، صدا جي رستي ۾.

نہ ٻوڙ ڪا بہ رهي آ پياس ڪان خالي،
ٻُڪي تي زندگي تنها، صفا جي رستي ۾.

قديم درد جا وارث صليب تي احمد!
يروشلم آ صدين ڪان، فنا جي رستي ۾.

ٽُٽل گل

ننڊ جي چنچل چڪوري،
چنڊ ڏي ڊوڙي پئي،
جيءَ منھنجي ڪي مگر،
اونڌھ وڪوڙي تي پئي.

تون ٽِئين تي جيترو مُنھنجي قريب،
فاصلا وڌندا رھن ٿا اوترا.
ھڪڙي بستر تي سُمھون ٿا پاڻ ٻئي،
پنھنجي وچ ۾ پر وھاڻي جو رھي ٿو،
رات پر ويچو اٿل،

دور تنھا واءَ ۾ پيو ٿو لُڏي،
ھڪڙو ٽُٽل،
ڪوئي گُل،
شبنم ڀنل!

چارن ۾ پنهنجي چاهه جون چُميون رکي ڇڏيان،
تنهنجي اڱڻ ۾ آس جون اکيون رکي ڇڏيان.

هفتا قرار جا ۽ مهينا وصال جا،
سختين جا سال، يا وري صديون رکي ڇڏيان.

يادون رکان سنڀاري يا تنهنجو مِٽي بدن!
دل ۾ چوين تہ درد جون ڪِرچيون رکي ڇڏيان.

ڪيئي جهاز جاڳ جا، جنهن ۾ ٻُڏي ويا،
ساگر ۾ ڪيئن ننڊ جون ٻيڙيون رکي ڇڏيان!

هُن ڇوڪريءَ جي خيال ۾ ڪيڏو نہ ڪَربُ آ،
منُ ٿو چوي تہ باهه ۾ برفون رکي ڇڏيان.

ڀِر سردُ رنگ ننڊ ۾ اي شبنمي هوا!
سپنن ۾ ساڀيا جون ڪي بوندون رکي ڇڏيان!

چندبُ جاڳي پيو

پَنَ پيلا پيا ڇڻي،
۽ اُداسي وئي هلي،
ميڻ جان پگِهري وئي،
شهر پٿر جي ڳلي!

سانجهه سُرمئيءَ سان ويو،
درد جو گهرو غبارُ،
تو اُجاريا آئينا،
چاندني ٿي بيڪنارُ.

ٿيا منور ميرڙا،
ڪي گهروندا روح جا،
منهنجي من جي ماڙڪين،
خواب ڇهرن جا ڏٺا!

سِپَ ساحل جي مٿان،
سمنڊ ڪي سوگهو ڪيو،
ريت جي ذرڙن منجهان،
چندُ ڪو جاڳي پيو!

چپرن چايا

پياسا پياسا پنهنجا پَلَ،
تاسا تاسا ڏرتيءَ ڳلَ:

سجُ ڦُلا تي ڦهليو آهه،
ڏرتتيءَ جي جوڳ نه جاتَ،
اک کانوَ جي نِڪري پيئي،
وڻ وڻ ڪائي ڇانوَ نه ڇاتَ،
ڪاري واريءَ ويڙهيل واتَ،
سُڃَ ۾ تَل، نه رُڃَ ۾ جهلَ:
تاسا تاسا ڏرتيءَ ڳلَ!

تنهنجا سپنا مون۔
پويا پنبڻين پاندَ ۾!
اُڏري سَرَ تان هنجڙا،
ڪهڙي پيتيءَ پون۔
تنهنجا سپنا مون۔
پويا پنبڻين پاند ۾!
تنهنجون سارون ساهه ۾،
جيون جوڻين تون۔
تنهنجا سپنا مون۔
پويا پنبڻين پاند ۾!
تون جي ناهين ويجهڙي،
ڪائي ساهُ ستون۔
تنهنجا سپنا مون۔
پويا پنبڻين پاند ۾!



طوائف

همیشہ نوٽ نيري جي،
رهي ٿي حوض ۾ ننگي،
سموري شهر جي آڏو،
ڪليل بازار جي عورت.
اها عورت:
ڇنل اهڙي ڇتي، جنهن مان،
ڇڻن ٿيون اُس ۾ برسات جون بوندون!
مڄون ٿا پيٽ قاتل آ
قبوليون ٿا غريبي گار آهي،

پنڌ اسُونهان پنکَ نہ پيرَ،
ريت تتل، لُوساٽيل ٻُوهَ،
بوندَ نہ برسِي، جَر جَر جاريون،
كارا سپ سانِيڪا كوھ،
ٿَرَ ٻاٻيهن جهڙا روح،
سپ جي اٽِيي سينڌ سُكلَ:
تاسا تاسا ڌرتيءَ ڳلَ!

تنهنجون اکڙيون، ٻيرن رَتڙيون،
تون ڇو ڏِٺ ڏَري وئين ڏولا!
تنهنجي ڇپرن ڇايا گُهرجي،
جيون واٽَ جَهڪُون ۽ جهولا،
تنهنجي ڳٽتي تنهنجي ڳولا،
تون ٻڌجي آ مُندـ بدلَ!
تاسا تاسا ڌرتيءَ ڳلَ!

تو لئہ ڀٽڪِي ڀٽڪِي ووڙيم،
ولهارن جي وستي ووءِ!
’روحل واءِ‘ وٽي وئي رانول!
هيج ڀَرِي جت هستي ووءِ!
ماڻهو مڌ جي مستيِ ووءِ!
دل جي مون بہ ڀري اٿ ڏَلَ:
تاسا تاسا ڌرتيءَ ڳلَ!



ڪيمي ڪولھڻ

هر ڪو توکي!
تن من ارپي،
هَسُ، ڳچيءَ جو
هار ڪري ٿو،
هر ڪو توسان
پيار ڪري ٿو.
او ڪجراري!
وينگس تنهنجا!
پير سفيد
پکيءَ کان اُجرا!
نيڻ نڪورا،

اي فقيهِ شهر ٽورو ٻُڌ!
پلي سِرَ تي سجائي رکُ تون دستارِ فضيلت، پر
ڪڙي هيءَ هڪ حقيقت آ،
مقرر جاءِ ڪانهي ڪا طوائف لئہ،
شهر جي گند، غربت ۽ غلاظت ڪان،
پري هُن صاف ۽ مهنگي علائقي جي،
مڪانن ۾ ٿئي چا ٿو!
اکين ۾ تي اُگهاڙي ٿئي،
طوائف روپ ڪا عورت!
زناڪاريءَ جي ان احساس جي پاڇي،
رکيو ڪنهن جو ڀرم آهي!

شدتن آ شهر کي، ڏوئي ڇڏيو،
زهر آهي زهر کي، ڏوئي ڇڏيو.

رتُ پٽرن تي هئو منصور جو،
وقت پنهنجي قهر کي، ڏوئي ڇڏيو.

رُڃَ جي ڪاري سمندر جي سفر،
هر گهڙيءَ، هر پهر کي، ڏوئي ڇڏيو.

نانگ ڇڙڪائي پکيءَ جي ننڍ ۾،
هر ٻڪيليءَ ٻهر کي، ڏوئي ڇڏيو.

ڍنڍ سينواريل هئي سالن کنان،
هنج هر هڪ لهر کي، ڏوئي ڇڏيو.

ماڪ نازل رڻ مٿان ٿيندي رهي،
هڪڙي قطري بحر کي، ڏوئي ڇڏيو.

نيلم جهڙا،
هٿ سراپا،
چانديءَ ورنا،
سونيون راسيون،
تنهنجون ڇاتيون،
ڪارا پنيا وار ڪُلهن تي،
موتئي جي مهڪار چپن تي،
راڏوڙيءَ جي ڪيمي ڪولهڻ،
تون بُلڙيءَ ۾ مُلھ مهانگي!

سمنڊُ، هوا ۽ هوءَ

گُل گُل جي تون ڪچي مُڪڙي، ول ول جو مهڪاءُ،
ناريلن جي جُهنڊ مان نڪري، سمنڊ هوا ٿي آءُ!





بگهڙ جون اکيون

ڏينهن جا سوجهرا،
منهن لڪائي سُمهي پيا آهن،
۽ پوائنٽيون راتيون،
بگهڙ جي اکين ۾،
جاڳي رهيون آهن.

چانڊوڪين جو چورُ

تون ئي من جو مور، الا ڙي!
چانڊوڪين جو چور، الا ڙي!

پاندَ پکي جا ڇَم ڇَم برسن،
جُهڙ ۾ جهانجهر شور، الا ڙي!

ڪنهن اڻ ڄاتيءَ چاهت پويان،
اُڏري روز چڪور، الا ڙي!

سانگَ سَڪيءَ جا پُتليءَ جهڙا،
ساجن هٿ ۾ ڏور، الا ڙي!

جَهٽَ اک نہ لڳي رڻ جي، رولاڪ پکين جي آ،
جڻ سانت سِبي سوڙهي، پوشاڪ پکين جي آ،
ڪنهن طرف ڪڏهن گُونجي، ڪا گُونجَ نہ صحرائي-
بي خواب هوا آئي،
بي خواب هوا آئي.

آواز ويا وسري، نغما بہ ويا وسري،
واڪا نہ وڻن ۾ ۽ جهونڪا بہ ويا وسري،
ماحول ڪيو ڪيڏو، سُرَ، سازَ کي سودائي-
بي خواب هوا آئي،
بي خواب هوا آئي.

چُپ چاپ سڄو صحرا، چُپ چاپ سمندر آ،
چُپ چاپ ڍمالون ۽ چُپ چاپ قلندر آ،
چُپ چاپ ٽُٽن تارا، چُپ چاپ اڪيلائي-
بي خواب هوا آئي،
بي خواب هوا آئي.

ڪو پَرُ بہ نہ خوابن کي، اُڏرڻ جي رکان خواهش،
آڪاش، منڊل سارا، اڪرڻ جي رکان خواهش،
رفتار اُتم اهڙي، مان اُن جو تمّنائي-
بي خواب هوا آئي،
بي خواب هوا آئي.

بي خواب هوا آئي

جنهن وقت ڪِلي مون تي، آ رات جي تنهائي،
اکڙيون نہ اُگهيون ڪنهن پي، دل ڪنهن بہ نہ پرچائي-
بي خواب هوا آئي،
بي خواب هوا آئي.

معصوم محبت جا، لمحا هي سَڙن ڇو ٿا؟
۽ دل جي قبيلي جا، خيما هي سَڙن ڇو ٿا؟
ڪنهن ڇو نہ ڪئي دل جي، دل ساڻ مسيحائي-
بي خواب هوا آئي،
بي خواب هوا آئي.



پوپٽن جو طواف!

گل کيئي غلافَ ۾ آهن،
کوڙ پوپٽ طوافَ ۾ آهن!
نيڻ بيٺل گناهہَ جي دڳَ ۾،
آسرا اعتڪافَ ۾ آهن!





رات مهڪيو، تن ۾ من اتفاقً سان،
مون چُميو تنهنجو بدن، اتفاق سان.

ڇوڪريءَ جو برف جهڙو خواب هو،
عشق جي ٽِي ويو اگن ،اتفاق سان.

ڀاڪرن ۾ رنگَ ويا وکري سپئي،
انڌلتي ٽيو واسُ ون، اتفاق سان.

هيٺ آيو چنڊُ، ڇڪوريءَ ڏي لهي،
ٽي وئي ڌرتي گگن، اتفاق سان.

اياز جي نانءِ

ڪُوڪَ ڪوئل جي سُڻي، ڪو سُر سُتل آ جاڳيو،
ڪنڌَ تنهنجي ۾ ڪوي، گيڙو غزل آ جاڳيو!

لاڙَ تان لالڻ لهي ويو، سڄُ تلاون ڪي رڱي،
لاهيارين جي اکين ۾، جل ڪجل آ جاڳيو!

واءَ واڏايون ڏنيون ۽ سانجهه سرگوشيون ڪيون،
ڪَپَ تنهنجي تي ڪراڙ اَڄ نئون ڪنول آ جاڳيو!

رات ڪوهستان جي، پنهنجا پلوَ ويڙهي پئي،
ننڊ مان ڪرچات ۾ شاعر سُتل آ جاڳيو.

منهنجو ديسُ

هتان ريشمي بادلن جو گُذر ٿيو،
هتان ئي شروع ٿيون هوا جون ڪٿائون،
هتان بيد مُشڪن مٿان ڪي چڪوريون،
ڪٽي خواب چندَ ڪي چمڻ جا اڏاٽيون.
هتي لاڪَ جهڙين چُنين لاءِ آرون،
گگن جي ڪڪوريل ڪنارن تان آيون،
اِهي ئي تہ قصا سَڪيءَ جي شهر جا،
اِهي ئي پِرينءَ جي پٽن جون پچارون.
اِها ئي تہ نيري وفائن جي ڪينجهر،
جتي روز ساجهرُ،
جڏهن سجُ رَڃَ ۾ لڳي ٿو،
تڏهن ئي مياٽي ٻڪي سون ٻڌجي.
صبح وير نُوريون اُتن نيڻ مهٽي،
ڇَجن، ڪِڪ، ڪارين،
اڏين، مَڏ، مڪڙين،
اجهل ڇيڪ ڇولين، منجهان ٿيون نهارن.

زندگيءَ تي خودڪشي سوچي رُني،
خيال ڪهڙا ٿا اچن، اتفاق سان.

نِرتڪيءَ جا پيرَ پيا نندڻ ۾ سُمهي،
پر پيا گهنگهرو وڄن، اتفاق سان.

رت ڪٽورن ۾ ڀَري هو دل رکيو،
سُرخ ٿيو تنهنجو صحن، اتفاق سان.

مون لڄائي ڪينَ هئي پنهنجي مٽي،
ٿي پيو ميرو ڪفن، اتفاق سان.

برڪا رت جي، سانجهه جي هڪڙي گهڙي،
ويو ڪري احمد رتن، اتفاق سان.



دائرا

درد جا ڪارا ڪڪر ڇانيا جڏهن،
دل جي ويرانيءَ منجهان نِڪتيون رڙيون،
سڏ پڙاڏا، ساهہَ سڏڪا، وينڻَ جڻ،
لڙڪ ٻڻجي پيا ڇٽي نيڻن منجهان،
۽ پيا جاڳي ڪئين آواز،
ڪر موڙي ازل جي ننڊ مان!
هوريان هوريان جاڳ جا آواز ڇا گونجي اُٿيا،
جڻ ڄڃن ڪي وَرَ پيا!

اِهي شاهه بندر مٿي پدمٽيون،
سمندر سنڌيون سون – چِڙيون،
هٿيليون اُڏامڪ، پرهَ جون پَريون،
انهن ساڻ سونهي سڄو ديس پنهنجو!

اِهي کير ٿر جون نه کُٽندڙ قطارون،
سڄي ديس جون ڄڻ ته مضبوط ميخون!
لهي شام جڏهين پهاڙن جي پويان،
چُمن چوٽيون رنگ ۽ نُور جا ڏُور ڪرڻا،
ڦُٽن ڄڻ ته جِهرڻا،
پکي ڪوبه پنهنجي پَرن سان اُڏامي،
انهن پربتن کي نه ماپي سگهي ٿو!

اِها ئي رتولي حقيقت اسان جي،
اِهي ئي ته دامن ۾ انمول موتي،
اِهو ٿر، وچولو، سِرو ، لاڙ، ڪاڇو،
نرالا رکي رنگ، ڏاڳا، ٽِڪون پر،
پَريل گَجُ هڪڙو سڄيءَ سنڌڙيءَ جو،
اُنهيءَ کي ته دلدار ديوانگيءَ جيئن،
اسان ساهه پنهنجي ۾ آهي سمايو!

درد کي پڙهي ويندي،
روح ۾ لهي ويندي.

گفتگو ۾ آهستي،
هوءَ قريب ٿي ويندي!

رات سمنڊ سان گهاري،
گهر، ڀِڄي ڀِڄي ويندي.

رُتِ خزان جيان تو بن،
چاندني ڇڻِي ويندي.

پير ٻوڙ پاڻيءَ ۾،
نہ تہ ندي سُڪِي ويندي.

پولار ۾ پڙلاءُ ٿيو، اپُ ڏريو،
۽ فرشتن جي دلين ۾ چِرڪ پيا،
عرش تي پهتي گنهگارِ محبت جي پُڪار،
ڪائناتي ڪا ستار،
پر رڳو توکي ٻُڌڻ ۾ ڪانه آئي!

تارَ ڪا تلوار ٻڻجي دل اندر ڪيئن ٿي لهي،
ڪيئن ڦُٽي مضراب مان ٿي نغمگي،
آڳرين جي هن هُنر ڪان بي خبر، اڻڇاڻ ٿي،
زندگيءَ ۾ تو فقط ويچا رڪيا!
جئن شڪاري باز جون اکيون اکياڙي ٿا رکن،
ايئن اکيون مون لاءِ پنهنجون تو سدا پُوري رکيون،
۽ رکيا ڪجھ دائرا،
درد جا ڪارا ڪڪر ڇانيا جڏهن!
ڪونه جاڳيا،
ڪنهن به پاسي، ڪنهن به ريت،
روشنيءَ جا ترورا.....!

ٻاريون، ٻيجارا-
پوکيا ڪنهن پاڀوهَ مان؟

ڪيتي ڪيڙي اُپَ جي،
سيئي ستارا -

پوکيا ڪنهن پاڀوهَ مان؟

اوڙون اڪڙين ڪي ڏئي،
سپنا هي سارا-

پوکيا ڪنهن پاڀوهَ مان؟

آسون اَڄُ انگوريون،
اوسيئڙي تارا-

پوکيا ڪنهن پاڀوهَ مان؟

هرگناھ جي تو تان،
ڏوڙ ڏوپچِي ويندي.

اڳڪتي فقيرن جي،
اڄ بہ ٿي سَچِي ويندي.

هُوءَ ونهَ ۾ ويٺي آ،
ڪونجڙي ڇِڄِي ويندي!

ڪي دل مون ناهي ٻئي در تي سجني!
سدائين محبت جو سنگ - ميل ٻڻجي،
پرين آھ تنهنجي رهي رهگذر ۾.
جُڳن جون اڪارت ٿيون تپسيائون،
اسان جي اندر ۾ جليون ڪي چِتائون،
ٿِي دونهي جا بادل وفائون اڏاٽيون،
اوهان جا الائي ڪتي ٿاڪ ٿاٽا؟
اوهان جون الائي ڪٿي خواب گاهون؟
فقط يادگيرين ۾ محفوظ آهن،
ٿڌيون تنهنجي چُنريءَ جون پرڇايون پياري!

تِرشنا

ٽڏيون تنهنجي چُنريءَ جون پرڇايون پياري!
هي دل جي نرڳَ تي سَرڳ جي ڪا ڇايا.
هي تارا، ڪتيون، هي نکٽ ۽ نگاهون،
اچڻ لاءِ تنهنجي، پلا ڪنهن وڇايون.
هي ميران جي من ۾ جا سانجهي سمايل،
هي ڪرشن جي بنسيءَ ۾ گُلرنگ گوپيون،
برندا جي بَنَ ۾ هي تُلسيءَ وڇاڻا،
۽ چوڏس چٽاڻن جون بنواس راتيون،
جهروڪن اندر آرتيءَ جي ڏيئن ۾،
وسوڙل وسوڙل لڳن ٿا ٽڪاڻا،
عنبر، مشڪ جي هيءَ ڪٿان مهڪ اُڏري،
هوائن ڪان تنهنجا ڪيا ڪنهن پُڇاڻا؟
پرين! تنهنجي پاران ڪو ڪانڪي نہ آيو،
اسان جي هٿن جا ڪبوتر اُڏاڻا.

مدهوش راتين جي جنت

ڪنهن نئين عشق جي آرزوءَ ۾ وري،
زندگيءَ جي مُنڍيءَ ۾ تو پُورو پوان.
ڪوٻ، تنهنجو تصور جڏهن تو جُڙي،
باڪ گهري گگن ۾ تي وڪري وڃي،
سُرخ، زرتار، باريڪ پوشاڪ مان،
تنهنجو چاندي بدن ائين تو ڏيکارجي،
جڻ تہ ڪا، جل پري نِڪتي سنڌوءَ منجهان.
تنهنجي چوٽيءَ جي خوشبوءَ ۾ خاموش جڻ،
ڪائي مدهوش راتين جي جنت هئي،
تنهنجي شمشاد قد جي مٿان پَر هڻن،
هُئي عقابن ڪي اهڙي نہ ڪا ئي مجال!
تنهنجي ڳلَ تي، ڳچيءَ تي تِرنِ جا ٻُڙا،
جڻ خُدا سونهن جا توکي تمغا ڏنا!
تنهنجي اکڙين جون ڇُڙواڳ چوليون گرمُ،
سرد رُتِ ۾ محبت جو ساحل هُيون!
وقت گُذري ويو،
اڪ ۾ تنهنجو تصور ئي رهجي ويو،
ڪنهن نئين عشق جي آرزوءَ ۾ وري،
زندگيءَ ۾ نئون رنگُ پَرٽو پيو!



بيقرار گُذري ٿي،
اشڪبار گُذري ٿي.

هجر جي هوا دل تان،
بار بار گُذري ٿي.

جسم جي اڪيلائي،
ڏار ڏار گُذري ٿي.

ٻُڪَ ۾ جُهڪيا ناهيون،
باوقار گُذري ٿي.

ڪنهن چيو: ”سوا تنهنجي،
خوشگوار گُذري ٿي!“

تنهنجي ياد جي ٻيڙي،
چنب پار گُذري ٿي.

پيارُ، دل جو قرارُ، تون آهين!
ماک، خوشبو، بهارُ، تون آهين!

روح تون، جان تون، تمّنا تون،
آرزو، انتظارُ، تون آهين!

چنڊ تارن جي چاهنا ڪهڙي؟
روشنين جو شمارُ، تون آهين!

وقت تنهنجو ئي آ تمنائي
هر گهڙيءَ جو وقارُ، تون آهين!

هيءُ مُڪڙيون گُلن جون، تڙڻ ڪان اڳي؛
دل جي تاريءَ مٿان ڪئن لُڏن ٿيون پيون،
رنگَ ڪرڻا ۽ سُرهاٽيل روشنيون؛
نيل – ڏارا ۾ تو لئہ ٻُڏن ٿيون پيون،
هي جُدائيءَ جا لمحا ڳَڙا ڇا ڪندا؟
فاصلا هي مسلسل پلا ڇا ڪندا؟

آءُ نڪري هلون! ڪنهن اجاتي نگر؛
ڪو سڃاڻي نہ وڻ، اجنبي ٿي رهون!
سَوَ ستارا اُٿون، آس جي ايَ تي؛
دل جي ڏرتي ٿئي، روشنيون روشنيون!
هي انڌيرن سندا، سلسلا ڇا ڪندا؟
فاصلا هي مسلسل پلا ڇا ڪندا؟

دل جي ڌرتي

ڏُور هوندي بہ ڪيڏو تون آهين قريب،
فاصلا هي مسلسل پلا ڇا ڪندا؟

سمنڊ روڪي هي سگهندو نہ مون کي سَڪي!
تانگهہ تنهنجي هوا سان اچي ٿي گُهلي،
جهاڳ، لهرون لُٽائيون، ڪنارا پُڇن؛
چنڊ – پيڙيءَ ۾ ويندس مان توسان ملي،
ساحلن جي مٿان ناخدا ڇا ڪندا؟
فاصلا هي مسلسل پلا ڇا ڪندا؟

آڳاهون اوڙاهُ تو،
سڏي سدائين-
ڪناري لائين-
ڪاهي ڪاري سمنڊ مان!

ننڊ نهوڙيا ناڪئا!
لنگر لڳائين-
ڪناري لائين-
ڪاهي ڪاري سمنڊ مان!

كناري لائين!
كاهي كاري سمنڊ مان!

مڪڙيون ماڻ ٽيون ڪڏهن،
سِپن ۾ سائين!
كناري لائين-
كاهي كاري سمنڊ مان!

ساري هن سنسار جو،
پيار پُكي پائين-
كناري لائين-
كاهي كاري سمنڊ مان!

جهنگل جو ماحول

ڏيھُ ڏسي پيو نَڪَ جي هيٺان جهنگل جو ماحول!

پنکَ رَتاوان، ڇُهنبون ڳاڙهيون- شِڪرا خون پياڪَ،
رَت جي بانس هوا ۾ پکڙيل، چٽڪن سپ جا چاڪَ.

ڪندو جن جو زهر ڀَريو آ، سَپَ سُجهن ٽا جامَ،
پوءِ بہ پير اسان جا اڳتي، ڄاڻون ٽا انجامَ.

ڪير ڪندن ڪان پاند ڇڏائي، جهنگ سڄي ۾ شورُ،
هر پاسي ڪان گهيرو، گل جي نِڙيءَ نِڙيءَ تي زورُ.

پاڇا، پاڇا رَت جا پياسا، وحشي وحشي رات،
چندُ نہ ڄاڻي جيت آ ڪنهن جي ۽ ڪنهن جي آ مات!

ڏيھُ ڏسي پيو نَڪَ جي هيٺان، رتَ ڀَريو ڪشڪولُ،
جهنگل جو ماحولُ!

چنڊُ اڄ رات مختصر آهي،
دل جو آڪاشُ منتشر آهي.

ڪنهن بہ خانہ بدوش سپني جو،
در نہ ديوار ۽ نہ گهر آهي.

لڙڪُ اڪ ۾ سُڪي ٿيو پٿر،
ڇا تہ آ ضبط، ڇا جگر آهي.

عشق آوارگي ڏني اهڙي،
درد دل جو بہ دربدر آهي.

زندگي پيچرو ڏکيو ڪيڏو،
موت سولو سِڌو سفر آهي.

دل مسافر! ڇڪي ٿي پيرن کي،
روح رستن کان بي خبر آهي.

اجنبي ۽ اجاڙ احمد جو،
شهر چالاڪ مان گُذر آهي.

ڪٿي سونهن –ڌرتيءَ جي ڪاڏيءَ ڪُني آ،
”لهوءَ جون پُڪارون هوا پي وئي آ“
روايت ۾ آهن لڪل هٿ پڌرا،
روايت جو موجود راوي بہ آهي،
رڳو فرد هڪڙي جو هي موت ناهي،
سڄي ايشيا جو هي جڻ انت آهي.

سيئي ڪندَ، پرڪندَ، ڪيا ٻَڪُ گوليءَ،
سيئي خواب جا گهر، ڪيا ڪَڪُ گوليءَ.
لڳي ڪالهہ گولي، لڳي اڄ بہ گولي،
لڳي ڪينيڊيءَ، ڪِنگ لوٿر کي گولي،
۽ گانڌيءَ کي گولي، لُممبا کي گولي،
لڳي آلينڊي کي ۽ اندرا کي گولي،
لڳي آسرن، انتظارن کي گولي،
ڪچن نيڻ، نيرن، نهارن کي گولي،
لڳي ديسَ جي جڻ بهارن کي گولي.

ڪروڙين اکيون اشڪباريءَ ۾ آهن،
ڪروڙين دليون بيقراريءَ ۾ آهن،
سيئي هٿ سينہ زنيءَ منجهہ آهن،
سيئي پير ماتم ڪدي منجهہ آهن،
اگڻ عُذر خُواهين سان آباد پنهنجا،
سيئي سَڄَ آتش ڪدي منجهہ آهن.

روايت

قصو صرف تازيءَ قبر جو ئي ناهي،
روايت جي پويان ڪا تاريخ آهي.

روايت ۾ تاريخ جي چيخ آهي،
روايت منجهان رت جي سنڌو وهي ٿي،
روايت ۾ سُورج ڪو مصلوبُ ٿئي ٿو،
روايت اندر چندُ نيزي چڙهي ٿو،
روايت ۾ تارا اُجهايا وڃن ٿا،
سويرا انڌيرن تان واريا وڃن ٿا.

روايت منجهان رتَ جون بوندون ڇڻن ٿيون،
روايت ۾ گهڙيون ڪي گهاٽي گُهمن ٿيون،
روايت مان قاتل لڪيرون لنگهن ٿيون،
روايت جي ڪنڌ تي ڪَٽارون هلن ٿيون.

تو وڏايون نرم، رات ٻانهون کٽي!
چنڊ پنهنجون ڏنيون، تو پناهون کٽي!

دردَ توکي حسن ۾ ورهائي ڇڏيو،
جسم تنهنجو کٽي ۽ نگاهون کٽي!

ڪالھ پنهنجا قدم، جت رکيا رهبرن،
وقت اتهاس ۾، اڄ سي راهون کٽي؟

جهوپڙيءَ مان ٻُڪئي، ٻارَ بيمارَ جون،
يا خُدا تو ٻُڌيون، رات دانهون کٽي!

دفن ڪائناتن جو محور ڪيو ويو،
خطِ استوا ۾ سمندر ڪيو ويو،
دفن ديس! پنهنجو مقدر ڪيو ويو،
دفن ڪاله هڪ ٻيو قلندر ڪيو ويو!

گُلن کان ٽِڙڻ جي آ فطرت کسي وئي،
۽ سورج مُکين کان حرارت کسي وئي،
وڻن کان کسيا ويا، سندن ڇانورا سڀ،
ندين کان قديمي رواني کسي وئي،
سڀن موسمن جي جواني کسي وئي!

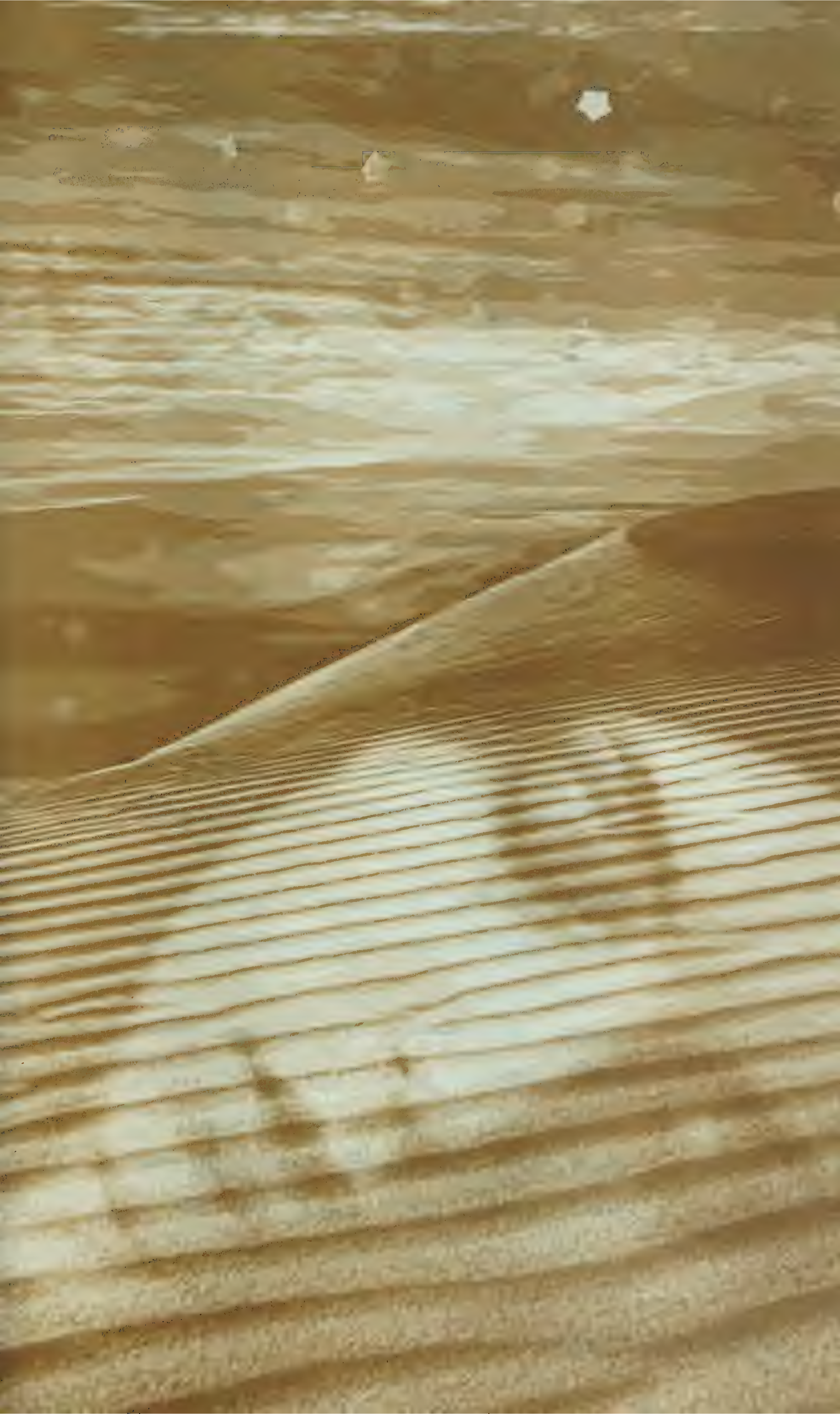
ڪيو قيد جذبن جوانين کي ويو ۽،
ضميرن کي زنجير پاتا ويا ۽،
اُميدن کي آڙاهَ ۾ ويو جلايو،
تڏهن وقت کي هُن، هي انداز بخشيو،
جو سوچن صليبن کي اعزاز بخشيو،
مٿيءَ تي ٿڙيل هُن جي رت جي لڪيرن،
صدين جي خموشيءَ کي آواز بخشيو!

زماني جي تاريخ ۾ هيءَ شهادت،
امر بڻجي رهندي نئين هڪ روايت!

تارو تارو ، تنها تنها

مايا ڇايا موھ،
پھرين پارس پاڻ ھئاسين،
ھاڻي پٿر، لوھ.
خالي سکڻا خواب اکين جا،
ڳوڙھن سان ئي ڳوھ،
ڪنھن جو ڪونھي ڏوھ.

جيون بي ترتيب،
اڳڙيون اڳڙيون ڪنھن جو ٿي ويو،
جوڀن بي ترتيب،
پل پل جي رسوائيءَ پويان،
تن من بي ترتيب،
درپن بي ترتيب!



رات اڌو اڌ، ياڳا ياڳا،
ويھي مون سان ونڊ،
ھيءُ مانڊي جو منڊ!

اُڏر يا خواب، خيال،
روحُ رَمل سان، نينھن نظم سان،
تن من ۾ مشعال.
پير پدمڙا، چانديءَ ھٿڙا،
چھرا جوت جمال،
سِڪَ سِجھايا سال!

ٽَرِ ۽ روهيءَ وانگ،
ساهَہ سرير سمايا ڪيڏا،
سُور اُڏوهيءَ وانگ.
وقت صليبن تي ٽو چاڙهي،
ڪنهن بي ڏوهيءَ وانگ،
سِڪَ ستوهيءَ وانگ.

سپنا سانڍيا تونہ!
پکيءَ پکيءَ کي سانجهيءَ ويلي،
آکيري جي اونَ.
گهر جو وکريل ڪَکُ پَنُ توکي!
ياد اچي ٿو ڪونہ!
تون سارين ٿي چونہ؟

گُهلي گُهلي ڪاچيلُ،
ڏينهن سڄوئي واءُ ٿڏيرو،
خواب خواب جو ڪيلُ.
سُتي سُتي سوَ سُور انگوريا،
مانَ ٿئي ڪوميلُ،
کهڙو تيلُ ڦُليلُ!

دل اونداهو ڪنب،
تارو تارو تنها تنها،
ٽيڙو، ڪتيون، چنب.

وَڏِي وڏي تي، ننڍي تقاضا،
خموش دل تي، ٻُڌي تقاضا.

وساءِ ننڍڙي نہ بوند بادل،
پياسي رڻ جي، وڏي تقاضا.

نہ اُجَ جا چپ کُليا ڪڏهن پي،
نہ ٻُکَ جي اک مان، ٻَڪِي تقاضا.

نہ دل ۾ تنهنجي اُميد خواهش،
نڪي تمنا، نڪي تقاضا.

سمونڊ تي چنڊ رات اُيري،
هوا تي ڪهڙي لِڪي تقاضا.

ضعيف عورت رليءَ رنگن تي،
غريب دل جي رَڪِي تقاضا.

دَريون، در ٻُوٽيل-
پرينءَ جي شهر جا!

بارُودن جي بُوءِ سان،
رستا دونهاٽيل-
پرينءَ جي شهر جا!

ماٺهو ڳليءَ موڙ تي،
گهاون سان گهايل-
پرينءَ جي شهر جا!

ڏُنڌلو چنڊُ آڪاسَ ۾،
چهرا مُرجهايل-
پرينءَ جي شهر جا!

رنگت اُجڙيل راتيون،
ڏينهن به ڏڪايل-
پرينءَ جي شهر جا!

زندگي!

هزارين خيال ساحل تي، اچن ٿا انت جا مون کي،
سڏي ٿي خودڪشي مون کي، پري کان زندگيءَ وانگي.





بي ترتيب زندگيءَ جو الميو

ڪا شام وڃائي رستن ۾ ،
جنهن وقت اويرو موٽيس مان،
تو ڇو نہ سُمهاريو سپنن ۾،
۽ دل جي رنگ رتولن ۾.

تو ڇو نہ ٻُهاريو ٻوٽن مان،
جنهن وقت ڇڻيس مان پَنُ پَنُ ٿي،
جنهن وقت ڪِرِيس مان تاري جان،
تو ڇو نہ نهاريو پيار منجهان؟

وڇڙين وڏا ونگَ ـ
ڪڪر ۾.

آءُ تہ سرتا سونهن اُجاريون،
سَرهايون سارنگَ ـ
ڪڪر ۾!

تنهائيءَ ۾ ٻڪجي وئي آ،
آڏيءَ آس اُمنگَ!
ڪڪر ۾!

توبن ڏُنڌلا ڏُنڌلا آهن،
سارا رنگ ترنگَ ـ
ڪڪر ۾.

اکين جو جهنگ

مُنهنجي سيني جو سدا،
سمنڊُ آئينو رهيو.
رُت – بسنتيءَ بوند جون،
هي اکيون تمثيل آهن!
مان بدن پنهنجي منجهاران،
روح کي ٽو ڳوليان.
منهنجي هر احساس آڏو
هڪ وڏو آهي سَرابُ،
جنهن ۾ منهنجي آس جا،
آهن هِراسيا ڪئين هرڻ!

خوابَ آوارا پکي،
بند اکڙين جي وڏي کنهن
جهنگَ ۾ آهن اُداس!

جنهن وقت اکين کي ڏُوڙِ لَتيو،
تو ڇو نہ ڇنڊي سڀ خواب ڪنيا،
تو پاند سان پنهنجي ڇو نہ اُگهيو،
هر سپنو منهنجي اکڙين جو؟

تو درد نہ ڪو محسوس ڪيو،
ڪنهن وقت نہ تنهنجا نيڻ ڀنا،
ڪنهن سُور – سگهي ۾ مون لئہ تو،
ڪو لُڙڪ نہ موتيءَ جان پويو!

ڪو چهرو واقفڪار نہ هو،
ٿي پاڇن پويان ڊوڙيس مان،
ڪو آوازن جو جهنگُ هُئو،
تو ڪون پُڪاريو، ٿِي پنهنجو!

هر سِٽ ۾ ڏُک جو ڏيکُ هئو،
تو لفظ پڙهيا احساس بنا،
هن بي ترتيب جوانيءَ جو،
تو ڇو نہ پڙهيو دل ساڻ پَنو!

هي پيار چڪورن جهڙو هو!
ٻئي پنهنجي پَر ۾ اُڏرياسين،
جنهن وقت هوا سان ڇندُ گَنو،
تنهن وقت نہ اُن تي ڪو بہ لٿو!



ڏُوناليءَ ٺا... ٺا ـ
پکي اُڏريا اُپَ ڏي!

ماري! پنھنجي ڏَبَ ۾،
ڳولين ٿو تون ڇا؟
پکي اُڏريا اُپَ ڏي!

تَر ۾ ڪاري تتر جي،
ٻولي ناھي ڪا!
پکي اُڏريا اُپَ ڏي!

لڙيا پاڇا ڍنڍ تي،
سرءُ سانجھيءَ جا ـ
پکي اُڏريا اُپَ ڏي!

پيارُ جيون پر ڪجي،
دردَ کي دلبر ڪجي!

نينڻ تُنهنجا پُوڄجن،
توکي پوڄا گهر ڪجي!

مرتبي ۽ مانَ لئہ،
پيٽ کي پٿر ڪجي!

جو سِسي نيزي رکي،
پنهنجو سو رهبر ڪجي!

هار لئہ ڇو سوچجي،
سوچ کي ساگر ڪجي!

ڪراچي

اي ڪراچي!
سنڌ جي تون نڪ جي آهين ڦُلي.
هسُ ڳچيءَ جو،
سينڌ جو سِندور، ماٿي جو ٽِڪو،
۽ ڪرائيءَ جو ڪنگڻ!
باک بادامي جڏهن ٿي تنهنجي رستن تي لهي،
صبح تنهنجو سون ورنو ٿو لڳي،
۽ جڏهن ٿي شام گهونگهٽ ڪي ڪڍي،
سانوري ڪا ڪنوار آرس ٿي ڀَڃي!
رات پنهنجا پاند ڦهلائي جڏهن ٿي تو مٿان،
چنڊُ شرمائي وڃي ٿو تو اڳيان.


K2

تون اسان جي آنهِ ڪرنگهي جي هڏِي،
عڪس، جلوو، آرسي،
۽ اکين جي روشني.
تون رهين ٿي ساهہ ۾ سُرهاڻ بڻجي،
وقت ۽ تاريخ جو اُهڃاڻ بڻجي،
تون اسان لئہ نينهن جو آهين نياڻ،
تون اسان جو آهين چهرو ۽ صدين جي آن سڃاڻ.

اي ڪراچي!
تون اسان لئہ سورهن ئي سينگار آهين!
جهول موتين سان ڀريل ۽ موتئي مهڪار آهين!
تون اسان جي عيد آهين،
تون اسان جي ديد آهين!
تون اسان جي جيت آهين،
تون اسان جي هار آهين!

ڪُڙم جو ٿي ڪاٽيارو،
شال سو ويري مري،
جيڪو چوي،
پنهنجي هوندي،
سنڌ کان تون ڌار آهين!

تنهنجون رم جهم روشنيون،
شاهراهن تي تکين ڪارن منجهان،
جنهن گهڙيءَ برسات وانگي ٽيون ڇٽن،
هر عمارت جون دريون آڪاسُ ڇُهندي ٽيون ڪُلن،
ڏُکَ توڙي سُکَ ۾ ٿا، تنهنجا رهواسي رهن!
تنهنجي ديوارن مٿان هي سُرمئي،
رنگ جا ٿا ڪيترا پاچا لهن.
تون ڪياماڙيءَ، منهوڙي جي هوا،
تون ڪلاچي! شاھ جي آهين دعا،
يا لڳين ٿي سِپَ جي موتيءَ جيان،
يا اسان جي پاڳ وانگر،
ڪنهن مقدس ماڳ وانگر،
تون سمندر جي رهين ٿي جاڳ وانگر!

اي ڪراچي!
تون تہ پالڻهار وانگي ٿي لڳين،
تون مِلين جي روز چمنين کي دُکائي،
پيٽَ بُکيا ٿي پرين!
زندگيءَ مصروف تنهنجيءَ ۾ رهيا،
بي انت ڪيئي حادثا،
روشنين جا سلسلا!

اي ڪراچي!

ساحلي ڇوڪري

مھ جبين! مھ جبين! رات آھي ڀني،
دل ڏني دل ڏني، توکي مون دل ڏني!

رات راڻي ٽِڙي، آ اڱڻ تي ڪِڙي،
ساحلي ڇوڪري، آءُ ويجھو تہ ٿِي!
چنڊُ توکي ڏسِي، آھِ ڪڪرين لِڪو،
ٻُڪَ ۾ مُون جھلي، تنھجو ڇھرو چُميو.

سانجھي اُداس پاڇا، ڪنھن کي سمونڊ ڳولي؟
وڪريل، وشالُ، تنھا، ڪنھن کي سمونڊ ڳولي؟

ھيءَ سانت، رات، سوچون، ھي خواب جا جزيرا،
چنڊَ ڪنت سنگ تارا، ڪنھن کي سمونڊ ڳولي؟

سادو، سُفيد ساحل، ٻوليون انيڪ ٻولي،
لھرن جا لوڏي پينگھا، ڪنھن کي سمونڊ ڳولي؟

ھر روز ڇوڙَ ويلي، ملندو رھيو مُسلسل،
سمجھيو نہ پوءِ بہ دريا، ڪنھن کي سمونڊ ڳولي؟

ڪيئي جھاز جيءَ جا، ھُن ٻارِ منجھ ٻوڙيا،
ٻيڙيءَ ۾ ٻيڙياتا، ڪنھن کي سمونڊ ڳولي؟

ڪٽا

هي مُرڪن جي مالها ۾ ٽهڪن جا موتي،
اوهان پاڻ جن کي آ پويو چپن سان،
چَڳُن جو چڪر ۾ اکيون نيم خوابي،
اوهان جي پِرن جا هي رستا ڪشادا،
ڳلن تي موهيڙن جو مانداڻ منديل،
انهيءَ ۾ مصور جون ڪيئي ڪٽائون،
جڙيون جڻ صرافن ڪي سُندر جَڙائون!
اِهي چاڳ تنهنجا اِهي چلولايون،
خزان رتُ ۾ تنهنجي بدن جون بهارون،
اڙي روپ راڻي! هي تنهنجون نهارون،

پَنَ وانگي بدن، چا تہ سَنهڙو اٿئي،
هٿ تنهنجا ڪنول، چيچَ چلڙو اٿئي،
بُلبلين پوپٽن، تنهنجو پوئرن پُڇيو،
روز سورج مُڪين، تنهنجو رستو تڪيو!

مُنهنجو ساگر بہ تون، لهر، ساحل بہ تون،
آرزوءَ جو سفر، مُنهنجي منزل بہ تون،
تنهنجو 'احمد' ڪوي، تون تہ اُن جي سَڪِي،
روشني روشني، زندگي زندگي!

تمنا جو انت

اُپ – شيشي کي اُگهان مان ڪيستائين؟
چنڊ جا ٽڪرا ڳنڍيان مان ڪيستائين؟
مان نہ شيشہ گر، نہ ڪوئي سنگتراش!

مان مجازي بت پرستيءَ ۾ مگن،
ڪو خدا آهي نہ توکان ڀيو حسين!
تو اڳيان ئي ٿي جُهڪي منهنجي جبين.
مون ڏٺا جو نيڻ تنهنجا اي سکي!
سڀ ستارا پيا ڪِري، منهنجي هٿن مان،

خدا برف جا ڪئين پگهاري ڇڏين ٿي!
۽ ڏيئي وڃين ٿي، ڪويءَ کي سنديسا،
نوان انسنا ۽ نوان ڪي انديشا.

پرهه جي هُو پلڪن ۾ پوپل ڪي قطرا،
ڪٿي ڪيستائين ٻُڪن ۾ هلان ها!
تتيءَ اُسَ ۾ ڪيستائين جلان ها!
اوهان جي نه پيرن جي آهٽ ٻُڌيسون،
اميدن جي ڪا ئي ڪِرن ڪانه اُڀري،
نه ڇيرين جي ڪا ڇن ڇناهٽ ٻُڌيسون،
پٽن تي پشم، مخملي پير تنهنجا،
پَداريل ڏٺاسون، ڪٿي ڪين جانان!
سگهياسين رِتون ڪي، رِتي ڪين جانان!

سدا عشق تنهنجي جي ڪاڙهي ڪڙهياسون،
اسان کان پُني ڪانه ڪا بي وڙائي،
اجا آتما آ اوهان لئه اُساٽيل،
اِها ئي حقيقت، اِها ئي ڪهاڻي
نه الفت جي مفهوم جو انت ايندو،
نه دنيا ۾ دردن جي ٿيندي پُڄاڻي!.



ڪي بادل پنبڙين ۾ پهتا، ڪو آگم دل کان ٻاهر آ،
هڪ موسم دل جي اندر آ، هڪ موسم دل کان ٻاهر آ.

ڪنهن ڪاريءَ رُجَ تي برسِي پئي، ڪا ڪڪري اُجَ تي برسِي پئي،
ڪو سارنگ ساهن ۾ برسي، ڪا ڇم ڇم دل کان ٻاهر آ.

ڪا رَڳَ رباب سان اُلجهي ٿي، ڪا تند طلب جي تڙپي ٿي،
ڪو راڳ رهي ٿو روح اندر، ڪو سرگم دل کان ٻاهر آ.

هر وقت صحيفا يادن جا، هر وار اکين تي نازل ٿيا،
هر محشر لڙڪن جو من ۾، هر ماتم دل کان ٻاهر آ.

هن دل ۾ هڪڙو گرجا گهر، ۽ ماءُ سان گڏ هڪ پيغمبر؛
مريم ئي ٻاهر آهِ نہ ابنِ مريم دل کان ٻاهر آ.

سڀ سپنا پاڻ اُڏيا احمد تو رنگ برنگي ڏاڳن سان!
ڪا ڏور تخيل ۾ تنهنجي، ڪو ريشم دل کان ٻاهر آ.

ڪو ٻه زهرو، مشتري منهنجو نہ آ،
ڪوبہ سُرخو، ڪو ٻہ انبلڪ يا ڪُميت،
سنج ـ جوهر سان جَڙيل منهنجو نہ آ.
نانگ ڪاريهر لڪل آ ريت ۾،
پير واريءَ جي مٿان ڪنهن جو نہ آ.

عشق ڏيکاري اجل جو آئينو،
ڇو تمنا روز تنهنجي ٿو ڪري؟
تون پکيءَ جي پَر مٿان ڪا بوند آن،
تون پري، ڏاڍو پري، ڏاڍو پري!

مان ڪنارو سمنڊ جو ڪو نامُراد،
تون لُٽاڻي واءَ جو جُهوٽو مٺي!
مان اڻاسيءَ اُسَ جو ڪو ترورو،
تون ٿڌو ڪو ڇانوَ جو ٻوٽو مٺي!

رڳو خاموشين جا مقبرا آهن،
سياستدان نابالغ مجاور ٿي پيا آهن!
تپي ٿي لوهه وانگر سج جي هيٺان جنم ڀومي،
جتي اڄ پاڻ بيٺا هون،
اها ڏرتي وڃي ٿي مختصر ٿيندي،
مٿان آڪاشُ هي نيرو،
وڃي ٿو دائرن ۾ ڇڻ ننڍو ٿيندو،
ڪپاهان ريشمي بادل،
وڃن ٿا ڇِڙوڇڙ ٿيندا،
پکي پنهنجي نگاهُن جا،
وڃن روپوش ٿا ٿيندا!
مگر هوءَ بي خبر ڪافر حسينا چو چئي ٿي پئي:
جنم پنهنجو اکين ۾ ئي ٿيو آهي،
عمر جا سپ لٽا پنهنجي اکين آڏو لٽا آهن!
لڳو ڪلهه پيار جو پيوند،
جواني ٻُور تي پهتي،
وٽن جي ڇانوَ چو پنهنجي،
جڙن ۾ ٿي وڃي موٽي؟
سمورا خواب پنهنجا چو،
ڪرڻ ٿا خُودڪشي چاهن؟
اڙي او بي خبر ڪافر حسينا!
ڇا اِها توکي خبر آهي؟
هٿن ۾ هٿَ آهن، پر



خوابن جي خُودڪُشي

هوائن ۾ شُعاعن کي جڏهن ٽو سجُ اُڇلائي،
تڏهن ماحول ساڪن ٿئي،
سناٽن ڏي وڃن آواز ٽا ٻوڙي،
اُڏامي ڏُوڙ ٿِي درياهہ مان ڪيڏي!
وٺيو آ وقت اُن کي ايئن،
لڳي ٿو مُڇَ جي نوڙي!
وڃون جاڏي، انهيءَ پاسي!

سرمدَ پيرانديءَ،
سُتو ابوالڪلام آ!

ٹُٽل ننڍي ڪنڊ جي،
ننڍڙي آباديءَ۔
سُتو ابوالڪلام آ!

احمد نگر جيل چيو:
سُورن سيرانديءَ۔
سُتو ابوالڪلام آ!

دهلي! توڪي نيڻ ڏئي،
هيٺ مٿيءَ مانديءَ۔
سُتو ابوالڪلام آ!

مٿي پيرن جي هيٺان پنهنجي حصي جي،
وچي محدود ٿيندي ٿي،
ڦُٽن ٿا شهر مان جيڪي سمورا ڳوٺَ جا رستا،
انهن ۾ نانگَ پنهنجا ڪَرَ ،
ڪٽي هر روزُ ٻيهن ٿا،
سمورن جاگرافيءَ جي ڪتابن کي،
اُڏوهي ڪا لڳي وئي آ،
نئين تهذيبَ جي نالي اسان جي پيارَ جي ٻولي،
پُراڻن کنڊرن جو جڻ قديمي گيت ٿي پئي آ،
اسان پاران اسان جي ئي حصي جي زندگيءَ کي
ڪو،
گُذاري ٻيو رهيو آهي،
اسان جڻ زندگيءَ کي زهر وانگي، پِي رهيا آهيون،
اسان دنيا جي گولي تي اڪيلا جِي رهيا آهيون!

بوندَ، ننديڙي سِپي سڏي مون کي،
اک آسائتي سڏي مون کي.

رڃَ تون روح ۾ لٿي آهين،
روز ٿي تشنگي سڏي مون کي.

آڱريون گُل فروش عورت جون،
۽ سندس نازکي سڏي مون کي.

اڄ اُره جو پگهر پڪاري ٿو،
شوخ سرڪش ندي سڏي مون کي.

گيت ٽئگور جو هوا ڇيڙيو،
رات بنگال جي سڏي مون کي.



چپرن جون اکيون

رات،
جنهن کي چپرن جون،
چمڪندڙ اکيون،
گُهوري رهيون آهن.
ديس جي باک جو،
اڇوتو بدن،
ڳجهن جي چنبن ۾ لُڇي رهيو آهي.
سليٽي شامون،
ڪانون جي بي سُري آواز سان،
گُونجي رهيون آهن،
۽ ندي!
ڏينهن ۽ رات جو سفر،
واريءَ جي پنڌ جيان،
جهاڳي رهي آهي.

گز هٽي وائلن وڄايان ٿو،
درد جي سمفني سڏي مون کي.

منتظر ’ميگھ دوت‘، ڪاليداس،
مينهن ۾ مئڪشي سڏي مون کي.

آرزو جي طويل رستي ۾،
سانجھ ميرانجھڙي سڏي مون کي.

سمنڊُ سپ ۾ سماءِ اي احمد!
مڏيري ماٽڪي سڏي مون کي.

شهر ننڍڙو نِراسُ ڪيڏو آ،
دل جو گهرڙو اُداسُ ڪيڏو آ!
هن صديءَ جي ٽڪل مسافر جي،
سونُ- پيرن تي ڌوڙ چاندي آ،
پنڌ دل جو قديم تنهن ڪاٽي؛
پيارَ جي ڪائنات آندي آ،
موهُ باندي نہ سونهن ماندي آ!
درد پر ڪنهن سندس ڪَڇيو آهي!
سمنڊُ هي شهر سان لُڇيو آهي!

سمنڊَ ۽ شهرَ جي صدا پنهنجي،
هرڪا تمثيل ۽ ڪٿا پنهنجي،
شهر چپُ آ زبانَ جي هوندي؛
سمنڊُ گُونجي گَڏي ڪنارن ڪي،
شهر پُرهول، پُرخطر آهي!
سمنڊُ عاشق سڏي ستارن ڪي،
چينُ آڇي ٿو بيقرارن ڪي!
ريت تي رات پر رُليو آهي!
سمنڊُ هي شهر سان لُڇيو آهي!

سمنڊ ۽ شهر جي ڪٿا

سمنڊُ هي شهر سان لُڇيو آهي:
لهر آوازَ جو پڙاڏو ٿِي،
هر ڪناري مٿان ڏُڪِي، ڊوڙي،
شهر جي زهر کي چَکيو آهي.
سمنڊُ هي شهر سان لُڇيو آهي!

سمنڊُ فطرت جو معجزو آهي،
۽ زمينن جو آئينو آهي؟
صُبح سانجهيءَ رنگين غاليچا؛
سانگَ سِيرن مٿان سجائن ٿا،
رنگَ ۽ روشنيءَ جي ساحل تان؛
جڻ هوا کي پکي اُڏائن ٿا!
پنکَ پر هانوَ ۾ هَلائن ٿا!
روح شاعر جو ڪنهن رڳيو آهي؟
سمنڊُ هي شهر سان لُڇيو آهي!



ٽُڪرا ٽُڪرا خواب

هاڻ توليءَ مان نہ جيئندس،
۽ نہ مرندس مان ڪڏهن.
زندگيءَ ۾ جيڪڏهن ڪنهن موڙ تي ملندينءَ تون،
اڪ ڪٽي توڏي نہ ڏسندس مان ڪڏهن.
توکي ساري يا پچاري،
ڪنهن کان تنهنجو ڪونہ پُڇندس،
۽ نہ ڪڇندس، تنهنجي باري ۾ ڪڏهن!
ساهہ ۾ سانڍي نہ رکندس،
تنهنجي وارن جو هڳاءُ،
تنهنجي هٿڙن جو ڇهاءُ!
تنهنجي سِڪَ ۾ رات جا تارا تڪي،
لڙڪ اکڙين جا اڇوتا ڪونہ روليندس ڪڏهن،
ڪنهن بہ سپني منجهہ توکي
ڪونہ ڳوليندس ڪڏهن!

رات اُڀ تي ستارن جي سرواڻ ٿِي!
چندُ اُلهي وڃي، آءُ چانداڻ ٿِي!

مُنهنجي ڳوڙهن سان ڪڏهين ملي ڏِسُ مِٺي!
آءُ نندڙي ندي، تون ته مهراڻ ٿِي!

تنهنجي آئي ملي، نُور تارن کي ٿو،
۽ گلن کي ملي، ماڻَ سرهاڻ ٿِي!

اي سرءُ جي هوا! گُهل نه منهنجي مٿان،
ساهَ مان تو ڇٽي، دردُ پيلاڻ ٿِي!

مان سدائين صليبن تي مُرڪان پيو،
بارگاهِ محبت جو اهڃاڻ ٿِي.



چنڊُ، تارو نہ ھوءَ سگھي آھي،
رات جي سونھن ڪنھن ڳَڪي آھي.

تَنُ طنبوري جيان وڄي ٿو پيو،
عشق آڱر جڏھن رکِي آھي.

مون تہ تنھنجي ٻُڪن جي پاڻيءَ مان،
چنڊ جي چاندني چَکِي آھي.

رات چيري چڪور نڪتو آ،
پيار پاليو نہ ڇا پکِي آھي!

جيئن سج لٿو ڏکن سان، راتيون ٻَکيون اسان جون!
سورج مکي سراپا، آهن اکيون اسان جون!

موسيٰ، ملي اسان کي، تجلي نہ طُورَ جي ڪا،
دل، روز ٿي خدا سان، ڳالهيون رکيون اسان جون!

ور ور تو وِهُ نپوڙيو، هر نانگَ جي ڳچيءَ مان،
تنهنجي هٿان چو جوڳي، دليون ڪَکيون اسان جون؟

نيري سمونڊَ آڏو، ليڪا هزار پائي،
واريءَ تي گهر اڏنِ ٿيون، ساحل سَکيون اسان جون.

ويهي سگهيو ٿي پوپٽُ، هڪڙو ئي دل جي گُلَ تي،
نمڪين چاهتون چو، سيني چَکيون اسان جون؟



پيار اسان جي منزل

دل گهِڙِيَ ڪا دلدل آهي،
سامهون سِگَ جو ساحل آهي-
پيارُ اسان جي منزل آهي!

نيري اُڀَ ۾ سردُ صدائون،
برف ٿيون سڀ قربَ کٽائون،
خواب ۾ خُنڪي هر پل آهي-
پيارُ اسان جي منزل آهي!

سُرهي سُرهي سُرگَ اوهان جي،
اُسَ ۾ چاندي مُرڪَ اوهان جي،
ڇا تہ اکين ۾ جِهلمل آهي-
پيارُ اسان جي منزل آهي!

خودڪشي جي ئي خوابَ تي سوچي،
زندگي ياڪرين ٻَڪِي آهي.

مان ته سپني ۾ سمنڊُ ٽو ڳوليان،
رُڃَ اکڙين ۾ ڪنهن رکِي آهي.

آءُ احمد ڏرم نه زرتشتي،
باهه ٻڌجي ڇو هوءَ ٻَڪِي آهي؟!



ٻاريو ڏياٽي-

اونداهيءَ اڌ رات ۾!

وک وک ويچاري ڪٽو،
ڊوليا، او ڍاٽي!

اونداهيءَ اڌ رات ۾!

هيءَ جا منهنجي جندڙي،
اُجن اُساٽي-

اونداهيءَ اڌ رات ۾.

پرهه ڏيندي پيار مان،
مڌ ٻري ماٽي-

اونداهيءَ اڌ رات ۾!

سانگَ سمورا موسم چاٽي،
وڻ وڻ ڏوٽي، پَنُ پَنُ چاٽي،
ڪا تہ هوا ۾ هلچل آهي.
پيارُ اسان جي منزل آهي!

محبوبا جو پيارُ سڏي ٿو،
اوجهڙ رستو، دارُ سڏي ٿو،
هاءِ جواني اڻ جهل آهي.
پيارُ اسان جي منزل آهي!

مون تہ سوچيو

مون تہ سوچيو ڪينَ هو مُنهنجي مٿي،
پنهنجي جوڀن جو تون بخشيندينءَ بهارُ!
رات جو جگنوءَ جيان ۾ ڏينهن جو،
پوپٽن ۾ تون ڪندينءَ پنهنجو شمارُ!

رات ساري مُنهنجي سيني تي سُتينءَ،
ڪونجَ جهڙي تون ڳچيءَ سان ڳهَرجِي!
خواب جهڙي ڪنهن جزيري ۾ پُڄي،
ننڊ - پاڪر ۾ وئينءَ تون ويڙهجي!



كئي ٻہ دل ڇا خودڪشي؟
نہ موت آ نہ زندگي!

ٻڌون ٿا لُڙڪَ ۾ اسين،
پَري ٿِي چرڪ ڇو ندي!

ڏُکي ٿي روحَ ۾ اجا،
قديم شهر جي گهٽي!

اکين جي آسمان ۾،
اُڏيو نہ خوابَ جو پکي!

هوا کي پنک کنهن ڏنا؟
۽ کنهن ڏني آ نغمگي؟

نگاھ کان مٿي رهِي،
گداگري فقير جي.

سانوڻيءَ جو چاڙهُه، مستي مُند جي؛
جسم تنهنجي ۾ نديءَ جهڙو اُڀار،
تون بدن جي سون ٽڪريءَ تان سَڪِي!
پنهنجي ڇاتيءَ جي چڪورين کي اُڏار.

نغمگي پازيب تنهنجي جي ٻُري؛
روح جي تاريڪ تَهخاني مٿان،
تنهنجي پنبڻين جا ڇَپرَ ڪارا ڪکرَ؛
رات ڇانيل جڻ ته مئخاني مٿان.

مون ته سوچيو ڪين هو منهنجي مِٺي!
پاڻُ ارپي، پاڻَ لاهيندينءَ لباسُ،
ڏينهن جو سوچي، رتوليءَ رات تي؛
تون اڪيلائيءَ ۾ ٿي ويندينءَ اداسُ!

هيڏي گهري نيري دنيا،
اُن ۾ پاڻ سمايو،
لهر لهر جيئن ساحل پائي،
ان جيئن پاڻ وڃايو!
هر ساعت جو پنهنجو سودو
پنهنجي پاڻ مان ٻاهر نڪرو!
پاڻ نہ ائين اُلجهايو.
هٿ هٿ کوليو،
هر ڪنهن کي ورسايو،
رند، رقيب ۽ رينون روڪي،
پير زمين تي لاهيو،
ڪليل درين، دالانن وارؤ،
وڏن وڏن ايوانن وارؤ!

مشورو

وڏن وڏن ايوانن وارؤ!
کليل درين، دالانن وارؤ!
بند دلين جي گلين ۾ کو،
تيز هوا لئہ کوليو رستو!
اک اک جاڳ مشعال ٻٽايو،
کوليو خيال جو روشن پردو،
ڏسو سمندر نيرو جاڳيل،
پکيءَ پکيءَ جي پويان اڏري،
حدِ نظر تي پهچو!

بسم الله خان جي نالي

فنڪار جي دل،
درد جا جيڪي ٻُرائي ٻول ٿي،
سي، ڪهڙي پڙ ۾ ٿا ٽُرن؟
ڪا ساهمي شرناءِ جي آواز ڪي،
توري نہ ٿي ڪڏهين سگهي؛

شرناءِ ٿي ڇاتي ڇِني!
فنڪار جي اک ٿي وسي،
هر وقت اوهيڙا ڪري.
جڻ ڦوڪ هڪڙيءَ ساڻ بسم الله جي،
سُرهي چنبيليءَ ول ٿِي

دليلَ سوچي پناهہ ڳولي،
اجا بہ دل تي گناهہ ڳولي.

شعور سارو قديم ٿِي ويو،
نوان اُفق تي نگاهہ ڳولي.

بغير پيرن سفر ڪيو آ،
ملي نہ منزل ڪا راهہ ڳولي.

نہ چندُ پُورو اداس اُڀَ جو،
چڪورُ ڪهڙا ٿو چاهہ ڳولي.

فحاش اک جو ئي ڪرشمو آ،
هُو جسم جا ٿو نِباهہ ڳولي.

عجيب خوابن جهانُ جوڙيو،
زمينَ جا سڀ گواهہ ڳولي.

خيال ۾ هُو ٻُڌي ۽ اُپڙِي،
سمونڊ احمد اٿاهہ ڳولي.

نوجواني، ڏوڙ پاٽي،
زندگاني، ڏوڙ پاٽي.

تُنهنجي آڏو، منهنجي دل جي،
ترجماني، ڏوڙ پاٽي.

پيار محبت ڪانسوا هر،
ميزباني، ڏوڙ پاٽي.

شهر هي برباد ٿي ويو،
هر نشاني، ڏوڙ پاٽي.

تنهنجي ڳَلَ جي تِر جي ساهون،
بي ڏياني، ڏوڙ پاٽي.

هر مڪان تُنهنجو ۽ تنهنجي،
لا مڪاني، ڏوڙ پاٽي.

سُر، ساز ۽ آواز جي ٽِڙيو پوي،
۽ روح کي ويڙهيو وجي!
ڇڻ ہن ڇپن، ڦوُڪيل مٿن ۽ آگرين،
دنيا نئين تخليق ڪئي!
ڌرتي نئين،آڪاس نئون،
گنگا نئين،
باڪون بنارس جون نيون،
سورج مُکين لئہ سِڄُ نئون،
اوڙون نيون ۽ ٻڄُ نئون.
ڪا چيٽ جي ڦولاڙ نئين،
ويساکَ جون ويرون نيون،

هڪڙي بنارس جي اندر،
هڪ ٻئي بنارس جو هجڻ،
ايئن ٿو لڳي:
فنڪار ڇڻ جوڙون نيون،
جنسارَ جون جوڙيون هجن!

اڌ پيالو چنڊُ-
ڏِسُ سُفيدن جي متان!
تارا ڪتيون اُڀَ جا،
آڇي عشق اڪنڊُ-
اڌ پيالو چنڊُ-
ڏِسُ سُفيدن جي متان!
جرڪي ڏرتيءَ آرسي،
اُجرو اُپٽمنڊُ-
اڌ پيالو چنڊُ-
ڏِسُ سُفيدن جي متان،
اوندهه ڳهندي ٿي وڃي،
خوابن جهڙو ڪنڊُ-
اڌ پيالو چنڊُ-
ڏِسُ سُفيدن جي متان!



زرد پتر،
قيمتي پکراج، نيلمَ،
سُرخ ڪي ياقوت ۽ مرجانَ،
فيروزا ڪئين،
۽ ڍنڍون ٿُڦتار نيريون،
ڇڙ زميني آرسيون،
جن مٿان آڪاسُ،
ناسي بادلن جون،
ڪاغذي ٻيڙيون، مهاٽا ۽ پکي،
تون تہ ڏيکاري سگهين ٿي!

هي ڪنول جا گل، هيرون صبح جون،
ڏينهن جو سورج مُکين جي جوان چهرن جا جمال،
اُسَ ۾ بادام جون ٽاريون ڪچيون ۽ ڦول ڳاڙها،
ڪُوڪَ ڪوئل جي ڪتارَ،
۽ ڪبوتر جي اکين ۾ ڪا عقابن جي اُڏارَ،
زندگيءَ، تمثيل ۽ تشبيهہ جي دنيا سڄي،
تون تہ ڏيکاري سگهين ٿي!

بس رڳو تنهنجين نگاهن ڪان پري،
منهنجي دل جو ديس مُفلس ٿو رهي،
جنهن جي ڳلن تان تو ڪڏهن ڳوڙها اُگهيا،
۽ نہ اُن ۾ تو ڪڏهن ڳولي لڌا،

جُدائيءَ جا شوالَ

رنگ رنگ ڏاڍا رِتي،
پورَ ۾ ڇاپا ڇُري،
پرتَ معنيٰ جا پَري،
جيئن بہ تو سوچيو هجي،
پنهنجي اکڙين سان سپن کي،
تون تہ ڏيکاري سگهين ٿي!

صبح جا رنگين پاڇا،
۾ وڻن جي ٽارڙين ۾،
جهولندڙ ڪا نرم ٿڌڙي روشني،
آبشارن جو ٿڌو پاڻي سفيد،
جڻ پرينءَ جي پيرَ ۾ پازيب چانديءَ جا ٻَڌل،
تون تہ ڏيکاري سگهين ٿي!



مورٽِي!

ڇن ڇن ڇن ڇن ڇن ڇن پايل،
پيرن منجهه وڄي!
سکي! مورٽيءَ وانگ ٽِلين ٿي،
ٻوڙي سَڄي ڪَٻي.
چيلهه سنهيءَ تي گهاگهر سُونهي،
گجرا ٻانهن منجهه،
تنهنجي اکڙين روز رُلايون،
هرڻيون راهُن منجهه!

هاءِ ڪَنن ۾ جُهومڪ جِهرمِر،
نَٿَ ۾ پَٽَ جي ڏاٽي!
تنهنجو گهونگهٽ ۾ چهرو چڻ،
جُهڙ ۾ وڄُ وراڻي!
ڳوٺَ لتاڙي آئينءَ ڳهيلي،
گهر گهر ڏئي ڪڙو،
سينهون سِرَ تي گهڙو گهَڙي تي،
پائي ڇِيٽَ پڙو.

سُورَ سپنن جا سراب!
دل جي زخمن جا ٽڙيل تازا گلاب،
چند راتيون، آگ عيدون،
۽ جدائيءَ جا شوال!
ياد جا کي نانگ کاريهر اصيل،
۽ وڇون سارا ورھ جا موتمار،
نيل کارا، بيقرارين جا نِشانَ،
ڇهڪ، چِيرا چاندنيءَ ۾ ،
رات جي راڻين سندا!
تو کڏهن ناهن ڏٺيون،
هي وڇوڙن جون وليون،
عشق اوڇڻ، پيار پٽراڻين مٿان
هي وڇاڻن تي وهاڻا ورھ جا،
۽ اکين ۾ ننڊ کُوڙي،
خوابَ، جنهن ۾ جڻ اَکن جي کير جهڙا،
پل سمورا،
هيڪلائيءَ ۾ جوانيءَ جا امُل ڳوڙها ڳَڙا!
بس رڳو تنهنجين نگاهن کان پري
منهنجي دل جو ديسُ مُفلس ٿو رهي،
تو کڏهن جيڪو مُڙي ناهي ڏٺو!

ڪڙين منجهہ ڪَڙي۔
نينهن نچايو ناچڻيءَ!

ڪچو سونُ سريرَ جو،
گهاڙوءَ جيئَن گهڙي۔
نينهن نچايو ناچڻيءَ!

سپنو ڪو اتهاسَ جو،
اکڙين منجهہ جَڙي۔
نينهن نچايو ناچڻيءَ!

سمبارا نئين نرت سان،
موٽي مُهن دڙي۔
نينهن نچايو ناچڻيءَ!

ڪَڪَ چُٽن تا پاريھر،
خوابَ اُٽن تا پاريھر.

باک ڦُٽي جئن روزانو،
ننڊ چُڳن تا پاريھر.

وِچينءَ ويلا پاڇن هيٺ،
ڳُٽ ڳُٽ ڪن تا پاريھر.

رنگ سِليٽيءَ جو احساسُ!
روز ڏِين تا پاريھر.

ندي، پُراڻي محل سراءِ،
اچن وڃن تا پاريھر.

ٻُڪيا پِتڪي سانجهيءَ وير،
گهر موٽن تا پاريھر.

سُنگهي خوف جي هر بلا وئي بدن،
عُنابي اکين ۾ وڏي زهر ويو،
ٻنهي طرف هٿيار جو وهڪرو،
وفا، حسن جو هر ٻُڌي شهر ويو.
ٻَريو آرسيءَ جي اڳيان کو ڏيئو،
کلي بند تاريخ جي کا ڳلي،
جتي ملڪ کنهن ٻار گمنام جان،
پَتو پنهنجي گهر جو تو پُڇندو رهي.

مٽيءَ بدگمانين جو پل پل ڏٺو،
صندوقن ۾ خوشبو جو مدفن رهيو،
فصل وقت پوکيو رُڳو موت جو،
رکِي پيرَ بارود جي ڍير تي،
ٻنهي سرِحدن دشمني آ رکي،
کچو چنڊ – ڪپڙو کفن لئہ ڪپي،
ننڍي ڪنڌ جي ماپ آهي وتي،
کٽي سوچ جي هر گهڙيءَ جا عذاب،
ٻنهي سرحدن تي ڦٽا ڪي گلاب!

سرحدن تي گلابَ

ملاقات جي موسمن جي ٿڌيءَ ڇانوَ ۾،
تِڪي اُسَ ڏُوريءَ جي داخل رهي،
ندي رت، بارود ۽ باهه جي،
وئي ديس – دل جا ڪنارا ڪٽي،
ٻنهي سرحدن تي ڪِڙايا گلاب،
مخالف هوا، رنگ ڪارا ڪٽي.

سفيد ڏينهن

بهار جي رُت ٽِڙي رهي آ،
گلن جون نازڪ، نفيس پَتيون،
اکين جا آرس ڀَڃي چون ٿيون:
ڳَلي ڳَلي نت ڪِڙي رهي آ،
گلن تي ماکي مِڙي رهي آ،
هي سون — ورنو صبح جو سورج،
وڻن وڻن تي، پکيءَ پکيءَ جي پَرن پَرن ۾،
ڪي سون ريکون مڙهي جَڙي ٿو!
ڪو واءُ ٿڌڙو، عنبير اوتي،

خواب اُٽن آوارا اکڙيون،
ڳوڙها سمنڊ، ڪنارا اکڙيون.

ڪنهن پل پوپٽ، ڪنهن پل جگنو،
سورج اکڙيون، تارا اکڙيون.

تون مون ڏي، مان تو ڏي ايندس،
ٿينديون چارئي چارا اکڙيون.

اورنگزيب! قضا لئه اينديون،
خنجر هيٺان، دارا اکڙيون.

اکڙين جي شمعن تي ٻرنديون،
پروانن جان، پيارا اکڙيون.

دل ڪعبي ۾ سجده ريزي،
ارپن نينهن، نيارا اکڙيون.

پٽڙ جو ڪرٽوءِ هوا جو قول

سپني ۾ تون ۽ هڪ گهوڙو،
پنڌ پياسين ريت ڪناري،
پنيرڪي جو جهرڪين جهوريو،
اکڙين مان ويون ننڊ اُڏاري!

بُرج مٿان هُو سورج نڪتو،
شهر جون گونگيون گهٽيون جاڳيون،
پوپٽ شبنم سان مُک ڌوئي،
ڳوليون پنهنجون مُکڙيون ساڳيون!

ٽڊڙيءَ اُس ۾ مٿي مهڪي،
رنگ رنگ جو رومال کُلي پيو،
ٻُور نديءَ تي وڻ مان برسيو،
واهوندي جو واءُ گُهلي پيو!

مون چاهيو هو تنهنجو سپنو،
رات ڪناري حرف دعا جو،
توکي مون کان ڌار ڪري ويو،
ڪرٽو پٽڙ، قول هوا جو!

ڇَڇن ڇڇن ۾ هُڳاءَ ڪي ڄڻ ڇنڊي ڇڙي ٿو.
ڪُنوار تنها، نديءَ ڪناري،
لٽن جون لاڪون ڏوئي ڪِلي ٿي!
پکين جي جوڙي پپر جي وڻ تان،
ٻہ ٻول ٻولي جيئن ئي اُڏاڻي،
هوا ۾ ٽاري لُڏيو لُڏي ٿي!
هي پوپٽن جو گلن ڦلن ڏي رنگين رستو،
حسين رنگن، ڪنڊن ۽ مُڪڙين منجهان لنگهي ٿو،
انهيءَ ڪي اک ڪا ڏسي رهي آ،
بهار جي رُت ٽِڙي رهي آ!

خط جي اڪيلائي

تون بہ تنها زندگيءَ جو سمنڊُ جهاڳين ٿي پئي،
جڻ اڪيلائيءَ جا اڏما حال ٿا اوري وڃن.
شام جي خوشبو لفافي ۾ اڃا موجود آهِ،
لڙڪ هاڻا تنهنجي خط جا لفظ ٿا جهوري وڃن!



چھرا چھرا جي چارسُو آھن،
تنھنجي مُکَ جي نہ ھوبھُو آھن!

ھي ھوا جا حسين تر جھوُنکا،
زلف جانان سان مشکبُو آھن.

مان ٽيان ٽو ضميرَ جي آڏو،
آئينا جڻ تہ روبرو آھن!

اک عبادت گُذار ھُن جي آ،
ھُن جا سپنا بہ باوُضو آھن!

ويا پرڏيهي يار۔
وجهي وڏ وُجودَ ۾.

اَڄُ نہ سَرَ تي هنجڙا،
ڪانهي ڪابہ اُڏار۔
ويا پرڏيهي يار!

منهنجا نيڻ نندا ڪڙا،
لُنءُ لُنءَ وڃي لار۔
ويا پرڏيهي يار!

جيڪي آٿت، آسرو،
مون ڪان ڪيڏو ڏار!
ويا پرڏيهي يار!

جن جي آئي جيءَ تي،
موتي مُند ملهار۔
ويا پرڏيهي يار!

وجهي وڏ وُجود ۾.

سَنهو ٽاڪو سُئيءَ جو جڻ، پرن ٿا پرتُ پاريهر،
ٽڏيري ٿر جي واريءَ تي، ڪنيو ڪر آهِ ڪاريهر،
۽ مُهراڻي مٿان مورن،
پرن ۾ سج ڪي سانيي،
ٻڌي آ جُهڙ سندي جهالر.

رُئن ٿا رڻ مٿان تارا، پوي ٿي ماڪ پوٺن تي،
سڌن ٿا سُجَ جا سُڏڪا، رُلي ٿي رُڃَ رستن تي،
پکيڙن پاند ٿيون پنهنجا، ڪجل جي ريک ري راتيون.

اُيي گورک سندي چوٽي،
ٿئي جيئن برفباري تي، وجهي ململ جي پوتيءَ ۾
لڪيءَ جي لال سانجهيءَ ۾، ٿئي روپوش ٿو سُورجُ،
هٽي جڻ ڏند پيو ڏاڙو.

سکر ڪنهن گُل جان وهنجي، سُڳنڌي ماڪ موتين سان،
ٽڙي پئي روهڙي هر پل چنبيليءَ، رات راڻيءَ جان،
اکين ۾ عڪس بيڪس جي، ڪنعيو ڪنهن ڪهاڻيءَ جان،

پرين پرديس ۾ تون آن!
ڪيڙ جي مَڱ سان مهڪي، ٽِڙيو هي ديس سارو آ.

جلاوطن دوست جي ياد ۾

سنڀاري سنڌ ساريءَ کي،
اکيون پرديس ۾ تنهنجون، رُئن ٿيون، رتُ هارن ٿيون،
ڀير جو ڀُور ٿو ڀڪي، اَکن جو کيرُ کارو آ،
پرين پرديس ۾ تون آن،
کيڙ جي مَکَ سان مِڪي، ٽِڙيو هي ديس سارو آ.
سموري لاڙ جي ڇاڇر، پکين جي پيرَ هيٺان آ!
وڄن ٿا نَڙ هوائن ۾، ٻُرن ٿا چنگ چوٰنرين جا،
ٻنيون ۽ ٻُوهَ ٻيلهاڙيون، پنن تي ٿو پوي پارو!
هي ڪاري ڇاڻ جون ڇاڙهون،
اُڏامي سمنڊ جت ٿولوٽياٽي ڦيڻ ڦهلائي،
اُٿن جا وِڳ ڪنارن تي،
پريان هُو چنڊُ پيو اُڀري، اُنهيءَ سان ڪيرُ ڳالهائي؟

تي راڪي رات ٻڌي مون ڪي؛
۽ ڳاڙهو تِلڪُ لڳائي تي،
هُوءَ ڪيئي لُڙڪ ستارن جا؛
جڻ پنبڻين ۾ اٽڪائي تي.

۽ ڪوليءَ ۾ هُو چندرما؛
پيو پير ڪڙين ڪي ڪولي تو،
مشڪُوڪ هوائن ۾ مون لئہ؛
ڪيئن جلادن ڪي ڳولي تو.

۽ مون ڪي ڀر اُماٽي اڄ!
ڏِسُ رستو پار اُڪاري تو!
هُو ڦرهو ڦاهيءَ گهاٽ ڏَسي،
۽ بيٺو دُور نهاري تو!

دار جي جهروڪي مان

لمحي لمحي جي پيڙا ۾؛
مُنهنجو سَتُ سُڪو ئي ناهي،
سِرَ جي سوڙهيءَ سرڪڻ ڪان هِي؛
جانئو جيءُ ڏنو ئي ناهي!

هُو سڏُ ڪري پيو ڪالاٽي؛
ڏِسُ مون کي اوچي تختي تان،
۽ ويڙهي مُرڪ ڪٿوريءَ ۾؛
تو آچي دار جهروڪي مان!

کارا پکَ تتيءَ ۾ تنهنجا،
رنگ نہ رنگريزڻ جا اهڙا،
ڪاڏي مات سمورن رنگن.
ڪاري ڪوئل ڪُوڪي بَن بَن.

راڳ رسيلا سرگم ڇيڙي،
آلاپي تي نندِ اُکيڙي،
ٻول سماواتيءَ ۾ ٻهڪن.
ڪاري ڪوئل ڪُوڪي بَن بَن.

ساري ڌرتي سبز وڇاڻو،
اُپ اکين ۾، ٻانهن وهاڻو،
خوابن مان جاڳايو جذبن.
ڪاري ڪوئل ڪُوڪي بَن بَن!

تون بہ اڪيلي، مان بہ اڪيلو،
ساٿ نہ ڪنهن جو هيڪل ويلو،
جيون ڪي چڻ ڳوهيو ڳوڙهن.
ڪاري ڪوئل ڪُوڪي بَن بَن.

احساس جي اڪيلائي

خاموشيءَ جو ڇاٽي پَن پَن،
ڪاري ڪوئل ڪُوڪي بَن بَن.

وڻ وڻ هيٺان ڇائون ڇاپي،
ڪُوڪَ هوا سان پنهنجي ماپي،
ٿوٽُ مندن ۾ ٿاري ٿَن مَن-
ڪاري ڪوئل ڪُوڪي بَن بَن.

ملون نقابَ ۾ سارا حجابَ لاهي ڪيئن؟
ڏسون تہ چنڊ جي پُوري تراشَ آهي ڪيئن؟

حسين جسم ڪي ڪھڙيِ لباسَ جي ڳولا؟
ڇِٽائي چنڊ جي اوجل اُماس چاهي ڪيئن؟

فرار خواب جو آهي فريب ۾ رِل مِل،
اَگھور ننڊ جي ديوار ڪيرُ ڏاهي ڪيئن؟

حيات موت جي قبضي منجھان نہ ٿي نڪري،
نِڪور جسم ڀلا سنگتراشُ ٿاهي ڪيئن؟

رڪيبُ پيرَ قبولي نہ ٿو ڪَچا ڪڏهين،
اَڙل وڇيرو هوا جو وڃون بہ ڪاهي ڪيئن؟

خيالُ سرمدي پنھنجو، لِباسُ منصوري،
صليبِ عشق تان احمد ڪي لوڪُ لاهي ڪيئن؟



پنکَ پنهنجا پکيڙي رات،
ڇا تہ موتي ٽِي ميڙي رات.

سانت – مالها ٽُٽِي پوندي،
ٽِي ستارن کي ڇيڙي رات!

ڄارکيءَ جي هوا ۾ پئي،
سانگ تولئہ سَهيڙي رات!

چنڊ ـڪشتي وڃي ڪاڏي!
سمنڊُ ڪارو ٽِي ڪيڙي رات.

تون بہ ايندين ڪڏهن اُپري،
سچ! توسان ٽِي جهيڙي رات.

سارو عالم سُمهي رهيو آهي،
ديپُ تنها ٻَري رهيو آهي.

ساپيائن سواءِ هر سپنو،
وقت كان اڳ مري رهيو آهي.

برفَ ايمانَ تي ڄمي وئي آ،
۽ خُدا ڀي ٺري رهيو آهي.

تنهنجي آواز جو پڙاڏو ٿي،
سڏُ واپس وري رهيو آهي.

دل جي ويراني

شهر کنهن مينهن جهڙي ۾،
ڪليسا گهنڊَ سان گُهلندو،
هوا جو آ پُڇو جهونڪو،
اڪيلائي ڏکهو رستو،
مليو آ مات کي موقعو.

گهرن جون سڀ ڪليل دريون،
ڪليل آ هر ڪو دروازو،
ٻئي کي ڇا خبر پوندي،
ڪليل آ دل جي ويراني،
مهانگو عشق جو سودو.

پياسا پياسا چپَ،
کير اُجهائي اُڄَ کي.

ڪنگرين ۾ او ڪامٽي!
ناهي پاڻيءَ لپَ،
کير اُجهائي اُڄَ کي.

رڻُ رڙي ٿو روح ۾،
کهڙي ساهَ سَهپَ،
کيراُجهاڻي اُڄَ کي!

سيئي گهايل گهاگهريون،
تانگهي تاسَ تڙپَ،
کير اُجهائي اُڄَ کي.

ڳل تان ڳوڙهن جي اچي،
ڪريو پاڻ ڳٽپَ،
کير اُجهائي اُڄَ کي.

جنم جنم جي پياسي دنيا

سُک-سپني جو سندر پاڇو،
مرڪ لڙڪ جو ڳاڏڙ پاٽي-
جيون آهي!

سانجهي سَهڙي، پگِهتڻ پانيو،
ڳلسُ مندر جو جَڳُ مَڳُ جَڳُ مَڳُ-
تارو آهي!

شڪتيءَ آنند، من مُڪتيءَ لئہ،
جنم جنم کان ڪيڏي پياسي-
دنيا آهي!

شِوَ جي مندر ۾ خاموشي،
هر دروازي آڏو دل جو-
دريا آهي!

صبح جو روپُ بادامي،
رهي ٿو روز ڪوهيڙو،
نظر ۾ هڪ ندي آهي،
پکي رهواڪ پاڻيءَ جا،
ڏسن ڪيئن اُسَ ۾ ترڙِڪو.

سڄي ماحول ۾ پيدل،
گُهمي هڪڙو مسافر ٿو،
سفر جو زخم تازو آ،
سَهي ايذاءَ ٿو ڪيڏا،
ڪُڇي پر هُو نہ ڪافر ٿو.

نديءَ ڪناري، جهنگل پاس،
رات سرءُ جي چنڊُ اداس.

چانڊوڪيءَ ۾ چاٽي پَنَ،
وڻ وڻ لاٿو زردُ لباس.

لُڙڪ سُڪا ۽ دل ۾ پوءِ،
جاڳيو سَتَ رنگو احساس.

پياسي خيمي تي ڪلهه ڪان،
خالي ڪنِوي گجي آڪاس.

آيو آڏيءَ وير لهي،
پيالي پيالي پورنماس!

شڪنتلا جون شڪليون ڪوڙ،
ها پر ڪونهي ڪاليداس!



اڄ رات مان ٿو چاهيان

توسان ملي محسوس ٿو مون کي ٿئي،
ڪا هٽڪڙي منهنجي ڳرائيءَ ۾ وچي ٿي ٺهڪندي،
دل تي، اکين تي، خواهشن ۽ آرزُن تي وَسُ هلي منهنجو نہ ٿو،
۽ زندگي جڻ چارَ ۾ هر پل وڃي ٿِي ڦاسندي!
اڄ رات اچ تي ڪي ڪکر ڇانيا وسڻ جي ويسَ ۾،
هن پيار جي برسات ۾ تون مان اُڃارا ڇو رهون؟

اڄ رات مان ٿو چاهيان،
تنهنجي اکين جي مڌ ڪٽورين مان پيئڻ،
تفصيل سان تنهنجي بدن محبوب کي هٿ سان ڇُهڻ!

ماڏو لال حسين

من جي اوندهہ گهٽجي ويندئي، جرڪي پوندئي خوابَ،
ڪڻ ڪڻ هٿ ترين تي ڏيئا، سوچ نہ ڪجھ ويچار!
چنڊ تنهنجي پيشاني چُمندو، روشن ٿيندئي نيڻ،
ماڏو لال حسين دُئاري، ميڻ بتين کي ٻار!

روڪي نہ سگھندو ڪير فطرت جي انھيءَ ميلاپ کي!

اڄ رات مان ٿو چاھيان،
ڪو گيت تنھنجي سونهن سوڀيا تي لِکان!
ڪو انت ڪونھي سونهن جو،
ڪا سونهن ٿي ڪنهن وٽ اگھي.
مون ڪان پُڇين ٿي سچ جو جي مامرو،
دل ٿي چوي،
تنھنجي گھٽيءَ ڪان ڪاڪ ۾
توڪان نہ آ مومل مٿي،
توسان ملي محسوس ٿو مون کي ٿئي!

اڄ رات مان تو چاهيان،
تنهنجي چنبيليءَ ول جهڙيءَ چيلھ تي چوٽا ڏسڻ،
ڇاتيءَ مٿان سونن خزانن کي لُٽڻ،
آگر رکي تِرُ تِرُ ڳڻڻ،
۽ ساھ ۾ سانڍي رکڻ،
مدهوش ٿي تنهنجي جوانيءَ کي چُمڻ!

اڄ رات مان تو چاهيان،
توکان پُڇان:
ڪنهن جي چئي ۾ عشق ڪافر تو رهي؟
گهوڙو ڀلو، اَلياڻ تنهن کي ڪيئن ڏجي؟
جذبات ۽ جوڀن جهلي ڏَسُ ڪيستائين،
پاڻ کي ايئن روڪجي؟
هيءُ آبشارن ۽ ندين جو سِرُ سمونڊن ۾ سَٽڻ،
اوڙاھ مان اُپڙي سِپن جو ابر- ٻُوندن کي جهٽڻ،
ڪنهن چندَ ڏي اُڀ ۾ چڪورن جو اُڏڻ،
۽ مور جون نالون سُٽي ڪنهن ڪورَ تي،
ڪنهن ڍيل جو پَرُ پَرُ پَکيڙي،
مينهن ۾ ۽ نينهن ۾ نچندو رهڻ،
هي سج جون سارنگَ منجهان ساڪون ڪٽڻ،
۽ اُڀَ تي بادل ڇُنيءَ جي ڇِٽَ وانگر کي ڇِٽڻ،
هي پوپٽن جو گل مٿان شبنم سان اکڙين کي ڌوئڻ،
خوشبو مٿان ٻلهارجڻ،

ماڻين تو نہ چمار-
جاني جُواني ۾ وئين!

تنهنجا جوڀن رُت سان،
ڪيئي قول قرار-
جاني جُوانيءَ ۾ وئين!

جيڏا! ڪيڏا جوڙيئہ،
سپنن جا سنسار-
جاني جُوانيءَ ۾ وئين!

آگم آگم اکڙيون،
وسن ويرو تار-
جاني جُوانيءَ ۾ وئين!

هير هندورو، ڪينجھر ڪَپَ،
چندُ چُمي پيو، نوريءَ چَپَ.

سِپَ ۾ موتي ٽا سِپجن،
من ۾ سرجي، تانگھ تڙپَ.

تنھنجي اھڙي نينھَن نھارَ،
جھڙي جھرڪيءَ بازَ جھڙپَ.

مون کي وينا روز ڳَڪين،
تنھنجي ساروڻين جا سَپَ.

تو وٽ مھنگا موتي ڪوڙ،
مون وٽ آ لڙڪن جي لَپَ.

سنڌ سجي آ نيزي پاند،
دلبر کھڙا ڊِڄَ ۽ ڊَپَ!

درد جي لهر

کشتين چيري ورهايو سمنڊ کي؛
مون ڏنو پاٽي پري تائين رڳو،
هر پکيءَ جي هئي حصي ۾ کا اُڏار؛
تون نہ هئينءَ منهنجو ڪٿي ساحل هُئو!

ڏور هُو مضبوط ٻيڙيون جن مٿان؛
سِرُهَ اُڏاٽا ٿي هوا ۾ بيشمار،
ڪنهن گهڙيءَ آئينءَ، وري موٽي وئينءَ؛
تو تہ لهرن جئن ڪيو مون سان پيار!

۽ پکي سانجهيءَ اُڏاٽا ٻيٽَ تان؛
ٿي اُٽت پَرڙن سان ناسي اُپَ جي،
چارَ اوندهہ جا جڏهن ويا ڦهلجي؛
سمنڊَ سُڏڪي هيئن چيو: ڪنهن جو تہ ٿي.



تختي ڏي ڪي پير وڏن ٽا،
ڦاسيءَ تي ڪي ڳاٽ نچن ٿا،
تارا نڪتل گهوٽن ڪي آ،
ننڊ سُمهاريو تختن-
زنجيرون ٿيون ڇڻڪن.

بُرج هوا جي سامهون آهن،
هي ديوارون ڇا ٿيون چاهن،
نيٺ پکي پڃرن مان نڪري،
ويندا سڀ واهيرن-
زنجيرون ٿيون ڇڻڪن.

زندان جو زهر

رات ڪٽيائون اوجاڳن ۾،
گهايل قيدي پيڙ پَهن ۾،
گهڙيءَ گهڙيءَ ۾ لوهَ ڪڙيءَ ۾،
زهر ڏنا زندانن-
زنجيرون ٿيون چٽڪن.

پير ڪڙيون ۽ سِيءَ سياڪا،
لوهي سيخون واءَ وراڪا،
چندبُ جهروڪا بند ڪيا پر،
پوءِ بہ ٽاٽا ٽڙڪن-
زنجيرون ٿيون چٽڪن.

مان نديءَ جو وهڪرو، تون جانِ من،
وڻ ڪناري جي مٿان شهتوت جو!
چَپَ تنهنجا گُل مهر جا گُل ڄڻ؛
رنگُ جن تي ڄڻ تہ آ ياقوت جو.

آ، رَڪِي وڃُ روح منهنجي ۾ رچُو،
آشتيءَ ۽ سُکَ آنند جو گلابُ،
بيقراريءَ کي اچي تون باھ ڏي؛
پُوڄ منهنجي دلبري ٿئي لاجوابُ!

زَرتشتي ڇوڪري

روزُ ڪنهن جي تون پرستش ٿي ڪرين؛
باهه جي ويجهو وڃي او جل-پَري!
مون ۾ شعلو هڪ مسلسل ٿو ٻري؛
آءُ، مون ڏي زَرتشتي ڇوڪري!

ڪو ٿڌو لمحو نه مون مان ٿو لنگهي؛
۽ نه ڪوئي چاندنيءَ جو آبشار،
چند ناهي نينهن جي نگريءَ مٿان؛
رات ڪاري چؤطرف آ بيڪنار!

نئون گهاٽ!

رکيون سين دلين جون هزارين طمعائون،
قبوليون زماني نہ پنهنجون ڪٿائون،
”هوائون هندورا اسان لئہ نہ ٻٽيون،
گهٽيون ئي گهرن تي گجيون ڪي گهٽائون“
۽ عُريانين جا رڳو خوابَ لهندي،
ڪپاهين بدن ڪي تراشيو نگاهن،
سدا دل هي پنهنجي رهي طور سينا،
جتي نور نرمل پکيڙيو نگاهن،
۽ ساحل سمندر پکين جون اُڏارون،
قطارون وڻن جون نگر جون نهارون،

لِڳ مهتي، اک مٿين ٿي ساحرا !
اوچتو ڪاڏي هٿين ٿي ساحرا !

عڪسَ يا عريانين جا اولڙا،
آئينن ۾ ڇا لٽين ٿي ساحرا !

آ بدن تي ٻُوندَ هيري جي مثال،
ڪيترا موتي جهٽين ٿي ساحرا !

سوني ڇاتيءَ تي ٻَڌي ڳاڙهو ٽوال،
وارَ تون آلا وٽين ٿي ساحرا !

پنکَ طاقتور، هوائن کي ڏئي،
پوپٽن جا پَر پَٽين ٿي ساحرا !

نفرتن تي تو رکيو لاهي لباسُ،
ساڙ کي ڪاٽي سٽين ٿي ساحرا !

رات جو اڻ ڄاڻ اکڙين ۾ لهي،
ڪاڻ خوابن جي ڪٽين ٿي ساحرا !

وقت پنهنجا وڻ سيئي ڇانگي ڇڏيا،
ڏار تون کهڙا ڪٽين ٿي ساحرا !

وري ڪربلا جون ڪُتيون ڪي ڪنيزون،
اُڏاٽيون رِدائون، ڪڪر جي نموني،
اجهن ڪي اُماڙيون ڏنيون ڪنهن اچانڪ،
لڙي شام آئي قهر جي نموني،
وري دارَ جا ڪي، کُلي پيا جهروڪا،
ٿيا گهوٽَ گهوڙا، رڻن جا مسافر،
سِسين جي سِرن تي، ڪٽي ڪوٽ اوچا،
ديارِ حسن جي اڏي تن عمارت،
ڪٿي سُرخ سُرخي، ڪٿي رنگ گهرو،
ڪٿي زلف سرڪش، ڪي وکريا هوا ۾،
گناهن جي بارش، وُٺي ايتري جو،
دلين جا وري داغ ڌوپيا، گهٽا ۾،
۽ اوير جي نئين ’جُون آرڪ‘ آ جاڳي،
مُهن جي دڙي جي دراوڙ نياڻي،
انهيءَ جي هڪل سان ويون ڪيئي لرزي،
ڪٿي مسندون ۽ ڪٿي تخت گاهون،
۽ ارضِ وطن جا سمورا انڌيرا،
مُهابي انهيءَ جي ٿيا سڀ مُنور،
صداقت سندا ڪي سفينا سنباهي،
ڪيو جنهن ستارن منجهان ڪو سفر آ،
۽ مُفلس گهرن جي، اُجهاٽيل بتين ۾،
نڪي روشنائي، نہ ٻُڪَ جو ازالو،
هي غربت جي دوزخ ۾ سڙيل مهاندا،

۾ پلڪن ڪناري ڪي شامون سُنهريون،
لُٽايون جوانيءَ انهن ۾ بهارون،
۾ ناياب گهڙيءَ اَڇوتي چُميءَ سان،
جوان جسم جا ڪي ٿيا راز افشان،
رهي ڪين ڪائي بہ محدود حد ۾،
اسان ئي اورانگهيو مڪان لامڪان کي،
زهر منجهہ ڏوتل ڪي سونا ڪٽورا،
فريبي ادائن ڏنا ڪي اسان کي!
وري ڪوئي سُقراط ويو نيڻ ڍُوتي،
ڪئي سنگباري زماني اسان تي!
وري ڪن ونين جا پنا نيڻ نرگس،
سَڌن جا ڪي ساندھ ڏيئا تيل ٻاري،
ڪيو تن اُجالو انڌيرن ۾ جاڳي،
ڪليون چار پنهنجي چُني ۾ ٻڌي ڪي،
تڪي تِن ويچارين رڳو ڏوڙ ڏرتي،
ڪٿان ڪوبہ گوتم نہ عيسيٰ وريو ڪو،
ڪٿان نوح ٻيڙو، نہ موسيٰ وريو ڪو،
وري ڪنهن گِرهڻ ۾ ٿيو چنڊ ُقابو،
سلاسل ۾ سارا ستارا سُمهي پيا،
وري ڏاگهہ تي ڪا چڙهي آ ڏهاڳڻ،
ستيءَ جا پَويتر، ٿيا چاڪ پردا،
۾ ٽاٽن تي جاڙن پِرنِ سان جوانيون،
زناڪار ديدن جي گهيرن ۾ گهيريون.

سنڌڙي تنهنجو نانءُ!
مان ڪيئن ميٽيان من تان!

وچينءَ ويلي پيو لَنوي،
ڪنڌيءَ مٿان ڪانءُ-
سنڌڙي تنهنجو نانءُ!
مان ڪيئن ميٽيان من تان!

ڀونءِ ڀلاري ڀالوا،
ٿاريليءَ ٿِرٿانءُ-
سنڌڙي تنهنجو نانءُ!
مان ڪيئن ميٽيان من تان،

ٻَنِ ڀراوا ديسڙا،
هِرڪي تو لئہ هانءُ-
سنڌڙي تنهنجو نانءُ!
مان ڪيئن ميٽيان من تان!

اگهاڙپ جنين جي، ڍڪي ڪين انبر،
انهن جي سَترُ لاءِ ستار هوءَ آ،
خدا جي جهان ۾ گنهگار چهرا،
انهن لاءِ آٿتُ ۽ آڌار هوءَ آ،
اُنهيءَ جي اورانگهيو اڙانگن تڙن ڪي،
ٻُڌيءَ جي ٻہ دانهنِ سندو دادُ ڏيندو،
لُڙهيا ونجهَ ڪشتيون، ڪنارا جي ٻيهر،
نئون گهاٽُ ڪو، نيٺ ايجادُ ڏيندو.

هر وقت جي وحشت ۾،
هن درد جي راحت آ.

خاموشُ اڪيلائي!
روحن جي رياضت آ.

شهرت ٻه حقيقت ۾،
ڪنهن خواب جي صورت آ.

احمد نه رهيو احمد،
پر درد سلامت آ.

نادان محبت آ،
اڄ رات قيامت آ.

پٿرن جو شهر آهي،
شيشن ۾ بغاوت آ.

هيءَ ڏوڙ نگاهن جي،
منزل جي مسافت آ.

مٽيءَ ۾ خُدا ڳوليون،
معصوم شرارت آ.

جيئن اُڀ اوجل،
چنڊ ستاري،
ڪنهن ٻہ پرندي،
پوري بادل،
سِجَ - اُپار سوا ڪُجھ ناهي؛

جيئن ڪو شهرُ،
شهر – پناهَہ سوا ۽
گهرُ ديوار سوا ڪُجھ ناهي؛

اِئن هيءُ خالي
اُجڙيل جيون،
تُنهنجي پيار سوا ڪُجھ ناهي!!



پيار سوا ڪجھ ناهي!

دُور رهين ٿي:
ڪُجھ نہ پُڇين ٿي،
مُنهنجي سپنن جي سندرتا!

جيئن ڌرتي،
بي انت سمندر،
جهنگل ۽ بَر،
جوڙ، جبل، جنسار سوا ڪُجھ ناهي؛

خوابَ نگر جا نقشا کُلندا،
بند دريون دروازا کُلندا.

چانديءَ اُس ۾ ڳاڙهي گُل تي،
پوپٽُ پوپٽُ لمحا کُلندا.

سمندُ اُڏامي دل ۾ لهندو،
اکڙين منجھ ڪنارا کُلندا.

ياد ملائم مخمل جهڙي،
سوچ-پٽدر تي تاڪيا کُلندا.





سفر جي اڪيلائي

ڪيئن دريءَ مان سُڃاڀڃي ڪنهن ڪان؛
ڇهرو ڏنڏلو نہ ڪي ڇِٽو آهي،
ريل جيئن اسٽيشن وٽان گُذري؛
دردُ جِهمپير ۾ لٿو آهي!

هي مصور نہ چنڊ چوٽينءَ جو؛
سانجَهہ جي هر لڪيرَ آ آڏي،
۽ لهي اُڀ ڪجيءَ ڪجيءَ تي ٽو؛
يا رکي ٽو زمينَ تي ڪاڏي.

تنهنجي سُلجهيل وارن وانگي،
اُلجهيل سارا لمحا کُلندا.

هر بُکيو ڪا هڙَ کوليندو،
هر هڙَ مان ڪئين فاقا کُلندا.

رستن مان ويا رستا ملندا،
کوڙ اجا ٻيا رستا کُلندا.

هر ڀيري ڪو پَٽو کلندو،
راٹيون، گولا، باشا کُلندا.

ننڊ ۾ تون ئي رنگ پريندينءَ!
بند اکين ۾ سپنا کُلندا.

تنهنجي هڪڙي سجدي خاطر،
ڪيئي دل جا ڪعبا کُلندا.

سچُ ۽ ڪوڙُ

سچ سوا هيءَ دنيا ساري؛
ڪوڙ سندي ڦاهي تي چڙهندي،
ڪيسين پنهنجي جيون مايا؛
ٻيلي جي ٻارڻ ۾ ٻرندي.

سچ جي سندرتا جو سپنو؛
ساڀيائن کان دور رهي ٿو،
پنهنجي ڌرتيءَ سرتيءَ واتان؛
سچ جون سُهمون روز سَهي ٿو!

سچُ جا ڪيئي تاجِي پيٽا؛
ڪوڙ انڌيرا آهي اُٽندو،
جيسين ڪوڙ نہ ڦاهي چڙهندو؛
سچ سان سينو پيو ساهيندو.

سچ صليبن تي ٿو سنيري؛
ڪوڙ جي ڪُک ۾ ڪاني آهي،
جيڪو سچ کي ٿو ساڃاهي؛
سو تہ ڳچيءَ جي ڳاني آهي.

دل مسافر رهي سفر ۾ ٿي،
روزُ رولاڳ جو رکي رايو!
زندگيءَ جي ڳلي ڳلي ڳولي،
ڪيرُ وستيءَ اندر ائين آيو!

ڪنهن، اڪيلي اداس ماڻهوءَ کي،
بينچَ تنها مٿي ڏٺو آهي؟
جنهن بدن کي رکيو ڇٽيءَ هيٺان،
روح ۾ ڪيترو پِنو آهي!

سورَ جي ماپَ ڪنهن وَتِي آهي؛
گهاوَ گهرا نہ ڪنهن ڪڇيا آهن،
زهر خاموشُ ٿو وجي لهندو؛
پيارَ ئي پيرَ هي ڪَکيا آهن!

ڪربلا!

اڪين ۾ ڪنهن لِکي تنهنجي، رڳو شامِ غريبان آ،
ڳلن تي هيءَ سُرخيءَ سان، لِکي ڪنهن ڪربلا آهي.



ڪير ٿو ڇيڙي رکي ايئن هر گهڙي،
درد جي دل ۾ قديمي سِمفني؟

ريشمي اوندهه ڪڙي ٿِي خواب ۾،
آ انڌيرن سان رهي وابستگي.

اک جي پردي ۾ چُڀي جڻ ڪو ڪنڊو،
ايترو ايذاءُ بخشي روشني!

صحن جو احساسُ پنهنجو ٿو رهي،
۽ فليٽن جي الڳ آ زندگي.

جڻ ڪنول جي پاڙَ وانگي ٿي لهي،
روح جي پاتال تائين عاشقي!

موت بابت رات سوچي جيئن سُتِي،
خواب ۾ جاڳي ڪئي هُن خودڪُشي.

ڏينهن جو اوڍيل غلافن ۾ رهي،
رات جو عريانُ گهر جي مورتي.

دوستيءَ مصروف مون کي آ رکيو،
ڪيئن سنڀاليان آءٌ تنهنجي دشمني!

ڇو فقير جو ڪِشتو، اڄ ٻَريل نہ خالي آ،
مرڪ هُن جي مُک تي ۾ اک سندس جُهڙالي آ.

ڪجھ ڳِيا ستارن جا، چنڊ جي سَڄِي ماني،
هُن ٻِني ٻِني سڀ کان، ڪائنات ٻالي آ.

نانگ نَر وَڄائي ٿو، مُرليون نچائي ٿو،
نانگراڄَ اهڙي ڪا، ڦوڪَ ڄڻ سنڀالي آ.

عشق جي اميريءَ کي، دل غريب ڇا ڀُڏندي؟
خيرپور ۾ هاڻي ڪو، ميرُ آ، نہ بالي آ.

هنجَ تون ٽَري اڇجان، واءَ سان وَري اڇجان،
اک سفيدُ گُل گُل جِي، آرزوءَ ۾ آلي آ.

هُو لڪيءَ- هندوري ۾، گُل ٽَريو ڪَٽوري ۾،
سنڌ جي سَويري ۾، لال! تنهنجي لالي آ.

مکڙي ٽِڙي پوڻ کي، فراموش ڪيئن ڪجي؟
۽ تنهنجي گُل ٽيڻ کي، فراموش ڪيئن ڪجي؟

تون ئي سراب خواب جو، ساگر شباب جو،
هن جوڙَ جي جُڙڻ کي، فراموش ڪيئن ڪجي؟

تنهنجي بدن تي آ لَٿِي، جوڀن جي رت بسنت،
اک جي ڳَڪورجڻ کي، فراموش ڪيئن ڪجي؟

آ عاشقيءَ عجيبُ ڏني سُرت سوچَ کي،
هن لوچَ ۽ لُڇڻ کي، فراموش ڪيئن ڪجي؟

آوارا لُڙڳَ، زردُ پنن جان اکيون ڇٽيون،
دل جي اُداسِپَڻ کي، فراموش ڪيئن ڪجي؟

احمد نظراندازُ ڪو ڪنهن کي ڪري ٻه پر،
فنڪارَ جي هئڻ کي، فراموش ڪيئن ڪجي؟

نازل ٿيل ڇوڪريءَ جي ڪٿا!

دل جي حديث جهڙي؛
هڪ ڇوڪري پڙهي مون،
ڄڻ طور نور-ورني؛
ڪا روشني پڙهي مون!

هُن ساڻ هُئي خُدائي؛
کهڙي خُدا کي چاهيان،
پنهنجي جُڙيل مٽيءَ مان؛
کهڙيءَ حوا کي چاهيان.

دل آئيني جو اوجل؛
شادابُ اولڙو هُئي،
آواز هئي صدين جو؛
الهام، معجزو هئي.

هُن جي لٽي محبت؛
دل تي نزول وانگي،
چاهيو، چُميو مون کيڏو؛
هُن کي رسول وانگي!

چارئي ڪنڊون!
ڪالهه سورجَ، چنڊَ جيڪي،
هُئا ڦُٽا اوپر منجهان،
اڄ انهن جي روشني ۽ چانڊني ممنوع آهه،
فڪر کي هئي دور جو رائج سِڪو سمجهي ڪري،
جڻ عجائب گهر اندر تشهير لئہ سانڍيو ويو،
چاڻ جڻ ڪوريئڙي جي جارَ ۾ ڦاٿي پئي آ،
وقت جي اپياس بابت،
ڪنهن بہ پنهنجيءَ ڪوجنا کي ڪو نہ ٿو ليکيو وڃي!
شاعري،
انمول تحفو،
گفتگوءَ جو،
ڪو صحيفو،
ڏوڙ وانگي جڻ تہ ڌرتيءَ تي لٿو،
ڪوڙ سان ميٽيو وڃي ٿو،
سچ جو چهرو سچو.

سنگ تراشي پٿرن ۾ اڄ رهي روپوشُ تي،
آڳريون فنڪار جون پڻ،
برف وانگي ويون ڄمي،
سچ اجنتا ۽ اِلورا منجهہ ڳوليندو بہ ڪيرُ؟
ڪامَ جو: مندر جي اندر ڪيرُ ڳوليندو بہ پيرُ؟

رقصُ گهايل،

اوپر جي آرسي

رات جي منحوسُ ۾ ڪاري هوا،
شهر جي روشن ڏيئن کي؛
تِپي وڪوڙيندي رهي.
پوڳنائن جي سفر جا پيچرا،
پيرَ پنهنجا؛
چڙ چَتيندا ٿا رهن!
وقت جا پاليل ڪُئا،
ديوتائن، انبيائن،
شاعرن، صوفين ۾ سنتن جي مٽي،
روزُ کوٽيندا رهن ٿا،
۽ ٿا ڪُتريندا رهن،
قيمتي زربفت جهڙي ديسَ جون،

هن خواب جِي ڳنارَ ڪٽي آ،
اي پيارا هيءَ پُڪارَ ڪٽي آ.

هڪ زندگي تلاش ۾ گُذري،
ٻي خواهشوا ڄمارَ ڪٽي آ.

هر رات ريگزار لتاڙي،
هن چنڊ ڪي مهارَ ڪٽي آ.

مون موت تنهنجي ڇانوَ قبولي،
تارونءَ مٿان ترارَ ڪٽي آ.

بازيگريءَ ڪي عشق ٿو ڄاڻي،
ڪنهن دل جي جيت هارَ ڪٽي آ.

ڪجهه ماڪَ، لُڙڪَ رات رکي ٿي،
پر ڏينهن ڪي نهارَ ڪٽي آ.

آ زندگيءَ صليب سجايو،
ڪا موت تي ميارَ ڪٽي آ.

اي آسمانَ! هر ڪو ڀري پَر،
احمد جيان اُڏارَ ڪٽي آ.

زندگيءَ جي چور دروازن اندر،
هر نظر کان بي نيازُ،
هر خبر کان بي خبر،

چِترڪاريءَ منجهه ليڪيل ڪا لڪيرَ،
ڪو تصّور سوچ جي تجريد جو،
بُرش جي خاموش ڪنهن گفتار سان،
فن نَقاشي جي وسيع معنيٰ اندر،
پنهنجي خنجر سان ڪري ٿو خودڪُشي!
ملڪ اولهه جا سيئي،
اوپر تي مچريا ٿا گهُمن،
دشمنيءَ جي دائمي آڙاهه هيٺان،
ڪيتريون ڏرتيون سَڙن.
پو بہ دنيا جي ڏڪاڻيل،
دُور هڪڙيءَ ڪُندَ ۾،
آشتيءَ ۽ امن جو اهڃاڻ بڻجي،
ڪالهہ وانگي،
اڄ بہ آهي،
سنڌ بيٺي!
اڄ بہ آهي،
سنڌ بيٺي،
سنڌ بيٺي!

لهين ٿي خواب تون جڏهين!

لهين ٿي خواب تون جڏهين!
سمندر تنهنجي اکڙين مان، نشا ٿو ننڊ جا ٽوڙي،
پکيئڙا غيرملڪي سڀ،
اُڏارن ۾ پري اُپٽ کي،
سمورن جاڳ جي نيرن جزيرن ڏي،
وڃن ٿا ڇڻ وڻي توکي!

لهين ٿي خواب تون جڏهين!
اندين منجھ ٽانڊاڻا،
لکيرون روشنيءَ جون ٿي،
سوين رستا وڇائن ٿا،
اُجالن ۾ سُهاين جا،نوان نقشا وڇائن ٿا!
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
وڃايل رات جون راهون،



ندي ميرانجهڙي تنها،
وهي ٿي ڳوٺ جي پرسان،
سڙهن سان سانوڻيءَ جو ساڳيو ئي سنگ ڪو آهي،
اُڀرا ساهه اُلڪي ۾ رسيلو رنگ ڪو آهي،
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
مٿي! محبوب موسم جو،
اچو تو انگ ڪو آهي!

لهين ٿي خواب تون جڏهين!
اُگهاڙو اپ وچي ڏڪجي ٿو ڪکرن سان،
وجهي ٿي وڄ ونگ ونگ ۾ وسي ٿو مينهن ڇمرن مان،
نچي ٿو مور ڇپرن تي،
پُري ٿو واءُ پورب کان!
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
انوکا رنگ اندلٺ جا،
الڳ آڪاس ڳولن ٿا.

لهين ٿي خواب تون جڏهين!
گسن کي گاهه ويڙهن ٿا،
نهارُن ۾ لهن ٿيون ساوڪون سيئي،
جِهمن ٿا جُهڙ جهنگن تي ۽ ٻُرن ٿا ٻول ٻيلن ۾،
جهونگارن گيت ٿيون جهرڪيون.

لهين ٿي خواب تون جڏهين!
هوا کان پير ساهڻ ٿا وچن وسري،

ملن ٿيون ڇڻ مسافر کي.

لهين ٿي خواب تون جڏهين!
وسائي چندُ ٿو ڪشڪول مان ڇڻ سون جو پاٽي،
ستارا رڻ کي پارائن، مڙهي کي مُرڪ مالهائون،
ڏئي ڌرتيءَ کي پيتا ٿي، ڪتي آڪاس مان نِوڙي،
اُيا ٿيڙو ڪڙن منزل مٿان ڇڻ قول وانگي ٿا!
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
سچن سپنن جي ساپيا لئہ،
نندڍاڪا نيڻ جاڳن ٿا.

لهين ٿي خواب تون جڏهين!
وڻن جا ڪکَ پَنَ سارا، آڏن ٿا ڪيئي آڪيرا،
اجاڳر ٿا ٿين سيئي، ڏنڌلڪن ۾ لڪل ديرا،
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
چڙهن ٿا سج سونا ۽ لهون ٿا واٽ جا پيرا.

لهين ٿي خواب تون جڏهين!
اُسن ۾ چانوَ جا چاپا،
ڇُرن ٿيون سوچ جون ڇوريون،
رکن ٿيون نِڪَ ٿاڪي ۽ مڙهن ٿيون ماڳ جا موتي.
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
سمورا ريشمي ڏورا،
پرن ٿا پرت ڪشميرا!

لهين ٿي خواب تون جڏهين!

پريان ٿو رنگ گيڙوءَ سان، اڇي سينگارجي سورج،
سموري جاڳ پاڪر ۾ پري ٿي باک جي ديوي،
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
وهائو جڻ ٻڙو اُجرو،
لڳي درويش صوفيءَ جي مُنڊيءَ جو ٿو.

لهين ٿي خواب تون جڏهين!
ڪنول جي بند ڪلين ۾، ٽڙڻ جو موھ ٿو جاڳي،
سُنهرو سج ٿو سورج مکيءَ کي زندگي ارپي،
سويرا صبح جا گڏجي، اُٽن ٿا نُور جا ڏاڳا،
زمينن تي وجن ٿا ڦهلجي پاڇا،
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
وڏائن قد پنهنجو ٿا، سمورا باغ جا ٻُوٽا!

لهين ٿي خواب تون جڏهين!
رکي ٿي اپسرا ڪائي ڦٽن تي مُرڪ جو مرهم،
پَدر تي پير اوجل ۾، رهي ٿي ڇير جي ڇم ڇم،
وڄن ٿيون راڳ ۾ ويراڳ جون وايون،
ٻُري ٿو سانت ۾ جڻ ڪو، سُريلي ساز جو سرگم،
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
اڪيلي وڻ جي ڇايا ۾، وٺي نِرواڻ ٿو گوتم!

لُڇي ٿي ڪوڪ تي ڪوئل،
ٻڇي ٿو شور ڪان جهرٽو،
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
ڏسي ڪو عڪس پاڻيءَ ۾،
وڃن شرمائجي ڪرڻا ٿا سانجهيءَ جو!

لهين ٿي خواب تون جڏهين!
اجايون ٿيون لڳن لوليون،
ننڊن جا وهڪرا وترا، نماڻا نيڻ پيا روليون،
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
اسان ٿا ننڊ کي ڳوليون!

لهين ٿي خواب تون جڏهين!
مٽي ٿي مُشڪ سان مهڪي،
پوي ٿي ماڪ مُکڙين تي،
پنيءَ جو پنوڙ ۾ پوپٽ،
ڳلين ۾ بند خوشبوءَ جا سمورا دُئار کولن ٿا،
سيئي جوڙون، سيئي جنسار کولن ٿا.
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
چنبيلي، موتيا، مُگرا:
ڏکڻ جي هير سان ٻکجي،
گُلن جي ڳنڍ ۾ ويڙهيل سڄي مهڪار کولن ٿا،
لهين ٿي خواب تون جڏهين!
پره پوشاڪ پهري، صبح جي ٿي راهه تي نڪري،
پنيرڪي هير ٿڌڙيءَ سان، پِچائي ماڪ ٿي پوتي،

سِڪَ سجدا وُجودَ ۾ آهن،
ڪعبا، ڪلما وُجودَ ۾ آهن.

ابنِ مريم نہ ٿو مري مون ۾،
چو تہ عيسيٰ وُجودَ ۾ آهن.

سِڄُ صليبن مٿان اُڀاريندا،
سُرخ جهنڊا وُجودَ ۾ آهن.

نيڻَ پٿر ۾ خوابَ آئينا،
ريزا ريزا، وُجودَ ۾ آهن.

ريت سان جَرُ بدن ۾ ڊوڙي ٿو،
سمنڊَ، صحرا وُجودَ ۾ آهن.

ڪا ندي ناوَ ۾ سَمائي آ،
نيڻَ نيرا وُجودَ ۾ آهن.

هيءُ مسافر ڪير؟
توڏي اچرج مان تڪي.

گُلان! تنهنجي چانئٺ تي،
پُڳو ڪنهن جو پير-
هيءُ مسافر ڪير؟
روئي ڪنهن آ من تان،
مهٽي لاٽو مير-
هيءُ مسافر ڪير؟
اڄُ ٻہ نادر شاهہ سان،
جهيڙي مڙس مٽير-
هيءُ مسافر ڪير؟
توڏي اچرج مان تڪي.

مُنهنجي اکڙين آبُ اٿيئي،
هر ڳوڙهو نايابُ اٿيئي.

هُو سانجهيءَ جي پيالي ۾ ڏِسُ!
لهندڙ سج، شرابُ اٿيئي.

تنهنجي هوڏ پکيءَ جهڙي آ،
هر ڪا جهڙپَ عقابُ اٿيئي.

اڙل وَڇيرِي رات، انهيءَ جو،
پيلو چندُ رڪابُ اٿيئي.

ڍِنڍَ سُفيد پکين سان ڇانيل،
ڪنهن شاعر جو خوابُ اٿيئي.



پنهنجي گهٽيءَ جو ٽيندس.
کو آسمان لاهي.
لادينُ دل بہ آهي!

منصب نشين ڳولي،
منصور لاءِ سولِي.
منصف کان ڪير گهُرندو،
فرياد جي وصولِي.
هُو ٽو دليل چاهي.
لادينُ دل بہ آهي!

تون ٽي چوين تہ تنهنجا،
ڪجھ حاشيا بہ آهن.
ٽيڪا، سوين صحيفا،
لک قافيا بہ آهن.
رک ٺاهُ پيل تون ٺاهي.

لادينُ دل بہ آهي!

ڌرتي آڪاش جيڏا،
اُن کان وڏا ستارا.
ڪي پنڌ اڻ ڏٺل ۾،
سهسين گِرهہ، سَيارا،
پر، پَر کو ڪاٽي ساهي.
لادينُ دل بہ آهي!

لادينُ

لادينُ دل بہ آهي!

فنڪار جو بہ جوهر،
تخليق ڇا ڪري ٿو.
پٿر جا بت تراشي،
ڏڙڪن عطا ڪري ٿو.
آذر جو ڏوهُ ناهي،
لادينُ دل بہ آهي!

بازار منجھ وڪڻون،
ٿا خود کي اگھ سستي.
ڪنهن ڪان پُڇون پتو ٿا،
کھڙي وڃون ٿا رستي،
هن قافلي کي ڪاهي.
لادينُ دل بہ آهي!

پنهنجي مٽيءَ جو آهيان،
پنهنجي مٽيءَ جو ٿيندس.
ڪعبا ڇڏي، شوالا،

هيءَ ندي ريت سان وهائين ٿو،
نانگُ ڦڻ کان سوا نچائين ٿو.

سجَ، ڪتيون، چندَ ۽ قُطبَ ڪائي،
اڪ آڪاس سان ملائين ٿو.

وڻ ڪجيءَ جا ٻہ ٽي ٻچا آهن؛
تون تہ ٻيلو چئي ٻُڌائين ٿو.

تو نہ گوني ڏٺي نہ پيچاري؛
لاڙَ سان ڪيئن لنؤ لڳائين ٿو.

مان محبت جو آهيان ٻُوٽو؛
۽ بيابان ۾ لڳائين ٿو.

زندگي موت جي ضمانت آ،
موت کان پاڻ کي بچائين ٿو.

پنهنجي تاريخ تان نہ هٿ ڪٽندس،
لاءِ جيڪو بہ زور لائين ٿو.

تضاد!

مون هُن ڏي رابيل اُماڻيا،
تحفي ۾ تلوارون آيون.

سيوهڻ مٿان چنڊ

تاريخ ۾ هر پل ڪُلي سيوهڻ جي گهِٽي ٽي،
پکراج ۽ زرقونَ جيان رنگَ ڇِٽي ٽي،
محڪوم جي هر ٻانهن جي ٻَل ساڻ ٻِٽي ٽي،
ارغون، مغل لئہ ٽئي هيءَ تنگ مِٽي ٽي،
اڄ واجهہ وِجهي وقت ڏي، سيوهڻ ٽي ڏسي سنڌ.

هر روز چُمي سجُ لڪي شاهہ صدر کي،
ٽو رنگُ ڏئي لال قلندر جي پَدر کي،
ڪيڏو نہ مليو شرف آ، حيدر جي پِسر کي،
سجدو ٽو ڪري چنڊ بہ سيوهڻ جي شهر کي،
اڄ واجهہ وِجهي وقت ڏي، سيوهڻ ٽي ڏسي سنڌ.

ڪڏهن بهتان ڳولن ٿا، ڪڏهن بدنام ڳولن ٿا،
وري هُو ابنِ مريم لئہ، نئون الزام ڳولن ٿا.

پني ۾ پيارَ مون پوکي، ڏنو احساس جو پاٽي،
نوان اظهار پنهنجي لئہ، نئون الهامُ ڳولن ٿا.

جڏهن ڪا بوند بادل جي، پکيءَ جي ڇهنب تي پُهتي،
پياسي رڻ مٿان اُڏري، وَلرَ وسرامُ ڳولن ٿا.

ڪٿي بيت الحرم آڏو، ڪٿي ڪنهن مورتيءَ سامهون،
سموري شهر جا مُورکَ، خدا ۽ رام ڳولن ٿا.

ڪتين سان، چنڊَ سان تارا، پيا آڪاسَ ۾ جاڳن،
سڀاجها، نيڻ احمد جا، ڪٿي آرام ڳولن ٿا!

سيوھڻ ڪان پلا ڪيرُ رهي دور قلندر!
ڪيئن جيءُ جدائيءَ جو سَهي سور قلندر!
جنهن نيلُ منجهان تنهنجو ڏٺو نور قلندر!
تنهن چڙ ته اکين ساڻ پَسيو طور قلندر!
اڄ واجھ وِجھي وقت ڏي، سيوھڻ تي ڏسي سنڌ.

تي پير وجي، پيرَ نچن تنهنجي اڱڻ تي،
تا رنگَ رقاصا جا رَچن تنهنجي اڱڻ تي،
عوشاق سوين روز اچن تنهنجي اڱڻ تي،
نانگا تا نچن، مچ مچن، تنهنجي اڱڻ تي،
اڄ واجھ وِجھي وقت ڏي، سيوھڻ تي ڏسي سنڌ.

تنهنجي ئي تا پاڇن ۾ رهن اُپ، بحر، بَرَ!
تنهنجي ئي ڪفِ پا ڪي، چُمن چنڊ اي دلبر!
تي گودڙيءَ ۾ تنهنجي رهي سنڌ قلندر!
او ڏاجَ ڏٺي، پيٽَ بُڪئي ديسَ جا پرور!
اڄُ واجھ وِجھي وقت ڏي، سيوھڻ تي ڏسي سنڌ.

اڄ پي تو ڪپي سنڌ ڪي ڪو لال، اي سيوھڻ!
ڪو گھوٽ بلاول، نئون ابدال، اي سيوھڻ!
دولھ ڪو تئي ديس جو رکوال، اي سيوھڻ!
ٿلتيءَ جي ٻَڏي ڪنٽ ۾ ڪنمال، اي سيوھڻ!
اڄ واجھ وِجھي وقت ڏي، سيوھڻ تي ڏسي سنڌ.

هي شهر آ شهباز جي ڪشڪولَ جو موتي،
درويش جي دستار، قبا، جهولَ جو موتي،
محبوب جي پازيب ۽ رمجهولَ جو موتي،
هي شهر قلندر جي سچي قولَ جو موتي،
اڄ واجهه وجِهي وقت ڏي، سيوهڻ تي ڏسي سنڌ.

هن شهر سدا وقت جي آ واڳ کي موڙيو،
هن شهر پليءَ پونءِ سندي پاڳ کي موڙيو،
هن شهر ڪڏهن ننڊ، ڪڏهن جاڳ کي موڙيو،
هن شهر ڪڏهن پنڌَ، ڪڏهن ماڳ کي موڙيو،
اڄ واجهه وجِهي وقت ڏي، سيوهڻ تي ڏسي سنڌ.

هر دؤر ۾ فاتح ڪيو اتهاسَ کي زخمي،
هر سوار جي تلوار هتي رت ۾ وهنتِي،
هر رات جو سيوهڻ تي رُنو چنڊ تي سُڏڪِي،
هر وارِ تي پر هار سڪندر جي ستم جِي،
اڄ واجهه وجِهي وقت ڏي، سيوهڻ تي ڏسي سنڌ.

هن شهر سدا آهِ ڪنئي لالَ جي ميندي،
مروند جي محبوب ۽ لجپالَ جي ميندي،
زهره جي جگر بند عليءَ آلَ جي ميندي،
سيوهڻ آ بڻيو سنڌ جي مشعالَ جي ميندي،
اڄ واجهه وجِهي وقت ڏي، سيوهڻ تي ڏسي سنڌ.

احمد سولنگي: شخص کان شاعر تائين

شخص

ضلعو نوشهرو فيروز ساهتي پرڳڻي جو مُکُ شهر رهيو آهي، جنهن ساهت (ادب) ۾ نهايت اهم نالا پيدا ڪيا آهن . ادب جي الڳ الڳ پهلوئن جو اڀياس ڪرڻ سان اها ڳالهہ سچ جيان روشن ٿي پوندي تہ هن پرڳڻي ،سنڌ جي ادبي تاريخ کي پنهنجي حصي کان گهڻو گهڻو وڌيڪ ادب ڏنو آهي .احمد سولنگي اڄ جي نئين شعري ادب ۾ هن ساهتي پرڳڻي جي اهڙي سڃاڻ آهي ،جنهن تي هيءُ پرڳڻو هڪ ڀيرو وڌيڪ فخر جو سبب بڻبو.



اڳتي هلي احمد نالي ان نينگر کي وڏي هئو اڄ محسوس ٿي رهيو آهي تہ پنجين جنوري نئين سنڌي شاعريءَ لاءِ سڀاڳ جو ڏينهن آهي.

احمد سولنگيءَ پرائمري تعليم1979ع ۾ مين پرائمري اسڪول موري ۾ حاصل ڪئي .ميٽرڪ تائين تعليم هاءِ اسڪول موري ۾ پڙهيو. هن 1985ع ۾ مئٽرڪ پاس ڪئي ۽ انٽر مهراڻ ڪالج موري مان 1987ع ۾ پاس ڪئي بي.اي شاهہ لطيف يونيورسٽي خيرپور مان 1992ع ۾ پاس ڪئي. نوجواني ڏانهن سفر ڪندڙ احمد سولنگيءَ جي والد گذر ڪري وڃڻ کان پوءِ کيس پالڻ، نپائڻ ۽ پڙهائڻ جو ذمو سندس ڏاڏي محمد سومر سولنگي تي آيو ۽ سندس تربيت سندس امڙ جي ذميواري بڻي جنهن سندس اهڙي تربيت ڪئي جو اڄ کيس فخر ٿيندو آهي تہ سندس اوجاڳا اگهاميا آهن. ڏٺو وڃي تہ احمد سولنگي اڄ جيڪي بہ ڪجهہ آهي اهو پنهنجي ڏاڏي جي پوڙهيي جي پالنا ۽ ان امڙ جي تربيت ۽ اڻ ڳڻين دعائن جو ثمر آهي .ٻيءَ طرح سندس طبيعت تي پنهنجي والد کان وڌيڪ پنهنجي ڏاڏي جي مزاج جو اثر آهي.

احمد جنهن گهر ۾ جنم ورتو اهو هڪ نيڪ پوڙهيت جو گهر هئو جنهن ڪري ڏکن ۽ تڪليفن جو مڪاميلو احمد سان ننڍپڻ ۾ ئي ٿيو جنهن سبب پوڙهيت دوستي . انسان دوستي ۽ وطن دوستي سندس رت ۾ شامل آهي ۽ شعوري طور هو جن حالتن مان سفر ڪري آيو آهي . انهن حالتن جو اولڙو هن جي شخصيت جي الڳ الڳ حصن ۾ گهر ڪري ويٺل آهي، هُو سيرت ۾ پنهنجي امڙ جهڙو صورت ۾ پنهنجي پيءُ جهڙو آهي ۽ مزاج ۾ گهڻي حدتائين پنهنجي ڏاڏي جهڙو آهي. هن جي خاندان ۾ ڪي لکيل پڙهيل شخص تہ ضرور آهن پر ڪابہ علمي ۽ ادبي شخصيت هن جي خاندان ۾ نہ

ساهتي پرڳڻي جو ۽ ضلعي نوشهري فيروز جو هڪ اهم تعلقو مورو آهي. هي تعلقو جاگرافيائي لحاظ کان سنڌ جي دل ڪري ليکيو ويندو آهي، سنڌ جي وچ وارو هي شهر جيڪو پڻ ادب جي تاريخ ۾ صدين جو ڊگهو سفر ڪري چڪو آهي ۽ جيڪو ايندڙ صدين تائين پنهنجي ادبي سفر جا نشان تاريخ جي صفحن تي ظاهر ڪري بيهندو.

ان شهر جي هڪ خاموش ڪنڊ ۾ رهندڙ هڪ نيڪ سيرت ۽ حسين صورت واري شخص رسول بخش سولنگيءَ جي گهر ۾ جيڪو ٽيون ٻار پيدا ٿيو، ان جو نالو نقشبندي سلسلي جي حضرت الحاج الله بخش، الله آبادي، غفاري، المعروف سهڻا سائين جن جي هدايت، موجب احمد حسين رکيو ويو. هي نالو اسلام جي عظيم رهبر جي نسبت سان جڙيل آهي جنهن ڪري مسلمان گهراڻن ۾ احترام طور رکيو ويندو آهي. ائين سنڌي ماڻهون به هي نالو احترام سان پنهنجي اولاد تي رکندا آهن. احمد جا به وڏا ڀائر اڳ پنهنجي ننڍپڻ ۾ ئي هن فاني جهان منجهان موڪلائي چڪا هئا. هن صدي جي سنڌي ٻولي جي بيمثال نوجوان شاعر احمد سولنگيءَ پنجين جنوري 1971ع تي جنم ورتو. جنهن کان پوءِ سندس امڙ ڇهين نياڻين ۽ هڪ پٽ کي جنم ڏنو ائين احمد سولنگي ڇهين ڀينرن ۽ هڪ ڀاءُ جو وارث بڻيو. اڳتي هلي اهي سمورا وارثيءَ وارا فرض هن نڀايا، جيڪي سندس والد نڀائڻ کان اڳ ۾ ئي جواني ۾ وفات ڪري وڃڻ سبب سندس ڪلهن تي رکي ويو هئو. اڳتي هلي احمد نالي وارو نينگر سنڌي ٻوليءَ جو هڪ بيمثال شاعر ٿيندو، اهو ڪنهن جي وهم گمان ۾ به نه هوندو، ڇاڪاڻ ته ان خاندان ۾ نه ئي ڪو اڳ شاعر، اديب پيدا ٿيو هئو ۽ نه ئي ان خاندان جون معروضي حالتون اهڙيون هيون، جنهن طرف

نوڪري کان فارغ ڪيو ۽ ائين هڪ ڊگهو عرصو وري هُو نوڪريءَ کان الڳ رهيو. پر پنهنجي شاعري کان هڪ پل به پري نه ٿيو.

انهيءَ وقت ۾ پاڪستان جو اڳوڻو صدر مملڪت آصف علي زرداري جڏهن جيل ۾ هئو ته ان اڪائونٽ بلٽي ڪورٽ راولپنڊي ۽ ۾ پنهنجي مشهور وڪيل بابر اعواڻ معرفت هڪ پٽيشن داخل ڪئي جنهن ۾ هن گُهر ڪئي ته مون کي جيل اندر هڪ استاد ڏنو وڃي ۽ ائين احمد سولنگيءَ کي ڪورٽ پاران آصف علي زرداريءَ جو جيل اندر استاد مقرر ڪيو ويو ۽ اُهو سمورو دور احمد سولنگي آصف علي زرداريءَ جي اسيريءَ، آزاديءَ ۽ پاڪستان جي صدارت جي قسم کڻڻ تائين ساڻس گڏ رهيو. هن 11آڪٽوبر 1996ع تي سنڌ جي نامياري ڪهاڻيڪار ۽ ناول نويس ماهتاب محبوب جي ٻيو نمبر نياڻي زمر سان شادي ڪئي، جنهن مان کيس ٽن نياڻين جو اولاد ٿيو ،(1)مشعال حسين 23آڪٽوبر 1997ع ،(2) نظم حسين 13نومبر 2000ع ۽ (3) رمل حسين 14مارچ 2002 ۾ جنم ورتو. قدرت جا ۽ وقت جا فيصلا پنهنجا ٿين ٿا جيڪي انسان جي پهچ کان گهڻو گهڻو ڏور آهن ۽ ڪڏهن ڪڏهن سمجهه ۾ نه ايندڙ پڻ هوندا آهن ائين ئي اڳتي هلي اهو رشتو ٽٽڻ لڳو ۽ آخر ٽٽي ئي ويو.سندس زندگيءَ ۾ هي حادثو اهڙو هو جنهن سندس روح کي بنهه رهڙي ڇڏيو. هن حادثي جي پيڙا کي هُن ڪئين پوڄيو اهو فقط هن جا ڪجهه شخصي دوست ئي ڄاڻن ٿا ۽ ان پيڙا کي هن پنهنجي شاعري ۾ ڪئين اظهاريو آهي، اهو سندس شاعري پڙهندڙ ئي ڄاڻي سگهندا . اڳتي هلي هن شهناز نالي خاتون سان 20نومبر 2005 ع تي شادي ڪئي، جنهن کيس ٽن پٽن جو اولاد ۽ هڪ خوبصورت نصيب بخشيو . جيڪو اڄ تائين ساڻس ساڻ آهي. سندس ٽن پٽن (1)

رهي آهي، جنهن ڪري اهو چوڻ مناسب ٿيندو تہ سنڌي ادب ۾ اڳتي هلي جيڪا سندس خاندان جي تاريخ جڙڻ واري آهي، ان جي شروعات سندس نالي سان ٿيڻي آهي. سندس ننڍپڻ جي شخصي دوستن ۾ ٻيا بہ ڪيترائي شخص هوندا پر هڪ شخص نهايت اهم آهي جنهن جو نالو غلام نبي جوڻيو آهي، جنهن کي گهر وارا ۽ احمد ”گڏو“ سڏيندا آهن. احمد جي پسند جي شهرن ۾ سڀ کان اوليت حيدرآباد شهر رکي ٿو جيڪو هن جي ماسيءَ جو شهر بہ آهي ۽ محبوبا جو شهر بہ آهي، هن جي خوابن جو شهر بہ آهي تہ هن جي ٻارڙن جو شهر بہ آهي، جتي ئي هواج ڪلهہ پنهنجي ٻي سڪون روح ساڻ، هڪ پُرسڪون گهر ۾ رهائش پزير آهي . هن زندگيءَ ۾ ڪيترائي عشق ڪيا آهن پر سندس شخصي زندگيءَ ۾ بہ عشق مٿانهون درجو رکن ٿا. ٻاراڻي عمر ۾ ڪبوترن سان عشق ۽ وڏيءَ عمر ۾ ڪتابن سان عشق سندس اهم سڃاڻپ طور ياد رکيا ويندا. هو پنهنجي سخت طبيعت رکندي بہ پنهنجي لباس جي حوالي نهايت نفيس شخص رهيو آهي. اڄ جڏهن هو پنهنجي خوشحال زندگي گذاري رهيو آهي ، تڏهن سندس ان خوش لباسيءَ ۾ وڏيڪ اضافو آيو آهي، خوبصورت ڪپڙا ۽ بوٽ هُن جي ڪمزورين واري لسٽ ۾ شامل آهن.

احمد سولنگيءَ بي اي ڪرڻ کان اڳ ۽ پوءِ اخبارن توڙي ٻين ادارن ۾ نوڪريون ڪيون پر کيس مناسب نوڪري سنڌ جي اڳوڻي وزيراعليٰ سيد عبدالله شاهہ مرحوم ڏني، جنهن کيس 1994ع ۾ وزيراعليٰ هائوس ۾ پروٽوڪول آفيسر ڪري رکيو. هي نوڪري سندس زندگيءَ جو اهم موڙ ثابت ٿي، جنهن کيس شديد اداسائي جي ڪيفيت کان ۽ خودڪشيءَ جي رومانس کان ٻاهر آندو. سيد صاحب جي حڪومت وڃڻ کان پوءِ نئين ايندڙ وزير اعليٰ 1996ع ۾ هن کي

سفر بہ ڪري سگهندو آهي .اڄ ڪلهہ جهاز ۾ سفر ڪندڙ هي شخص دوستن يارن سان گڏ ميلن جا ميل پنڌ ڪري گهمڻ وارو مزاج بہ رکندو آهي .حاصل ڪيل آسائشن کي ماڻيندڙ هي شخص دل وارن دوستن سان زمين تي ٽڏو وڇائي، مٿي هيٺان ٻانهن ڏئي راتيون بہ گذاري سگهندو آهي . قصرِ شاهي جي مصنوعي ماحول کان بيزار ٿي پنهنجي دل وارن ۽ پراڻن دوستن سان ملڻ لاءِ ڪنهن بہ تڪلف کان ڪم نہ وٺندو آهي . ڪيترن ئي موقعن تي دوستن کان ڪيتريون ئي صلاحون وٺندڙ هي شخص فقط پنهنجي عقل سان ئي ڪو فيصلو يا ڪم ڪار ڪندو آهي جنهن سندس ٻيڙو ڪڏهن تاريو آهي تہ ڪڏهن ٻيڙو ٻوڙيو بہ آهي. پر هيءَ سدائين ساڳيو رهيو آهي.

بيورو ڪريٽ جو ڏيکاءُ ڏيندڙ هيءُ شخص پنهنجي مزاج ۾ ٻنهہ ان جي ابتڙ آهي . مذهبِ اسلام ۾ اعتقاف اندر فقط هفتو ڏهہ ڏينهن ويهڻو پوندو آهي ، پر هن جي ويجهن دوستن کي سُڌِ آهي تہ هيءُ ڪن حالتن ۾ ڇهہ ڇهہ مهينا بہ پنهنجي اندر جي آڏو اعتقاف ۾ ويٺل هوندو آهي ۽ دوست سندس منهن ڏسڻ لاءِ سڪندا آهن. اهڙي صورت حال ۾ هر دوست الڳ انومان ڪيڏي تبصرو ڪندو آهي . هي شخص جنهن سان ملڻ چاهي ، ان سان ڪهڙي بہ وقت ملي سگهندو آهي ، جنهن سان ملڻ نہ چاهيندو آهي ، ان سان سالن پڄاڻان بہ نہ ملندو آهي ۽ جيڪڏهن اتفاق سان ان سان ملي ويندو آهي تہ ان جون سڀ شڪايتون دور ٿي وينديون آهن ۽ وري سالن تائين اهو شخص ڪيس ڏسڻ لاءِ سِڪندو آهي. هيءُ اهو شخص آهي جنهن جو روح سدائين بي چين رهندو آهي ، اهو ڪنهن بہ هنڌ ٽڪاءُ نہ ڪري سگهندو آهي. ڪنهن بہ ماحول ۾ هيءُ ڏگهو وقت گذاري نہ سگهندو آهي .

چيزل حسين 30 آگسٽ 2006ع. (2) ساحل حسين 26سيپٽمبر 2008ع ۽ (3) نازل حسين 31 آڪٽوبر 2011 ع تي جنم ورتو.

ڊگهي عرصي کان پوءِ 2008ع ۾ آيل پيپلز پارٽي جي سرڪار کيس ٻيهر نوڪري تي بحال ڪيو ۽ گذريل سرڪار پاران ساڻس ٿيل ناانصافي جو ازالو ڪندي، کيس هڪ گريڊ جي پروموشن سان گڏ. سنڌ سيڪريٽريٽ ۾ ڊپٽي سيڪريٽريءَ جي پد تي ويهاريو. جتان هو، ڊائريڪٽر ايڪسائيز اينڊ ٽيڪسيشن حيدرآباد، لاڙڪاڻو ۽ سکر ڊويزن جي عهدن تي رهي، اڄ ڪلهه وري پنهنجي اصل پوسٽ تي ڪم ڪري رهيو آهي.

احمد سولنگيءَ جي شخصي زندگيءَ ۾ جيڪي به حادثا، اتفاق، پريشانيون ۽ خوشحاليون آيون آهن، انهن سڀني کي هو پنهنجي خوشگوار مزاج ۽ بردباريءَ سان منهن ڏيندو رهيو آهي ۽ هاڻ زندگيءَ جي ڪڙن ۽ مٺن تجربن مان هن اهو سکي ورتو آهي ته سڄ به پاسا آهي. ان جو هڪ پاسو اڀرڻ وارو آهي ۽ ٻيو پاسو اُلهڻ وارو آهي.

هو اڄ پنهنجي شخصي زندگيءَ مان ڪيترو خوش آهي ۽ ڪيترو نا خوش آهي، اُهو عام آڏو ظاهر ڪرڻ اجايو سمجهي ٿو. جنهن به شخص ۾ اهڙي طرح جيئڻ جو حوصلو آهي، اهو اڄ جو ڪامياب ترين شخص آهي . شايد احمد سولنگي به انهن ڪامياب سمجهو ويندڙ شخصن جي لسٽ ۾ شامل آهي.

پنهنجي امڙ جي آسيس وٺڻ کان سواءِ ڪوبه ڪم نه ڪندڙ احمد سولنگي، ان جي دعائن جي ڇانو ۾ ئي پاڻ کي گهٽي ۾ گهٽو محفوظ سمجهندو آهي . اڻ ڳڻين تضادن وارو مزاج رکندڙ سنڌي ٻوليءَ جو هي حسين شاعر ۽ شخص ڏينهن ۾ ٽي وڳا به مٽائيندو آهي ته هڪ ئي وڳي ۾ اسلام آباد، لاهور ۽ حيدر آباد جو هفتي جو

شاعر واري آهي. ان سچ کي سنڌي ادب جي تاريخ پاڻ وٽ سدائين لاءِ سانڍي رکندي.

نئين صديءَ جي ٻئي ڏهاڪي ۾ احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ کي جنهن تخليقي ۽ تنقيدي اڀياس جي گُهرج آهي، اهڙو اڀياسي/ نقاد شايد سنڌ کي اڃا تائين پيدا ڪرڻو آهي پر هڪ اهم تخليقي شاعر جي حوالي ۾ احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ جو اڀياس هن صدي جي اهم گهرج بڻبو اهڙي پڪ آهي. ڪيس بابت هي لکڻ ان اڀياس جي لکندڙن لاءِ پهرين ڪڙي ثابت ٿيندي ۽ پڙهندڙن/لکندڙن لاءِ اڃا تائين هڪ بنياد فراهم ڪندي. ايڪيهين صدي جي هڪ ننڍي عمر واري وڏي شاعر جي اڀياس لکڻ لاءِ.

احمد سولنگيءَ جو مزاحمتي مزاج ، سنڌ جون ٻرندڙ حالتون ، قومي ڦرلٽ، طبقاتي ويڇا، انساني حقن جي لتاڙ ۽ جمهوري قدرن جي پائيمالي ،اهي سڀ اهڙا موضوع آهن جيڪي احمد جي ذهني ارتقا وارن شرعاتي ڏينهن ۾ سندس آس پاس موجود هئا . سندس ذهني ارتقا انهن ڳنڀير حالتن ۾ ٿي آهي ۽ ڪنهن بہ حساس ۽ غير رواجي ليڪڪ توڙي شخص جو انهن حالتن جو اثر قبولڻ فطري ڳالهہ هئي . احمد تي بہ اهي اثر ڇتي نموني پيا جنهن جي ردِ عمل ۾ هن پنهنجو پهريون شعر رچيو جيڪو هڪ مزاحمتي نظم هئو. غالبن اهو اسي جي ڏهاڪي جو ڇهون سال هئو. سندس اهو شاعراڻو سفر اڄ تائين جاري آهي.

هن جي سموري شاعراڻي سفر جي باريڪين کي سموهڻ شايد ڊيگهہ جو سبب بڻجي پر ڪي حقيقتون ۽ واقعا اهڙا آهن. جن جو ذڪر ڪرڻ کان سواءِ شايد هن جي شاعراڻي سفر جو احوال اڻ پورو رهجي وڃي.

سندس مزاج ۾ مستقل رهندڙ اهي تضاد فقط سندس ڪي شخصي ۽ ويجها دوست ئي ڄاڻن ٿا.

هڪ دوست جي ناتي دعا آهي تہ هو سني صحت سان گڏ وڏي ڄمار ماڻي پر قدرت جي اٽل قانون موجب هر شخص ڪي قبر ۾ وڃڻو آهي، هيءُ بندو (راقم الحروف) پريشان آهي تہ ڇهن فٽن جي سوڙهي قبر ۾ سنڌ جو هي شاعر گذارو ڪئين ڪندو، ڇو تہ اتي ڊگهو عرصو رهڻ بہ هن جي بي چين روح جي ابتڙ ٿي پوندو.

هر شخص جي اندر ۾ ڪيئي ڪائناتون موجود هونديو آهن ، ڪيئي مفاهمتون ۽ ڪيئي مخالفتون موجود آهن ۽ انسان انهن سڀني جو گڏيل مجموعو آهي پر ماڻهون سڀ ڪان ڀهرين ماڻهون آهي ۽ پوءِ ٻيو ڪجهہ. ان ڪري ان لاءِ ماڻهپي جو هجڻ ڀهريون شرط آهي جيڪوئي ان جي اولين ۽ آخرين سڃاڻپ آهي.

شاعر

سنڌي ٻوليءَ جي هن نوجوان شاعر احمد سولنگيءَ جڏهن شعور جي اک کولي تہ هن ملڪ تي بد ترين مارشل لا لڳل هئي. سڄي ملڪ سان گڏ سنڌ ان فوجي راڄ ۾ جلي رهي هئي، ڇئني پاسي جلسا، جلوس ،گولين جا آواز ۽ فوجي لانگ بوٽن جيٰ ٺڪ ٺڪ موجود هئي. اهڙي گهٽ ۽ ٻوسٽ واري ماحول سندس ذهن تي جيڪي ڀهريان اثر وڌا، اهي اڄ تائين سندس شاعريءَ ۾ موجود آهن. سندس شاعراڻي سفر ايڪيهين صديءَ جي ٻئي ڏهاڪي ۾ داخل ٿيندي جيڪو پنهنجو چهرو ظاهر ڪيو آهي يا سڃاڻپ ڏني آهي ،اها هڪ گهڻ رُخي يا گهڻ پاسائين شاعر واري آهي. پر اهو چوڻ مناسب آهي تہ سندس اصلي ۽ ڀهرئين سڃاڻپ هڪ نج

جهڙو اياز ڀٽائيءَ جو آهي، ڀٽائي ميون شاهه عنايت جو آهي، شاهه عنايت، شاهه عبدالڪريم بلڙيءَ واري جو آهي ۽ شاهه عبدالڪريم، قاضي قادن جو تسلسل آهي.

اڳتي هلي احمد جڏهن شخصي ۽ شاعراڻو چڱوئي مرتبو حاصل ڪري ورتو ۽ اياز سان سندس شخصي ويجهڙائي ٿي ته اياز ڪيس ڏسي ۽ ملي چهري تي خوشگوار تاثر آڻيندي چيو هئو ته "احمد توکي منهنجي دعا آهي" ۽ مان سوچيان ٿو ته سنڌي ٻوليءَ جي مهاڪويءَ جي اها دعا نه رڳو احمد جي هن ڪتاب سان گڏ آهي، پر شايد اها دعا سندس شاعريءَ سان سدائين گڏ رهي. اياز هن جو جنون به هو ته پڙهڻ جي عشق جي انتها به. اياز جي ڪتابن کي هن محبوبا جيان سنڀاليو ان وقت اياز جا جيڪي به ڪتاب اڻ لڀ هئا . اهي هن وڏي جاکوڙ ڪري هٿ ڪيا . اياز کي گهرو پڙهڻ ۽ سمجهڻ لاءَ هن پنهنجي ڪلاسيڪي شاعريءَ ۽ لوڪ شاعريءَ کي نهايت سنجيدگيءَ ۽ ڌيان سان پڙهڻ شروع ڪيو. جيڪڏهن ائين چئجي ته هن پنهنجي سنڌي ڪلاسيڪي/اساسي شاعريءَ ۽ لوڪ شاعريءَ کي ايتري ڌيان سان پڙهيو آهي جيتري ڌيان سان سندس ڪنهن به همعمر ۽ همعصر شايد ئي پڙهيو هجي، ته غلط نه ٿيندو.

احمد جي شاعراڻي اٽت ۾ سنڌي ڪلاسيڪي/اساسي شاعريءَ ۽ لوڪ شاعريءَ جي مطالعي جو گهڻو عمل دخل آهي . هو اڄ به سنڌي ٻولي جي اصليت ۽ سونهن سلامت رکڻ لاءِ پنهنجي ڪلاسيڪل شاعرن ۽ لوڪ شاعرن کي پڙهندو رهندو آهي . جنهن کان پوءِ ئي هن جي مطالعي ۾ جديد شاعريءَ جو وارو اچي ٿو . سندس شاعري ۾ مغربي شاعري جا حوالا ٽئين نمبر تي اچن ٿا . سڀ ڳڏي ائين چوڻ وڌيڪ چٽو آهي ته احمد سولنگيءَ جو

1983ع ۾ ملڪ اندر عام طور ۽ سنڌ اندر خاص طور جمهوريت جي بحاليءَ لاءِ هلايل تحريڪ ڀرپور محرڪ هو جيڪو احمد سولنگيءَ جي شاعري لاءِ اهم ڳڻي سگهجي ٿو. چاڪاڻ تہ هن ان تحريڪ جي اثر هيٺ ئي شاعري جي شروعات ڪئي . ٻاراڻي عمر کان نوجواني ڏانهن ايندي، هن جيڪي شروعاتي شعر لکيا، اهي ان وقت موري شهر ۾ رهندڙ سنڌي ٻولي جي ناmiاري شاعر سائين راشد مورائي ءَ کان اصلاح وٺڻ لاءِ ڏيکاريل آهن . دراصل هي اهووقت هوجڏهن احمد جي شاعريءَ جي شروعات هئي ۽ جئين تہ شروعات ۾ هر نئون شاعر پنهنجي کنهن /ڪن سينيئر شاعر/شاعرن کان متاثر ٿيندو آهي تيئن احمد بہ ان وقت سائين راشد مورائي ،عبدالحڪيم ارشد، مير محمد پيرزادي، خاڪي جويي ، تاج جويي . مشتاق ٻاگاڻيءَ جهڙن شاعرن کان متاثر هو.

اڳتي هلي هن جي دل ۾ استاد بخاريءَ، ڊاڪٽر تنوير عباسيءَ، شمشيرالحيدريءَ، نياز همايونيءَ ۽ امدا حسينيءَ جهڙن والاري ۽ جڏهن هن پنهنجي شعوري عمر ۾ شيخ اياز کي پڙهيو تہ هو ان جوئي ٿي ويو. سنڌس شاعريءَ جو ٻيو دور اهو آهي، جڏهن هو پاڻ کان ٿورو سينيئر شاعرن ، حليم باغي، نماڻي سنڌي، گدا خاصخيلي ۽ ڪجهه ٻين جي اثر هيٺ رهڻ لڳو. اسيءَ وارو سمورو ڏهاڪو سندس شعوري طور واڌ ويجهه وارو عرصو آهي، پر ان وقت بہ سندس باري ۾ اها ڳالهه آخري آهي تہ هن جڏهن اياز کي پڙهڻ شروع ڪيو تہ اهو سندس آخري ڏاڪو هو.

ها! ياد ٿو اچيم ڀريون پيرو اٺويهہ سو ستاسي ۾ شيخ اياز احمد سولنگيءَ جا نظم ٻڌي چيو هو تہ، ”احمد منهنجو تسلسل آهي.“ اهو سچ آهي احمد اياز جو تسلسل آهي. اهڙو تسلسل

ڏنو ۽ چا نہ ڏنو اهو هڪ الڳ داستان آهي، جيڪو هن جي ڪنهن بہ وقت لکڻ واري آتم ڪٿا لاءِ ڇڏينديس. هت فقط ايترو لکڻ تي قناعت ڪجي ٿي تہ هن شهر ڪيس زمين تان کڻي آسمان تي پڄايو، جيڪا طاقت يا قوت موري شهر ۾ نہ هئي.

مناسب ٿيندو ۽ اهو قبول ڪيو وڃي تہ احمد سولنگيءَ جي هڪ تخليقي شاعر واري سڃاڻپ 1990 ع کان پوءِ ٿي آهي، جڏهن هو نج پج هڪ شاعر طور سامهون آيو آهي. جيتوڻيڪ هو ان کان اڳ ئي، هند جي مشهور رسالي " ڪونج" ۾ ڇپجي پنهنجي شاعر واري سڃاڻپ ڪرائي چڪو هئو ۽ سنڌ جي ڪن رسالن ۾ بہ هو شايع ٿيندو رهيو پر هن جي شاعراڻي مزاج ۽ بي پرواهہ طبعيت ڪيس رسالن ۾ شاعري ڇپائڻ واري ڊوڙ کان گهڻو پري رکيو آهي. هو بنهہ ٿورو ڇپيو آهي. جنهن ڪري، سنڌي شاعريءَ بابت لکيل ٿورن گهڻن اڀياسن ۾ بہ هن جي موجودگي ڪا اهم نہ ليکي وئي آهي. ٻيءَ طرح هن جي هر نظم پنهنجي وقت ۾ جڏهن بہ هن اها ڪنهن موقعي تي پڙهي آهي، يا ڇپي آهي تہ پنهنجي مڪمل سڃاڻپ ڇڏي وئي آهي. هڪ اهڙي سڃاڻپ جيڪا ڪنهن بہ ٻوليءَ جي شاعر لاءِ اهم سڃاڻپ هوندي آهي ۽ جنهن شاعريءَ تي اها ٻولي، اها قوم ۽ اها مٽي فخر ڪندي آهي.

احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ تي ايندڙ وقت ۾ سنڌي ادب، سنڌي ٻولي، سنڌي قوم فخر ڪندي اهڙي پڪ هن جي شاعري ڏياري ٿي. هو ايندڙ دور جو هڪ اهڙو شاعر آهي، جيڪو سنڌ جي جديد شاعريءَ کي عالمگير سطح تي کڻي ويندو، جيڪڏهن سندس شاعريءَ کي مناسب مترجم ملي سگهيو تہ. هن جي شاعريءَ ۾ هڪ ٻوليءَ ۽ قومي پيڙا، ڏک، غصو ۽ تهذيب توڙي ثقافت ۽ جديد قدر گڏجي هڪ اهڙو سنگم پيدا ڪري بيٺا آهن.

شاعراڻو شعور سنڌي ڪلاسيڪل شاعريءَ، سنڌي جديد شاعريءَ ۽ عالمي جديد شاعريءَ تي بيٺل آهي. هن وٽ تخليقي قوتون قدرتي ڏات آهن. هن جي شاعريءَ ۾ ٻوليءَ جي سونهن سنڌي ڪلاسيڪي شاعريءَ جي ڪري آهي ۽ هن جي شاعريءَ جي آفاقيت جديد عالمي شاعريءَ جي مطالعي جو ثمر آهي.

اسي واري ڏهاڪي ۾ احمد جي تربيت سنڌي ادبي سنگت موري جي گڏجاڻين ۾ ٿي. ادبي طور موري جي ادبي ماحول ۾ ٽن ماڻهن جا نالا احمد سولنگيءَ جي حوالي ۾ اهم آهن. راشد مورائي، ڊاڪٽر سليمان سولنگي ۽ عظيم سنڌي. جنهن کان پوءِ سڪرنڊ اچي ٿو جنهن سان پڻ احمد جي گهڻي ادبي ويجهڙائي رهي آهي، جتي ڪيس مير محمد پيرزادي، خاڪي جوئي ۽ تاج جوئي سان صحبت رهي، سندس همعصر اديبن دوستن ادريس جتوئي، خادم ٻگهئي ۽ راقم الحروف جو به ساڻس ساٿ رهيو سندس ارتقائي دور ۾. پر سندس ادبي واڌ ويجهه ۽ سندس شعوري واڌ ويجهه ۾ سندس مطالعي جو گهڻو عمل آهي، جيڪو ئي ڪيس هڪ قد آور شاعر طور مٿي ڪڍي آيو.

موري جي ادبي ماحول، سنڌي ادبي سنگت جي گڏجاڻين ۽ سندس شخصي طور ڪتابن پڙهڻ واري شوق منجهس نکار آندو. اڳتي هلي هو موري جي سنگت جو به پيرا 1987 ۽ 1988 ۾ سيڪريٽري به بڻيو ۽ جيئن ئي اسيءَ جو ڏهاڪو پڄاڻيءَ تي پڳو ته احمد جي شخصي توڙي ادبي اڏام شروع ٿي.

هن روزگار جي تلاش ۾ مورو ڇڏيو ۽ مستقل حيدرآباد ۾ رهڻ لڳو جتي هن هڪ ڪان وڌيڪ سنڌي اخبارن ۾ ڪم ڪيو جنهن کان پوءِ هو ڪراچيءَ ۾ آيو پر هن شهر هن لاءِ سازگار ماحول پيدا نه ڪيو ۽ هو وري حيدرآباد ۾ رهڻ لڳو. حيدرآباد شهر ڪيس ڇا

ڏنو ۽ چا نہ ڏنو اهو هڪ الڳ داستان آهي. جيڪو هن جي کنهن بہ وقت لکڻ واري آتم ڪٿا لاءِ ڇڏيندي. هت فقط ايترو لکڻ تي قناعت ڪجي ٿي تہ هن شهر ڪيس زمين تان کڻي آسمان تي پهچايو. جيڪا طاقت يا قوت موري شهر ۾ نہ هئي.

مناسب ٿيندو ۽ اهو قبول ڪيو وڃي تہ احمد سولنگيءَ جي هڪ تخليقي شاعر واري سڃاڻپ 1990 ع کان پوءِ ٿي آهي، جڏهن هو نج پج هڪ شاعر طور سامهون آيو آهي. جيتوڻيڪ هو ان کان اڳ ئي، هند جي مشهور رسالي " ڪونج" ۾ ڇپجي پنهنجي شاعر واري سڃاڻپ ڪرائي چڪو هئو ۽ سنڌ جي ڪن رسالن ۾ بہ هو شايع ٿيندو رهيو پر هن جي شاعراڻي مزاج ۽ بي پرواهہ طبعيت ڪيس رسالن ۾ شاعري ڇپائڻ واري ڊوڙ کان گهڻو پري رکيو آهي. هو بنهہ ٿورو ڇپيو آهي. جنهن ڪري، سنڌي شاعريءَ بابت لکيل ٿورن گهڻن اڀياسن ۾ بہ هن جي موجودگي ڪا اهم نہ ليکي وئي آهي. ٻيءَ طرح هن جي هر نظم پنهنجي وقت ۾ جڏهن بہ هن اها ڪنهن موقعي تي پڙهي آهي، يا ڇپي آهي تہ پنهنجي مڪمل سڃاڻپ ڇڏي وئي آهي. هڪ اهڙي سڃاڻپ جيڪا ڪنهن بہ ٻوليءَ جي شاعر لاءِ اهم سڃاڻپ هوندي آهي ۽ جنهن شاعريءَ تي اها ٻولي، اها قوم ۽ اها مٽي فخر ڪندي آهي.

احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ تي ايندڙ وقت ۾ سنڌي ادب، سنڌي ٻولي، سنڌي قوم فخر ڪندي اهڙي پڪ هن جي شاعري ڏياري ٿي. هو ايندڙ دور جو هڪ اهڙو شاعر آهي، جيڪو سنڌ جي جديد شاعريءَ کي عالمگير سطح تي کڻي ويندو، جيڪڏهن سندس شاعريءَ کي مناسب مترجم ملي سگهيو تہ. هن جي شاعريءَ ۾ هڪ ٻوليءَ ۽ قومي پيڙا، ڏک، غصو ۽ تهذيب ٽوٽي ثقافت ۽ جديد قدر گڏجي هڪ اهڙو سنگم پيدا ڪري بيٺا آهن.

شاعراڻو شعور سنڌي ڪلاسيڪل شاعريءَ، سنڌي جديد شاعريءَ ۽ عالمي جديد شاعريءَ تي بيٺل آهي. هن وٽ تخليقي قوتون قدرتي ذات آهن. هن جي شاعريءَ ۾ ٻوليءَ جي سونهن سنڌي ڪلاسيڪي شاعريءَ جي ڪري آهي ۽ هن جي شاعريءَ جي آفاقيت جديد عالمي شاعريءَ جي مطالعي جو ثمر آهي.

اسي واري ڏهاڪي ۾ احمد جي تربيت سنڌي ادبي سنگت موري جي گڏجاڻين ۾ ٿي. ادبي طور موري جي ادبي ماحول ۾ ٽن ماڻهن جا نالا احمد سولنگيءَ جي حوالي ۾ اهم آهن. راشد مورائي، ڊاڪٽر سليمان سولنگي ۽ عظيم سنڌي. جنهن ڪان پوءِ سڪرنڊ اچي ٿو جنهن سان پڻ احمد جي گهڻي ادبي ويجهڙائي رهي آهي، جتي ڪيس مير محمد پيرزادي، خاڪي جوئي ۽ تاج جوئي سان صحبت رهي. سندس همعصر اديبن دوستن ادريس جتوئي، خادم ٻگهئي ۽ راقم الحروف جو به ساڻس ساٿ رهيو سندس ارتقائي دور ۾. پر سندس ادبي واڌ ويجهه ۽ سندس شعوري واڌ ويجهه ۾ سندس مطالعي جو گهڻو عمل آهي. جيڪو ئي ڪيس هڪ قد آور شاعر طور مٿي کڻي آيو.

موري جي ادبي ماحول، سنڌي ادبي سنگت جي گڏجاڻين ۽ سندس شخصي طور ڪتابن پڙهڻ واري شوق منجهس نکاز آندو. اڳتي هلي هو موري جي سنگت جو ٻه ڀيرا 1987 ۽ 1988 ۾ سيڪريٽري به بڻيو ۽ جيئن ئي اسيءَ جو ڏهاڪو پڄاڻيءَ تي پڳو ته احمد جي شخصي توڙي ادبي اڏام شروع ٿي.

هن روزگار جي تلاش ۾ مورو ڇڏيو ۽ مستقل حيدرآباد ۾ رهڻ لڳو جتي هن هڪ ڪان وڌيڪ سنڌي اخبارن ۾ ڪم ڪيو. جنهن ڪان پوءِ هو ڪراچيءَ ۾ آيو پر هن شهر هن لاءِ سازگار ماحول پيدا نه ڪيو ۽ هو وري حيدرآباد ۾ رهڻ لڳو. حيدرآباد شهر ڪيس ڇا

هو پنهنجي ديس ۾ ۽ ديس کان ٻاهر سرجندڙ ادب تي نهايت گهري اک رکندو آيو آهي، نوي تائين هن جي پسند جي ڪتابن ۾ ڪي نظرياتي ڪتاب بہ هئا، پر مزاج ۾ هو هڪ تخليقڪار آهي، جنهن گهٽي اهميت تخليقي ادب کي ڏني آهي. ائين ڪبير کان ميران تائين ڀٽائي کان اياز ۽ اياز کان اياز گل تائين، ٽالسٽاءَ کان پائلو ڪولهو تائين، پا بلو نرودا کان ناظم حڪمت تائين، غالب کان ٽئگور تائين فيض کان ن-م راشد، ميرا جي، مجيد امجد، احمد فراز ۽ پروين شاڪر کان نوشي گيلاني تائين سڀ ليکڪ اڪثر ساٽس رات جو گڏ هوندا آهن. جن مان هن جيڪو فيض پرايو آهي، اهو هن پنهنجي شاعريءَ ۾ سنڌ کي موٽايو آهي مون کي ڪراچيءَ جي اُها رات چٽي طرح ياد آهي جڏهن احمد سولنگيءَ سان گڏ اردو ۽ پنجابي ٻوليءَ جي نامياري جديد شاعر منير نيازيءَ سان سج اُڀرڻ تائين شاعريءَ، ادب، تنقيد، غالب، مير تقي مير ۽ علامہ اقبال تي گفتگو هلي رهي هئي ۽ شبنمي رات ۾ نہ ڪنهن مئفروش جو هوڪو هو نہ ئي جام ۾ ڪا ڪمي هئي ۽ احمد سولنگي پنهنجا سنڌي ٻوليءَ جا نظم ٻڌائي رهيو هو ۽ مان انهن نظمن جي ترجمي جا فرائض ادا ڪري رهيو هوس ۽ ٻئي ڏينهن اسان سيئي گڏجي اُردو ٻوليءَ جي شاعره فاطمہ حسن جي گهر ويا هئاسين ۽ منير نيازيءَ چيو هئو تہ ”هي سنڌي ٻوليءَ جو مون کي پهريون شاعر گڏيو آهي جنهن کي ٻڌي مون کي هر زبان جي اصلوڪيءَ شاعريءَ ۽ ان جي جدت ۾ وبساهہ وڌي ويو آهي.“ احمد پلي سنڌي ٻوليءَ ۾ لکندڙ شاعر آهي پر هن جي شاعريءَ جو دائرو فقط سنڌ نہ آهي، جڏهن سنڌ، هن جي شاعري ۾ گولبي تہ اها پنهنجي سموري تهذيبي، تاريخي ۽ ثقافتي سونهن سميت نکري نروار ٿيندي ۽ جڏهن سنڌ کان ٻاهر جي دنيا هن جي شاعري ۾

جو شايد ئي اڄ جي سنڌي شاعريءَ ۾ هن جي شاعريءَ کان ٻاهر ملي سگهن.

نوي واري ڏهاڪي کان هو لکندو رهيو آهي ۽ ان کان ڪيترائي ڀيرا وڌيڪ هو پنهنجي ڪلاسيڪي شاعري، لوڪ شاعري، همعصر شاعري ۽ ترجمن جي صورت ۾ عالمي شاعري پڙهندو رهيو آهي، مجموعي طور ادب جون ٻيون نثري صنفون جن ۾ سمورو لٽريچر شامل آهي، ان سان هو جڙيل رهيو آهي، جنهن جا سڀ رنگ، هن جي شخصي پيڙا سان گڏجي سندس شاعريءَ ۾ نکري بيٺا آهن.

احمد سولنگيءَ جا وبجها دوست ڄاڻن ٿا تہ هن ڪڏهن بہ پاڻ لکڻ جي ڪوشش نہ ڪئي آهي، ڪڏهن ڪڏهن هو ڪيترن ئي مهينن ۾ هڪ سٽ لکي نہ سگهندو آهي ۽ ڪڏهن ڪڏهن شاعري هن تي ساوڻ جي مينهن جيان اوڙڪون ڪري وسندي آهي، ٻي جيڪا اهم ڳالهہ سندس حوالي ۾ اچڻ گهرجي، اها هيءَ تہ هن زندگيءَ ۾ جيترو وقت پنهنجي شاعريءَ کي ڏنو آهي، اوترو ٻئي ڪنهن بہ عمل کي نہ ڏنو آهي. شاعري هن جي محبوبا تہ آهي ئي پر شايد سنڌي ٻوليءَ جو هيءُ پهريون نوجوان آهي، جنهن پنهنجي شاعريءَ کي ماءُ وارو مان ڏنو آهي. مان احمد جي باري ۾ هڪ ٻي بہ ڳالهہ اوس آڻڻ چاهيندس، اها هيءَ آهي تہ عشق شاعر بڻائيندو آهي، پر احمد کي شاعريءَ عشق عطا ڪيو آهي. جيڪا ڳالهہ شايد سنڌي توڙي عالمي ادب ۾ ذڪر ڪرڻ جهڙي آهي، هن سدائين شاعريءَ لاءِ عشق ڪيا آهن ۽ پوءِ عشق جي ڪرشمن جو اوسيئڙو ڪيو آهي، جن اوسيئڙن جو نتيجو احمد جي شاعري آهي.

حڪومت هڪ معتبر نوڪري ڏني، ۽ اردوءَ جي هن شعر وانگر هن زندگيءَ کي استعمال ڪيو ته

”خدا جب حسن ديتا هي، نزاڪت آ هي جاتي هي.“

جيتوڻيڪ هو زندگيءَ جي آخري گهڙيءَ تائين انهن دوستن کي ياد رکڻ وارو آهي، جن سندس شخصي زندگي سنوارڻ ۾ ساٿس سهڪار ڪيو ۽ جن سندس ادبي زندگي سنوارڻ ۾ سهڪار ڪيو. جيڪو هر لکندڙ کي زندگيءَ جي هڪ موڙ تي گهرجي ٿو، البت هن ۾ پنهنجون صلاحيتون هجڻ اولين شرط آهي ۽ احمد سولنگيءَ ۾ جيڪي صلاحيتون هيون، اهي انهيءَ دور ۾ وڏيڪ ظاهر ٿيون ۽ هو هڪ اهڙو شاعر ٿي آڏو آيو، جنهن کي پنهنجي ٿهيءَ ۾ اڳواڻ شاعر جو اعزاز ڏئي سگهجي ٿو.

ان ئي دور ۾ هن جو شهيد محترمه بينظير ڀٽو بابت لکيل نظم سنڌ ۾ اعليٰ مرتبي تي پهتو ۽ پيپلز پارٽيءَ طرفان ان نظم کي انگريزيءَ ۾ ترجمو ڪرائي، ان نيشنل اسيمبليءَ ۾ ورهايو ويو، جنهن نيشنل اسيمبليءَ ۾ پيپلز پارٽي حزب اختلاف جو ڪردار ادا ڪري رهي هئي، ان نظم شهيد محترمه کي موهي وڌو ۽ احمد محترمه مان اتساهه وٺي جيڪي مزاحمتي نظم لکيا، اهي سنڌ جي مزاحمتي تاريخ جو ۽ سنڌي شاعريءَ جو املهه حصو ٿي رهندا.

ائين سندس شاعراڻو سفر ڪڏهن تيزيءَ سان، ڪڏهن آهستگيءَ سان جاري رهيو ۽ آخر ان صديءَ جي پڇاڙي تي، جنهن صديءَ ۾ احمد سولنگيءَ جنم ورتو.

نئين صدي ادبي حوالي سان سنڌي ادب لاءِ ۽ احمد سولنگيءَ جي زندگي توڙي شاعريءَ لاءِ هڪ نئين اتساهه سان گڏ، هڪ سياڳُ پڻ کڻي آئي. هن جي زندگيءَ جون اهم حاصلاتون ايڪهين صديءَ جي ڏين آهن، ساڳئي وقت هيءَ اهڙي صدي آهي،

گولبي تہ اها دنيا پنهنجي سمورن جمالياتي توڙي المياتي تصورن سميت اسان جي آڏو اچي بيهندي. اهڙي شاعري ايڪهين صديءَ ۾، مون کي چوڻ ڏيو تہ مان چوان تہ سنڌيءَ ۾ فقط احمد سولنگيءَ جي آهي، سندس همعصر ڪانئس ڪيئي ہرانگهون پوئتي آهن! تخليقي طور بہ تہ شعوري طور بہ. ۽ ايندڙ دور ۾ سنڌي شاعري، تخليقي طور جنهن تيزيءَ سان پٺ تي وڃي رهي آهي اها نهايت مايوس ڪندڙ آهي، جنهن جو اظهار ڊاڪٽر تنوير عباسي، امداد حسيني ۽ ٻيا ذهين لکندڙ پڻ الڳ الڳ وقتن تي ڪري چڪا آهن. اڄ سنڌيءَ ۾ سرجندڙ شاعريءَ جو گهڻو گهڻو حصو ورجاءَ کان سواءِ ڪجھ بہ نہ رهيو آهي ۽ جيڪا نئين ٿهي اچي رهي آهي، ان مان شخصي طور مان سمجهان ٿو تہ سنڌ کي اڌ صدي کن ڪا بہ اميد نہ آهي، جيڪڏهن سنڌي شاعريءَ کي اڌ صديءَ ۾ ٻن هٿن جي آڱرين تي ڳڻڻ جيترا، غير معمولي شاعر مليا تہ اهو هن صديءَ جو وڏي ۾ وڏو معجزو هوندو، جنهن جي ٿيڻ ۾ مون کي اميد بنھ گهٽ آهي خير!

1990ع کان احمد حيدرآباد رهڻ لڳو.

حيدرآباد سنڌ ۾ علمي ۽ ادبي شهر جو اعزاز رکندڙ شهر آهي، هن شهر ۾ احمد کي دوستن جو هڪ وسيع حلقو مليو، جنهن سندس شخصي توڙي ادبي زندگيءَ ۾ وڏيڪ نکار آندو، مولا بخش چانڊيو، مدد علي سنڌي، نصير مرزا، جامي چانڊيو، تاج جويو، حسن درس، زيب سنڌي ۽ ٻيا انيڪ شخص سندس ان دور جا اهم دوست آهن. ان کان اڳتي هلي سندس دوستن ۾ وڏيڪ اضافو آيو، جن سندس رهبري پڻ ڪئي تہ سهڪار پڻ! هن حيدرآباد ۾ صحافتي زندگي اختيار ڪئي، ايسٽائين جيستائين ڪيس سنڌ

هن صديءَ ۾ نئين سنڌي شاعريءَ جو هو اڪيلو وارث آهي. ان جي مثال لاءِ مٿي ڄاڻايل سبب موجود آهن. ۽ سنڌيءَ ۾ لکندڙن جون تخليقي ۽ علمي قوتون بہ اکين اڳيان ۽ سوچ اندر موجود آهن. نئين صديءَ جي ٻئي ڏهاڪي کان پوءِ جيڪو نسل پيدا ٿيندو، جيڪڏهن ان اهڙو معجزو ڪري ڏيکاريو تہ سنڌ پنهنجي نئين شاعريءَ تي وڏيڪ فخر ڪندي. ساڻس گڏ دنيا جو ادب پڻ فخر ڪندو، ڇاڪاڻ تہ سنڌي ادب، ان دنيا جي ادب جو اٽوٽ حصو هوندو. جيستائين اهڙو معجزو ٿئي، تيسائين سنڌ جي فخر جو سبب نئين صديءَ ۾ احمد سولنگيءَ جي شاعري آهي. ٻيا سبب واڌو سبب هوندا جيڪي واڌو فخر ڏياريندا.

هن صديءَ ۾ احمد سولنگي پنهنجي اظهار توڙي ويچار ۾ گهڻو گهڻو نجيڙو ڪڍي ظاهر ٿيو آهي. هن جي شاعري سندس نالي سان هڪ خاص سڃاڻپ ڪڍي سنڌ جي شعري ادب ۾ نروار ٿي آهي. اها هڪ شاعر لاءِ وڏي ۾ وڏي حاصلات آهي. احمد پنهنجي شاعريءَ لاءِ ٻولي، لهجو ۽ ويچار سڀ نئون ۽ پنهنجو ڪڍي آيو آهي، جنهن ڪري سندس نظم ڪنهن بہ لهجي ۾ پڙهيو وڃي ، ڪنهن بہ انداز سان پڙهيو وڃي ۽ ڪنهن جي بہ آواز ۾ پڙهيو وڃي، جڏهن اهو پني تي لکيو ويندو تہ پنهنجو تعارف پاڻ ڪرائيندو . اهڙو اعزاز هن نئين صديءَ ۾ نوجوان شاعرن مان احمد سولنگي کي حاصل آهي . ها! ٻين جن نوجوان شاعرن کي اهڙو اعزاز حاصل آهي، انهن جو ذڪر سندن حوالي ۾ لکيل اڀياسن ۾ اچڻ نهايت ضروري آهي ۽ اهڙو احوال خاص طور سنڌي شعري ادب ۾ آڻڻ اڄ جي سنڌي شاعريءَ جي نقادن جي اهم ذميواري آهي، ائين ڪري هو سنڌي شعري ادب جي هڪ پاسخاطريءَ کان سواءِ نج ادبي/تنقيدي/تخليقي تاريخ مرتب ڪندا. جيڪا ئي ڪڏهن نہ

جنهن ڪي مان پنهنجي ننڍڙي مطالعي، سنڌ جي ننڍڙي ادبي دائري، سنڌي شاعريءَ جي، محدود ويچار جي ۽ سنڌي شاعريءَ جي بيحد گهٽي ورجاءَ واري غربت جي آڌار تي، احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ جي صدي ڪوٺيان ٿو. احمد جا همعمر ۽ همعصر، شاعراڻي سفر ۾ جيڪي ڪجهه ڏيئي سگهيا آهن اهي نهايت سچائيءَ سان ۽ پنهنجي تخليقي قوتن جي آڌار تي ڏيئي سگهيا آهن. ڪانئس سينيئر، هڪڙا لکڻ ڇڏي چڪا آهن ته ٻيا پڙهڻ کان پري آهن. ڳالهيون سنڌي شاعراڻي ادب کي عالمي ليول تي کڻي ويندڙيون يا ان کي بچائي سگهنديون ائين ٿيڻو نه آهي. تخليق ۽ ان ۾ اعليٰ ويچارُ اڄ جي اڪثر سنڌي نوجوانن جي شاعريءَ کان ڪوهين ڏور آهي، جن ۾ ڪي تخليقي قوتون هيون انهن پنهنجون تخليقي قوتون، تخليق جي بجاءِ، تخليق جي ثانوي پاسي، فارسيءَ جي علم عروض تي مشق ڪري ضايع ڪيون آهن. ٻئي طرف سرحد جي هُن پار رهندڙ سنڌي لکندڙن جي نئين نسل، سنڌي ادب کان علحدگيءَ جو اظهار ڪندي، پنهنجي اظهار جا نوان طريقا چونڊيا آهن، جنهن ۾ اڄ ڪمپيوٽر ساڻن شامل آهي، اهڙي صورتحال ۾ احمد سولنگي، هن نيئن صديءَ ۾ پنهنجي نئين اظهار، نئين احساس ۽ نئين ويچار سان پنهنجي ڀرپور تخليقي قوتن جي آڌار تي، سنڌي شاعريءَ جي وارثي ڪري ته اهو سنڌي شاعريءَ جو سڀاڳ ٿيندو، ساڳئي وقت اڄ جي ڪمپيوٽرئيگ ۾ هو دنيا جي سموري ادب سان عام طور ۽ شاعراڻي ادب سان خاص طور جڙيل رهي ته هو سنڌي ٻوليءَ معرفت دنيا کي اعليٰ شاعري ڏيئي سگهي ٿو، اهڙو منهنجو پختو يقين به آهي ته احمد جي تخليقي ۽ علمي صلاحيتن تي اعتماد به آهي.

ٻوڙي سگهڻ جي سگهہ رکن ٿا۔ ان سوال تي سوچيندي ۽ وري احمد سولنگيءَ جي شاعري کي پڙهنديءَ هڪ اعتماد اندر ۾ جاڳي ٿو تہ هيءَ سنڌي ٻوليءَ جي نئين شاعري، پنهنجي اندر ۾ ايتري سگهہ ضرور رکي ٿي تہ اها هڪ صديءَ جو تحفظ ڪري سگهي پر اهو مڃڻ اوس آهي تہ هن نئين شاعريءَ کي مغربي ٻولين ۾ ترجمو ڪرائڻ جو ڪم هن ملڪ جي سرڪاري ادارن کي ڪرڻ گهرجي ، اها اسان جي اولين گُهر آهي

احمد سولنگيءَ نئين صديءَ ۾ پنهنجي اظهار ۾ جيڪو نئون ويچار ڏنو آهي، اهو فقط هو اڪيلو ئي ڏيندڙ آهي . اهو ڏسڻ لاءِ نئين صديءَ ۾ ڇپيل سڀ سنڌي شاعرانا ڪتاب ، ادب ۽ احترام سان مطالعي هيٺ آڻي ، ڏسي ، پڙهي ۽ پروڙي، ڪوبہ فيصلو ڪرڻ گهڻو ڏکيو ڪم نہ آهي ، ڪنهن بہ سنجيدي اڀياسيءَ يا نقاد لاءِ.

احمد سولنگيءَ پهنجي شاعريءَ ۾ جيڪا ٻولي استعمال ڪئي آهي، ان جو هڪ حصو هن پنهنجي ڪلاسيڪي شاعريءَ ۽ لوڪ شاعريءَ کان ورتو آهي ، هڪ حصو پنهنجي جديد دور کان ورتو آهي ، هڪ حصو هن ملڪ جي ٻين ٻولين جي ادب کان ورتو آهي ۽ باقي عالمي ادب مان، انهن ترجمن جي صورت ۾ پڙهيل ادب کان ورتو آهي، جيڪو ادب هن مسلسل پنهنجي مطالعي هيٺ رکيو آهي، ان سڀ مان ، سندس شاعريءَ جو ظاهر ٿيل اهڙو چهرو ٺهيو آهي جيڪو هڪ خوبصورت جديد سنڌي شاعر وارو آهي ۽ جيڪو هن نئين صديءَ جي سڃاڻپ بڻجڻ وارو آهي اهڙي پڪ آهي.

سندس شاعريءَ جو اهڙو چهرو پڪو، پختو ۽ هڪ خاص سڃاڻپ ڏيندڙ آهي ۽ ان سڃاڻپ ڏيارڻ واري يقين جي پٺ ۾

ڪڏهن سنڌي ادب کي عالمي ادب ۾ نہ رڳو مناسب حصو ڏياريندي پر فخر جوڳي جڳھ بہ ڏياريندي

اڄ دنيا جو ادب ترجمن جي معرفت جنهن تيزيءَ سان ، سائنس جي نئين ايجادن وسيلي پڙهندڙن تائين پهچي رهيو آهي، ان مان اها اميد جاڳي آهي تہ سنڌي ادب کي عالمي ادب جو حصو بڻجڻ ۾ ڪو گهڻو عرصو نہ لڳندو ۽ جڏهن ائين ٿيو تہ پڪ سان احمد سولنگيءَ جي شاعريءَ جو عالمي شاعريءَ ۾ حوالو اهُي نظم بڻجندا جيڪي هن مشرقي قدرن هيٺ لکيا آهن . جيڪي قدر مغربي علمن جي اظهار ۾ گهٽ ئي سهي پر آيا ضرور آهن . ۾ن ڏهاڪن ۾انگريزي ٻوليءَ ۾ لکيل مشرقي قدرن واري ادب کي هڪ نوبل پرائيز ۽ ٻہ بوڪر پرائيز ماڻڻ جو اصل سبب اهي مشرقي قدرئي آهن . جن جي اثر هيٺ اهي ڪتاب لکيل آهن . جيڪي مغربي قدرن کان ڪوهين ڏور . هڪ ٻئي ڇيڙي تي بيٺل آهن .

احمد سولنگيءَ جا نظم مائيڪل اينجلو اتر قطب، خُداجا خليفا، هڪڙي يهودي ڇوڪري، هميرو ڪولهي . هڪ ٻوند مان مصور، رنگ رتي تنهائي ، قلو پطرا، لهين ٿي خواب تون جڏهين، اوپر جي آرسي، قرت العين طاهره/ پوپ کي کهڙي خبر / ۽ سپ کي پنهنجو گوتم آ. مشرقي قدرن تي ٻڌل مغربي اسٽائيل ۽ ويچار وارا نظم آهن . جيڪي جڏهن بہ مغربي ٻولين ۾ ترجمون ٿيندا تہ عالمي شاعراڻي ادب جو هڪ اڻوٽ انگ بڻبا . جنهن کي الڳ ڪري نہ سگهبو . ساڳئي وقت اهي نظم سنڌي ٻولي جو اهڙو حصو هوندا، جيڪو حصو سنڌ ۽ سنڌي شاعريءَ جي سڃاڻ بڻجندي ئي عالمي شاعريءَ جو حصو بڻجندو.

اسان جي سوچڻ جو ۽ ڳڻتيءَ جو مسئلو هي آهي تہ . هن نئين صديءَ ۾ سنڌ . سنڌي ۽ سنڌي ادب اڄ جي تيز رفتاريءَ ۾ ڪيترو

آهي . هڪ اهڙو روپ جيڪو سنڌي شاعراڻي ادب ۾ سندس نالي سان ئي پنهنجي سڃاڻپ رکندو.

احمد پنهنجي ننڍيءَ عمر ۾ ئي سنڌي شاعرن ۾ ۽ هن ننڍي کنڊ جي وڏن شاعرن ۾ هڪ اهم سڃاڻپ رکندڙ جي حيثيت ماڻي وٺندو، اهڙي هن جي شاعريءَ ۾ قوت بہ آهي تہ سندس شاعراڻي روايت بہ . روايت جيڪا ڪبير کان ميران تائين ، بلي کان ٽئائي تائين ، ٽيگور کان اياز تائين، ۽ اياز کان احمد تائين ساڳئي تاڃي پيٽي سان اٽيل آهي . نسبت اها آهي تہ مٿين سڀني مها ڪوين جو واسطو ان ساڳئي ڌڪ سان آهي، جنهن ڌڪ جي حوالي سان هيءُ ننڍو کنڊ عام طور ۽ ان کنڊ جو هيءُ ننڍڙو ديس سنڌ، خاص طور سڃاپي ٿو. ننڍي کنڊ جو هي ننڍڙو ديس ، جنهن مان سنڌو درياهہ وهي ٿو اهو سندس ادبي سڃاڻ بہ آهي، روايت بہ آهي، تہ بنياد بہ آهي، جيڪو ويدن جي روپ ۾ موجود آهي. جيڪي ان ئي سنڌوءَ جي ڪناري تي لکيا ويا هئا. جنهن سنڌوءَ جو پاڻي پي احمد وڏو ٿيو آهي ۽ اڄ پنهنجي ان روايت جي پاسداري ڪندي هو سنڌي ادب جي هڪ حصي شاعريءَ جي وارثي ڪري رهيو آهي . هو نہ رڳو ان جي وارثي ڪري رهيو آهي پر پنهنجي سمورين شاعراڻين روايتن جي باريڪين بابت بہ ڄاڻي ٿو تہ جديد شاعراڻي علم ۽ فن کان بہ بخوبي واقف آهي، جنهن ڪري سندس شاعريءَ ۾ نہ فقط روايتن سان نڀاءُ آهي پر فن طرف بہ هو گهڻو سُچيت آهي، ايترو جيترو هڪ ذهين ۽ سنجيده شاعر کي پاڻ ۾ پنهنجي تخليق ڏانهن هجڻ گهرجي.

غزل جو عروض هجي يا بيت جو ڇند ، گيت جي ملائميت هجي يا نظم جي پر جوش اڏار . وائي جو واڪو هجي يا دوهي جو درد، هو سڀني کان واقف آهي ۽ جڏهن اهو سڀ پنهنجي شاعريءَ

جيڪا سندس تپسيا/رياض آهي ان جو عمل دخل آهي. هن جي اکين جا اوجاڳا، دل جو درد ۽ پيرن جو پنڌ، سندس نظمن، غزلن، گيتن ۽ واين جي هر سٽ مان ظاهر ٿئي ٿو. ڪنهن به اعليٰ تخليقڪار کي سندس تخليقن ۾ آسانيءَ سان ڳولي سگهجي ٿو. ائين احمد کي به سندس شاعريءَ ۾ ڳولڻ گهڻو ڏکيو نه آهي. هن جي شاعريءَ جي سٽ سٽ ۾ سندس ڪونه ڪو سور سمايل آهي.

هن جي ڪنهن نظم ۾ هن جي اکين جا ڳوڙها آهن ته ڪنهن ۾ سور جا سڏ آهن. ڪهن ۾ هن جي عشق جو الميو آهي ته ڪنهن ۾ وڇوڙي جو وڍ. ڪنهن ۾ وصال جالمحا آهن ته ڪنهن ۾ جدائي جا شوال. ڪنهن ۾ محبت جون موسمون آهن ته ڪنهن ۾ الفت جا اهڃاڻ. هي سڀ احمد سولنگيءَ جا اُهي درد آهن، جن جون زرد شامون، هُن جي خزان نُما من کي ڪراچي ڪلفٽن جي هڪ اداس ۽ وشال گرجا گهر ۾ وٺي هليون هيون. اسين ڪيترائي ڪلاڪ جسماني اذيت جي باوجود ڇهري تي عظيم سڪون آندل مسيح جي آڏو بنهه خاموش ويٺا رهيا هئاسين. آسپاس جي ڪنهن به شخص اُهو محسوس نه ڪيو ته اسين ڪير هئاسين؟

ها! مسيح جي ڇهري ان ڏکهي خاموشيءَ ۾ احمد جا ڪيترائي درد دور ڪيا هئا، جنهن جو شڪر هُن "خدا جي روح" جي خوبصورت گهر مان نڪري، پن ڇڻ جي نراس ۽ وياڪل موسم ۾ "خدا جي گهر"، مسجد ۾ هلي رسول کي ياد ڪندي ادا ڪيو هئو. جيڪو گهر به اُن گرجا گهر جي بنهه ويجهڙو ئي هئو. ائين هُو پنهنجي شاعريءَ ۾ مڪمل طور تي موجود آهي، ڇاڪاڻ ته هن جي سموري شاعري، سندس ماٽيل يا پوکيل گهڙين جو اهڙو داستان آهي، جنهن کي هن ڪمال اظهار سان شاعراڻو روپ ڏنو

۾ آڻي ٿو تہ سندس شاعري هڪ حسين روپ ڌاري ظاهر ٿئي ٿي، جيڪا سنڌي شاعريءَ جي سونهن ۾ وڌيڪ اضافو ڪري ٿي. ها! سندس شاعريءَ جا حوالا مون هن لکڻ جي حدن کان ٻاهر پري رکيا آهن، ڇاڪاڻ تہ اهي سڀ هن ڪتاب ۾ موجود آهن، جيڪي پنهنجي پنهنجي صفحي تي پڙهڻ وقت وڌيڪ اهم لڳندا. هت صرف انهن جو مجموعي تاثر ئي ڏيڻ چاهيو اٿم. جيئن انهيءَ ورجاءَ کان بچي سگهان جيڪو اڄ ڪلهہ ڪتابن ۽ انهن جي مهاڳن ۾ ٿي رهيو آهي ۽ جنهن ڪري اهي ڪتاب ۽ مهاڳ پڙهڻ ڏکيا ٿي پون ٿا. گهٽ ۾ گهٽ مان احمد سولنگيءَ جي هن ڪتاب سان اهڙي نا انصافي ڪرڻ تہ ٻنهہ نہ چاهيندس.

رڪيل مورائي

ڪراچي.



A pinnacle of modern Sindhi poetry, Ahmed Solangi's poems are noted for sharpness of content and precision of form, presenting an intellectual and emotional complex in an instant of time. Through all the details of Ahmed Solangi's poetry, there runs a deep current of human values, which overpasses all the tangles and lead us to a poet, who has transcended the limitations of 'Time and Space'.

With arrival of Ahmed Solangi on Sindhi poetic scene, a new dawn has emerged on the wings of Sindhi poetry. His poetry rears up like a towering new wave in the ocean of Sindhi poetic thought and diction, which is a symbol of a battle for the future of mankind.

Solangi's achievement in his creative arena is seen as an art on gigantic scale and natural development of a rich tradition of classic Sindhi poetry, coupled with modern thought and treatment.

As such, Ahmed Solangi's poems on a variety of modern and post-modern themes are read and re-read to see and feel his brilliant descriptive and creative poweress.

Ahmed Solangi has walked steadfastly on a thorny path of creative process to enlarge the poetic vocabulary, introducing new methods of rhyming, modified verse meters and intensified expressiveness in his poetry.



Laxman Komal